

॥ नमो तस्स भगवतो अरहतो सम्मासम्बुद्धस्स ॥

अङ्गुत्तरनिकायो

चतुक्कनिपातपाळि

१. पठमपण्णासकं

१. भण्डगामवग्गो

१. अनुबुद्धसुत्तं

१. एवं मे सुत्तं — एकं समयं भगवा वज्जीसु विहरति भण्डगामे । तत्र खो भगवा भिक्खू आमन्तेसि — “भिक्खवो”ति । “भदन्ते”ति ते भिक्खू भगवतो पच्चस्सोसुं । भगवा एतदवोच —

“चतुन्नं, भिक्खवे, धम्मानं अननुबोधा अप्पटिवेधा एवमिदं दीघमद्धानं सन्धावितं संसरितं ममज्जेव तुम्हाकज्ज । कतमेसं चतुन्नं? अरियस्स, भिक्खवे, सीलस्स अननुबोधा अप्पटिवेधा एवमिदं दीघमद्धानं सन्धावितं संसरितं ममज्जेव तुम्हाकज्ज । अरियस्स, भिक्खवे, समाधिस्स अननुबोधा अप्पटिवेधा एवमिदं दीघमद्धानं सन्धावितं संसरितं ममज्जेव तुम्हाकज्ज । अरियाय, भिक्खवे, पज्जाय अननुबोधा अप्पटिवेधा एवमिदं दीघमद्धानं सन्धावितं संसरितं ममज्जेव तुम्हाकज्ज । अरियाय, भिक्खवे, विमुत्तिया अननुबोधा अप्पटिवेधा एवमिदं दीघमद्धानं सन्धावितं संसरितं ममज्जेव तुम्हाकज्ज । तयिदं, भिक्खवे, अरियं सीलं अनुबुद्धं पटिविद्धं, अरियो समाधि अनुबुद्धो पटिविद्धो, अरिया पज्जा अनुबुद्धा पटिविद्धा, अरिया विमुत्ति अनुबुद्धा पटिविद्धा, उच्छिन्ना भवतण्हा, खीणा भवनेत्ति, नत्थि दानि पुनब्भवो”ति ।

इदमवोच भगवा । इदं वत्त्वान सुगतो अथापरं एतदवोच सत्था —

“सीलं समाधि पज्जा च, विमुत्ति च अनुत्तरा ।

अनुबुद्धा इमे धम्मा, गोतमेन यसस्सिना ॥

“इति बुद्धो अभिज्जाय, धम्ममक्खासि भिक्खुनं ।

दुक्खस्सन्तकरो सत्था, चक्खुमा परिनिब्बुतो”ति ॥ पठमं ।

२. पपतितसुत्तं

२. “चतूहि, भिक्खवे, धम्मेहि असमन्नागतो ‘इमस्मा धम्मविनया पपतितो’ति वुच्चति । कतमेहि चतूहि? अरियेन, भिक्खवे, सीलेन असमन्नागतो ‘इमस्मा धम्मविनया पपतितो’ति वुच्चति । अरियेन, भिक्खवे, समाधिना असमन्नागतो ‘इमस्मा धम्मविनया पपतितो’ति वुच्चति । अरियाय, भिक्खवे, पज्जाय असमन्नागतो ‘इमस्मा धम्मविनया पपतितो’ति वुच्चति । अरियाय, भिक्खवे, विमुत्तिया असमन्नागतो ‘इमस्मा धम्मविनया पपतितो’ति वुच्चति । इमेहि खो, भिक्खवे,

चतूहि धम्मेहि असमन्नागतो ‘इमस्मा धम्मविनया पपतितो’ति वुच्चति ।

“चतूहि, भिक्खवे, धम्मेहि समन्नागतो ‘इमस्मा धम्मविनया अपपतितो’ति [अप्पपतितोति (क०)] वुच्चति । कतमेहि चतूहि? अरियेन, भिक्खवे, सीलेन समन्नागतो ‘इमस्मा धम्मविनया अपपतितो’ति वुच्चति । अरियेन, भिक्खवे, समाधिना समन्नागतो ‘इमस्मा धम्मविनया अपपतितो’ति वुच्चति । अरियाय, भिक्खवे, पज्जाय समन्नागतो ‘इमस्मा धम्मविनया अपपतितो’ति वुच्चति । अरियाय, भिक्खवे, विमुत्तिया समन्नागतो ‘इमस्मा धम्मविनया अपपतितो’ति वुच्चति । इमेहि खो, भिक्खवे, चतूहि धम्मेहि समन्नागतो ‘इमस्मा धम्मविनया अपपतितो’ति वुच्चती’ति ।

“चुता पतन्ति पतिता, गिद्धा च पुनरागता ।
कतं किच्चं रतं रम्मं, सुखेनान्वागतं सुखं”न्ति ॥ दूतियं ।

३. पठमखतसुत्तं

३. “चतूहि, भिक्खवे, धम्मेहि समन्नागतो बालो अब्यत्तो [अव्यत्तो (सी० पी०)] असप्पुरिसो खतं उपहतं अत्तानं परिहरति, सावज्जो च होति सानुवज्जो च विज्जूनं, बहुज्ज अपुज्जं पसवति । कतमेहि चतूहि? अननुविच्च अपरियोगाहेत्वा अवण्णारहस्स वण्णं भासति, अननुविच्च अपरियोगाहेत्वा वण्णारहस्स अवण्णं भासति, अननुविच्च अपरियोगाहेत्वा अप्पसादनीये ठाने पसादं उपदंसेति, अननुविच्च अपरियोगाहेत्वा पसादनीये ठाने अप्पसादं उपदंसेति — इमेहि खो, भिक्खवे, चतूहि धम्मेहि समन्नागतो बालो अब्यत्तो असप्पुरिसो खतं उपहतं अत्तानं परिहरति, सावज्जो च होति सानुवज्जो च विज्जूनं, बहुज्ज अपुज्जं पसवति ।

“चतूहि, भिक्खवे, धम्मेहि समन्नागतो पण्डितो वियत्तो [व्यत्तो (सी० पी०), ब्यत्तो (स्या० कं०)] सप्पुरिसो अक्खतं अनुपहतं अत्तानं परिहरति, अनवज्जो च होति अननुवज्जो च विज्जूनं, बहुज्ज पुज्जं पसवति । कतमेहि चतूहि? अनुविच्च परियोगाहेत्वा अवण्णारहस्स अवण्णं भासति, अनुविच्च परियोगाहेत्वा वण्णारहस्स वण्णं भासति, अनुविच्च परियोगाहेत्वा अप्पसादनीये ठाने अप्पसादं उपदंसेति, अनुविच्च परियोगाहेत्वा पसादनीये ठाने पसादं उपदंसेति — इमेहि खो, भिक्खवे, चतूहि धम्मेहि समन्नागतो पण्डितो वियत्तो सप्पुरिसो अक्खतं अनुपहतं अत्तानं परिहरति, अनवज्जो च होति अननुवज्जो च विज्जूनं, बहुज्ज पुज्जं पसवती’ति ।

[सु० नि० ६६३; सं० नि० १.१८०] “यो निन्दियं पसंसति,
तं वा निन्दति यो पसंसियो ।
विचिनाति मुखेन सो कलिं,
कलिना तेन सुखं न विन्दति ॥

[सु० नि० ६६३; सं० नि० १.१८०] “अप्पमत्तो अयं कलि,
यो अक्खेसु धनपराजयो ।
सब्बस्सापि सहापि अत्तना,
अयमेव महन्ततरो कलि ।
यो सुगतेसु मनं पदोसये ॥

“सतं सहस्सानं निरब्बुदानं,
छत्तिंसती पञ्च च अब्बुदानि ।
यमरियगरही [यमरियं गरहीय (स्या० कं०)] निरयं उपेति,
वाचं मनञ्च पणिधाय पापक”न्ति ॥ ततियं ।

४. दुतियखतसुत्तं

४. “चतूसु, भिक्खवे, मिच्छा पटिपज्जमानो बालो अब्बत्तो असप्पुरिसो खतं उपहतं अत्तानं परिहरति सावज्जो च होति सानुवज्जो च विञ्जूनं, बहुञ्च अपुञ्जं पसवति । कतमेसु चतूसु? मातरि, भिक्खवे, मिच्छा पटिपज्जमानो बालो अब्बत्तो असप्पुरिसो खतं उपहतं अत्तानं परिहरति, सावज्जो च होति सानुवज्जो च विञ्जूनं, बहुञ्च अपुञ्जं पसवति । पितरि, भिक्खवे, मिच्छा पटिपज्जमानो...पे०... तथागते, भिक्खवे, मिच्छा पटिपज्जमानो...पे०... तथागतसावके, भिक्खवे, मिच्छा पटिपज्जमानो बालो अब्बत्तो असप्पुरिसो खतं उपहतं अत्तानं परिहरति, सावज्जो च होति सानुवज्जो च विञ्जूनं, बहुञ्च अपुञ्जं पसवति । इमेसु खो, भिक्खवे, चतूसु मिच्छा पटिपज्जमानो बालो अब्बत्तो असप्पुरिसो खतं उपहतं अत्तानं परिहरति, सावज्जो च होति सानुवज्जो च विञ्जूनं, बहुञ्च अपुञ्जं पसवति ।

“चतूसु, भिक्खवे, सम्मा पटिपज्जमानो पण्डितो वियत्तो सप्पुरिसो अक्खतं अनुपहतं अत्तानं परिहरति, अनवज्जो च होति अननुवज्जो च विञ्जूनं, बहुञ्च पुञ्जं पसवति । कतमेसु चतूसु? मातरि, भिक्खवे, सम्मा पटिपज्जमानो पण्डितो वियत्तो सप्पुरिसो अक्खतं अनुपहतं अत्तानं परिहरति, अनवज्जो च होति अननुवज्जो च विञ्जूनं, बहुञ्च पुञ्जं पसवति । पितरि, भिक्खवे, सम्मा पटिपज्जमानो...पे०... तथागते, भिक्खवे, सम्मा पटिपज्जमानो...पे०... तथागतसावके, भिक्खवे, सम्मा पटिपज्जमानो पण्डितो वियत्तो सप्पुरिसो अक्खतं अनुपहतं अत्तानं परिहरति, अनवज्जो च होति अननुवज्जो च विञ्जूनं, बहुञ्च पुञ्जं पसवति । इमेसु खो, भिक्खवे, चतूसु सम्मा पटिपज्जमानो पण्डितो वियत्तो सप्पुरिसो अक्खतं अनुपहतं अत्तानं परिहरति, अनवज्जो च होति अननुवज्जो च विञ्जूनं, बहुञ्च पुञ्जं पसवती”ति ।

“मातरि पितरि चापि, यो मिच्छा पटिपज्जति ।
तथागते वा सम्बुद्धे, अथ वा तस्स सावके ।
बहुञ्च सो पसवति, अपुञ्जं तादिसो नरो ॥

“ताय नं अधम्मचरियाय [ताय अधम्मचरियाय (सी० स्या० कं० पी०)], मातापितूसु पण्डिता ।
इधेव नं गरहन्ति, पेच्चापायञ्च गच्छति ॥

“मातरि पितरि चापि, यो सम्मा पटिपज्जति ।
तथागते वा सम्बुद्धे, अथ वा तस्स सावके ।
बहुञ्च सो पसवति, पुञ्जं एतादिसो [पुञ्जम्मि तादिसो (सी० स्या० कं०)] नरो ॥

“ताय नं धम्मचरियाय, मातापितूसु पण्डिता ।
इधेव [इध चेव (सी०)] नं पसंसन्ति, पेच्च सगगे पमोदती”ति [सगगे च मोदतीति (सी०)] ॥ चतुत्थं ।

५. अनुसोतसुत्तं

५. “चत्तारोमे, भिक्खवे, पुग्गला सन्तो संविज्जमाना लोकस्मिं । कतमे चत्तारो? अनुसोतगामी पुग्गलो, पटिसोतगामी पुग्गलो, ठित्तो पुग्गलो, तिण्णो पारङ्गतो [पारगतो (सी० स्या० कं०)] थले तिड्ढति ब्राह्मणो । कतमो च, भिक्खवे, अनुसोतगामी पुग्गलो? इध, भिक्खवे, एकच्चो पुग्गलो कामे च पटिसेवति, पापञ्च कम्मं करोति । अयं वुच्चति, भिक्खवे, अनुसोतगामी पुग्गलो ।

“कतमो च, भिक्खवे, पटिसोतगामी पुग्गलो? इध, भिक्खवे, एकच्चो पुग्गलो कामे च नप्पटिसेवति, पापञ्च कम्मं न करोति, सहापि दुक्खेन सहापि दोमनस्सेन अस्सुमुखोपि रुदमानो परिपुण्णं परिसुद्धं ब्रह्मचरियं चरति । अयं वुच्चति, भिक्खवे, पटिसोतगामी पुग्गलो ।

“कतमो च, भिक्खवे, ठित्तो पुग्गलो? इध, भिक्खवे, एकच्चो पुग्गलो पञ्चन्नं ओरम्भागियानं संयोजनानं परिक्खया ओपपातिको होति, तत्थ परिनिब्बायी, अनावत्तिधम्मो तस्मा लोका । अयं वुच्चति, भिक्खवे, ठित्तो पुग्गलो ।

“कतमो च, भिक्खवे, पुग्गलो तिण्णो पारङ्गतो थले तिड्ढति ब्राह्मणो? इध, भिक्खवे, एकच्चो पुग्गलो आसवानं खया अनासवं चेतोविमुत्तिं पज्जाविमुत्तिं दिट्ठेव धम्मे सयं अभिज्जा सच्छिक्त्वा उपसम्पज्ज विहरति । अयं वुच्चति, भिक्खवे, पुग्गलो तिण्णो पारङ्गतो थले तिड्ढति ब्राह्मणो । इमे खो, भिक्खवे, चत्तारो पुग्गला सन्तो संविज्जमाना लोकस्मिं”न्ति ।

“ये केचि कामेसु असज्जता जना,
अवीतरागा इध कामभोगिनो ।
पुनप्पुनं जातिजरूपगामि ते [जातिजरूपगाहिनो (सी०), जातिजरूपगा हि ते (स्या० कं०)],
तण्हाधिपन्ना अनुसोतगामिनो ॥

“तस्मा हि धीरो इधुपट्टितस्सती,
कामे च पापे च असेवमानो ।
सहापि दुक्खेन जहेय्य कामे,
पटिसोतगामीति तमाहु पुग्गलं ॥

“यो वे किलेसानि पहाय पञ्च,
परिपुण्णसेखो अपरिहानधम्मो ।
चेतोवसिप्पत्तो समाहितिन्द्रियो,
स वे ठित्तोति नरो पवुच्चति ॥

“परोपरा यस्स समेच्च धम्मा,
विधूपिता अत्थगता न सन्ति ।
स वे मुनि [स वेदगू (सी० स्या० कं० पी०)] वुसितब्रह्मचरियो,
लोकन्तगू पारगतोति वुच्चती”ति ॥ पञ्चमं ।

६. अप्पस्सुतसुत्तं

६. “चत्तारोमे, भिक्खवे, पुग्गला सन्तो संविज्जमाना लोकस्मिं । कतमे चत्तारो? अप्पस्सुतो सुतेन अनुपपन्नो, अप्पस्सुतो सुतेन उपपन्नो, बहुस्सुतो सुतेन अनुपपन्नो, बहुस्सुतो सुतेन उपपन्नो । कथञ्च, भिक्खवे, पुग्गलो अप्पस्सुतो होति सुतेन अनुपपन्नो? इध, भिक्खवे, एकच्चस्स पुग्गलस्स अप्पकं सुतं होति — सुत्तं गेय्यं वेय्याकरणं गाथा उदानं इतिवुत्तकं जातकं अब्भुतधम्मं वेदल्लं । सो तस्स अप्पकस्स सुतस्स न अत्थमज्जाय धम्ममज्जाय [न धम्ममज्जाय (पी० क०)] धम्मानुधम्मप्पटिपन्नो होति । एवं खो, भिक्खवे, पुग्गलो अप्पस्सुतो होति सुतेन अनुपपन्नो ।

“कथञ्च, भिक्खवे, पुग्गलो अप्पस्सुतो होति सुतेन उपपन्नो? इध, भिक्खवे, एकच्चस्स पुग्गलस्स अप्पकं सुतं होति — सुत्तं गेय्यं वेय्याकरणं गाथा उदानं इतिवुत्तकं जातकं अब्भुतधम्मं वेदल्लं । सो तस्स अप्पकस्स सुतस्स अत्थमज्जाय धम्ममज्जाय धम्मानुधम्मप्पटिपन्नो होति । एवं खो, भिक्खवे, पुग्गलो अप्पस्सुतो होति सुतेन उपपन्नो ।

“कथञ्च, भिक्खवे, पुग्गलो बहुस्सुतो होति सुतेन अनुपपन्नो? इध, भिक्खवे, एकच्चस्स पुग्गलस्स बहुकं सुतं होति — सुत्तं गेय्यं वेय्याकरणं गाथा उदानं इतिवुत्तकं जातकं अब्भुतधम्मं वेदल्लं । सो तस्स बहुकस्स सुतस्स न अत्थमज्जाय धम्ममज्जाय [न धम्ममज्जाय (पी०)] धम्मानुधम्मप्पटिपन्नो होति । एवं खो, भिक्खवे, पुग्गलो बहुस्सुतो होति सुतेन अनुपपन्नो ।

“कथञ्च, भिक्खवे, पुग्गलो बहुस्सुतो होति सुतेन उपपन्नो? इध, भिक्खवे, एकच्चस्स पुग्गलस्स बहुकं सुतं होति — सुत्तं गेय्यं वेय्याकरणं गाथा उदानं इतिवुत्तकं जातकं अब्भुतधम्मं वेदल्लं । सो तस्स बहुकस्स सुतस्स अत्थमज्जाय धम्ममज्जाय धम्मानुधम्मप्पटिपन्नो होति । एवं खो, भिक्खवे, पुग्गलो बहुस्सुतो होति सुतेन उपपन्नो । इमे खो, भिक्खवे, चत्तारो पुग्गला सन्तो संविज्जमाना लोकस्मिं”न्ति ।

“अप्पस्सुतोपि चे होति, सीलेसु असमाहितो ।
उभयेन नं गरहन्ति, सीलतो च सुतेन च ॥

“अप्पस्सुतोपि चे होति, सीलेसु सुसमाहितो ।
सीलतो नं पसंसन्ति, तस्स सम्पज्जते सुतं ॥

“बहुस्सुतोपि चे होति, सीलेसु असमाहितो ।
सीलतो नं गरहन्ति, नास्स सम्पज्जते सुतं ॥

“बहुस्सुतोपि चे होति, सीलेसु सुसमाहितो ।
उभयेन नं पसंसन्ति, सीलतो च सुतेन च ॥

“बहुस्सुतं धम्मधरं, सप्पज्जं बुद्धसावकं ।
नेक्खं जम्बोनदस्सेव, को तं निन्दितुमरहति ।
देवापि नं पसंसन्ति, ब्रह्मणापि पसंसितो”ति ॥ छट्ठं ।

७. सोभनसुत्तं

७. “चत्तारोमे, भिक्खवे, वियत्ता विनीता विसारदा बहुस्सुता धम्मधरा धम्मानुधम्मप्पटिपन्ना सङ्गं सोभेन्ति । कतमे चत्तारो? भिक्खु, भिक्खवे, वियत्तो विनीतो विसारदो बहुस्सुतो धम्मधरो धम्मानुधम्मप्पटिपन्नो सङ्गं सोभेति । भिक्खुनी, भिक्खवे, वियत्ता विनीता विसारदा बहुस्सुता धम्मधरा धम्मानुधम्मप्पटिपन्ना सङ्गं सोभेति । उपासको, भिक्खवे, वियत्तो विनीतो विसारदो बहुस्सुतो धम्मधरो धम्मानुधम्मप्पटिपन्नो सङ्गं सोभेति । उपासिका, भिक्खवे, वियत्ता विनीता विसारदा बहुस्सुता धम्मधरा धम्मानुधम्मप्पटिपन्ना सङ्गं सोभेति । इमे खो, भिक्खवे, चत्तारो वियत्ता विनीता विसारदा बहुस्सुता धम्मधरा धम्मानुधम्मप्पटिपन्ना सङ्गं सोभेन्ती”ति ।

“यो होति वियत्तो [व्यत्तो (सी० पी०), व्यत्तो (स्या० कं०)] च विसारदो च,
बहुस्सुतो धम्मधरो च होति ।
धम्मस्स होति अनुधम्मचारी,
स तादिसो वुच्चति सङ्गसोभनो [संघसोभनो (क०)] ॥

“भिक्खु च सीलसम्पन्नो, भिक्खुनी च बहुस्सुता ।
उपासको च यो सद्धो, या च सद्धा उपासिका ।
एते खो सङ्गं सोभेन्ति, एते हि सङ्गसोभना”ति ॥ सत्तमं ।

८. वेसारज्जसुत्तं

८. “चत्तारिमानि, भिक्खवे, तथागतस्स वेसारज्जानि, येहि वेसारज्जेहि समन्नागतो तथागतो आसभं ठानं पटिजानाति, परिसासु सीहनादं नदति, ब्रह्मचक्कं पवत्तेति । कतमानि चत्तारि? ‘सम्मासम्बुद्धस्स ते पटिजानतो इमे धम्मा अनभिसम्बुद्धा’ति तत्र वत मं समणो वा ब्राह्मणो वा देवो वा मारो वा ब्रह्मा वा कोचि वा लोकस्मिं सहधम्ममेन पटिचोदेस्सतीति निमित्तमेतं, भिक्खवे, न समनुपस्सामि । एतमहं [एतम्महं (सी० स्या० कं० पी०)], भिक्खवे, निमित्तं असमनुपस्सन्तो खेमप्पत्तो अभयप्पत्तो वेसारज्जप्पत्तो विहरामि ।

“‘खीणासवस्स ते पटिजानतो इमे आसवा अपरिक्खीणा’ति तत्र वत मं समणो वा ब्राह्मणो वा देवो वा मारो वा ब्रह्मा वा कोचि वा लोकस्मिं सहधम्ममेन पटिचोदेस्सतीति निमित्तमेतं, भिक्खवे, न समनुपस्सामि । एतमहं, भिक्खवे, निमित्तं असमनुपस्सन्तो खेमप्पत्तो अभयप्पत्तो वेसारज्जप्पत्तो विहरामि ।

“‘ये खो पन ते अन्तरायिका धम्मा वुत्ता ते पटिसेवतो नालं अन्तरायाया’ति तत्र वत मं समणो वा ब्राह्मणो वा देवो वा मारो वा ब्रह्मा वा कोचि वा लोकस्मिं सहधम्ममेन पटिचोदेस्सतीति निमित्तमेतं, भिक्खवे, न समनुपस्सामि । एतमहं, भिक्खवे, निमित्तं असमनुपस्सन्तो खेमप्पत्तो अभयप्पत्तो वेसारज्जप्पत्तो विहरामि ।

“‘यस्स खो पन ते अत्थाय धम्मो देसितो सो न निव्याति तक्करस्स सम्मा दुक्खक्खयाया’ति तत्र वत मं समणो वा ब्राह्मणो वा देवो वा मारो वा ब्रह्मा वा कोचि वा लोकस्मिं सहधम्ममेन पटिचोदेस्सतीति निमित्तमेतं, भिक्खवे, न समनुपस्सामि । एतमहं, भिक्खवे, निमित्तं असमनुपस्सन्तो खेमप्पत्तो अभयप्पत्तो वेसारज्जप्पत्तो विहरामि । इमानि खो, भिक्खवे, चत्तारि तथागतस्स वेसारज्जानि, येहि वेसारज्जेहि समन्नागतो तथागतो आसभं ठानं पटिजानाति, परिसासु सीहनादं नदति, ब्रह्मचक्कं पवत्तेती”ति ।

“ये केचिमे वादपथा पुथुस्सिता,
यं निस्सिता समणब्राह्मणा च ।
तथागतं पत्वा न ते भवन्ति,
विसारदं वादपथातिवत्तं [वादपथाभिवत्तिनं (सी०), वादपथाति वुत्तं (पी० क०)] ॥

“यो धम्मचक्कं अभिभुय्य केवली [केवलं (स्या०), केवलो (क०)],
पवत्तयी सब्बभूतानुकम्पी ।
तं तादिसं देवमनुस्ससेट्ठं,
सत्ता नमस्सन्ति भवस्स पारगु’न्ति ॥ अट्ठमं ।

९. तणहुप्पादसुत्तं

९. “चत्तारोमे, भिक्खवे, तणहुप्पादा यत्थ भिक्खुनो तण्हा उप्पज्जमाना उप्पज्जति । कतमे चत्तारो? चीवरहेतु वा, भिक्खवे, भिक्खुनो तण्हा उप्पज्जमाना उप्पज्जति; पिण्डपातहेतु वा, भिक्खवे, भिक्खुनो तण्हा उप्पज्जमाना उप्पज्जति; सेनासनहेतु वा, भिक्खवे, भिक्खुनो तण्हा उप्पज्जमाना उप्पज्जति; इतिभवाभवहेतु वा, भिक्खवे, भिक्खुनो तण्हा उप्पज्जमाना उप्पज्जति । इमे खो, भिक्खवे, चत्तारो तणहुप्पादा यत्थ भिक्खुनो तण्हा उप्पज्जमाना उप्पज्जती’ति ।

“तण्हा दुतियो पुरिसो, दीघमद्धान संसरं ।
इत्थभावज्जथाभावं, संसारं नातिवत्तति ॥

“एवमादीनवं जत्वा, तण्हं दुक्खस्स सम्भवं ।
वीततण्हो अनादानो, सतो भिक्खु परिब्बजे’ति [इतिवु० १५, १०५] ॥ नवमं ।

१०. योगसुत्तं

१०. “चत्तारोमे, भिक्खवे, योगा । कतमे चत्तारो? कामयोगो, भवयोगो, दिट्ठियोगो, अविज्जायोगो । कतमो च, भिक्खवे, कामयोगो? इध, भिक्खवे, एकच्चो कामानं समुदयञ्च अत्थङ्गमञ्च [अत्थगमञ्च (सी० पी०)] अस्सादञ्च आदीनवञ्च निस्सरणञ्च यथाभूतं नप्पजानाति । तस्स कामानं समुदयञ्च अत्थङ्गमञ्च अस्सादञ्च आदीनवञ्च निस्सरणञ्च यथाभूतं अप्पजानतो [नप्पजानतो (स्या० कं० क०)] यो कामेसु कामरागो कामनन्दी [कामनन्दि (सी० स्या० कं०)] कामस्नेहो काममुच्छा कामपिपासा कामपरिळाहो कामज्झोसानं कामतण्हा सानुसेति । अयं वुच्चति, भिक्खवे, कामयोगो । इति कामयोगो ।

“भवयोगो च कथं होति? इध, भिक्खवे, एकच्चो भवानं समुदयञ्च अत्थङ्गमञ्च अस्सादञ्च आदीनवञ्च निस्सरणञ्च यथाभूतं नप्पजानाति । तस्स भवानं समुदयञ्च अत्थङ्गमञ्च अस्सादञ्च आदीनवञ्च निस्सरणञ्च यथाभूतं अप्पजानतो यो भवेसु भवरागो भवनन्दी भवस्नेहो भवमुच्छा भवपिपासा भवपरिळाहो भवज्झोसानं भवतण्हा सानुसेति । अयं वुच्चति, भिक्खवे, भवयोगो । इति कामयोगो भवयोगो ।

“दिट्ठियोगो च कथं होति? इध, भिक्खवे, एकच्चो दिट्ठीनं समुदयञ्च अत्थङ्गमञ्च अस्सादञ्च आदीनवञ्च

निस्सरणञ्च यथाभूतं नप्पजानाति । तस्स दिट्ठीनं समुदयञ्च अत्थङ्गमञ्च अस्सादञ्च आदीनवञ्च निस्सरणञ्च यथाभूतं अप्पजानतो यो दिट्ठीसु दिट्ठिरागो दिट्ठिनन्दी दिट्ठिस्नेहो दिट्ठिमुच्छा दिट्ठिपिपासा दिट्ठिपरिळाहो दिट्ठिज्झोसानं [दिट्ठिअज्झोसानं (सी० पी०)] दिट्ठितण्हा सानुसेति । अयं वुच्चति, भिक्खवे, दिट्ठियोगो । इति कामयोगो भवयोगो दिट्ठियोगो ।

“अविज्जायोगो च कथं होति? इध, भिक्खवे, एकच्चो छन्नं फस्सायतनानं समुदयञ्च अत्थङ्गमञ्च अस्सादञ्च आदीनवञ्च निस्सरणञ्च यथाभूतं नप्पजानाति । तस्स छन्नं फस्सायतनानं समुदयञ्च अत्थङ्गमञ्च अस्सादञ्च आदीनवञ्च निस्सरणञ्च यथाभूतं अप्पजानतो या छसु फस्सायतनेसु अविज्जा अज्जाणं सानुसेति । अयं वुच्चति, भिक्खवे, अविज्जायोगो । इति कामयोगो भवयोगो दिट्ठियोगो अविज्जायोगो, संयुत्तो पापकेहि अकुसलेहि धम्मेहि संकिलेसिकेहि पोन्नोभविकेहि [पोन्नो भविकेहि (स्या० क०)] सदरेहि दुक्खविपाकेहि आयतिं जातिजरामरणिकेहि । तस्मा अयोगक्खेमीति वुच्चति । इमे खो, भिक्खवे, चत्तारो योगा ।

“चत्तारोमे, भिक्खवे, विसंयोगा । कतमे चत्तारो? कामयोगविसंयोगो, भवयोगविसंयोगो, दिट्ठियोगविसंयोगो, अविज्जायोगविसंयोगो । कतमो च, भिक्खवे, कामयोगविसंयोगो? इध, भिक्खवे, एकच्चो कामानं समुदयञ्च अत्थङ्गमञ्च अस्सादञ्च आदीनवञ्च निस्सरणञ्च यथाभूतं पजानाति । तस्स कामानं समुदयञ्च अत्थङ्गमञ्च अस्सादञ्च आदीनवञ्च निस्सरणञ्च यथाभूतं पजानतो यो कामेसु कामरागो कामनन्दी कामस्नेहो काममुच्छा कामपिपासा कामपरिळाहो कामज्झोसानं कामतण्हा सा नानुसेति । अयं वुच्चति, भिक्खवे, कामयोगविसंयोगो । इति कामयोगविसंयोगो ।

“भवयोगविसंयोगो च कथं होति? इध, भिक्खवे, एकच्चो भवानं समुदयञ्च अत्थङ्गमञ्च अस्सादञ्च आदीनवञ्च निस्सरणञ्च यथाभूतं पजानाति । तस्स भवानं समुदयञ्च अत्थङ्गमञ्च अस्सादञ्च आदीनवञ्च निस्सरणञ्च यथाभूतं पजानतो यो भवेसु भवरागो भवनन्दी भवस्नेहो भवमुच्छा भवपिपासा भवपरिळाहो भवज्झोसानं भवतण्हा सा नानुसेति । अयं वुच्चति, भिक्खवे, भवयोगविसंयोगो । इति कामयोगविसंयोगो भवयोगविसंयोगो ।

“दिट्ठियोगविसंयोगो च कथं होति? इध, भिक्खवे, एकच्चो दिट्ठीनं समुदयञ्च अत्थङ्गमञ्च अस्सादञ्च आदीनवञ्च निस्सरणञ्च यथाभूतं पजानाति । तस्स दिट्ठीनं समुदयञ्च अत्थङ्गमञ्च अस्सादञ्च आदीनवञ्च निस्सरणञ्च यथाभूतं पजानतो यो दिट्ठीसु दिट्ठिरागो दिट्ठिनन्दी दिट्ठिस्नेहो दिट्ठिमुच्छा दिट्ठिपिपासा दिट्ठिपरिळाहो दिट्ठिज्झोसानं दिट्ठितण्हा सा नानुसेति । अयं वुच्चति, भिक्खवे, दिट्ठियोगविसंयोगो । इति कामयोगविसंयोगो भवयोगविसंयोगो दिट्ठियोगविसंयोगो ।

“अविज्जायोगविसंयोगो च कथं होति? इध, भिक्खवे, एकच्चो छन्नं फस्सायतनानं समुदयञ्च अत्थङ्गमञ्च अस्सादञ्च आदीनवञ्च निस्सरणञ्च यथाभूतं पजानाति । तस्स छन्नं फस्सायतनानं समुदयञ्च अत्थङ्गमञ्च अस्सादञ्च आदीनवञ्च निस्सरणञ्च यथाभूतं पजानतो या छसु फस्सायतनेसु अविज्जा अज्जाणं सा नानुसेति । अयं वुच्चति, भिक्खवे, अविज्जायोगविसंयोगो । इति कामयोगविसंयोगो भवयोगविसंयोगो दिट्ठियोगविसंयोगो अविज्जायोगविसंयोगो, विसंयुत्तो पापकेहि अकुसलेहि धम्मेहि संकिलेसिकेहि पोन्नोभविकेहि सदरेहि दुक्खविपाकेहि आयतिं जातिजरामरणिकेहि । तस्मा योगक्खेमीति वुच्चति । इमे खो, भिक्खवे, चत्तारो विसंयोगा”ति ।

“कामयोगेन संयुत्ता, भवयोगेन चूभयं ।

दिट्ठियोगेन संयुत्ता, अविज्जाय पुरक्खता ॥

“सत्ता गच्छन्ति संसारं, जातिमरणगामिनो ।
ये च कामे परिज्जाय, भवयोगञ्च सब्बसो ॥

“दिट्ठियोगं समूहच्च, अविज्जञ्च विराजयं ।
सब्बयोगविसंयुता, ते वे योगातिगा मुनी”ति ॥ दसमं ।

भण्डगामवग्गो पठमो ।

तस्सुद्धानं —

अनुबुद्धं पपतितं द्वे, खता अनुसोतपञ्चमं ।
अप्पस्सुतो च सोभनं, वेसारज्जं तण्हायोगेन ते दसाति ॥

२. चरवग्गो

१. चरसुत्तं

११. [इतिवु० ११०] “चरतो चेपि, भिक्खवे, भिक्खुनो उप्पज्जति कामवितक्को वा ब्यापादवितक्को वा विहिंसावितक्को वा । तं चे भिक्खु अधिवासेति, नप्पजहति न विनोदेति न ब्यन्तीकरोति [ब्यन्तिकरोति (पी०), ब्यन्तिं करोति (क०)] न अनभावं गमेति, चरम्पि, भिक्खवे, भिक्खु एवंभूतो ‘अनातापी अनोत्तापी सततं समितं कुसीतो हीनवीरियो’ति वुच्चति ।

“ठितस्स चेपि, भिक्खवे, भिक्खुनो उप्पज्जति कामवितक्को वा ब्यापादवितक्को वा विहिंसावितक्को वा । तं चे भिक्खु अधिवासेति, नप्पजहति न विनोदेति न ब्यन्तीकरोति न अनभावं गमेति, ठितोपि, भिक्खवे, भिक्खु एवंभूतो ‘अनातापी अनोत्तापी सततं समितं कुसीतो हीनवीरियो’ति वुच्चति ।

“निसिन्नस्स चेपि, भिक्खवे, भिक्खुनो उप्पज्जति कामवितक्को वा ब्यापादवितक्को वा विहिंसावितक्को वा । तं चे भिक्खु अधिवासेति, नप्पजहति न विनोदेति न ब्यन्तीकरोति न अनभावं गमेति, निसिन्नोपि, भिक्खवे, भिक्खु एवंभूतो ‘अनातापी अनोत्तापी सततं समितं कुसीतो हीनवीरियो’ति वुच्चति ।

“सयानस्स चेपि, भिक्खवे, भिक्खुनो जागरस्स उप्पज्जति कामवितक्को वा ब्यापादवितक्को वा विहिंसावितक्को वा । तं चे भिक्खु अधिवासेति, नप्पजहति न विनोदेति न ब्यन्तीकरोति न अनभावं गमेति, सयानोपि, भिक्खवे, भिक्खु जागरो एवंभूतो ‘अनातापी अनोत्तापी सततं समितं कुसीतो हीनवीरियो’ति वुच्चति ।

“चरतो चेपि, भिक्खवे, भिक्खुनो उप्पज्जति कामवितक्को वा ब्यापादवितक्को वा विहिंसावितक्को वा । तं चे भिक्खु नाधिवासेति, पजहति विनोदेति ब्यन्तीकरोति अनभावं गमेति, चरम्पि, भिक्खवे, भिक्खु एवंभूतो ‘आतापी ओत्तापी सततं समितं आरद्धवीरियो पहितत्तो’ति वुच्चति ।

“ठितस्स चेपि, भिक्खवे, भिक्खुनो उप्पज्जति कामवितक्को वा ब्यापादवितक्को वा विहिंसावितक्को वा । तं चे भिक्खु नाधिवासेति, पजहति विनोदेति ब्यन्तीकरोति अनभावं गमेति, ठितोपि, भिक्खवे, भिक्खु एवंभूतो ‘आतापी ओत्तापी सततं समितं आरद्धवीरियो पहितत्तो’ति वुच्चति ।

“निसिन्नस्स चेपि, भिक्खवे, भिक्खुनो उप्पज्जति कामवितक्को वा ब्यापादवितक्को वा विहिंसावितक्को वा । तं चे भिक्खु नाधिवासेति, पजहति विनोदेति ब्यन्तीकरोति अनभावं गमेति, निसिन्नोपि, भिक्खवे, भिक्खु एवंभूतो ‘आतापी ओत्तापी सततं समितं आरद्धवीरियो पहितत्तो’ति वुच्चति ।

“सयानस्स चेपि, भिक्खवे, भिक्खुनो जागरस्स उप्पज्जति कामवितक्को वा ब्यापादवितक्को वा विहिंसावितक्को वा । तं चे भिक्खु नाधिवासेति, पजहति विनोदेति ब्यन्तीकरोति अनभावं गमेति, सयानोपि, भिक्खवे, भिक्खु जागरो एवंभूतो ‘आतापी ओत्तापी सततं समितं आरद्धवीरियो पहितत्तो’ति वुच्चती’ति ।

“चरं वा यदि वा तिट्ठं, निसिन्नो उद वा सयं ।
यो वितक्कं वितक्केति, पापकं गेहनिस्सितं ॥

“कुम्मगगण्टिपन्नो सो, मोहनेय्येसु मुच्छितो ।
अभब्बो तादिसो भिक्खु, फुट्ठं सम्बोधिमुत्तमं ॥

“यो च चरं वा तिट्ठं वा, निसिन्नो उद वा सयं ।
वितक्कं समयित्वान, वितक्कूपसमे रतो ।
भब्बो सो तादिसो भिक्खु, फुट्ठं सम्बोधिमुत्तमं’न्ति ॥ पठमं ।

२. सीलसुत्तं

१२. “सम्पन्नसीला, भिक्खवे, विहरथ सम्पन्नपातिमोक्खा, पातिमोक्खसंवरसंवृता विहरथ आचारगोचरसम्पन्ना अणुमत्तेसु वज्जेसु भयदस्साविनो । समादाय सिक्खथ सिक्खापदेसु । सम्पन्नसीलानं वो, भिक्खवे, विहरतं सम्पन्नपातिमोक्खानं पातिमोक्खसंवरसंवृतानं विहरतं आचारगोचरसम्पन्नानं अणुमत्तेसु वज्जेसु भयदस्सावीनं समादाय सिक्खतं सिक्खापदेसु किमस्स उत्तरि करणीयं?

“चरतो चेपि, भिक्खवे, भिक्खुनो अभिज्झाब्यापादो विगतो होति, थिनमिद्धं... उद्धच्चकुक्कुच्चं... विचिकिच्छा पहीना होति, आरद्धं होति वीरियं असल्लीनं, उपट्ठिता सति असम्मुट्ठा, पस्सद्धो कायो असारद्धो, समाहितं चित्तं एकगं, चरम्पि, भिक्खवे, भिक्खु एवंभूतो ‘आतापी ओत्तापी सततं समितं आरद्धवीरियो पहितत्तो’ति वुच्चति ।

“ठितस्स चेपि, भिक्खवे, भिक्खुनो अभिज्झाब्यापादो विगतो होति, थिनमिद्धं... उद्धच्चकुक्कुच्चं... विचिकिच्छा पहीना होति, आरद्धं होति वीरियं असल्लीनं, उपट्ठिता सति असम्मुट्ठा, पस्सद्धो कायो असारद्धो, समाहितं चित्तं एकगं, ठितोपि, भिक्खवे, भिक्खु एवंभूतो ‘आतापी ओत्तापी सततं समितं आरद्धवीरियो पहितत्तो’ति वुच्चति ।

“निसिन्नस्स चेपि, भिक्खवे, भिक्खुनो अभिज्झाब्यापादो विगतो होति, थिनमिद्धं... उद्धच्चकुक्कुच्चं... विचिकिच्छा

पहीना होति, आरद्धं होति वीरियं असल्लीनं, उपट्ठिता सति असम्मुट्ठा, पस्सद्धो कायो असारद्धो, समाहितं चित्तं एकगं, निसिन्नोपि, भिक्खवे, भिक्खु एवंभूतो ‘आतापी ओत्तापी सततं समितं आरद्धवीरियो पहितत्तो’ति वुच्चति ।

“सयानस्स चेपि, भिक्खवे, भिक्खुनो जागरस्स अभिज्झाब्यापादो विगतो होति, थिनमिद्धं... उद्धच्चकुक्कुच्चं... विचिकिच्छा पहीना होति, आरद्धं होति वीरियं असल्लीनं, उपट्ठिता सति असम्मुट्ठा, पस्सद्धो कायो असारद्धो, समाहितं चित्तं एकगं, सयानोपि, भिक्खवे, भिक्खु जागरो एवंभूतो ‘आतापी ओत्तापी सततं समितं आरद्धवीरियो पहितत्तो’ति वुच्चती’ति ।

“यतं [यथा (क०) इतिवु० १११] चरे यतं [यथा (क०) इतिवु० १११] तिष्ठे, यतं [यथा (क०) इतिवु० १११] अच्छे यतं [यथा (क०) इतिवु० १११] सये ।
यतं [यथा (क०) इतिवु० १११] समिज्जये [सम्मिज्जये (सी० स्या० कं० पी०)] भिक्खु, यतमेनं [यतमेव नं (सी०), यतमेतं (स्या० कं०), यतमेव (?)] पसारये ॥

“उद्धं तिरियं अपाचीनं, यावता जगतो गति ।
समवेक्खिता च धम्मानं, खन्धानं उदयब्बयं ॥

“चेतोसमथसामीचिं, सिक्खमानं सदा सतं ।
सततं पहितत्तोति, आहु भिक्खुं तथाविधं’न्ति ॥ दूतियं ।

३. पधानसुत्तं

१३. “चत्तारिमानि, भिक्खवे, सम्मपपधानानि । कतमानि चत्तारि? इध, भिक्खवे, भिक्खु अनुप्पन्नानं पापकानं अकुसलानं धम्मानं अनुप्पादाय छन्दं जनेति वायमति वीरियं आरभति चित्तं पग्गण्हाति पदहति; उप्पन्नानं पापकानं अकुसलानं धम्मानं पहानाय छन्दं जनेति वायमति वीरियं आरभति चित्तं पग्गण्हाति पदहति; अनुप्पन्नानं कुसलानं धम्मानं उप्पादाय छन्दं जनेति वायमति वीरियं आरभति चित्तं पग्गण्हाति पदहति; उप्पन्नानं कुसलानं धम्मानं ठितिया असम्मोसाय भिय्योभावाय वेपुल्लाय भावनाय पारिपूरिया छन्दं जनेति वायमति वीरियं आरभति चित्तं पग्गण्हाति पदहति । इमानि खो, भिक्खवे, चत्तारि सम्मपपधानानी’ति ।

“सम्मपपधाना मारधेय्याभिभूता,
ते असिता जातिमरणभयस्स पारगू ।
ते तुसिता जेत्वा मारं सवाहिनिं [सवाहनं (स्या० कं० पी० क०)] ते अनेजा,
सब्बं नमुचिबलं उपातिवत्ता ते सुखिता’ति ॥ ततियं ।

४. संवरसुत्तं

१४. “चत्तारिमानि, भिक्खवे, पधानानि । कतमानि चत्तारि? संवरपपधानं, पहानपपधानं, भावनापपधानं, अनुरक्खणापपधानं । कतमञ्च, भिक्खवे, संवरपपधानं? इध, भिक्खवे, भिक्खु चक्खुना रूपं दिस्वा न निमित्तगगाही होति नानुब्यञ्जनगगाही । यत्त्वाधिकरणमेनं चक्खुन्द्रियं असंवृतं विहरन्तं अभिज्झादोमनस्सा पापका अकुसला धम्मा

अन्वास्सवेय्युं, तस्स संवराय पटिपज्जति, रक्खति चक्खुन्द्रियं, चक्खुन्द्रिये संवरं आपज्जति । सोतेन सहं सुत्वा... घानेन गन्धं घायित्वा... जिक्हाय रसं सायित्वा... कायेन फोड्डब्बं फुसित्वा... मनसा धम्मं विज्जाय न निमित्तग्गाही होति नानुब्यञ्जनग्गाही, यत्त्वाधिकरणमेनं मनिन्द्रियं असंवुतं विहरन्तं अभिज्झादोमनस्सा पापका अकुसला धम्मा अन्वास्सवेय्युं, तस्स संवराय पटिपज्जति, रक्खति मनिन्द्रियं, मनिन्द्रिये संवरं आपज्जति । इदं वुच्चति, भिक्खवे, संवरप्पधानं ।

“कतमञ्च, भिक्खवे, पहानप्पधानं? इध, भिक्खवे, भिक्खु उप्पन्नं कामवितक्कं नाधिवासेति पजहति विनोदेति ब्यन्तीकरोति अनभावं गमेति; उप्पन्नं ब्यापादवितक्कं...पे०... उप्पन्नं विहिंसावितक्कं...पे०... उप्पन्नुप्पन्ने पापके अकुसले धम्मे नाधिवासेति पजहति विनोदेति ब्यन्तीकरोति अनभावं गमेति । इदं वुच्चति, भिक्खवे, पहानप्पधानं ।

“कतमञ्च, भिक्खवे, भावनाप्पधानं? इध, भिक्खवे, भिक्खु सतिसम्बोज्झङ्गं भावेति विवेकनिस्सितं विरागनिस्सितं निरोधनिस्सितं वोस्सग्गपरिणामिं, धम्मविचयसम्बोज्झङ्गं भावेति... वीरियसम्बोज्झङ्गं भावेति... पीतिसम्बोज्झङ्गं भावेति... पस्सद्विसम्बोज्झङ्गं भावेति... समाधिसम्बोज्झङ्गं भावेति... उपेक्खासम्बोज्झङ्गं भावेति विवेकनिस्सितं विरागनिस्सितं निरोधनिस्सितं वोस्सग्गपरिणामिं । इदं वुच्चति, भिक्खवे, भावनाप्पधानं ।

“कतमञ्च, भिक्खवे, अनुरक्खणाप्पधानं? इध, भिक्खवे, भिक्खु उप्पन्नं भदकं समाधिनिमित्तं अनुरक्खति अट्टिकसज्जं पुठवकसज्जं विनीलकसज्जं विच्छिदकसज्जं उद्धुमातकसज्जं । इदं वुच्चति, भिक्खवे, अनुरक्खणाप्पधानं । इमानि खो, भिक्खवे, चत्तारि पधानानी”ति ।

“संवरो च पहानञ्च, भावना अनुरक्खणा ।
एते पधाना चत्तारो, देसितादिच्चबन्धुना ।
येहि भिक्खु इधातापी, खयं दुक्खस्स पापुणे”ति ॥ चतुत्थं ।

५. पज्जत्तिसुत्तं

१५. “चतस्सो इमा, भिक्खवे, अग्गपज्जत्तियो । कतमा चतस्सो? एतदग्गं, भिक्खवे, अत्तभावीनं यदिदं — राहु असुरिन्दो । एतदग्गं, भिक्खवे, कामभोगीनं यदिदं — राजा मन्धाता । एतदग्गं, भिक्खवे, आधिपतेय्यानं यदिदं — मारो पापिमा । सदेवके, भिक्खवे, लोके समारके सब्रह्मके सस्समणब्राह्मणिया पजाय सदेवमनुस्साय तथागतो अग्गमक्खायति अरहं सम्मासम्बुद्धो । इमा खो, भिक्खवे, चतस्सो अग्गपज्जत्तियो”ति ।

“राहुग्गं अत्तभावीनं, मन्धाता कामभोगिनं ।
मारो आधिपतेय्यानं, इद्धिया यससा जलं ॥

“उद्धं तिरियं अपाचीनं, यावता जगतो गति ।
सदेवकस्स लोकस्स, बुद्धो अग्गो पवुच्चती”ति ॥ पञ्चमं ।

६. सोखुम्मसुत्तं

१६. “चत्तारिमानि, भिक्खवे, सोखुम्मानि । कतमानि चत्तारि? इध, भिक्खवे, भिक्खु रूपसोखुम्मेन समन्नागतो होति परमेन; तेन च रूपसोखुम्मेन अज्जं रूपसोखुम्मं उत्तरितरं वा पणीततरं वा न समनुपस्सति; तेन च रूपसोखुम्मेन अज्जं रूपसोखुम्मं उत्तरितरं वा पणीततरं वा न पत्थेति । वेदनासोखुम्मेन समन्नागतो होति परमेन; तेन च वेदनासोखुम्मेन अज्जं वेदनासोखुम्मं उत्तरितरं वा पणीततरं वा न पत्थेति । सज्जासोखुम्मेन समन्नागतो होति परमेन; तेन च सज्जासोखुम्मेन अज्जं सज्जासोखुम्मं उत्तरितरं वा पणीततरं वा न समनुपस्सति; तेन च सज्जासोखुम्मेन अज्जं सज्जासोखुम्मं उत्तरितरं वा पणीततरं वा न पत्थेति । सङ्खारसोखुम्मेन समन्नागतो होति परमेन; तेन च सङ्खारसोखुम्मेन अज्जं सङ्खारसोखुम्मं उत्तरितरं वा पणीततरं वा न समनुपस्सति; तेन च सङ्खारसोखुम्मेन अज्जं सङ्खारसोखुम्मं उत्तरितरं वा पणीततरं वा न पत्थेति । इमानि खो, भिक्खवे, चत्तारि सोखुम्मानि”ति ।

“रूपसोखुम्मतं जत्वा, वेदनानज्ज सम्भवं ।
सज्जा यतो समुदेति, अत्थं गच्छति यत्थ च ।
सङ्खारे परतो जत्वा, दुक्खतो नो च अत्ततो ॥

“स वे सम्मद्दसो भिक्खु, सन्तो सन्तिपदे रतो ।
धारेति अन्तिमं देहं, जेत्वा मारं सवाहिनि”न्ति ॥ छट्ठं ।

७. पठमअगतिसुत्तं

१७. “चत्तारिमानि, भिक्खवे, अगतिगमनानि । कतमानि चत्तारि? छन्दागतिं गच्छति, दोसागतिं गच्छति, मोहागतिं गच्छति, भयागतिं गच्छति — इमानि खो, भिक्खवे, चत्तारि अगतिगमनानी”ति ।

“छन्दा दोसा भया मोहा, यो धम्मं अतिवत्तति ।
निहीयति तस्स यसो, काळपक्खेव चन्दिमा”ति ॥ सत्तमं ।

८. दुतियअगतिसुत्तं

१८. “चत्तारिमानि, भिक्खवे, नागतिगमनानि । कतमानि चत्तारि? न छन्दागतिं गच्छति, न दोसागतिं गच्छति, न मोहागतिं गच्छति, न भयागतिं गच्छति — इमानि खो, भिक्खवे, चत्तारि नागतिगमनानी”ति ।

“छन्दा दोसा भया मोहा, यो धम्मं नातिवत्तति ।
आपूरति तस्स यसो, सुक्कपक्खेव चन्दिमा”ति ॥ अट्ठमं ।

९. ततियअगतिसुत्तं

१९. “चत्तारिमानि, भिक्खवे, अगतिगमनानि । कतमानि चत्तारि? छन्दागतिं गच्छति, दोसागतिं गच्छति, मोहागतिं गच्छति, भयागतिं गच्छति — इमानि खो, भिक्खवे, चत्तारि अगतिगमनानि ।

“चत्तारिमानि, भिक्खवे, नागतिगमनानि । कतमानि चत्तारि? न छन्दागतिं गच्छति, न दोसागतिं गच्छति, न मोहागतिं गच्छति, न भयागतिं गच्छति — इमानि खो, भिक्खवे, चत्तारि नागतिगमनानी”ति ।

“छन्दा दोसा भया मोहा, यो धम्मं अतिवत्तति ।

निहीयति तस्स यसो, काळपक्खेव चन्दिमा ॥

“छन्दा दोसा भया मोहा, यो धम्मं नातिवत्तति ।

आपूरति तस्स यसो, सुक्कपक्खेव चन्दिमा”ति ॥ नवमं ।

१०. भत्तुद्देसकसुत्तं

२०. “चतूहि, भिक्खवे, धम्मेहि समन्नागतो भत्तुद्देसको यथाभतं निक्खित्तो एवं निरये । कतमेहि चतूहि? छन्दागतिं गच्छति, दोसागतिं गच्छति, मोहागतिं गच्छति, भयागतिं गच्छति — इमेहि खो, भिक्खवे, चतूहि धम्मेहि समन्नागतो भत्तुद्देसको यथाभतं निक्खित्तो एवं निरये ।

“चतूहि, भिक्खवे, धम्मेहि समन्नागतो भत्तुद्देसको यथाभतं निक्खित्तो एवं सग्गे । कतमेहि चतूहि? न छन्दागतिं गच्छति, न दोसागतिं गच्छति, न मोहागतिं गच्छति, न भयागतिं गच्छति — इमेहि खो, भिक्खवे, चतूहि धम्मेहि समन्नागतो भत्तुद्देसको यथाभतं निक्खित्तो एवं सग्गे”ति ।

“ये केचि कामेसु असज्जता जना,

अधम्मिका होन्ति अधम्मगारवा ।

छन्दा दोसा मोहा च भया गामिनो [छन्दा च दोसा च भया च गामिनो (सी० स्या० कं० पी०)],

परिसाकसटो [परिसक्कसावो (सी० स्या० कं० पी०)] च पनेस वुच्चति ॥

“एवज्झि वुत्तं समणेन जानता,

तस्मा हि ते सप्पुरिसा पसंसिया ।

धम्मे ठिता ये न करोन्ति पापकं,

न छन्दा न दोसा न मोहा न भया च गामिनो [न छन्ददोसा न भया च गामिनो (सी० स्या० कं० पी०)] ।

“परिसाय मण्डो च पनेस वुच्चति,

एवज्झि वुत्तं समणेन जानता”ति ॥ दसमं ।

चरवग्गो दुतियो ।

तस्सुद्धानं —

चरं सीलं पधानानि, संवरं पज्जन्ति पज्चमं ।

सोखुम्मं तयो अगती, भत्तुद्देसेन ते दसाति ॥

३. उरुवेलवग्गो

१. पठमउरुवेलसुत्तं

२१. एवं मे सुतं [सं० नि० १.१७३ आगतं] — एकं समयं भगवा सावत्थियं विहरति जेतवने अनाथपिण्डिकस्स आरामे । तत्र खो भगवा भिक्खू आमन्तेसि — “भिक्खवो”ति । “भदन्ते”ति ते भिक्खू भगवतो पच्चस्सोसुं । भगवा एतदवोच —

“एकमिदाहं, भिक्खवे, समयं उरुवेलायं विहरामि नज्जा नेरञ्जराय तीरे अजपालनिग्रोधे पठमाभिसम्बुद्धो । तस्स मय्हं, भिक्खवे, रहोगतस्स पटिसल्लीनस्स एवं चेतसो परिवितक्को उदपादि — ‘दुक्खं खो अगारवो विहरति अप्पतिस्सो । किं नु खो अहं समणं वा ब्राह्मणं वा सक्कत्वा गरुं कत्वा [गरुक्त्वा (सी० पी०)] उपनिस्साय विहरेय्य’”न्ति?

“तस्स मय्हं, भिक्खवे, एतदहोसि — अपरिपूरस्स खो अहं सीलक्खन्धस्स पारिपूरिया अज्जं समणं वा ब्राह्मणं वा सक्कत्वा गरुं कत्वा उपनिस्साय विहरेय्यं । न खो पनाहं पस्सामि सदेवके लोके समारके सब्रह्मके सस्समणब्राह्मणिया पजाय सदेवमनुस्साय अज्जं समणं वा ब्राह्मणं वा अत्तना सीलसम्पन्नतरं, यमहं सक्कत्वा गरुं कत्वा उपनिस्साय विहरेय्यं ।

“अपरिपूरस्स खो अहं समाधिक्खन्धस्स पारिपूरिया अज्जं समणं वा ब्राह्मणं वा सक्कत्वा गरुं कत्वा उपनिस्साय विहरेय्यं । न खो पनाहं पस्सामि सदेवके लोके समारके सब्रह्मके सस्समणब्राह्मणिया पजाय सदेवमनुस्साय अज्जं समणं वा ब्राह्मणं वा अत्तना समाधिसम्पन्नतरं, यमहं सक्कत्वा गरुं कत्वा उपनिस्साय विहरेय्यं ।

“अपरिपूरस्स खो अहं पज्जाक्खन्धस्स पारिपूरिया अज्जं समणं वा ब्राह्मणं वा सक्कत्वा गरुं कत्वा उपनिस्साय विहरेय्यं । न खो पनाहं पस्सामि सदेवके लोके समारके सब्रह्मके सस्समणब्राह्मणिया पजाय सदेवमनुस्साय अज्जं समणं वा ब्राह्मणं वा अत्तना पज्जासम्पन्नतरं, यमहं सक्कत्वा गरुं कत्वा उपनिस्साय विहरेय्यं ।

“अपरिपूरस्स खो अहं विमुत्तिक्खन्धस्स पारिपूरिया अज्जं समणं वा ब्राह्मणं वा सक्कत्वा गरुं कत्वा उपनिस्साय विहरेय्यं । न खो पनाहं पस्सामि सदेवके लोके समारके सब्रह्मके सस्समणब्राह्मणिया पजाय सदेवमनुस्साय अज्जं समणं वा ब्राह्मणं वा अत्तना विमुत्तिसम्पन्नतरं, यमहं सक्कत्वा गरुं कत्वा उपनिस्साय विहरेय्य”न्ति ।

“तस्स मय्हं, भिक्खवे, एतदहोसि — ‘यंनूनाहं खायं [योपायं (सी० स्या० कं० पी०)] धम्मो मया अभिसम्बुद्धो तमेव धम्मं सक्कत्वा गरुं कत्वा उपनिस्साय विहरेय्य’”न्ति ।

“अथ खो, भिक्खवे, ब्रह्मा सहम्पति मम चेतसा चेतोपरिवितक्कमज्जाय — सेय्यथापि नाम बलवा पुरिसो समिज्जितं [सम्मिज्जितं (सी० स्या० कं० पी०)] वा बाहं पसारेय्य, पसारितं वा बाहं समिज्जेय्य, एवमेवं — ब्रह्मलोके अन्तरहितो मम पुरतो पातुरहोसि । अथ खो, भिक्खवे, ब्रह्मा सहम्पति एकंसं उत्तरासङ्गं करित्वा दक्खिणं जाणुमण्डलं पथवियं निहन्त्वा येनाहं तेनज्जलिं पणामेत्वा मं एतदवोच — ‘एवमेतं भगवा, एवमेतं सुगत! येपि ते, भन्ते, अहेसुं अतीतमद्धानं अरहन्तो सम्मासम्बुद्धा तेपि भगवन्तो धम्मंयेव सक्कत्वा गरुं कत्वा उपनिस्साय विहरिंसु; येपि ते, भन्ते, भविस्सन्ति अनागतमद्धानं

अरहन्तो सम्मासम्बुद्धा तेषि भगवन्तो धम्मंयेव सक्कत्वा गरुं कत्वा उपनिस्साय विहरिस्सन्ति; भगवापि, भन्ते, एतरहि अरहं सम्मासम्बुद्धो धम्मंयेव सक्कत्वा गरुं कत्वा उपनिस्साय विहरतू”ति । इदमवोच ब्रह्मा सहम्पति । इदं वत्वा अथापरं एतदवोच —

“ये च अतीता [ये चब्भतीता (सी० पी० क०)] सम्बुद्धा, ये च बुद्धा अनागता ।
यो चेतर्हि सम्बुद्धो, बहून् [बहुन्नं (सी० स्या० कं० पी०) सं० नि० १.१७३] सोकनासनो ॥

“सब्बे सद्धम्मगरुनो, विहंसु [विहरिंसु (स्या० कं०)] विहरन्ति च ।
अथोपि विहरिस्सन्ति, एसा बुद्धान धम्मता ॥

“तस्मा हि अत्तकामेन [अत्थकामेन (सी० क०)], महत्तमभिकङ्खता ।
सद्धम्मो गरुकातब्बो, सरं बुद्धान सासन”न्ति ॥

“इदमवोच, भिक्खवे, ब्रह्मा सहम्पति । इदं वत्वा मं अभिवादेत्वा पदक्खिणं कत्वा तत्थेवन्तरधायि । अथ ख्वाहं, भिक्खवे, ब्रह्मनो च अज्जेसनं विदित्वा अत्तनो च पतिरूपं ख्वायं [योपायं (सब्बत्थ)] धम्मो मया अभिसम्बुद्धो तमेव धम्मं सक्कत्वा गरुं कत्वा उपनिस्साय विहासिं । यतो च खो, भिक्खवे, सङ्घोपि महत्तेन समन्नागतो, अथ मे सङ्घेपि गारवो”ति । पठमं ।

२. दुतियउरुवेलसुत्तं

२२. “एकमिदाहं, भिक्खवे, समयं उरुवेलायं विहरामि नज्जा नेरञ्जराय तीरे अजपालनिग्रोधे पठमाभिसम्बुद्धो । अथ खो, भिक्खवे, सम्बहुला ब्राह्मणा जिण्णा बुद्धा महल्लका अद्भगता वयोअनुप्पत्ता येनाहं तेनुपसङ्कमिंसु; उपसङ्कमित्वा मया सद्धिं सम्मोदिसु । सम्मोदनीयं कथं सारणीयं वीतिसारेत्वा एकमन्तं निसीदिसु । एकमन्तं निसिन्ना खो, भिक्खवे, ते ब्राह्मणा मं एतदवोचुं — ‘सुतं नेतं [मेतं (सी० स्या० कं० क०)], भो गोतम — न समणो गोतमो ब्राह्मणे जिण्णे बुद्धे महल्लके अद्भगते वयोअनुप्पत्ते अभिवादेति वा पच्चुट्ठेति वा आसनेन वा निमन्तेतीति । तयिदं, भो गोतम, तथेव । न हि भवं गोतमो ब्राह्मणे जिण्णे बुद्धे महल्लके अद्भगते वयोअनुप्पत्ते अभिवादेति वा पच्चुट्ठेति वा आसनेन वा निमन्तेति । तयिदं, भो गोतम, न सम्पन्नमेवा”ति ।

“तस्स मय्हं, भिक्खवे, एतदहोसि — ‘नयिमे [न वत मे (सी० पी०), न चयिमे (स्या० कं०), न वतिमे (?)] आयस्मन्तो जानन्ति थेरं वा थेरकरणे वा धम्मे”ति । बुद्धो चेपि, भिक्खवे, होति आसीतिको वा नावुतिको वा वस्ससतिको वा जातिया । सो च होति अकालवादी अभूतवादी अनत्थवादी अधम्मवादी अविनयवादी, अनिधानवतिं वाचं भासिता अकालेन अनपदेसं अपरियन्तवतिं अनत्थसंहितं । अथ खो सो ‘बालो थेरो’त्वेव [तेव (सी० पी०)] सङ्घं गच्छति ।

“दहरो चेपि, भिक्खवे, होति युवा सुसुकाळकेसो भद्रेन योब्बनेन समन्नागतो पठमेन वयसा । सो च होति कालवादी भूतवादी अत्थवादी धम्मवादी विनयवादी निधानवतिं वाचं भासिता कालेन सापदेसं परियन्तवतिं अत्थसंहितं । अथ खो सो ‘पण्डितो थेरो’त्वेव सङ्घं गच्छति ।

“चत्तारोमे, भिक्खवे, थेरकरणा धम्मा । कतमे चत्तारो? इध, भिक्खवे, भिक्खु सीलवा होति, पातिमोक्खसंवरसंवृतो

विहरति आचारगोचरसम्पन्नो अणुमत्तेसु वज्जेसु भयदस्सावी, समादाय सिक्खति सिक्खापदेसु, बहुस्सुतो होति सुतधरो सुतसन्निचयो, ये ते धम्मा आदिकल्याणा मज्झेकल्याणा परियोसानकल्याणा सात्थं सब्यञ्जनं [सात्था सब्यञ्जना (सी० पी०)] केवलपरिपुण्णं [केवलपरिपुण्णा (सी०)] परिसुद्धं ब्रह्मचरियं अभिवदन्ति, तथारूपास्स धम्मा बहुस्सुता होन्ति धाता [धता (सी० स्या० कं० पी०)] वचसा परिचिता मनसानुपेक्खिता, दिट्ठिया सुप्पटिविद्धा, चतुन्नं ज्ञानानं आभिचेतसिकानं दिट्ठधम्मसुखविहारानं निकामलाभी होति अकिच्छलाभी अकसिरलाभी, आसवानं खया अनासवं चेतोविमुत्तिं पज्जाविमुत्तिं दिट्ठेव धम्मे सयं अभिज्जा सच्छिकत्वा उपसम्पज्ज विहरति । इमे खो, भिक्खवे, चत्तारो थेरकरणा धम्मा”ति ।

“यो उद्धतेन चित्तेन, सम्फञ्च बहु भासति ।
असमाहितसङ्कप्पो, असद्धम्मरतो मगो ।
आरा सो थावरेय्यम्हा, पापदिट्ठि अनादरो ॥

“यो च सीलेन सम्पन्नो, सुतवा पटिभानवा ।
सज्जतो धीरो धम्मेसु [सज्जतो धीरधम्मेसु (सी०), संयुत्तो थिरधम्मेसु (स्या० कं०)], पज्जायत्थं विपस्सति ॥

“पारगू सब्बधम्मानं, अखिलो पटिभानवा ।
पहीनजातिमरणो, ब्रह्मचरियस्स केवली ॥

“तमहं वदामि थेरोति, यस्स नो सन्ति आसवा ।
आसवानं खया भिक्खु, सो थेरोति पवुच्चती”ति ॥ दुतियं ।

३. लोकसुत्तं

२३. “लोको, भिक्खवे, तथागतेन अभिसम्बुद्धो । लोकस्मा तथागतो विसंयुत्तो । लोकसमुदयो, भिक्खवे, तथागतेन अभिसम्बुद्धो । लोकसमुदयो तथागतस्स पहीनो । लोकनिरोधो, भिक्खवे, तथागतेन अभिसम्बुद्धो । लोकनिरोधो तथागतस्स सच्छिकतो । लोकनिरोधगामिनी पटिपदा, भिक्खवे, तथागतेन अभिसम्बुद्धा । लोकनिरोधगामिनी पटिपदा तथागतस्स भाविता ।

“यं, भिक्खवे, सदेवकस्स लोकस्स समारकस्स सब्रह्मकस्स सस्समणब्राह्मणिया पजाय सदेवमनुस्साय दिट्ठं सुतं मुतं विज्जातं पत्तं परियेसितं अनुविचरितं मनसा, सब्बं तं तथागतेन अभिसम्बुद्धं । तस्मा ‘तथागतो’ति वुच्चति ।

“यञ्च, भिक्खवे, रत्तिं तथागतो अनुत्तरं सम्मासम्बोधिं अभिसम्बुज्झति यञ्च रत्तिं अनुपादिसेसाय निब्बानधातुया परिनिब्बायति, यं एतस्मिं अन्तरे भासति लपति निद्विसति सब्बं तं तथेव होति, नो अज्जथा । तस्मा ‘तथागतो’ति वुच्चति ।

“यथावादी, भिक्खवे, तथागतो तथाकारी, यथाकारी तथावादी । इति यथावादी तथाकारी, यथाकारी तथावादी । तस्मा ‘तथागतो’ति वुच्चति ।

“सदेवके, भिक्खवे, लोके समारके सब्रह्मके सस्समणब्राह्मणिया पजाय सदेवमनुस्साय तथागतो अभिभू अनभिभूतो

अञ्जदत्थु दसो वसवत्ती । तस्मा ‘तथागतो’ति वुच्चति” ।

“सब्बं लोकं अभिज्जाय, सब्बं लोके यथातथं ।

सब्बं लोकं [सब्बलोक (सी० स्या० कं० पी०)] विसंयुत्तो, सब्बलोके अनूपयो ॥

“स वे सब्बाभिभू धीरो, सब्बगन्थप्पमोचनो ।

फुट्ठस्स परमा सन्ति, निब्बानं अकुतोभयं ॥

“एस खीणासवो बुद्धो, अनीघो छिन्नसंसयो ।

सब्बकम्मक्खयं पत्तो, विमुत्तो उपधिसङ्खये ॥

“एस सो भगवा बुद्धो, एस सीहो अनुत्तरो ।

सदेवकस्स लोकस्स, ब्रह्मचक्कं पवत्तयी ॥

“इति देवा मनुस्सा च, ये बुद्धं सरणं गता ।

सङ्गम्म तं नमस्सन्ति, महन्तं वीतसारदं ॥

“दन्तो दमयतं सेट्ठो, सन्तो समयतं इसि ।

मुत्तो मोचयतं अग्गो, तिण्णो तारयतं वरो ॥

“इति हेतं नमस्सन्ति, महन्तं वीतसारदं ।

सदेवकस्मिं लोकस्मिं, नत्थि ते [नत्थि ते (सी० स्या० कं० पी०)] पटिपुग्गलो”ति ॥ ततियं ।

४. काळकारामसुत्तं

२४. एकं समयं भगवा साकेते विहरति काळकारामे [कोळिकारामे (क०)] । तत्र खो भगवा भिक्खू आमन्तेसि —
“भिक्खवो”ति । “भदन्ते”ति ते भिक्खू भगवतो पच्चस्सोसुं । भगवा एतदवोच —

“यं, भिक्खवे, सदेवकस्स लोकस्स समारकस्स सब्रह्मकस्स सस्समणब्राह्मणिया पजाय सदेवमनुस्साय दिट्ठं सुतं मुतं विज्जातं पत्तं परियेसितं अनुविचरितं मनसा, तमहं जानामि ।

“यं, भिक्खवे, सदेवकस्स लोकस्स समारकस्स सब्रह्मकस्स सस्समणब्राह्मणिया पजाय सदेवमनुस्साय दिट्ठं सुतं मुतं विज्जातं पत्तं परियेसितं अनुविचरितं मनसा, तमहं अब्भज्जासिं । तं तथागतस्स विदितं, तं तथागतो न उपट्ठासि ।

“यं, भिक्खवे, सदेवकस्स लोकस्स समारकस्स सब्रह्मकस्स सस्समणब्राह्मणिया पजाय सदेवमनुस्साय दिट्ठं सुतं मुतं विज्जातं पत्तं परियेसितं अनुविचरितं मनसा, तमहं न जानामीति वदेय्यं, तं ममस्स मुसा ।

“यं, भिक्खवे...पे०... तमहं जानामि च न च जानामीति वदेय्यं, तंपस्स [तं पिस्स (स्या० कं०), तं ममस्स (क०)] तादिसमेव ।

“यं, भिक्खवे...पे... तमहं नेव जानामि न न जानामीति वदेय्यं, तं ममस्स कलि ।

“इति खो, भिक्खवे, तथागतो दट्ठा दट्ठब्बं, दिट्ठं न मज्जति, अदिट्ठं न मज्जति, दट्ठब्बं न मज्जति, दट्ठारं न मज्जति; सुत्वा सोतब्बं, सुतं न मज्जति, असुतं न मज्जति, सोतब्बं न मज्जति, सोतारं न मज्जति; मुत्वा मोतब्बं, मुतं न मज्जति, अमुतं न मज्जति, मोतब्बं न मज्जति, मोतारं न मज्जति; विज्जत्वा विज्जातब्बं, विज्जातं न मज्जति, अविज्जातं न मज्जति, विज्जातब्बं न मज्जति, विज्जातारं न मज्जति । इति खो, भिक्खवे, तथागतो दिट्ठसुतमुतविज्जातब्बेसु धम्मेषु तादीयेव तादी [तादिसोव तादी (स्या० कं०), तादिसे येव तादी (पी०), तादीयेव तादीयेवेका (क०)] । तम्हा च पन तादिम्हा [तादितम्हा (सी० पी०)] अज्जो तादी उत्तरितरो वा पणीततरो वा नत्थीति वदामी”ति ।

“यं किञ्चि दिट्ठं व सुतं मुतं वा,
अज्झोसितं सच्चमुतं परेसं ।
न तेसु तादी सयसंवुत्तेसु,
सच्चं मुसा वापि परं दहेय्य ॥

“एतज्ज सल्लं पटिकच्च [पटिगच्च (सी० पी०)] दिस्वा,
अज्झोसिता यत्थ पजा विसत्ता ।
जानामि पस्सामि तथेव एतं,
अज्झोसितं नत्थि तथागतान”न्ति ॥ चतुत्थं ।

५. ब्रह्मचरियसुत्तं

२५. “नयिदं, भिक्खवे, ब्रह्मचरियं वुस्सति जनकुहनत्थं, न जनलपनत्थं, न लाभसक्कारसिलोकानिसंसत्थं, न इतिवादप्पमोक्खानिसंसत्थं, न ‘इति मं जनो जानातू’ति । अथ खो इदं, भिक्खवे, ब्रह्मचरियं वुस्सति संवरत्थं पहानत्थं विरागत्थं निरोधत्थं”न्ति ।

“संवरत्थं पहानत्थं, ब्रह्मचरियं अनीतिहं ।
अदेसयि सो भगवा, निब्बानोगधगामिनं ।
एस मग्गो महन्तेहि [महत्तेभि (क०) इतिवु० ३५], अनुयातो महेसिभि ॥

“ये च तं पटिपज्जन्ति, यथा बुद्धेन देसितं ।
दुक्खस्सन्तं करिस्सन्ति, सत्थुसासनकारिनो”ति ॥ पञ्चमं ।

६. कुहसुत्तं

२६. [इतिवु० १०८ इतिवुत्तकेपि] “ये ते, भिक्खवे, भिक्खू कुहा थद्धा लपा सिङ्गी उन्नळा असमाहिता, न मे ते, भिक्खवे, भिक्खू मामका । अपगता च ते, भिक्खवे, भिक्खू इमस्मा धम्मविनया, न च ते इमस्मिं धम्मविनये वुद्धिं विरुळ्हि वेपुल्लं आपज्जन्ति । ये च खो ते, भिक्खवे, भिक्खू निककुहा निल्लपा धीरा अत्थद्धा सुसमाहिता, ते खो मे, भिक्खवे, भिक्खू मामका । अनपगता च ते, भिक्खवे, भिक्खू इमस्मा धम्मविनया । ते च इमस्मिं धम्मविनये वुद्धिं विरुळ्हि वेपुल्लं

आपज्जन्ती”ति ।

[इतिवु० १०८ इतिवुत्तकेपि] “कुहा थद्धा लपा सिङ्गी, उन्नळा असमाहिता ।
न ते धम्मे विरूहन्ति, सम्मासम्बुद्धदेसिते ॥

“निकुहा निल्लपा धीरा, अत्थद्धा सुसमाहिता ।
ते वे धम्मे विरूहन्ति, सम्मासम्बुद्धदेसिते”ति ॥ छट्ठं ।

७. सन्तुट्टिसुत्तं

२७. “चत्तारिमानि, भिक्खवे, अप्पानि च [चेव (क०)] सुलभानि च, तानि च अनवज्जानि । कतमानि चत्तारि?
पंसुकूलं, भिक्खवे, चीवरानं अप्पञ्च सुलभञ्च, तञ्च अनवज्जं । पिण्डियालोपो, भिक्खवे, भोजनानं अप्पञ्च सुलभञ्च,
तञ्च अनवज्जं । रुक्खमूलं, भिक्खवे, सेनासनानं अप्पञ्च सुलभञ्च, तञ्च अनवज्जं । पूतिमुत्तं, भिक्खवे, भेसज्जानं
अप्पञ्च सुलभञ्च, तञ्च अनवज्जं । इमानि खो, भिक्खवे, चत्तारि अप्पानि च सुलभानि च, तानि च अनवज्जानि । यतो
खो, भिक्खवे, भिक्खु अप्पेन च तुट्ठो होति सुलभेन च, इदमस्साहं अज्जतरं सामज्जङ्गन्ति [सामज्जन्ति (क०)]
वदामी”ति ।

“अनवज्जेन तुट्ठस्स, अप्पेन सुलभेन च ।
न सेनासनमारब्भ, चीवरं पानभोजनं ।
विघातो होति चित्तस्स, दिसा नप्पटिहज्जति ॥

“ये चस्स धम्मा अक्खाता, सामज्जस्सानुलोमिका ।
अधिग्गहिता तुट्ठस्स, अप्पमत्तस्स सिक्खतो”ति ॥ सत्तमं ।

८. अरियवंससुत्तं

२८. “चत्तारोमे, भिक्खवे, अरियवंसा अग्गज्जा रत्तज्जा वंसज्जा पोराणा असंकिण्णा असंकिण्णपुब्बा, न संकीयन्ति
न संकीयिस्सन्ति, अप्पटिकुट्ठा समणेहि ब्राह्मणेहि विज्जूहि । कतमे चत्तारो? इध, भिक्खवे, भिक्खु सन्तुट्ठो होति इतरीतरेन
चीवरेन, इतरीतरचीवरसन्तुट्ठिया च वण्णवादी, न च चीवरहेतु अनेसनं अप्पतिरूपं आपज्जति, अलद्धा च चीवरं न
परितस्सति, लद्धा च चीवरं अगधितो [अगधितो (सी० पी०)] अमुच्छितो अनज्झोसन्नो आदीनवदस्सावी निस्सरणपज्जो
परिभुज्जति; ताय च पन इतरीतरचीवरसन्तुट्ठिया नेवत्तानुक्कंसेति, नो [न (दी० नि० ३.३०९)] परं वम्भेति । यो हि तत्थ
दक्खो अनलसो सम्पजानो पतिस्सतो, अयं वुच्चति, भिक्खवे, भिक्खु पोराणे अग्गज्जे अरियवंसे ठितो ।

“पुन चपरं, भिक्खवे, भिक्खु सन्तुट्ठो होति इतरीतरेन पिण्डपातेन, इतरीतरपिण्डपातसन्तुट्ठिया च वण्णवादी, न च
पिण्डपातहेतु अनेसनं अप्पतिरूपं आपज्जति, अलद्धा च पिण्डपातं न परितस्सति, लद्धा च पिण्डपातं अगधितो
अमुच्छितो अनज्झोसन्नो आदीनवदस्सावी निस्सरणपज्जो परिभुज्जति; ताय च पन इतरीतरपिण्डपातसन्तुट्ठिया
नेवत्तानुक्कंसेति, नो परं वम्भेति । यो हि तत्थ दक्खो अनलसो सम्पजानो पतिस्सतो, अयं वुच्चति, भिक्खवे, भिक्खु
पोराणे अग्गज्जे अरियवंसे ठितो ।

“पुन चपरं, भिक्खवे, भिक्खु सन्तुडो होति इतरीतरेन सेनासनेन, इतरीतरसेनासनसन्तुडिया च वण्णवादी, न च सेनासनहेतु अनेसनं अप्पतिरूपं आपज्जति, अलद्धा च सेनासनं न परितस्सति, लद्धा च सेनासनं अगधितो अमुच्छितो अनज्झोसन्नो आदीनवदस्सावी निस्सरणपज्जो परिभुज्जति; तां च पन इतरीतरसेनासनसन्तुडिया नेवत्तानुक्कंसेति, नो परं वम्भेति । यो हि तत्थ दक्खो अनलसो सम्पजानो पतिस्सतो, अयं वुच्चति, भिक्खवे, भिक्खु पोराणे अग्गज्जे अरियवंसे ठितो ।

“पुन चपरं, भिक्खवे, भिक्खु भावनारामो होति भावनारतो, पानानारामो होति पानानरतो; तां च पन भावनारामताय भावनारतिया पानानारामताय पानानरतिया नेवत्तानुक्कंसेति, नो परं वम्भेति । यो हि तत्थ दक्खो अनलसो सम्पजानो पतिस्सतो, अयं वुच्चति, भिक्खवे, भिक्खु पोराणे अग्गज्जे अरियवंसे ठितो । इमे खो, भिक्खवे, चत्तारो अरियवंसा अग्गज्जा रत्तज्जा वंसज्जा पोराणा असंकिण्णा असंकिण्णपुब्बा, न संकीयन्ति न संकीयिस्सन्ति, अप्पटिकुट्ठा समणेहि ब्राह्मणेहि विज्जूहि ।

“इमेहि च पन, भिक्खवे, चतूहि अरियवंसेहि समन्नागतो भिक्खु पुरत्थिमाय चेपि दिसाय विहरति स्वेव अरतिं सहति, न तं अरति सहति; पच्छिमाय चेपि दिसाय विहरति स्वेव अरतिं सहति, न तं अरति सहति; उत्तराय चेपि दिसाय विहरति स्वेव अरतिं सहति, न तं अरति सहति; दक्खिणाय चेपि दिसाय विहरति स्वेव अरतिं सहति, न तं अरति सहति । तं किस्स हेतु? अरतिरतिसहो हि, भिक्खवे, धीरो’ति ।

“नारति सहति धीरं [वीरं (सी०)], नारति धीरं सहति ।
धीरोव अरतिं सहति, धीरो हि अरतिस्सहो ॥

“सब्बकम्मविहायीनं, पनुणं [पणुन्नं (?)] को निवारये ।
नेक्खं जम्बोनदस्सेव, को तं निन्दितुमरहति ।
देवापि नं पसंसन्ति, ब्रह्मणापि पसंसितो’ति ॥ अट्ठमं ।

९. धम्मपदसुत्तं

२९. “चत्तारिमानि, भिक्खवे, धम्मपदानि अग्गज्जानि रत्तज्जानि वंसज्जानि पोराणानि असंकिण्णानि असंकिण्णपुब्बानि, न संकीयन्ति न संकीयिस्सन्ति, अप्पटिकुट्ठानि समणेहि ब्राह्मणेहि विज्जूहि । कतमानि चत्तारि? अनभिज्झा, भिक्खवे, धम्मपदं अग्गज्जं रत्तज्जं वंसज्जं पोराणं असंकिण्णं असंकिण्णपुब्बं, न संकीयति न संकीयिस्सति, अप्पटिकुट्ठं समणेहि ब्राह्मणेहि विज्जूहि ।

“अब्यापादो, भिक्खवे, धम्मपदं अग्गज्जं रत्तज्जं वंसज्जं पोराणं असंकिण्णं असंकिण्णपुब्बं, न संकीयति न संकीयिस्सति, अप्पटिकुट्ठं समणेहि ब्राह्मणेहि विज्जूहि ।

“सम्मासति, भिक्खवे, धम्मपदं अग्गज्जं रत्तज्जं वंसज्जं पोराणं असंकिण्णं असंकिण्णपुब्बं, न संकीयति न संकीयिस्सति, अप्पटिकुट्ठं समणेहि ब्राह्मणेहि विज्जूहि ।

“सम्मासमाधि, भिक्खवे, धम्मपदं अग्गज्जं रत्तज्जं वंसज्जं पोराणं असंकिण्णं असंकिण्णपुब्बं, न संकीयति न

संकीयिस्सति, अप्पटिकुट्टं समणेहि ब्राह्मणेहि विज्जूहि । इमानि खो, भिक्खवे, चत्तारि धम्मपदानि अग्गज्जानि रत्तज्जानि वंसज्जानि पोराणानि असंकिण्णानि असंकिण्णपुब्बानि, न संकीयन्ति न संकीयिस्सन्ति, अप्पटिकुट्टानि समणेहि ब्राह्मणेहि विज्जूही’ति ।

“अनभिज्झालु विहरेय्य, अब्यापन्नेन चेतसा ।

सतो एकग्गचित्तस्स [एकग्गचित्तायं (क०)], अज्झत्तं सुसमाहितो’ति ॥ नवमं ।

१०. परिब्बाजकसुत्तं

३०. एकं समयं भगवा राजगहे विहरति गिज्झकूटे पब्बते । तेन खो पन समयेन सम्बहुला अभिज्जाता अभिज्जाता परिब्बाजका सिप्पिनिकातीरे [सिप्पिनिया तीरे (सी० पी०), सिप्पिनिया तीरे (स्या० कं०), सिप्पिनिया नदिया तीरे (क०)] परिब्बाजकारामे पटिवसन्ति, सेय्यथिदं अन्नभारो वरधरो सकुलुदायी च परिब्बाजको अज्जे च अभिज्जाता अभिज्जाता परिब्बाजका । अथ खो भगवा सायन्हसमयं पटिसल्लाना वुट्ठितो येन सिप्पिनिकातीरं परिब्बाजकारामो तेनुपसङ्गमि; उपसङ्गमित्वा पज्जत्ते आसने निसीदि । निसज्ज खो भगवा ते परिब्बाजके एतदवोच —

“चत्तारिमानि, परिब्बाजका, धम्मपदानि अग्गज्जानि रत्तज्जानि वंसज्जानि पोराणानि असंकिण्णानि असंकिण्णपुब्बानि, न संकीयन्ति न संकीयिस्सन्ति, अप्पटिकुट्टानि समणेहि ब्राह्मणेहि विज्जूहि । कतमानि चत्तारि? अनभिज्झा, परिब्बाजका, धम्मपदं अग्गज्जं रत्तज्जं वंसज्जं पोराणं असंकिण्णं असंकिण्णपुब्बं, न संकीयति न संकीयिस्सति, अप्पटिकुट्टं समणेहि ब्राह्मणेहि विज्जूहि । अब्यापादो, परिब्बाजका, धम्मपदं... पे०... सम्मासति, परिब्बाजका, धम्मपदं... पे०... सम्मासमाधि, परिब्बाजका, धम्मपदं अग्गज्जं रत्तज्जं वंसज्जं पोराणं असंकिण्णं असंकिण्णपुब्बं, न संकीयति न संकीयिस्सति, अप्पटिकुट्टं समणेहि ब्राह्मणेहि विज्जूहि । इमानि खो, परिब्बाजका, चत्तारि धम्मपदानि अग्गज्जानि रत्तज्जानि वंसज्जानि पोराणानि असंकिण्णानि असंकिण्णपुब्बानि, न संकीयन्ति न संकीयिस्सन्ति, अप्पटिकुट्टानि समणेहि ब्राह्मणेहि विज्जूहि ।

“यो खो, परिब्बाजका, एवं वदेय्य — ‘अहमेतं अनभिज्झं धम्मपदं पच्चक्खाय अभिज्झालुं कामेसु तिब्बसारागं समणं वा ब्राह्मणं वा पज्जापेस्सामी’ति, तमहं तत्थ एवं वदेय्यं — ‘एतु वदतु ब्याहरतु पस्सामिस्सानुभाव’न्ति । सो वत, परिब्बाजका, अनभिज्झं धम्मपदं पच्चक्खाय अभिज्झालुं कामेसु तिब्बसारागं समणं वा ब्राह्मणं वा पज्जापेस्सतीति नेतं ठानं विज्जति ।

“यो खो, परिब्बाजका, एवं वदेय्य — ‘अहमेतं अब्यापादं धम्मपदं पच्चक्खाय ब्यापन्नचित्तं पदुट्ठमनसङ्कप्पं समणं वा ब्राह्मणं वा पज्जापेस्सामी’ति, तमहं तत्थ एवं वदेय्यं — ‘एतु वदतु ब्याहरतु पस्सामिस्सानुभाव’न्ति । सो वत, परिब्बाजका, अब्यापादं धम्मपदं पच्चक्खाय ब्यापन्नचित्तं पदुट्ठमनसङ्कप्पं समणं वा ब्राह्मणं वा पज्जापेस्सतीति नेतं ठानं विज्जति ।

“यो खो, परिब्बाजका, एवं वदेय्य — ‘अहमेतं सम्मासतिं धम्मपदं पच्चक्खाय मुट्ठस्सतिं असम्पजानं समणं वा ब्राह्मणं वा पज्जापेस्सामी’ति, तमहं तत्थ एवं वदेय्यं — ‘एतु वदतु ब्याहरतु पस्सामिस्सानुभाव’न्ति । सो वत, परिब्बाजका, सम्मासतिं धम्मपदं पच्चक्खाय मुट्ठस्सतिं असम्पजानं समणं वा ब्राह्मणं वा पज्जापेस्सतीति नेतं ठानं विज्जति ।

“यो खो, परिब्बाजका, एवं वदेय्य — ‘अहमेतं सम्मासमाधिं धम्मपदं पच्चक्खाय असमाहितं विब्भन्तचित्तं समणं वा

ब्राह्मणं वा पञ्चापेस्सामी'ति, तमहं तत्थ एवं वदेय्यं — 'एतु वदतु ब्याहरतु पस्सामिस्सानुभाव'न्ति । सो वत, परिब्बाजका, सम्मासमाधिं धम्मपदं पच्चक्खाय असमाहितं विब्भन्तचित्तं समणं वा ब्राह्मणं वा पञ्चापेस्सतीति नेतं ठानं विज्जति ।

“यो खो, परिब्बाजका, इमानि चत्तारि धम्मपदानि गरहितब्बं पटिक्कोसितब्बं मज्जेय्य, तस्स दिट्ठेव धम्मे चत्तारो सहधम्मिका वादानुपाता गारय्हा ठाना [वादानुवादा गारय्हं ठानं (म० नि० ३.८)] आगच्छन्ति । कतमे चत्तारो? अनभिज्झं चे भवं धम्मपदं गरहति पटिक्कोसति, ये च हि [ये च (म० नि० ३.१४२-१४३)] अभिज्झालू कामेसु तिब्बसारागा समणब्राह्मणा ते भोतो पुज्जा ते भोतो पासंसा । अब्यापादं चे भवं धम्मपदं गरहति पटिक्कोसति, ये च हि ब्यापन्नचित्ता पदुट्ठमनसङ्कप्पा समणब्राह्मणा ते भोतो पुज्जा ते भोतो पासंसा । सम्मासतिं चे भवं धम्मपदं गरहति पटिक्कोसति, ये च हि मुट्ठस्सती असम्पजाना समणब्राह्मणा ते भोतो पुज्जा ते भोतो पासंसा । सम्मासमाधिं चे भवं धम्मपदं गरहति पटिक्कोसति, ये च हि असमाहिता विब्भन्तचित्ता समणब्राह्मणा ते भोतो पुज्जा ते भोतो पासंसा ।

“यो खो, परिब्बाजका, इमानि चत्तारि धम्मपदानि गरहितब्बं पटिक्कोसितब्बं मज्जेय्य, तस्स दिट्ठेव धम्मे इमे चत्तारो सहधम्मिका वादानुपाता गारय्हा ठाना आगच्छन्ति । येपि ते परिब्बाजका अहेसुं उक्कला वस्सभज्जा [वस्सभिज्जा (क०) सं० नि० ३.६२ पस्सितब्बं] अहेतुकवादा अकिरियवादा नत्थिकवादा, तेपि इमानि चत्तारि धम्मपदानि न गरहितब्बं न पटिक्कोसितब्बं अमज्जिंसु । तं किस्स हेतु? निन्दाब्यारोसनउपारम्भभया'ति [उपवादभयाति (क०) म० नि० ३.१५०; सं० नि० ३.६२ पस्सितब्बं] ।

“अब्यापन्नो सदा सतो, अज्झत्तं सुसमाहितो ।
अभिज्झाविनये सिक्खं, अप्पमत्तोति वुच्चती'ति ॥ दसमं ।

उरुवेलवग्गो ततियो ।

तस्सुद्धानं —

द्वे उरुवेला लोको काळको [कोळिको (क०)], ब्रह्मचरियेन पञ्चमं ।
कुहं सन्तुट्ठि वंसो च, धम्मपदं परिब्बाजकेन चाति ॥

४. चक्कवग्गो

१. चक्कसुत्तं

३१. “चत्तारिमानि, भिक्खवे, चक्कानि, येहि समन्नागतानं देवमनुस्सानं चतुचक्कं वत्तति, येहि समन्नागता देवमनुस्सा नचिरस्सेव महन्तत्तं वेपुल्लत्तं पापुणन्ति भोगेसु । कतमानि चत्तारि? पतिरूपदेसवासो, सप्पुरिसावस्सयो [सप्पुरिसूपस्सयो (सी० स्या० कं० पी०)], अत्तसम्मापणिधि, पुब्बे च कतपुज्जता — इमानि खो, भिक्खवे, चत्तारि चक्कानि, येहि समन्नागतानं देवमनुस्सानं चतुचक्कं वत्तति, येहि समन्नागता देवमनुस्सा नचिरस्सेव महन्तत्तं वेपुल्लत्तं पापुणन्ति भोगेसू'ति ।

“पतिरूपे वसे देसे, अरियमित्तकरो सिया ।
सम्मापणिधिसम्पन्नो, पुब्बे पुज्जकतो नरो ।
धज्जं धनं यसो कित्ति, सुखज्जेतंधिवत्तती”ति ॥ पठमं ।

२. सङ्गहसुत्तं

३२. “चत्तारिमानि, भिक्खवे, सङ्गहवत्थूनि । कतमानि चत्तारि? दानं, पेय्यवज्जं, अत्थचरिया, समानत्तता — इमानि खो, भिक्खवे, चत्तारि सङ्गहवत्थूनी”ति ।

“दानज्ज पेय्यवज्जज्ज [सङ्गहे (अट्ठकथायं पाठन्तरं) दी० नि० ३.२७३ पस्सितब्बं], अत्थचरिया च या इध ।
समानत्तता च धम्मेषु, तत्थ तत्थ यथारहं ।
एते खो सङ्गहा लोके, रथस्साणीव यायतो ॥

“एते च सङ्गहा नास्सु, न माता पुत्तकारणा ।
लभेथ मानं पूजं वा, पिता वा पुत्तकारणा ॥

“यस्मा च सङ्गहा [सङ्गहे (अट्ठकथायं पाठन्तरं) दी० नि० ३.२७३ पस्सितब्बं] एते, समवेक्खन्ति पण्डिता ।
तस्मा महत्तं पप्पोन्ति, पासंसा च भवन्ति ते”ति ॥ दुतियं ।

३. सीहसुत्तं

३३. “सीहो, भिक्खवे, मिगराजा सायन्हसमयं आसया निक्खमति । आसया निक्खमित्वा विजम्भति । विजम्भित्वा समन्ता चतुद्विसा अनुविलोकेति । समन्ता चतुद्विसा अनुविलोकेत्वा तिक्खत्तुं सीहनादं नदति । तिक्खत्तुं सीहनादं नदित्वा गोचराय पक्कमति । ये खो पन ते, भिक्खवे, तिरच्छानगता पाणा सीहस्स मिगरज्जो नदतो सद्दं सुणन्ति, ते येभुय्येन भयं संवेगं सन्तासं आपज्जन्ति । बिलं बिलासया पविसन्ति, दकं दकासया [उदकं उदकासया (क०) सं० नि० ३.७८; पटि० म० अट्ठ० १.१.३७ पस्सितब्बं] पविसन्ति, वनं वनासया पविसन्ति, आकासं पक्खिनो भजन्ति । येपि ते, भिक्खवे, रज्जो नागा गामनिगमराजधानीसु दळ्ळेहि वरत्तेहि बन्धनेहि बद्धा, तेपि तानि बन्धनानि सञ्छिन्दित्वा सम्पदालेत्वा भीता मुत्तकरीसं चजमाना येन वा तेन वा पलायन्ति । एवं महिद्धिको खो, भिक्खवे, सीहो मिगराजा तिरच्छानगतानं पाणानं, एवं महेसक्खो एवं महानुभावो ।

“एवमेवं खो, भिक्खवे, यदा तथागतो लोके उप्पज्जति अरहं सम्मासम्बुद्धो विज्जाचरणसम्पन्नो सुगतो लोकविदू अनुत्तरो पुरिसदम्मसारथि सत्था देवमनुस्सानं बुद्धो भगवा, सो धम्मं देसेति — ‘इति सक्कायो, इति सक्कायसमुदयो, इति सक्कायनिरोधो [सक्कायस्स अत्थङ्गमो (अट्ठ०, सं० नि० ३.७८) “सक्कायनिरोधगामिनी”ति पच्छिमपदं पन पस्सितब्बं], इति सक्कायनिरोधगामिनी पटिपदा”ति । येपि ते, भिक्खवे, देवा दीघायुका वण्णवन्तो सुखबहुला उच्चेसु विमानेषु चिरट्टितिका, तेपि तथागतस्स धम्मदेसनं सुत्वा येभुय्येन भयं संवेगं सन्तासं आपज्जन्ति — ‘अनिच्चा वत किर, भो, मयं समाना निच्चम्हाति अमज्झिम्ह; अद्धुवा वत किर, भो, मयं समाना धुवम्हाति अमज्झिम्ह; असस्सता वत किर, भो, मयं समाना सस्सतम्हाति अमज्झिम्ह । मयं किर, भो, अनिच्चा अद्धुवा असस्सता सक्कायपरियापन्ना”ति । एवं महिद्धिको खो, भिक्खवे, तथागतो सदेवकस्स लोकस्स, एवं महेसक्खो एवं महानुभावो”ति ।

“यदा बुद्धो अभिज्जाय, धम्मचक्कं पवत्तयी ।
सदेवकस्स लोकस्स, सत्था अप्पटिपुग्गलो ॥

“सक्कायज्च निरोधज्च, सक्कायस्स च सम्भवं ।
अरियज्चट्ठङ्गिकं मगं, दुक्खूपसमगामिनं ॥

“येपि दीघायुका देवा, वण्णवन्तो यसस्सिनो ।
भीता सन्तासमापादुं, सीहस्सेविं तरेमिगा ॥

“अवीतिवत्ता सक्कायं, अनिच्चा किर भो मयं ।
सुत्वा अरहतो वाक्यं, विप्पमुत्तस्स तादिनो”ति [सं० नि० ३.७८] ॥ ततियं ।

४. अगगप्पसादसुत्तं

३४. “चत्तारोमे, भिक्खवे, अगगप्पसादा । कतमे चत्तारो? यावता, भिक्खवे, सत्ता अपदा वा द्विपदा [दिपदा (सी० पी०) अ० नि० ५.३२; इतिवु० ९०] वा चतुप्पदा वा बहुप्पदा वा रूपिनो वा अरूपिनो वा सज्जिनो वा असज्जिनो वा नेवसज्जिनासज्जिनो वा, तथागतो तेसं अगगमक्खायति अरहं सम्मासम्बुद्धो । ये, भिक्खवे, बुद्धे पसन्ना, अगगे ते पसन्ना । अगगे खो पन पसन्नानं अगगो विपाको होति ।

“यावता, भिक्खवे, धम्मा सङ्गता, अरियो अट्ठङ्गिको मगो तेसं अगगमक्खायति । ये, भिक्खवे, अरिये अट्ठङ्गिके मगो पसन्ना, अगगे ते पसन्ना । अगगे खो पन पसन्नानं अगगो विपाको होति ।

“यावता, भिक्खवे, धम्मा सङ्गता वा असङ्गता वा, विरागो तेसं अगगमक्खायति, यदिदं मदनिम्मदनो पिपासविनयो आलयसमुग्धातो वट्ठपच्छेदो तण्हाक्खयो विरागो निरोधो निब्बानं । ये, भिक्खवे, विरागो धम्मे पसन्ना, अगगे ते पसन्ना । अगगे खो पन पसन्नानं अगगो विपाको होति ।

“यावता, भिक्खवे, सङ्गा वा गणा वा, तथागतसावकसङ्घो तेसं अगगमक्खायति, यदिदं चत्तारि पुरिसयुगानि अट्ठ पुरिसपुग्गला एस भगवतो सावकसङ्घो आहुनेय्यो पाहुनेय्यो दक्खिण्ये अज्जलिकरणीयो अनुत्तरं पुज्जक्खेत्तं लोकस्स । ये, भिक्खवे, सङ्घे पसन्ना, अगगे ते पसन्ना । अगगे खो पन पसन्नानं अगगो विपाको होति । इमे खो, भिक्खवे, चत्तारो अगगप्पसादा”ति ।

“अगगतो वे पसन्नानं, अगं धम्मं विजानतं ।
अगगे बुद्धे पसन्नानं, दक्खिण्ये अनुत्तरे ॥

“अगगे धम्मे पसन्नानं, विरागूपसमे सुखे ।
अगगे सङ्घे पसन्नानं, पुज्जक्खेत्ते अनुत्तरे ॥

“अगगस्मिं दानं ददतं, अगं पुज्जं पवड्ढति ।

अगं आयु च वण्णो च, यसो कित्ति सुखं बलं ॥

“अगस्स दाता मेधावी, अगधम्मसमाहितो ।

देवभूतो मनुस्सो वा, अगगप्पत्तो पमोदती”ति [इतिवु० ९०] ॥ चतुत्थं ।

५. वस्सकारसुत्तं

३५. एकं समयं भगवा राजगहे विहरति वेळुवने कलन्दकनिवापे । अथ खो वस्सकारो ब्राह्मणो मगधमहामत्तो येन भगवा तेनुपसङ्गमि; उपसङ्गमित्वा भगवता सङ्गं सम्मोदि । सम्मोदनीयं कथं सारणीयं वीतिसारेत्वा एकमन्तं निसीदि । एकमन्तं निसिन्नो खो वस्सकारो ब्राह्मणो मगधमहामत्तो भगवन्तं एतदवोच —

“चतूहि खो मयं, भो गोतम, धम्मेहि समन्नागतं महापज्जं महापुरिसं पज्जापेम । कतमेहि चतूहि? इध, भो गोतम, बहुस्सुतो होति तस्स तस्सेव सुतजातस्स तस्स तस्सेव खो पन भासितस्स अत्थं जानाति — ‘अयं इमस्स भासितस्स अत्थो, अयं इमस्स भासितस्स अत्थो’ति । सतिमा खो पन होति चिरकतम्मि चिरभासितम्मि सरिता अनुस्सरिता यानि खो पन तानि गहट्टुकानि किंकरणीयानि, तत्थ दक्खो होति अनलसो, तत्तुपायाय वीमंसाय समन्नागतो अलं कातुं अलं संविधातुं । इमेहि खो मयं, भो गोतम, चतूहि धम्मेहि समन्नागतं महापज्जं महापुरिसं पज्जापेम । सचे मे [सचे पन मे (सी० क०), सचे मे पन (पी०)], भो गोतम, अनुमोदितब्बं अनुमोदतु मे भवं गोतमो; सचे पन मे, भो गोतम, पटिक्कोसितब्बं पटिक्कोसतु मे भवं गोतमो”ति ।

“नेव खो त्याहं, ब्राह्मण, अनुमोदामि न पटिक्कोसामि । चतूहि खो अहं, ब्राह्मण, धम्मेहि समन्नागतं महापज्जं महापुरिसं पज्जापेम । कतमेहि चतूहि? इध, ब्राह्मण, बहुजनहिताय पटिपन्नो होति बहुजनसुखाय; बहुस्स जनता अरिये जाये पतिट्ठापिता, यदिदं कल्याणधम्मता कुसलधम्मता । सो यं वितक्कं आकङ्खति वितक्केतुं तं वितक्कं वितक्केति, यं वितक्कं नाकङ्खति वितक्केतुं न तं वितक्कं वितक्केति; यं सङ्कप्पं आकङ्खति सङ्कप्पेतुं तं सङ्कप्पं सङ्कप्पेति, यं सङ्कप्पं नाकङ्खति सङ्कप्पेतुं न तं सङ्कप्पं सङ्कप्पेति । इति चेतोवसिप्पत्तो होति वितक्कपथे । चतुन्नं ज्ञानानं आभिचेतसिकानं दिट्ठधम्मसुखविहारानं निकामलाभी होति अकिच्छलाभी अकसिरलाभी । आसवानं खया अनासवं चेतोविमुत्तिं पज्जाविमुत्तिं दिट्ठेव धम्मे सयं अभिज्जा सच्छिकत्वा उपसम्पज्ज विहरति । नेव खो त्याहं, ब्राह्मण, अनुमोदामि न पन पटिक्कोसामि । इमेहि खो अहं, ब्राह्मण, चतूहि धम्मेहि समन्नागतं महापज्जं महापुरिसं पज्जापेम”ति ।

“अच्छरियं, भो गोतम, अब्भुतं, भो गोतम! याव सुभासितं चिदं भोता गोतमेन । इमेहि च मयं, भो गोतम, चतूहि धम्मेहि समन्नागतं भवन्तं गोतमं धारेम; भवज्झि गोतमो बहुजनहिताय पटिपन्नो बहुजनसुखाय; बहु ते [बहुस्स (स्या० कं० क०)] जनता अरिये जाये पतिट्ठापिता, यदिदं कल्याणधम्मता कुसलधम्मता । भवज्झि गोतमो यं वितक्कं आकङ्खति वितक्केतुं तं वितक्कं वितक्केति, यं वितक्कं नाकङ्खति वितक्केतुं न तं वितक्कं वितक्केति, यं सङ्कप्पं आकङ्खति सङ्कप्पेतुं तं सङ्कप्पं सङ्कप्पेति, यं सङ्कप्पं नाकङ्खति सङ्कप्पेतुं न तं सङ्कप्पं सङ्कप्पेति । भवज्झि गोतमो चेतोवसिप्पत्तो वितक्कपथे । भवज्झि गोतमो चतुन्नं ज्ञानानं आभिचेतसिकानं दिट्ठधम्मसुखविहारानं निकामलाभी अकिच्छलाभी अकसिरलाभी । भवज्झि गोतमो आसवानं खया अनासवं चेतोविमुत्तिं पज्जाविमुत्तिं दिट्ठेव धम्मे सयं अभिज्जा सच्छिकत्वा उपसम्पज्ज विहरती”ति ।

“अद्वा खो त्याहं, ब्राह्मण, आसज्ज उपनीय वाचा भासिता । अपि च, त्याहं व्याकरिस्सामि — ‘अहज्झि, ब्राह्मण, बहुजनहिताय पटिपन्नो बहुजनसुखाय; बहु मे [बहुस्स (स्या० कं० क०)] जनता अरिये जाये पतिट्ठापिता, यदिदं कल्याणधम्मता कुसलधम्मता । अहज्झि, ब्राह्मण, यं वितक्कं आकङ्खामि वितक्केतुं तं वितक्कं वितक्केमि, यं वितक्कं नाकङ्खामि वितक्केतुं न तं वितक्कं वितक्केमि, यं सङ्कप्पं आकङ्खामि सङ्कप्पेतुं तं सङ्कप्पं सङ्कप्पेमि, यं सङ्कप्पं नाकङ्खामि सङ्कप्पेतुं न तं सङ्कप्पं सङ्कप्पेमि । अहज्झि, ब्राह्मण, चेतोवसिप्पत्तो वितक्कपथे । अहज्झि, ब्राह्मण, चतुन्नं झानानं आभिचेतसिकानं दिट्ठधम्मसुखविहारानं निकामलाभी अकिच्छलाभी अकसिरलाभी । अहज्झि, ब्राह्मण, आसवानं खया अनासवं चेतोविमुत्तिं पज्जाविमुत्तिं दिट्ठेव धम्मे सयं अभिज्जा सच्छिकत्वा उपसम्पज्ज विहरामी”ति ।

“यो वेदि सब्बसत्तानं, मच्चुपासप्पमोचनं ।

हितं देवमनुस्सानं, जायं धम्मं पकासयि ।

यं वे दिस्वा च सुत्वा च, पसीदन्ति बहू जना [पसीदति बहुज्जनो (सी० स्या० कं० पी०)] ॥

“मग्गामग्गस्स कुसलो, कतकिच्चो अनासवो ।

बुद्धो अन्तिमसारीरो [अन्तिमधारितो (क०)], “(महापज्जो) [( ) स्या० पोत्थके नत्थि] महापुरिसोति वुच्चती”ति ॥ पञ्चमं ।

६. दोणसुत्तं

३६. एकं समयं भगवा अन्तरा च उक्कट्टं अन्तरा च सेतव्यं अद्धानमग्गप्पटिपन्नो होति । दोणोपि सुदं ब्राह्मणो अन्तरा च उक्कट्टं अन्तरा च सेतव्यं अद्धानमग्गप्पटिपन्नो होति । अद्दसा खो दोणो ब्राह्मणो भगवतो पादेसु चक्कानि सहस्सारानि सनेमिकानि सनाभिकानि सब्बाकारपरिपूरानि; दिस्वानस्स एतदहोसि — “अच्छरियं वत, भो, अब्भुतं वत, भो! न वतिमानि मनुस्सभूतस्स पदानि भविस्सन्ती”ति!! अथ खो भगवा मग्गा ओक्कम्म अज्जतरस्मिं रुक्खमूले निसीदि पल्लङ्कं आभुजित्वा उजुं कायं पणिधाय परिमुखं सति उपट्ठपेत्वा । अथ खो दोणो ब्राह्मणो भगवतो पदानि अनुगच्छन्तो अद्दस भगवन्तं अज्जतरस्मिं रुक्खमूले निसिन्नं पासादिकं पसादनीयं सन्तिन्द्रियं सन्तमानसं उत्तमदमथसमथमनुपत्तं दन्तं गुत्तं संयतिन्द्रियं [यतिन्द्रियं (महाव० २५७)] नागं । दिस्वान येन भगवा तेनुपसङ्कमि; उपसङ्कमित्वा भगवन्तं एतदवोच —

“देवो नो भवं भविस्सती”ति? “न खो अहं, ब्राह्मण, देवो भविस्सामी”ति । “गन्धब्बो नो भवं भविस्सती”ति? “न खो अहं, ब्राह्मण, गन्धब्बो भविस्सामी”ति । “यक्खो नो भवं भविस्सती”ति? “न खो अहं, ब्राह्मण, यक्खो भविस्सामी”ति । “मनुस्सो नो भवं भविस्सती”ति? “न खो अहं, ब्राह्मण, मनुस्सो भविस्सामी”ति ।

“देवो नो भवं भविस्सती”ति, इति पुट्ठो समानो — ‘न खो अहं, ब्राह्मण, देवो भविस्सामी’ति वदेसि । ‘गन्धब्बो नो भवं भविस्सती’ति, इति पुट्ठो समानो — ‘न खो अहं, ब्राह्मण, गन्धब्बो भविस्सामी’ति वदेसि । ‘यक्खो नो भवं भविस्सती’ति, इति पुट्ठो समानो — ‘न खो अहं, ब्राह्मण, यक्खो भविस्सामी’ति वदेसि । ‘मनुस्सो नो भवं भविस्सती’ति, इति पुट्ठो समानो — ‘न खो अहं, ब्राह्मण, मनुस्सो भविस्सामी’ति वदेसि । अथ को चरहि भवं भविस्सती’ति?

“येसं खो अहं, ब्राह्मण, आसवानं अप्पहीनत्ता देवो भवेय्यं, ते मे आसवा पहीना उच्छिन्नमूला तालावत्थुकता अनभावंकता आयतिं अनुप्पादधम्मा । येसं खो अहं, ब्राह्मण, आसवानं अप्पहीनत्ता गन्धब्बो भवेय्यं... यक्खो भवेय्यं...

मनुस्सो भवेय्यं, ते मे आसवा पहीना उच्छिन्नमूला तालावत्थुकता अनभावंकता आयतिं अनुप्पादधम्मा । सेय्यथापि, ब्राह्मण, उप्पलं वा पदुमं वा पुण्डरीकं वा उदके जातं उदके संवट्ठं उदका अच्चुग्गम्म तिष्ठति अनुपलित्तं उदकेन; एवमेवं खो अहं, ब्राह्मण, लोके जातो लोके संवट्ठो लोकं अभिभुय्य विहरामि अनुपलित्तो लोकेन । बुद्धोति मं, ब्राह्मण, धारेही”ति ।

“येन देवूपपत्यस्स, गन्धब्बो वा विहङ्गमो ।
यक्खत्तं येन गच्छेय्यं, मनुस्सत्तञ्च अब्बजे ।
ते मय्हं, आसवा खीणा, विद्धस्ता विनळीकता ॥

“पुण्डरीकं यथा वग्गु, तोयेन नुपलिप्पति [नुपलिप्पति (क०)] ।
नुपलिप्पामि [नुपलिप्पामि (क०)] लोकेन, तस्मा बुद्धोस्मि ब्राह्मणा”ति ॥ छट्ठं ।

७. अपरिहानियसुत्तं

३७. “चतूहि, भिक्खवे, धम्मोहि समन्नागतो भिक्खु अभब्बो परिहानाय निब्बानस्सेव सन्तिके । कतमेहि चतूहि? इध, भिक्खवे, भिक्खु सीलसम्पन्नो होति, इन्द्रियेसु गुत्तद्वारो होति, भोजने मत्तञ्जू होति, जागरियं अनुयुत्तो होति ।

“कथञ्च, भिक्खवे, भिक्खु सीलसम्पन्नो होति? इध, भिक्खवे, भिक्खु सीलवा होति पातिमोक्खसंवरसंवुतो विहरति आचारगोचरसम्पन्नो अणुमत्तेसु वज्जेसु भयदस्सावी, समादाय सिक्खति सिक्खापदेसु । एवं खो, भिक्खवे, भिक्खु सीलसम्पन्नो होति ।

“कथञ्च, भिक्खवे, भिक्खु इन्द्रियेसु गुत्तद्वारो होति? इध, भिक्खवे, भिक्खु चक्खुना रूपं दिस्वा न निमित्तग्गाही होति नानुब्यञ्जनग्गाही । यत्वाधिकरणमेनं चक्खुन्द्रियं असंवुतं विहरन्तं अभिज्झादोमनस्सा पापका अकुसला धम्मा अन्वास्सवेय्यं, तस्स संवराय पटिपज्जति; रक्खति चक्खुन्द्रियं; चक्खुन्द्रिये संवरं आपज्जति । सोतेन सहं सुत्वा... घानेन गन्धं घायित्वा... जिह्वाय रसं सायित्वा... कायेन फोड्ढं फुसित्वा... मनसा धम्मं विज्जाय न निमित्तग्गाही होति नानुब्यञ्जनग्गाही । यत्वाधिकरणमेनं मनिन्द्रियं असंवुतं विहरन्तं अभिज्झादोमनस्सा पापका अकुसला धम्मा अन्वास्सवेय्यं, तस्स संवराय पटिपज्जति; रक्खति मनिन्द्रियं; मनिन्द्रिये संवरं आपज्जति । एवं खो, भिक्खवे, भिक्खु इन्द्रियेसु गुत्तद्वारो होति ।

“कथञ्च, भिक्खवे, भिक्खु भोजने मत्तञ्जू होति? इध, भिक्खवे, भिक्खु पटिसङ्का योनिस्सो आहारं आहारेति — ‘नेव दवाय न मदाय न मण्डनाय न विभूसनाय; यावदेव इमस्स कायस्स ठितिया यापनाय विहिंसूपरतिया ब्रह्मचरियानुग्गाहाय । इति पुराणञ्च वेदनं पटिहङ्गामि, नवञ्च वेदनं न उप्पादेस्सामि, यात्रा च मे भविस्सति, अनवज्जता च फासुविहारो चा’ति । एवं खो, भिक्खवे, भिक्खु भोजने मत्तञ्जू होति ।

“कथञ्च, भिक्खवे, भिक्खु जागरियं अनुयुत्तो होति? इध, भिक्खवे, भिक्खु दिवसं चङ्कमेन निसज्जाय आवरणीयेहि धम्मोहि चित्तं परिसोधेति; रत्तिया पठमं यामं चङ्कमेन निसज्जाय आवरणीयेहि धम्मोहि चित्तं परिसोधेति; रत्तिया मज्झिमं यामं दक्खिणेन पस्सेन सीहसेय्यं कप्पेति, पादे पादं अच्चाधाय, सतो सम्पज्जानो उट्ठानसज्जं मनसि करित्वा; रत्तिया पच्छिमं यामं पच्चुट्ठाय चङ्कमेन निसज्जाय आवरणीयेहि धम्मोहि चित्तं परिसोधेति । एवं खो, भिक्खवे, भिक्खु जागरियं अनुयुत्तो होति । इमेहि खो, भिक्खवे, चतूहि धम्मोहि समन्नागतो भिक्खु अभब्बो परिहानाय, निब्बानस्सेव सन्तिकेति ।

“सीले पतिट्ठितो भिक्खु, इन्द्रियेसु च संवृतो ।
भोजनमिह च मत्तञ्जू, जागरियं अनुयुञ्जति ॥

“एवं विहारी आतापी, अहोरत्तमतन्दितो ।
भावयं कुसलं धम्मं, योगक्खेमस्स पत्तिया ॥

“अप्पमादरतो भिक्खु, पमादे भयदस्सि वा [भयदस्सावी (क०) ध० प० ३२ धम्मपदेपि] ।
अभब्बो परिहानाय, निब्बानस्सेव सन्तिके’ति ॥ सत्तमं ।

८. पतिलीनसुत्तं

३८. “पनुण्णपच्चेकसच्चो [पणुन्नपच्चेकसच्चो (?)], भिक्खवे, भिक्खु ‘समवयसट्ठेसनो पस्सद्भकायसङ्घारो पतिलीनो’ति वुच्चति । कथञ्च, भिक्खवे, भिक्खु पनुण्णपच्चेकसच्चो होति? इध, भिक्खवे, भिक्खुनो यानि तानि पुथुसमणब्राह्मणानं पुथुपच्चेकसच्चानि, सेय्यथिदं — सस्सतो लोकोति वा, असस्सतो लोकोति वा, अन्तवा लोकोति वा, अनन्तवा लोकोति वा, तं जीवं तं सरीरन्ति वा, अज्जं जीवं अज्जं सरीरन्ति वा, होति तथागतो परं मरणाति वा, न होति तथागतो परं मरणाति वा, होति च न च होति तथागतो परं मरणाति वा, नेव होति न न होति तथागतो परं मरणाति वा; सब्बानि तानि नुण्णानि होन्ति पनुण्णानि चत्तानि वन्तानि मुत्तानि पहीनानि पटिनिस्सट्ठानि । एवं खो, भिक्खवे, भिक्खु पनुण्णपच्चेकसच्चो होति ।

“कथञ्च, भिक्खवे, भिक्खु समवयसट्ठेसनो होति? इध, भिक्खवे, भिक्खुनो कामेसना पहीना होति, भवेसना पहीना होति, ब्रह्मचरियेसना पटिप्पस्सट्ठा । एवं खो, भिक्खवे, भिक्खु समवयसट्ठेसनो होति ।

“कथञ्च, भिक्खवे, भिक्खु पस्सद्भकायसङ्घारो होति? इध, भिक्खवे, भिक्खु सुखस्स च पहाना दुक्खस्स च पहाना पुब्बेव सोमनस्सदोमनस्सानं अत्थङ्गमा अदुक्खमसुखं उपेक्खासतिपारिसुद्धिं चतुत्थं ज्ञानं उपसम्पज्ज विहरति । एवं खो, भिक्खवे, भिक्खु पस्सद्भकायसङ्घारो होति ।

“कथञ्च, भिक्खवे, भिक्खु पतिलीनो होति? इध, भिक्खवे, भिक्खुनो अस्मिमानो पहीनो होति उच्छिन्नमूलो तालावत्थुकतो अनभावंकतो आयतिं अनुप्पादधम्मो । एवं खो, भिक्खवे, भिक्खु पतिलीनो होति । पनुण्णपच्चेकसच्चो, भिक्खवे, भिक्खु ‘समवयसट्ठेसनो पस्सद्भकायसङ्घारो पतिलीनो’ति वुच्चती’ति ।

[इतिवु० ५५ इतिवुत्तकेपि] “कामेसना भवेसना, ब्रह्मचरियेसना सह ।
इति सच्चपरामासो, दिट्ठिट्ठाना समुस्सया ॥

[इतिवु० ५५ इतिवुत्तकेपि] “सब्बरागविरत्तस्स, तण्हक्खयविमुत्तिनो ।
एसना पटिनिस्सट्ठा, दिट्ठिट्ठाना समूहता ॥

“स वे सन्तो सतो भिक्खु, पस्सद्भो अपराजितो ।
मानाभिसमया बुद्धो, पतिलीनोति वुच्चती’ति ॥ अट्ठमं ।

९. उज्जयसुत्तं

३९. अथ खो उज्जयो ब्राह्मणो येन भगवा तेनुपसङ्कमि; उपसङ्कमित्वा भगवता सद्धिं सम्मोदि । सम्मोदनीयं कथं सारणीयं वीतिसारेत्वा एकमन्तं निसीदि । एकमन्तं निसिन्नो खो उज्जयो ब्राह्मणो भगवन्तं एतदवोच — “भवम्पि नो गोतमो यज्जं वण्णेती”ति? “न खो अहं, ब्राह्मण, सब्बं यज्जं वण्णेमि; न पनाहं, ब्राह्मण, सब्बं यज्जं न वण्णेमि । यथारूपे खो, ब्राह्मण, यज्जे गावो हज्जन्ति, अजेळका हज्जन्ति, कुक्कुटसूकरा हज्जन्ति, विविधा पाणा सङ्घातं आपज्जन्ति; एवरूपं खो अहं, ब्राह्मण, सारम्भं यज्जं न वण्णेमि । तं किस्स हेतु? एवरूपज्झि, ब्राह्मण, सारम्भं यज्जं न उपसङ्कमन्ति अरहन्तो वा अरहत्तमगं वा समापन्ना ।

“यथारूपे च खो, ब्राह्मण, यज्जे नेव गावो हज्जन्ति, न अजेळका हज्जन्ति, न कुक्कुटसूकरा हज्जन्ति, न विविधा पाणा सङ्घातं आपज्जन्ति; एवरूपं खो अहं, ब्राह्मण, निरारम्भं यज्जं वण्णेमि, यदिदं निच्चदानं अनुकुलयज्जं । तं किस्स हेतु? एवरूपज्झि, ब्राह्मण, निरारम्भं यज्जं उपसङ्कमन्ति अरहन्तो वा अरहत्तमगं वा समापन्ना”ति ।

“अस्समेधं पुरिसमेधं, सम्मापासं वाजपेय्यं निरग्गळं ।

महायज्जा महारम्भा [सम्मापासं वाजपेय्यं । निरग्गळं महारम्भा (पी०) सं० नि० १.१२०], न ते होन्ति महप्फला ॥

“अजेळका च गावो च, विविधा यत्थ हज्जरे ।

न तं सम्मग्गता यज्जं, उपयन्ति महेसिनो ॥

“ये च यज्जा निरारम्भा, यजन्ति अनुकुलं सदा ।

अजेळका च गावो च, विविधा नेत्थ हज्जरे [नाजेळका च गावो च, विविधा यत्थ हज्जरे (स्या० कं०)] ।

तज्ज सम्मग्गता यज्जं, उपयन्ति महेसिनो ॥

“एतं [एवं (स्या० कं०)] यजेथ मेधावी, एसो यज्जो महप्फलो ।

एतं [एवं (स्या० कं० कं०)] हि यजमानस्स, सेय्यो होति न पापियो ।

यज्जो च विपुलो होति, पसीदन्ति च देवता”ति ॥ नवमं ।

१०. उदायीसुत्तं

४०. अथ खो उदायी [उदायि (सब्बत्थ)] ब्राह्मणो येन भगवा तेनुपसङ्कमि; उपसङ्कमित्वा भगवता ...पे०... एकमन्तं निसिन्नो खो उदायी ब्राह्मणो भगवन्तं एतदवोच — “भवम्पि नो गोतमो यज्जं वण्णेती”ति? “न खो अहं, ब्राह्मण, सब्बं यज्जं वण्णेमि; न पनाहं, ब्राह्मण, सब्बं यज्जं न वण्णेमि । यथारूपे खो, ब्राह्मण, यज्जे गावो हज्जन्ति, अजेळका हज्जन्ति, कुक्कुटसूकरा हज्जन्ति, विविधा पाणा सङ्घातं आपज्जन्ति; एवरूपं खो अहं, ब्राह्मण, सारम्भं यज्जं न वण्णेमि । तं किस्स हेतु? एवरूपज्झि, ब्राह्मण, सारम्भं यज्जं न उपसङ्कमन्ति अरहन्तो वा अरहत्तमगं वा समापन्ना ।

“यथारूपे च खो, ब्राह्मण, यज्जे नेव गावो हज्जन्ति, न अजेळका हज्जन्ति, न कुक्कुटसूकरा हज्जन्ति, न विविधा पाणा सङ्घातं आपज्जन्ति; एवरूपं खो अहं, ब्राह्मण, निरारम्भं यज्जं वण्णेमि, यदिदं निच्चदानं अनुकुलयज्जं । तं किस्स हेतु? एवरूपज्झि, ब्राह्मण, निरारम्भं यज्जं उपसङ्कमन्ति अरहन्तो वा अरहत्तमगं वा समापन्ना”ति ।

“अभिसङ्कृतं निरारम्भं, यज्जं कालेन कप्पियं ।
तादिसं उपसंयन्ति, सज्जता ब्रह्मचारयो ॥

“विवटच्छदा [विवत्तच्छदा (सी० पी०), विवट्टच्छदा (क०)] ये लोके, वीतिवत्ता कुलं गतिं ।
यज्जमेतं पसंसन्ति, बुद्धा यज्जस्स [पुज्जस्स (स्या० कं० पी०)] कोविदा ॥

“यज्जे वा यदि वा सद्धे, हव्यं [हव्यं (सी० पी०), हुज्जं (स्या० कं०)] कत्वा यथारहं ।
पसन्नचित्तो यजति [पसन्नचित्ता यजन्ति (क०)], सुखेत्ते ब्रह्मचारिसु ॥

“सुहुतं सुयिट्ठं सुप्पत्तं [सम्पत्तं (स्या० कं० क०)], दक्खिण्येसु यं कतं ।
यज्जो च विपुलो होति, पसीदन्ति च देवता ॥

“एवं [एतं (क०) अ० नि० ६.३७] यजित्वा मेधावी, सद्धो मुत्तेन चेतसा ।
अब्बाबज्झं सुखं लोकं, पण्डितो उपपज्जती”ति ॥ दसमं ।

चक्कवग्गो चतुत्थो ।

तस्सुद्धानं —

चक्को सङ्गहो सीहो, पसादो वस्सकारेण पज्चमं ।
दोणो अपरिहानियो पतिलीनो, उज्जयो उदायिना ते दसाति ॥

५. रोहितस्सवग्गो

१. समाधिभावनासुत्तं

४१. “चतस्सो इमा, भिक्खवे, समाधिभावना । कतमा चतस्सो? अत्थि, भिक्खवे, समाधिभावना भाविता बहुलीकता दिट्ठधम्मसुखविहाराय संवत्तति; अत्थि, भिक्खवे, समाधिभावना भाविता बहुलीकता आणदस्सनप्पटिलाभाय संवत्तति; अत्थि, भिक्खवे, समाधिभावना भाविता बहुलीकता सतिसम्पज्जाय संवत्तति; अत्थि, भिक्खवे, समाधिभावना भाविता बहुलीकता आसवानं खयाय संवत्तति ।

“कतमा च, भिक्खवे, समाधिभावना भाविता बहुलीकता दिट्ठधम्मसुखविहाराय संवत्तति? इध, भिक्खवे, भिक्खु विविच्चेव कामेहि... चतुत्थं ज्ञानं उपसम्पज्ज विहरति । अयं, भिक्खवे, समाधिभावना भाविता बहुलीकता दिट्ठधम्मसुखविहाराय संवत्तति ।

“कतमा च, भिक्खवे, समाधिभावना भाविता बहुलीकता आणदस्सनप्पटिलाभाय संवत्तति? इध, भिक्खवे, भिक्खु आलोकसज्जं मनसि करोति, दिवासज्जं अधिद्वाति — यथा दिवा तथा रत्तिं, यथा रत्तिं तथा दिवा । इति विवटेन चेतसा अपरियोनद्धेन सप्पभासं चित्तं भावेति । अयं, भिक्खवे, समाधिभावना भाविता बहुलीकता आणदस्सनप्पटिलाभाय

संवत्तति ।

“कतमा च, भिक्खवे, समाधिभावना भाविता बहुलीकता सतिसम्पज्जाय संवत्तति? इध, भिक्खवे, भिक्खुनो विदिता वेदना उप्पज्जन्ति, विदिता उपट्ठहन्ति, विदिता अब्भत्थं गच्छन्ति; विदिता सज्जा...पे०... विदिता वितक्का उप्पज्जन्ति, विदिता उपट्ठहन्ति, विदिता अब्भत्थं गच्छन्ति । अयं, भिक्खवे, समाधिभावना भाविता बहुलीकता सतिसम्पज्जाय संवत्तति ।

“कतमा च, भिक्खवे, समाधिभावना भाविता बहुलीकता आसवानं खयाय संवत्तति? इध, भिक्खवे, भिक्खु पञ्चसु उपादानक्खन्धेसु उदयब्बयानुपस्सी विहरति — ‘इति रूपं, इति रूपस्स समुदयो, इति रूपस्स अत्थङ्गमो [अत्थगमो (सी० पी०)]; इति वेदना, इति वेदनाय समुदयो, इति वेदनाय अत्थङ्गमो; इति सज्जा, इति सज्जाय समुदयो, इति सज्जाय अत्थङ्गमो; इति सङ्खारा, इति सङ्खारानं समुदयो, इति सङ्खारानं अत्थङ्गमो; इति विज्जाणं, इति विज्जाणस्स समुदयो, इति विज्जाणस्स अत्थङ्गमो’ति । अयं, भिक्खवे, समाधिभावना भाविता बहुलीकता आसवानं खयाय संवत्तति । इमा खो, भिक्खवे, चतस्सो समाधिभावना । इदञ्च पन मेतं, भिक्खवे, सन्धाय भासितं पारायने पुण्णकपण्णे —

“सङ्खाय लोकस्मिं परोपरानि,
यस्सिज्जितं नत्थि कुहिज्जि लोके ।
सन्तो विधूमो अनीघो निरासो,
अतारि सो जातिजरन्ति ब्रूमी’ति [सु० नि० १०५४; चूळनि० पुण्णकमाणवपुच्छा ७३] ॥ पठमं ।

२. पण्हव्याकरणसुत्तं

४२. “चत्तारिमानि, भिक्खवे, पण्हव्याकरणानि [पण्हव्याकरणानि (क०)] । कतमानि चत्तारि? अत्थि, भिक्खवे, पण्हो एकंसव्याकरणीयो; अत्थि, भिक्खवे, पण्हो विभज्जव्याकरणीयो; अत्थि, भिक्खवे, पण्हो पटिपुच्छाव्याकरणीयो; अत्थि, भिक्खवे, पण्हो ठपनीयो । इमानि खो, भिक्खवे, चत्तारि पण्हव्याकरणानी’ति ।

“एकंसवचनं एकं, विभज्जवचनापरं ।
ततियं पटिपुच्छेय्य, चतुत्थं पन ठापये ॥

“यो च तेसं [नेसं (सी० स्या० कं०)] तत्थ तत्थ, जानाति अनुधम्मतं ।
चतुपण्हस्स कुसलो, आहु भिक्खुं तथाविधं ॥

“दुरासदो दुप्पसहो, गम्भीरो दुप्पधंसियो ।
अथो अत्थे अनत्थे च, उभयस्स होति कोविदो [उभयत्थस्स कोविदो (स्या० कं०)] ॥

“अनत्थं परिवज्जेति, अत्थं गण्हाति पण्डितो ।
अत्थाभिसमया धीरो, पण्डितोति पवुच्चती’ति ॥ दुतियं ।

३. पठमकोधगरुसुत्तं

४३. “चत्तारोमे, भिक्खवे, पुग्गला सन्तो संविज्जमाना लोकस्मिं । कतमे चत्तारो? कोधगरु न सद्धम्मगरु, मक्खगरु न सद्धम्मगरु, लाभगरु न सद्धम्मगरु, सक्कारगरु न सद्धम्मगरु । इमे खो, भिक्खवे, चत्तारो पुग्गला सन्तो संविज्जमाना लोकस्मिं ।

“चत्तारोमे, भिक्खवे, पुग्गला सन्तो संविज्जमाना लोकस्मिं । कतमे चत्तारो? सद्धम्मगरु न कोधगरु, सद्धम्मगरु न मक्खगरु, सद्धम्मगरु न लाभगरु, सद्धम्मगरु न सक्कारगरु । इमे खो, भिक्खवे, चत्तारो पुग्गला सन्तो संविज्जमाना लोकस्मिं”ति ।

“कोधमक्खगरू भिक्खू, लाभसक्कारगारवा ।
न ते धम्मे विरूहन्ति, सम्मासम्बुद्धदेसिते ॥

“ये च सद्धम्मगरुनो, विहंसु विहरन्ति च ।
ते वे धम्मे विरूहन्ति, सम्मासम्बुद्धदेसिते”ति ॥ ततियं ।

४. दुतियकोधगरुसुत्तं

४४. “चत्तारोमे, भिक्खवे, असद्धम्मा । कतमे चत्तारो? कोधगरुता न सद्धम्मगरुता, मक्खगरुता न सद्धम्मगरुता, लाभगरुता न सद्धम्मगरुता, सक्कारगरुता न सद्धम्मगरुता । इमे खो, भिक्खवे, चत्तारो असद्धम्मा ।

“चत्तारोमे, भिक्खवे, सद्धम्मा । कतमे चत्तारो? सद्धम्मगरुता न कोधगरुता, सद्धम्मगरुता न मक्खगरुता, सद्धम्मगरुता न लाभगरुता, सद्धम्मगरुता न सक्कारगरुता । इमे खो, भिक्खवे, चत्तारो सद्धम्मा”ति ।

“कोधमक्खगरू भिक्खू, लाभसक्कारगारवो ।
सुखेत्ते पूतिबीजं व, सद्धम्मे न विरूहति ॥

“ये च सद्धम्मगरुनो, विहंसु विहरन्ति च ।
ते वे धम्मे विरूहन्ति, स्नेहान्वयमिवोसधा”ति [स्नेहमन्वायमिवोसधाति (सी० स्या० कं० पी०)] ॥ चतुत्थं ।

५. रोहितस्ससुत्तं

४५. एकं समयं भगवा [सं० नि० १.१०७] सावत्थियं विहरति जेतवने अनाथपिण्डिकस्स आरामे । अथ खो रोहितस्सो देवपुत्तो अभिक्कन्ताय रत्तिया अभिक्कन्तवण्णो केवलकप्पं जेतवनं ओभासेत्वा येन भगवा तेनुपसङ्गमि; उपसङ्गमित्वा भगवन्तं अभिवादेत्वा एकमन्तं अट्ठासि । एकमन्तं ठितो खो रोहितस्सो देवपुत्तो भगवन्तं एतदवोच —

“यत्थ नु खो, भन्ते, न जायति न जीयति न मीयति न चवति न उपपज्जति, सक्का नु खो सो, भन्ते, गमनेन लोकस्स अन्तो जातुं वा दट्ठुं वा पापुणितुं वा”ति? “यत्थ खो, आवुसो, न जायति न जीयति न मीयति न चवति न उपपज्जति, नाहं तं गमनेन लोकस्स अन्तं जातेय्यं दट्ठेय्यं पत्तेय्यन्ति वदामी”ति ।

“अच्छरियं, भन्ते, अब्भुतं, भन्ते! याव सुभासितमिदं, भन्ते, भगवता — ‘यत्थ खो, आवुसो, न जायति न जीयति न

मीयति न चवति न उपपज्जति, नाहं तं गमनेन लोकस्स अन्तं जातेय्यं दद्वेय्यं पत्तेय्यन्ति वदामी”ति ।

“भूतपुब्बाहं, भन्ते, रोहितस्सो नाम इसि अहोसिं भोजपुत्तो इद्धिमा वेहासङ्गमो । तस्स मय्हं, भन्ते, एवरूपो जवो अहोसि, सेय्यथापि नाम दळ्ळहधम्मा [दळ्ळहधम्मो, अ० नि० ९.३८; म० नि० १.१६१ (सब्बत्थ) टीका च मोग्गल्लानव्याकरणं च ओलोकेतब्बं] धनुग्गहो सिक्खितो कतहत्थो कतूपासनो लहुकेन असनेन अप्पकसिरेन तिरियं तालच्छायं अतिपातेय्य । तस्स मय्हं, भन्ते, एवरूपो पदवीतिहारो अहोसि, सेय्यथापि नाम पुरत्थिमा समुद्वा पच्छिमो समुद्वा । तस्स मय्हं, भन्ते, एवरूपेन जवेन समन्नागतस्स एवरूपेन च पदवीतिहारेन एवरूपं इच्छागतं उपपज्जि — ‘अहं गमनेन लोकस्स अन्तं पापुणिस्सामी’ति । सो खो अहं, भन्ते, अज्जत्रेव असितपीतखायितसायिता अज्जत्र उच्चारपस्सावकम्मा अज्जत्र निद्वाकिलमथपटिविनोदना वस्ससतायुको वस्ससतजीवी वस्ससतं गन्त्वा अप्पत्वाव लोकस्स अन्तं अन्तरायेव कालङ्कतो ।

“अच्छरियं, भन्ते, अब्भुतं, भन्ते! याव सुभासितमिदं, भन्ते, भगवता — ‘यत्थ खो, आवुसो, न जायति न जीयति न मीयति न चवति न उपपज्जति, नाहं तं गमनेन लोकस्स अन्तं जातेय्यं दद्वेय्यं पत्तेय्यन्ति वदामी”ति ।

“यत्थ खो, आवुसो, न जायति न जीयति न मीयति न चवति न उपपज्जति, नाहं तं गमनेन लोकस्स अन्तं जातेय्यं दद्वेय्यं पत्तेय्यन्ति वदामि । न चाहं, आवुसो, अप्पत्वाव लोकस्स अन्तं दुक्खस्स अन्तकिरियं वदामि । अपि चाहं, आवुसो, इमस्मिंयेव ब्याममत्ते कळेवरे [कळेवरे (सी० पी०)] ससज्जिम्हि समनके लोकज्ज पज्जापेमि लोकसमुदयज्ज लोकनिरोधज्ज लोकनिरोधगामिनिज्ज पटिपद”न्ति ।

“गमनेन न पत्तब्बो, लोकस्सन्तो कुदाचनं ।
न च अप्पत्वा लोकन्तं, दुक्खा अत्थि पमोचनं ॥

“तस्मा हवे लोकविदू सुमेधो,
लोकन्तगू वुसितब्रह्मचरियो ।
लोकस्स अन्तं समितावि जत्वा,
नासीसती [नासिसती (सी०)] लोकमिमं परज्जा”ति ॥ पज्जमं ।

६. दुतियरोहितस्ससुत्तं

४६. अथ खो भगवा तस्सा रत्तिया अच्चयेन भिक्खू आमन्तेसि — “इमं, भिक्खवे, रत्तिं रोहितस्सो देवपुत्तो अभिक्कन्ताय रत्तिया अभिक्कन्तवण्णो केवलकप्पं जेतवनं ओभासेत्वा येनाहं तेनुपसङ्कमि; उपसङ्कमित्वा मं अभिवादेत्वा एकमन्तं अट्ठासि । एकमन्तं ठितो खो, भिक्खवे, रोहितस्सो देवपुत्तो मं एतदवोच — ‘यत्थ नु खो, भन्ते [सं० नि० १.१०७], न जायति न जीयति न मीयति न चवति न उपपज्जति, सक्का नु खो सो, भन्ते, गमनेन लोकस्स अन्तो जातुं वा दद्वं वा पापुणितुं वा’ति? एवं वुत्ते अहं, भिक्खवे, रोहितस्सं देवपुत्तं एतदवोचं — ‘यत्थ खो, आवुसो, न जायति न जीयति न मीयति न चवति न उपपज्जति, नाहं तं गमनेन लोकस्स अन्तं जातेय्यं दद्वेय्यं पत्तेय्यन्ति वदामी’ति । एवं वुत्ते, भिक्खवे, रोहितस्सो देवपुत्तो मं एतदवोच — ‘अच्छरियं, भन्ते, अब्भुतं, भन्ते! याव सुभासितमिदं, भन्ते, भगवता — यत्थ खो, आवुसो, न जायति न जीयति न मीयति न चवति न उपपज्जति, नाहं तं गमनेन लोकस्स अन्तं जातेय्यं दद्वेय्यं

पत्तेय्यन्ति वदामि” ।

“भूतपुब्बाहं, भन्ते, रोहितस्सो नाम इसि अहोसिं भोजपुत्तो इद्धिमा वेहासङ्गमो । तस्स मय्हं, भन्ते, एवरूपो जवो अहोसि, सेय्यथापि नाम दळ्ळधम्मा धनुग्गहो सिक्खितो कतहत्थो कतूपासनो लहुकेन असनेन अप्पकसिरेन तिरियं तालच्छायं अतिपातेय्य । तस्स मय्हं, भन्ते, एवरूपो पदवीतिहारो अहोसि, सेय्यथापि नाम पुरत्थिमा समुद्वा पच्छिमो समुद्दो । तस्स मय्हं, भन्ते, एवरूपेन जवेन समन्नागतस्स एवरूपेन च पदवीतिहारेण एवरूपं इच्छागतं उप्पज्जि — अहं गमनेन लोकस्स अन्तं पापुणिस्सामी”ति । सो खो अहं, भन्ते, अज्जत्रेव असितपीतखायितसायिता अज्जत्र उच्चारपस्सावकम्मा अज्जत्र निद्वाकिलमथपटिविनोदना वस्ससतायुको वस्ससतजीवी वस्ससतं गन्त्वा अप्पत्वाव लोकस्स अन्तं अन्तरायेव कालङ्कतो ।

“अच्छरियं, भन्ते, अब्भुतं, भन्ते! याव सुभासितमिदं, भन्ते, भगवता — ‘यत्थ खो, आवुसो, न जायति न जीयति न मीयति न चवति न उपपज्जति, नाहं तं गमनेन लोकस्स अन्तं जातेय्यं दट्ठेय्यं पत्तेय्यन्ति वदामी”ति । एवं वुत्ते अहं, भिक्खवे, रोहितस्सं देवपुत्तं एतदवोचं —

“‘यत्थ खो, आवुसो, न जायति न जीयति न मीयति न चवति न उपपज्जति, नाहं, तं गमनेन लोकस्स अन्तं जातेय्यं दट्ठेय्यं पत्तेय्यन्ति वदामी”ति । न चाहं, आवुसो, अप्पत्वाव लोकस्स अन्तं दुक्खस्सन्तकिरियं वदामि । अपि चाहं, आवुसो, इमस्मिंयेव ब्याममत्ते कळेवरे ससज्जिम्हि समनके लोकञ्च पज्जापेमि लोकसमुदयञ्च लोकनिरोधञ्च लोकनिरोधगामिनिञ्च पटिपद”न्ति ।

“गमनेन न पत्तब्बो, लोकस्सन्तो कुदाचनं ।
न च अप्पत्वा लोकन्तं, दुक्खा अत्थि पमोचनं ॥

“तस्मा हवे लोकविदू सुमेधो,
लोकन्तगू वुसितब्रह्मचरियो ।
लोकस्स अन्तं समितावि जत्वा,
नासीसती लोकमिमं परञ्चा”ति ॥ छट्ठं ।

७. सुविदूरसुत्तं

४७. “चत्तारिमानि, भिक्खवे, सुविदूरविदूरानि । कतमानि चत्तारि? नभञ्च, भिक्खवे, पथवी च; इदं पठमं सुविदूरविदूरे । ओरिमञ्च, भिक्खवे, तीरं समुद्दस्स पारिमञ्च; इदं दुतियं सुविदूरविदूरे । यतो च, भिक्खवे, वेरोचनो अब्भुदेति यत्थ च अत्थमेति [अत्थङ्गमेति (स्या०), वेति (क०)]; इदं ततियं सुविदूरविदूरे । सतञ्च, भिक्खवे, धम्मो असतञ्च धम्मो; इदं चतुत्थं सुविदूरविदूरे । इमानि खो, भिक्खवे, चत्तारि सुविदूरविदूरानी”ति ।

[जा० २.२१.४१४, ४४८] “नभञ्च दूरे पथवी च दूरे,
पारं समुद्दस्स तदाहु दूरे ।
यतो च वेरोचनो अब्भुदेति,
पभङ्करो यत्थ च अत्थमेति ।

ततो हवे दूरतरं वदन्ति,
सतञ्च धम्मं असतञ्च धम्मं ॥

“अब्बायिको होति सतं समागमो,
यावापि [यावम्पि (सी० स्या० कं० पी०)] तिष्ठेय्य तथेव होति ।
खिप्पज्झि वेति असतं समागमो,
तस्मा सतं धम्मो असब्धि आरका”ति ॥ सत्तमं ।

८. विसाखसुत्तं

४८. एकं समयं भगवा सावत्थियं विहरति जेतवने अनाथपिण्डिकस्स आरामे । तेन खो पन समयेन आयस्मा विसाखो पञ्चालपुत्तो [पञ्चालपुत्तो (सी० स्या० कं० पी०)] उपट्टानसालायं भिक्खू धम्मिया कथाय सन्दस्सेति समादपेति समुत्तेजेति सम्पहंसेति, पोरिया वाचाय विस्सट्ठाय अनेलगलाय अत्थस्स विज्जापनिया परियापन्नाय अनिस्सिताय । अथ खो भगवा सायन्हसमयं पटिसल्लाना वुट्ठितो येन उपट्टानसाला तेनुपसङ्गमि; उपसङ्गमित्वा पञ्चत्ते आसने निसीदि । निसज्ज खो भगवा भिक्खू आमन्तेसि —

“को नु खो, भिक्खवे, उपट्टानसालायं भिक्खू धम्मिया कथाय सन्दस्सेति समादपेति समुत्तेजेति सम्पहंसेति पोरिया वाचाय विस्सट्ठाय अनेलगलाय अत्थस्स विज्जापनिया परियापन्नाय अनिस्सिताया”ति? “आयस्मा, भन्ते, विसाखो पञ्चालपुत्तो उपट्टानसालायं भिक्खू धम्मिया कथाय सन्दस्सेति समादपेति समुत्तेजेति सम्पहंसेति पोरिया वाचाय विस्सट्ठाय अनेलगलाय अत्थस्स विज्जापनिया परियापन्नाय अनिस्सिताया”ति ।

अथ खो भगवा आयस्मन्तं विसाखं पञ्चालपुत्तं एतदवोच — “साधु साधु, विसाख! साधु खो त्वं, विसाख, भिक्खू धम्मिया कथाय सन्दस्सेसि समादपेसि समुत्तेजेसि सम्पहंसेसि पोरिया वाचाय विस्सट्ठाय अनेलगलाय अत्थस्स विज्जापनिया परियापन्नाय अनिस्सितायाति ।

“नाभासमानं जानन्ति, मिस्सं बालेहि पण्डितं ।
भासमानञ्च जानन्ति, देसेन्तं अमतं पदं ॥

“भासये जोतये धम्मं, पग्गण्हे इसिनं धजं ।
सुभासितधजा इसयो, धम्मो हि इसिनं धजो”ति ॥ अट्ठमं ।

९. विपल्लाससुत्तं

४९. “चत्तारोमे, भिक्खवे, सज्जाविपल्लासा चित्तविपल्लासा दिट्ठिविपल्लासा । कतमे चत्तारो? अनिच्चे, भिक्खवे, निच्चन्ति सज्जाविपल्लासो चित्तविपल्लासो दिट्ठिविपल्लासो; दुक्खे, भिक्खवे, सुखन्ति सज्जाविपल्लासो चित्तविपल्लासो दिट्ठिविपल्लासो; अनत्तनि, भिक्खवे, अत्ताति सज्जाविपल्लासो चित्तविपल्लासो दिट्ठिविपल्लासो; असुभे, भिक्खवे, सुभन्ति सज्जाविपल्लासो चित्तविपल्लासो दिट्ठिविपल्लासो । इमे खो, भिक्खवे, चत्तारो सज्जाविपल्लासा चित्तविपल्लासा दिट्ठिविपल्लासा ।

“चत्तारोमे, भिक्खवे, नसञ्जाविपल्लासा नचित्तविपल्लासा नदिट्ठिविपल्लासा । कतमे चत्तारो? अनिच्चे, भिक्खवे, अनिच्चन्ति नसञ्जाविपल्लासो नचित्तविपल्लासो नदिट्ठिविपल्लासो; दुक्खे, भिक्खवे, दुक्खन्ति नसञ्जाविपल्लासो नचित्तविपल्लासो नदिट्ठिविपल्लासो; अनत्तनि, भिक्खवे, अनत्ताति नसञ्जाविपल्लासो नचित्तविपल्लासो नदिट्ठिविपल्लासो; असुभे, भिक्खवे, असुभन्ति नसञ्जाविपल्लासो नचित्तविपल्लासो नदिट्ठिविपल्लासो । इमे खो, भिक्खवे, चत्तारो नसञ्जाविपल्लासा नचित्तविपल्लासा नदिट्ठिविपल्लासा”ति ।

“अनिच्चे निच्चसज्जिनो, दुक्खे च सुखसज्जिनो ।
अनत्तनि च अत्ताति, असुभे सुभसज्जिनो ।
मिच्छादिट्ठिहता सत्ता, खित्तचित्ता विसज्जिनो ॥

“ते योगयुत्ता मारस्स, अयोगक्खेमिनो जना ।
सत्ता गच्छन्ति संसारं, जातिमरणगामिनो ॥

“यदा च बुद्धा लोकस्मिं, उप्पज्जन्ति पभङ्करा ।
ते इमं धम्मं [तेमं धम्मं (सी० स्या० कं०)] पकासेन्ति, दुक्खूपसमगामिनं ॥

“तेसं सुत्त्वान सप्पञ्जा, सचित्तं पच्चलद्धा ते ।
अनिच्चं अनिच्चतो दक्खुं, दुक्खमदक्खु दुक्खतो ॥

“अनत्तनि अनत्ताति, असुभं असुभतद्दसुं ।
सम्मादिट्ठिसमादाना, सब्बं दुक्खं उपच्चगु”न्ति [पटि० म० १.२३६] ॥ नवमं ।

१०. उपक्किलेससुत्तं

५०. “चत्तारोमे, भिक्खवे [चूळव० ४४७], चन्दिमसूरियानं उपक्किलेसा, येहि उपक्किलेसेहि उपक्किलिट्ठा चन्दिमसूरिया न तपन्ति न भासन्ति न विरोचन्ति । कतमे चत्तारो? अब्भा, भिक्खवे, चन्दिमसूरियानं उपक्किलेसा, येन उपक्किलेसेन उपक्किलिट्ठा चन्दिमसूरिया न तपन्ति न भासन्ति न विरोचन्ति ।

“महिका, भिक्खवे, चन्दिमसूरियानं उपक्किलेसा, येन उपक्किलेसेन उपक्किलिट्ठा चन्दिमसूरिया न तपन्ति न भासन्ति न विरोचन्ति ।

“धूमो रजो, भिक्खवे, चन्दिमसूरियानं उपक्किलेसो, येन उपक्किलेसेन उपक्किलिट्ठा चन्दिमसूरिया न तपन्ति न भासन्ति न विरोचन्ति ।

“राहु, भिक्खवे, असुरिन्दो चन्दिमसूरियानं उपक्किलेसो, येन उपक्किलेसेन उपक्किलिट्ठा चन्दिमसूरिया न तपन्ति न भासन्ति न विरोचन्ति । इमे खो, भिक्खवे, चत्तारो चन्दिमसूरियानं उपक्किलेसा, येहि उपक्किलेसेहि उपक्किलिट्ठा चन्दिमसूरिया न तपन्ति न भासन्ति न विरोचन्ति ।

“एवमेवं खो, भिक्खवे, चत्तारोमे समणब्राह्मणानं उपक्किलेसा, येहि उपक्किलेसेहि उपक्किलिद्धा एके समणब्राह्मणा न तपन्ति न भासन्ति न विरोचन्ति । कतमे चत्तारो? सन्ति, भिक्खवे, एके समणब्राह्मणा सुरं पिवन्ति मेरयं, सुरामेरयपाना अप्पटिविरता । अयं, भिक्खवे, पठमो समणब्राह्मणानं उपक्किलेसो, येन उपक्किलेसेन उपक्किलिद्धा एके समणब्राह्मणा न तपन्ति न भासन्ति न विरोचन्ति ।

“सन्ति, भिक्खवे, एके समणब्राह्मणा मेथुनं धम्मं पटिसेवन्ति, मेथुनस्मा धम्मा अप्पटिविरता । अयं, भिक्खवे, दुतियो समणब्राह्मणानं उपक्किलेसो, येन उपक्किलेसेन उपक्किलिद्धा एके समणब्राह्मणा न तपन्ति न भासन्ति न विरोचन्ति ।

“सन्ति, भिक्खवे, एके समणब्राह्मणा जातरूपरजतं सादियन्ति, जातरूपरजतपटिग्गहणा अप्पटिविरता । अयं, भिक्खवे, ततियो समणब्राह्मणानं उपक्किलेसो, येन उपक्किलेसेन उपक्किलिद्धा एके समणब्राह्मणा न तपन्ति न भासन्ति न विरोचन्ति ।

“सन्ति, भिक्खवे, एके समणब्राह्मणा मिच्छाजीवेन जीवन्ति, मिच्छाजीवा अप्पटिविरता । अयं, भिक्खवे, चतुत्थो समणब्राह्मणानं उपक्किलेसो, येन उपक्किलेसेन उपक्किलिद्धा एके समणब्राह्मणा न तपन्ति न भासन्ति न विरोचन्ति । इमे खो, भिक्खवे, चत्तारो समणब्राह्मणानं उपक्किलेसा, येहि उपक्किलेसेहि उपक्किलिद्धा एके समणब्राह्मणा न तपन्ति न भासन्ति न विरोचन्ती”ति ।

“रागदोसपरिक्किल्लो, एके समणब्राह्मणा ।
अविज्जानिवुत्ता पोसा, पियरूपाभिनन्दिनो ॥

“सुरं पिवन्ति मेरयं, पटिसेवन्ति मेथुनं ।
रजतं जातरूपञ्च, सादियन्ति अविद्दसू ।
मिच्छाजीवेन जीवन्ति, एके समणब्राह्मणा ॥

“एते उपक्किलेसा वुत्ता, बुद्धेनादिच्चबन्धुना ।
येहि उपक्किलेसेहि [उपक्किलिद्धा (सी० पी०)], एके समणब्राह्मणा ।
न तपन्ति न भासन्ति, असुद्धा सरजा मगा ॥

“अन्धकारेण ओनद्धा, तण्हादासा सनेत्तिका ।
वड्ढेन्ति कट्टसिं घोरं, आदियन्ति पुनब्भव”न्ति ॥ दसमं ।

रोहितस्सवग्गो पञ्चमो ।

तस्सुद्धानं —

समाधिपज्जा द्वे कोधा, रोहितस्सापरे दुवे ।
सुविदूरविसाखविपल्लासा, उपक्किलेसेन ते दसाति ॥

पठमपण्णासकं समत्तं ।

२. दुतियपण्णासकं

(६) १. पुज्जाभिसन्दवग्गो

१. पठमपुज्जाभिसन्दसुत्तं

५१. सावत्थिनिदानं । चत्तारोमे, भिक्खवे, पुज्जाभिसन्दा कुसलाभिसन्दा सुखस्साहारा सोवगिका सुखविपाका सग्गसंवत्तनिका इद्वाय कन्ताय मनापाय हिताय सुखाय संवत्तन्ति । कतमे चत्तारो? यस्स, भिक्खवे, भिक्खु चीवरं परिभुज्जमानो अप्पमाणं चेतोसमाधिं उपसम्पज्ज विहरति, अप्पमाणो तस्स पुज्जाभिसन्दो कुसलाभिसन्दो सुखस्साहारो सोवगिको सुखविपाको सग्गसंवत्तनिको इद्वाय कन्ताय मनापाय हिताय सुखाय संवत्तति ।

“यस्स, भिक्खवे, भिक्खु पिण्डपातं परिभुज्जमानो अप्पमाणं चेतोसमाधिं उपसम्पज्ज विहरति, अप्पमाणो तस्स पुज्जाभिसन्दो कुसलाभिसन्दो सुखस्साहारो सोवगिको सुखविपाको सग्गसंवत्तनिको इद्वाय कन्ताय मनापाय हिताय सुखाय संवत्तति ।

“यस्स, भिक्खवे, भिक्खु सेनासनं परिभुज्जमानो अप्पमाणं चेतोसमाधिं उपसम्पज्ज विहरति, अप्पमाणो तस्स पुज्जाभिसन्दो कुसलाभिसन्दो सुखस्साहारो सोवगिको सुखविपाको सग्गसंवत्तनिको इद्वाय कन्ताय मनापाय हिताय सुखाय संवत्तति ।

“यस्स, भिक्खवे, भिक्खु गिलानप्पच्चयभेसज्जपरिक्खारं परिभुज्जमानो अप्पमाणं चेतोसमाधिं उपसम्पज्ज विहरति, अप्पमाणो तस्स पुज्जाभिसन्दो कुसलाभिसन्दो सुखस्साहारो सोवगिको सुखविपाको सग्गसंवत्तनिको इद्वाय कन्ताय मनापाय हिताय सुखाय संवत्तति । इमे खो, भिक्खवे, चत्तारो पुज्जाभिसन्दा कुसलाभिसन्दा सुखस्साहारा सोवगिका सुखविपाका सग्गसंवत्तनिका इद्वाय कन्ताय मनापाय हिताय सुखाय संवत्तन्ति ।

“इमेहि च पन, भिक्खवे, चतूहि पुज्जाभिसन्देहि कुसलाभिसन्देहि समन्नागतस्स अरियसावकस्स न सुकरं पुज्जस्स पमाणं गहेतुं [गणेत्तुं (क०)] — ‘एत्तको पुज्जाभिसन्दो कुसलाभिसन्दो सुखस्साहारो सोवगिको सुखविपाको सग्गसंवत्तनिको इद्वाय कन्ताय मनापाय हिताय सुखाय संवत्तती’ति । अथ खो असङ्ख्येय्यो [असङ्ख्येयो (सी० स्या० कं० पी०)] अप्पमेय्यो महापुज्जक्खन्धोत्वेव सङ्ख्यं [सङ्खं (सी० स्या० कं० पी०)] गच्छति ।

“सेय्यथापि, भिक्खवे, महासमुद्दे न सुकरं उदकस्स पमाणं गहेतुं — ‘एत्तकानि उदकाळहकानीति वा, एत्तकानि उदकाळहकसतानीति वा, एत्तकानि उदकाळहकसहस्सानीति वा, एत्तकानि उदकाळहकसतसहस्सानीति वा’, अथ खो असङ्ख्येय्यो अप्पमेय्यो महाउदकक्खन्धोत्वेव सङ्ख्यं गच्छति; एवमेवं खो, भिक्खवे, इमेहि चतूहि पुज्जाभिसन्देहि कुसलाभिसन्देहि समन्नागतस्स अरियसावकस्स न सुकरं पुज्जस्स पमाणं गहेतुं — ‘एत्तको पुज्जाभिसन्दो कुसलाभिसन्दो सुखस्साहारो सोवगिको सुखविपाको सग्गसंवत्तनिको इद्वाय कन्ताय मनापाय हिताय सुखाय संवत्तती’ति । अथ खो असङ्ख्येय्यो अप्पमेय्यो महापुज्जक्खन्धोत्वेव सङ्ख्यं गच्छती’ति ।

“महोदधिं अपरिमितं महासरं,
 बहुभेरवं रतनवरानमालयं [रतनगणानमालयं (सी० स्या० कं० पी०)] ।
 नज्जो यथा नरगणसङ्घसेविता [मच्छगणसंघसेविता (स्या० कं०)],
 पुथू सवन्ती उपयन्ति सागरं ॥

“एवं नरं अन्नदपानवत्थदं [अन्नपानवत्थं (क०)],
 सेय्यानिसज्जत्थरणस्स दायकं ।
 पुज्जस्स धारा उपयन्ति पण्डितं,
 नज्जो यथा वारिवहाव सागरं’न्ति ॥ पठमं ।

२. दुतियपुज्जाभिसन्दसुत्तं

५२. “चत्तारोमे, भिक्खवे, पुज्जाभिसन्दा कुसलाभिसन्दा सुखस्साहारा सोवगिका सुखविपाका सगगसंवत्तनिका इट्ठाय कन्ताय मनापाय हिताय सुखाय संवत्तन्ति । कतमे चत्तारो? इध, भिक्खवे, अरियसावको बुद्धे अवेच्चप्पसादेन समन्नागतो होति — ‘इतिपि सो भगवा अरहं सम्मासम्बुद्धो विज्जाचरणसम्पन्नो सुगतो लोकविदू अनुत्तरो पुरिसदम्मसारथि सत्था देवमनुस्सानं बुद्धो भगवा’ति । अयं, भिक्खवे, पठमो पुज्जाभिसन्दो कुसलाभिसन्दो सुखस्साहारो सोवगिको सुखविपाको सगगसंवत्तनिको इट्ठाय कन्ताय मनापाय हिताय सुखाय संवत्तति ।

“पुन चपरं, भिक्खवे, अरियसावको धम्मो अवेच्चप्पसादेन समन्नागतो होति — ‘स्वाक्खातो भगवता धम्मो सन्दिट्ठिको अकालिको एहिपस्सिको ओपनेय्यिको पच्चत्तं वेदितब्बो विज्जूही’ति । अयं, भिक्खवे, दुतियो पुज्जाभिसन्दो कुसलाभिसन्दो सुखस्साहारो सोवगिको सुखविपाको सगगसंवत्तनिको इट्ठाय कन्ताय मनापाय हिताय सुखाय संवत्तति ।

“पुन चपरं, भिक्खवे, अरियसावको सङ्गे अवेच्चप्पसादेन समन्नागतो होति — ‘सुप्पटिपन्नो भगवतो सावकसङ्घो, उजुप्पटिपन्नो भगवतो सावकसङ्घो, जायप्पटिपन्नो भगवतो सावकसङ्घो, सामीचिप्पटिपन्नो भगवतो सावकसङ्घो, यदिदं चत्तारि पुरिसयुगानि अट्ठ पुरिसपुग्गला, एस भगवतो सावकसङ्घो आहुनेय्यो पाहुनेय्यो दक्खिण्यो अज्जलिकरणीयो अनुत्तरं पुज्जक्खेत्तं लोकस्सा’ति । अयं, भिक्खवे, ततियो पुज्जाभिसन्दो कुसलाभिसन्दो सुखस्साहारो सोवगिको सुखविपाको सगगसंवत्तनिको इट्ठाय कन्ताय मनापाय हिताय सुखाय संवत्तति ।

“पुन चपरं, भिक्खवे, अरियसावको अरियकन्तेहि सीलेहि समन्नागतो होति अखण्डेहि अच्छिद्देहि असबलेहि अकम्मासेहि भुजिस्सेहि विज्जुप्पसत्थेहि अपरामट्ठेहि समाधिसंवत्तनिकेहि । अयं, भिक्खवे, चतुत्थो पुज्जाभिसन्दो कुसलाभिसन्दो सुखस्साहारो सोवगिको सुखविपाको सगगसंवत्तनिको इट्ठाय कन्ताय मनापाय हिताय सुखाय संवत्तति । इमे खो, भिक्खवे, चत्तारो पुज्जाभिसन्दा कुसलाभिसन्दा सुखस्साहारा सोवगिका सुखविपाका सगगसंवत्तनिका इट्ठाय कन्ताय मनापाय हिताय सुखाय संवत्तन्ती’ति ।

[अ० नि० ५.४७] “यस्स सद्धा तथागते, अचला सुप्पतिट्ठिता ।
 सीलज्च यस्स कल्याणं, अरियकन्तं पसंसितं ॥

“सङ्गे पसादो यस्सत्थि, उजुभूतज्च दस्सनं ।

अदलिद्वोति तं आहु, अमोघं तस्स जीवितं ॥

“तस्मा सद्भज्य सीलज्य, पसादं धम्मदस्सनं ।
अनुयुज्जेथ मेधावी, सरं बुद्धान सासन”न्ति ॥ दुतियं ।

३. पठमसंवाससुत्तं

५३. एकं समयं भगवा अन्तरा च मधुरं अन्तरा च वेरज्जं अद्धानमग्गप्पटिपन्नो होति । सम्बहुलापि खो गहपती च गहपतानियो च अन्तरा च मधुरं अन्तरा च वेरज्जं अद्धानमग्गप्पटिपन्ना होन्ति । अथ खो भगवा मग्गा ओक्कम्म अज्जतरस्मिं रुक्खमूले ( ) [(पज्जत्ते आसने) (पी० क०)] निसीदि । अहसंसु खो गहपती च गहपतानियो च भगवन्तं अज्जतरस्मिं रुक्खमूले निसिन्तं । दिस्वा येन भगवा तेनुपसङ्कमिंसु; उपसङ्कमित्वा भगवन्तं अभिवादेत्वा एकमन्तं निसीदिसु । एकमन्तं निसिन्ने खो ते गहपती च गहपतानियो च भगवा एतदवोच —

“चत्तारोमे, गहपतयो, संवासा । कतमे चत्तारो? छवो छवाय सद्धिं संवसति, छवो देविया सद्धिं संवसति, देवो छवाय सद्धिं संवसति, देवो देविया सद्धिं संवसति ।

“कथज्ज, गहपतयो, छवो छवाय सद्धिं संवसति? इध, गहपतयो, सामिको होति पाणातिपाती अदिन्नादायी कामेसुमिच्छाचारी मुसावादी सुरामेरयमज्जपमादट्ठायी दुस्सीलो पापधम्मो मच्छेरमलपरियुट्ठितेन चेतसा अगारं अज्झावसति अक्कोसकपरिभासको समणब्राह्मणानं; भरियापिस्स होति पाणातिपातिनी अदिन्नादायिनी कामेसुमिच्छाचारिनी मुसावादिनी सुरामेरयमज्जपमादट्ठायिनी दुस्सीला पापधम्मा मच्छेरमलपरियुट्ठितेन चेतसा अगारं अज्झावसति अक्कोसिकपरिभासिका समणब्राह्मणानं । एवं खो, गहपतयो, छवो छवाय सद्धिं संवसति ।

“कथज्ज, गहपतयो, छवो देविया सद्धिं संवसति? इध, गहपतयो, सामिको होति पाणातिपाती अदिन्नादायी कामेसुमिच्छाचारी मुसावादी सुरामेरयमज्जपमादट्ठायी दुस्सीलो पापधम्मो मच्छेरमलपरियुट्ठितेन चेतसा अगारं अज्झावसति अक्कोसकपरिभासको समणब्राह्मणानं; भरिया ख्वस्स होति पाणातिपाता पटिविरता अदिन्नादाना पटिविरता कामेसुमिच्छाचारा पटिविरता मुसावादा पटिविरता सुरामेरयमज्जपमादट्ठाना पटिविरता सीलवती कल्याणधम्मा विगतमलमच्छेरेन चेतसा अगारं अज्झावसति अनक्कोसिकपरिभासिका समणब्राह्मणानं । एवं खो, गहपतयो, छवो देविया सद्धिं संवसति ।

“कथज्ज, गहपतयो, देवो छवाय सद्धिं संवसति? इध, गहपतयो, सामिको होति पाणातिपाता पटिविरतो अदिन्नादाना पटिविरतो कामेसुमिच्छाचारा पटिविरतो मुसावादा पटिविरतो सुरामेरयमज्जपमादट्ठाना पटिविरतो सीलवा कल्याणधम्मो विगतमलमच्छेरेन चेतसा अगारं अज्झावसति अनक्कोसकपरिभासको समणब्राह्मणानं; भरिया ख्वस्स होति पाणातिपातिनी...पे०... सुरामेरयमज्जपमादट्ठायिनी दुस्सीला पापधम्मा मच्छेरमलपरियुट्ठितेन चेतसा अगारं अज्झावसति अक्कोसिकपरिभासिका समणब्राह्मणानं । एवं खो, गहपतयो, देवो छवाय सद्धिं संवसति ।

“कथज्ज, गहपतयो, देवो देविया सद्धिं संवसति? इध, गहपतयो, सामिको होति पाणातिपाता पटिविरतो...पे०... सीलवा कल्याणधम्मो विगतमलमच्छेरेन चेतसा अगारं अज्झावसति अनक्कोसकपरिभासको समणब्राह्मणानं; भरियापिस्स होति पाणातिपाता पटिविरता...पे०... सुरामेरयमज्जपमादट्ठाना पटिविरता सीलवती कल्याणधम्मा

विगतमलमच्छेरेन चेतसा अगारं अज्झावसति अनक्कोसिकपरिभासिका समणब्राह्मणानं । एवं खो, गहपतयो, देवो देविया सद्धि संवसति । इमे खो, गहपतयो, चत्तारो संवासा'ति ।

“उभो च होन्ति दुस्सीला, कदरिया परिभासका ।
ते होन्ति जानिपतयो, छवा संवासमागता ॥

“सामिको होति दुस्सीलो, कदरियो परिभासको ।
भरिया सीलवती होति, वदञ्जू वीतमच्छरा ।
सापि देवी संवसति, छवेन पतिना सह ॥

“सामिको सीलवा होति, वदञ्जू वीतमच्छरो ।
भरिया होति दुस्सीला, कदरिया परिभासिका ।
सापि छवा संवसति, देवेन पतिना सह ॥

“उभो सद्धा वदञ्जू च, सज्जता धम्मजीविनो ।
ते होन्ति जानिपतयो, अज्जमज्जं पियंवदा ॥

“अत्थासं पचुरा होन्ति, फासुकं [फासुत्तं (सी०), वासत्थं (पी०)] उपजायति ।
अमित्ता दुम्मना होन्ति, उभिन्नं समसीलिनं ॥

“इध धम्मं चरित्वान, समसीलब्बता उभो ।
नन्दिनो देवलोकस्मिं, मोदन्ति कामकामिनो'ति ॥ ततियं ।

४. दुतियसंवाससुत्तं

५४. “चत्तारोमे, भिक्खवे, संवासा । कतमे चत्तारो? छवो छवाय सद्धि संवसति, छवो देविया सद्धि संवसति, देवो छवाय सद्धि संवसति, देवो देविया सद्धि संवसति ।

“कथञ्च, भिक्खवे, छवो छवाय सद्धि संवसति । इध, भिक्खवे, सामिको होति पाणातिपाती अदिन्नादायी कामेसुमिच्छाचारी मुसावादी पिसुणवाचो फरुसवाचो सम्फप्पलापी अभिज्झालु ब्यापन्नचित्तो मिच्छादिट्ठिको दुस्सीलो पापधम्मो मच्छेरमलपरियुट्ठितेन चेतसा अगारं अज्झावसति अक्कोसकपरिभासको समणब्राह्मणानं; भरियापिस्स होति पाणातिपातिनी अदिन्नादायिनी कामेसुमिच्छाचारिनी मुसावादिनी पिसुणवाचा फरुसवाचा सम्फप्पलापिनी अभिज्झालुनी ब्यापन्नचित्ता मिच्छादिट्ठिका दुस्सीला पापधम्मा मच्छेरमलपरियुट्ठितेन चेतसा अगारं अज्झावसति अक्कोसिकपरिभासिका समणब्राह्मणानं । एवं खो, भिक्खवे, छवो छवाय सद्धि संवसति ।

“कथञ्च, भिक्खवे, छवो देविया सद्धि संवसति? इध, भिक्खवे, सामिको होति पाणातिपाती...पे०... मिच्छादिट्ठिको दुस्सीलो पापधम्मो मच्छेरमलपरियुट्ठितेन चेतसा अगारं अज्झावसति अक्कोसकपरिभासको समणब्राह्मणानं; भरिया ख्वस्स होति पाणातिपाता पटिविरता अदिन्नादाना पटिविरता कामेसुमिच्छाचारा पटिविरता मुसावादा पटिविरता पिसुणाय

वाचाय पटिविरता फरुसाय वाचाय पटिविरता सम्फप्पलापा पटिविरता अनभिज्झालुनी अब्यापन्नचित्ता सम्मादिट्ठिका सीलवती कल्याणधम्मा विगतमलमच्छेरेन चेतसा अगारं अज्झावसति अनक्कोसिकपरिभासिका समणब्राह्मणानं । एवं खो, भिक्खवे, छवो देविया सद्धि संवसति ।

“कथञ्च, भिक्खवे, देवो छवाय सद्धि संवसति? इध, भिक्खवे, सामिको होति पाणातिपाता पटिविरतो अदिन्नादाना पटिविरतो कामेसुमिच्छाचारा पटिविरतो मुसावादा पटिविरतो पिसुणाय वाचाय पटिविरतो फरुसाय वाचाय पटिविरतो सम्फप्पलापा पटिविरतो अनभिज्झालु अब्यापन्नचित्तो सम्मादिट्ठिको सीलवा कल्याणधम्मो विगतमलमच्छेरेन चेतसा अगारं अज्झावसति अनक्कोसिकपरिभासको समणब्राह्मणानं; भरिया ख्वस्स होति पाणातिपातिनी...पे०... मिच्छादिट्ठिका दुस्सीला पापधम्मा मच्छेरमलपरियुट्ठितेन चेतसा अगारं अज्झावसति अक्कोसिकपरिभासिका समणब्राह्मणानं । एवं खो, भिक्खवे, देवो छवाय सद्धि संवसति ।

“कथञ्च, भिक्खवे, देवो देविया सद्धि संवसति? इध, भिक्खवे, सामिको होति पाणातिपाता पटिविरतो...पे०... सम्मादिट्ठिको सीलवा कल्याणधम्मो विगतमलमच्छेरेन चेतसा अगारं अज्झावसति अनक्कोसिकपरिभासको समणब्राह्मणानं; भरियापिस्स होति पाणातिपाता पटिविरता...पे०... सम्मादिट्ठिका सीलवती कल्याणधम्मा विगतमलमच्छेरेन चेतसा अगारं अज्झावसति अनक्कोसिकपरिभासिका समणब्राह्मणानं । एवं खो, भिक्खवे, देवो देविया सद्धि संवसति । इमे खो, भिक्खवे, चत्तारो संवासा”ति ।

“उभो च होन्ति दुस्सीला, कदरिया परिभासका ।
ते होन्ति जानिपतयो, छवा संवासमागता ॥

“सामिको होति दुस्सीलो, कदरियो परिभासको ।
भरिया सीलवती होति, वदञ्जू वीतमच्छरा ।
सापि देवी संवसति, छवेन पतिना सह ॥

“सामिको सीलवा होति, वदञ्जू वीतमच्छरो ।
भरिया होति दुस्सीला, कदरिया परिभासिका ।
सापि छवा संवसति, देवेन पतिना सह ॥

“उभो सद्धा वदञ्जू च, सज्जता धम्मजीविनो ।
ते होन्ति जानिपतयो, अज्जमज्जं पियंवदा ॥

“अत्थासं पचुरा होन्ति, फासुकं उपजायति ।
अमित्ता दुम्मना होन्ति, उभिन्नं समसीलिनं ॥

“इध धम्मं चरित्वान, समसीलब्बता उभो ।
नन्दिनो देवलोकस्मिं, मोदन्ति कामकामिनो”ति ॥ चतुत्थं ।

५. पठमसमजीवीसुत्तं

५५. एवं मे सुतं — एकं समयं भगवा भगोसु विहरति सुसुमारगिरे [सुसुमारगिरे (सी० स्या० कं० पी०)] भेसकळावने [भेसकळावने (सी० पी० क०)] मिगदाये। अथ खो भगवा पुब्बण्हसमयं निवासेत्वा पत्तचीवरमादाय येन नकुलपितुनो गहपतिस्स निवेसनं तेनुपसङ्गमि; उपसङ्गमित्वा पज्जत्ते आसने निसीदि। अथ खो नकुलपिता च गहपति नकुलमाता च गहपतानी येन भगवा तेनुपसङ्गमिंसु; उपसङ्गमित्वा भगवन्तं अभिवादेत्वा एकमन्तं निसीदिंसु। एकमन्तं निसिन्नो खो नकुलपिता गहपति भगवन्तं एतदवोच —

“यतो मे, भन्ते, नकुलमाता गहपतानी दहरस्सेव दहरा आनीता, नाभिजानामि नकुलमातरं गहपतानिं मनसापि अतिचरिता, कुतो पन कायेन! इच्छेय्याम मयं, भन्ते, दिट्ठे चेव धम्मे अज्जमज्जं पस्सितुं अभिसम्परायज्च अज्जमज्जं पस्सितुं”न्ति। नकुलमातापि खो गहपतानी भगवन्तं एतदवोच — “यतोहं, भन्ते, नकुलपितुनो गहपतिस्स दहरस्सेव दहरा आनीता, नाभिजानामि नकुलपितरं गहपतिं मनसापि अतिचरिता, कुतो पन कायेन! इच्छेय्याम मयं, भन्ते, दिट्ठे चेव धम्मे अज्जमज्जं पस्सितुं अभिसम्परायज्च अज्जमज्जं पस्सितुं”न्ति।

“आकङ्खेय्युं चे, गहपतयो, उभो जानिपतयो दिट्ठे चेव धम्मे अज्जमज्जं पस्सितुं अभिसम्परायज्च अज्जमज्जं पस्सितुं उभोव [उभो च (सी० पी०)] अस्सु समसद्धा समसीला समचागा समपज्जा, ते दिट्ठे चेव धम्मे अज्जमज्जं पस्सन्ति अभिसम्परायज्च अज्जमज्जं पस्सन्ती”ति [पस्सिस्सन्तीति (क०)]।

“उभो सद्धा वदज्जू च, सज्जता धम्मजीविनो।
ते होन्ति जानिपतयो, अज्जमज्जं पियंवदा॥

“अत्थासं पचुरा होन्ति, फासुकं उपजायति।
अमित्ता दुम्मना होन्ति, उभिन्नं समसीलिनं॥

“इध धम्मं चरित्वान, समसीलब्बता उभो।
नन्दिनो देवलोकस्मिं, मोदन्ति कामकामिनो”ति॥ पञ्चमं।

६. दुतियसमजीवीसुत्तं

५६. “आकङ्खेय्युं चे, भिक्खवे, उभो जानिपतयो दिट्ठे चेव धम्मे अज्जमज्जं पस्सितुं अभिसम्परायज्च अज्जमज्जं पस्सितुं उभोव अस्सु समसद्धा समसीला समचागा समपज्जा, ते दिट्ठे चेव धम्मे अज्जमज्जं पस्सन्ति अभिसम्परायज्च अज्जमज्जं पस्सन्ती”ति।

“उभो सद्धा वदज्जू च, सज्जता धम्मजीविनो।
ते होन्ति जानिपतयो, अज्जमज्जं पियंवदा॥

“अत्थासं पचुरा होन्ति, फासुकं उपजायति।
अमित्ता दुम्मना होन्ति, उभिन्नं समसीलिनं॥

“इध धम्मं चरित्वान, समसीलब्बता उभो।

नन्दिनो देवलोकस्मिं, मोदन्ति कामकामिनो”ति ॥ छट्ठं ।

७. सुप्पवासासुत्तं

५७. एकं समयं भगवा कोलियेसु विहरति पज्जनिक्कं [सज्जनेलं (सी० पी०), पज्जनेलं (स्या० कं०)] नाम कोलियानं निगमो । अथ खो भगवा पुब्बण्हसमयं निवासेत्वा पत्तचीवरमादाय येन सुप्पवासाय कोलियधीतुया निवेसनं तेनुपसङ्गमि; उपसङ्गमित्वा पज्जत्ते आसने निसीदि । अथ खो सुप्पवासा कोलियधीता भगवन्तं पणीतेन खादनीयेन भोजनीयेन सहत्था सन्तप्पेसि सम्पवारेसि । अथ खो सुप्पवासा कोलियधीता भगवन्तं भुत्ताविं ओनीतपत्तपाणिं एकमन्तं निसीदि । एकमन्तं निसिन्नं खो सुप्पवासं कोलियधीतरं भगवा एतदवोच —

“भोजनं, सुप्पवासे, देन्ती अरियसाविका पटिग्गाहकानं चत्तारि ठानानि देति । कतमानि चत्तारि? आयुं देति, वण्णं देति, सुखं देति, बलं देति । आयुं खो पन दत्वा आयुस्स भागिनी होति दिब्बस्स वा मानुसस्स वा । वण्णं दत्वा वण्णस्स भागिनी होति दिब्बस्स वा मानुसस्स वा । सुखं दत्वा सुखस्स भागिनी होति दिब्बस्स वा मानुसस्स वा । बलं दत्वा बलस्स भागिनी होति दिब्बस्स वा मानुसस्स वा । भोजनं, सुप्पवासे, देन्ती अरियसाविका पटिग्गाहकानं इमानि चत्तारि ठानानि देती”ति ।

“सुसङ्कतं भोजनं या ददाति,
सुचिं पणीतं [सुपणीतं (क०)] रससा उपेतं ।
सा दक्खिणा उज्जुगतेसु दिन्ना,
चरणूपपन्नेसु महग्गतेसु ।
पुज्जेन पुज्जं संसन्दमाना,
महप्फला लोकविदून् वणिग्गता ॥

“एतादिसं यज्जमनुस्सरन्ता,
ये वेदजाता विचरन्ति लोके ।
विनेय्य मच्छेरमलं समूलं,
अनिन्दिता सग्गमुपेन्ति ठान”न्ति ॥ सत्तमं ।

८. सुदत्तसुत्तं

५८. अथ खो अनाथपिण्डिको गहपति येन भगवा तेनुपसङ्गमि; उपसङ्गमित्वा भगवन्तं अभिवादेत्वा एकमन्तं निसीदि । एकमन्तं निसिन्नं खो अनाथपिण्डिकं गहपतिं भगवा एतदवोच —

“भोजनं, गहपति, ददमानो अरियसावको पटिग्गाहकानं चत्तारि ठानानि देति । कतमानि चत्तारि? आयुं देति, वण्णं देति, सुखं देति, बलं देति । आयुं खो पन दत्वा आयुस्स भागी होति दिब्बस्स वा मानुसस्स वा । वण्णं दत्वा... सुखं दत्वा... बलं दत्वा बलस्स भागी होति दिब्बस्स वा मानुसस्स वा । भोजनं, गहपति, ददमानो अरियसावको पटिग्गाहकानं इमानि चत्तारि ठानानि देती”ति ।

[महाव० २८२] “यो सज्जतानं परदत्तभोजिनं,
कालेन सक्कच्च ददाति भोजनं ।
चत्तारि ठानानि अनुप्पवेच्छति,
आयुञ्च वण्णञ्च सुखं बलञ्च ॥

“सो आयुदायी वण्णदायी [सो आयुदायी बलदायी (सी० पी०), आयुदायी बलदायी (स्या० कं०)], सुखं बलं
ददो [सुखं वण्णं ददो (सी० स्या० कं० पी०), सुखबलददो (क०)] नरो ।
दीघायु यसवा होति, यत्थ यत्थूपपज्जती”ति ॥ अट्ठमं ।

९. भोजनसुत्तं

५९. “भोजनं, भिक्खवे, ददमानो दायको पटिग्गाहकानं चत्तारि ठानानि देति । कतमानि चत्तारि? आयुं देति, वण्णं देति, सुखं देति, बलं देति । आयुं खो पन दत्त्वा आयुस्स भागी होति दिब्बस्स वा मानुसस्स वा । वण्णं दत्त्वा... सुखं दत्त्वा... बलं दत्त्वा बलस्स भागी होति दिब्बस्स वा मानुसस्स वा । भोजनं, भिक्खवे, ददमानो दायको पटिग्गाहकानं इमानि चत्तारि ठानानि देती”ति ।

[महाव० २८२] “यो सज्जतानं परदत्तभोजिनं,
कालेन सक्कच्च ददाति भोजनं ।
चत्तारि ठानानि अनुप्पवेच्छति,
आयुञ्च वण्णञ्च सुखं बलञ्च ॥

“सो आयुदायी वण्णदायी, सुखं बलं ददो नरो ।
दीघायु यसवा होति, यत्थ यत्थूपपज्जती”ति ॥ नवमं ।

१०. गिहिसामीचिसुत्तं

६०. अथ खो अनाथपिण्डिको गहपति येन भगवा तेनुपसङ्गमि; उपसङ्गमित्वा भगवन्तं अभिवादेत्वा एकमन्तं निसीदि । एकमन्तं निसिन्नं खो अनाथपिण्डिकं गहपतिं भगवा एतदवोच —

“चतूहि खो, गहपति, धम्मोहि समन्नागतो अरियसावको गिहिसामीचिपटिपदं पटिपन्नो होति यसोपटिलाभिनिं सग्गसंवत्तनिकं । कतमेहि चतूहि? इध, गहपति, अरियसावको भिक्खुसङ्घं पच्चुपट्टितो होति चीवरेन, भिक्खुसङ्घं पच्चुपट्टितो होति पिण्डपातेन, भिक्खुसङ्घं पच्चुपट्टितो होति सेनासनेन, भिक्खुसङ्घं पच्चुपट्टितो होति गिलानप्पच्चयभेसज्जपरिक्खारेन । इमेहि खो, गहपति, चतूहि धम्मोहि समन्नागतो अरियसावको गिहिसामीचिपटिपदं पटिपन्नो होति यसोपटिलाभिनिं सग्गसंवत्तनिकं”न्ति ।

“गिहिसामीचिपटिपदं, पटिपज्जन्ति पण्डिता ।
सम्मग्गते सीलवन्ते, चीवरेन उपट्टिता ॥

पिण्डपातसयनेन, गिलानप्पच्चयेन च ।
 तेसं दिवा च रत्तो च, सदा पुज्जं पवड्ढति ।
 सग्गज्ज कमतिट्ठानं [सग्गज्ज सप्पतिट्ठानं (क०)], कम्मं कत्वान भद्दक'न्ति ॥ दसमं ।

पुज्जाभिसन्दवग्गो पठमो ।

तस्सुद्धानं —

द्वे पुज्जाभिसन्दा द्वे च, संवासा समजीविनो ।
 सुप्पवासा सुदत्तो च, भोजनं गिहिसामिचीति ॥

(७) २. पत्तकम्मवग्गो

१. पत्तकम्मसुत्तं

६१. अथ खो अनाथपिण्डिको गहपति येन भगवा तेनुपसङ्कमि; उपसङ्कमित्वा भगवन्तं अभिवादेत्वा एकमन्तं निसीदि । एकमन्तं निसिन्नं खो अनाथपिण्डिकं गहपतिं भगवा एतदवोच —

“चत्तारोमे, गहपति, धम्मा इट्ठो कन्ता मनापा दुल्लभा लोकस्मिं । कतमे चत्तारो? भोगा मे उप्पज्जन्तु सहधम्मनाति, अयं पठमो धम्मो इट्ठो कन्तो मनापो दुल्लभो लोकस्मिं ।

“भोगे लद्धा सहधम्मेन यसो मे आगच्छतु सह जातीहि सह उपज्झायेहीति, अयं दुतियो धम्मो इट्ठो कन्तो मनापो दुल्लभो लोकस्मिं ।

“भोगे लद्धा सहधम्मेन यसं लद्धा सह जातीहि सह उपज्झायेहि चिरं जीवामि दीघमायुं पालेमीति, अयं ततियो धम्मो इट्ठो कन्तो मनापो दुल्लभो लोकस्मिं ।

“भोगे लद्धा सहधम्मेन यसं लद्धा सह जातीहि सह उपज्झायेहि चिरं जीवित्वा दीघमायुं पालेत्वा कायस्स भेदा परं मरणा सुगतिं सग्गं लोकं उपपज्जामीति, अयं चतुत्थो धम्मो इट्ठो कन्तो मनापो दुल्लभो लोकस्मिं । इमे खो, गहपति, चत्तारो धम्मा इट्ठो कन्ता मनापा दुल्लभा लोकस्मिं ।

“इमेसं खो, गहपति, चतुन्नं धम्मानं इट्ठानं कन्तानं मनापानं दुल्लभानं लोकस्मिं चत्तारो धम्मा पटिलाभाय संवत्तन्ति । कतमे चत्तारो? सद्धासम्पदा, सीलसम्पदा, चागसम्पदा, पज्जासम्पदा ।

“कतमा च, गहपति, सद्धासम्पदा? इध, गहपति, अरियसावको सद्धो होति, सहहति तथागतस्स बोधिं — ‘इतिपि सो भगवा अरहं सम्मासम्बुद्धो विज्जाचरणसम्पन्नो सुगतो लोकविदू अनुत्तरो पुरिसदम्मसारथि, सत्था देवमनुस्सानं बुद्धो भगवा’ति । अयं वुच्चति, गहपति, सद्धासम्पदा ।

“कतमा च, गहपति, सीलसम्पदा? इध, गहपति, अरियसावको पाणातिपाता पटिविरतो होति...पे०...
सुरामेरयमज्जपमादद्धाना पटिविरतो होति । अयं वुच्चति, गहपति, सीलसम्पदा ।

“कतमा च, गहपति, चागसम्पदा? इध, गहपति, अरियसावको विगतमलमच्छेरेन चेतसा अगारं अज्झावसति
मुत्तचागो पयतपाणि वोसगगतो याचयोगो दानसंविभागरतो । अयं वुच्चति, गहपति, चागसम्पदा ।

“कतमा च, गहपति, पज्जासम्पदा? अभिज्झाविसमलोभाभिभूतेन, गहपति, चेतसा विहरन्तो अकिच्चं करोति,
किच्चं अपराधेति । अकिच्चं करोन्तो किच्चं अपराधेन्तो यसा च सुखा च धंसति । ब्यापादाभिभूतेन, गहपति, चेतसा
विहरन्तो अकिच्चं करोति, किच्चं अपराधेति । अकिच्चं करोन्तो किच्चं अपराधेन्तो यसा च सुखा च धंसति ।
थिनमिद्धाभिभूतेन, गहपति, चेतसा विहरन्तो अकिच्चं करोति किच्चं अपराधेति । अकिच्चं करोन्तो किच्चं अपराधेन्तो
यसा च सुखा च धंसति । उद्धच्चकुक्कुच्चाभिभूतेन, गहपति, चेतसा विहरन्तो अकिच्चं करोति, किच्चं अपराधेति ।
अकिच्चं करोन्तो किच्चं अपराधेन्तो यसा च सुखा च धंसति । विचिकिच्छाभिभूतेन, गहपति, चेतसा विहरन्तो अकिच्चं
करोति, किच्चं अपराधेति । अकिच्चं करोन्तो किच्चं अपराधेन्तो यसा च सुखा च धंसति ।

“स खो सो, गहपति, अरियसावको अभिज्झाविसमलोभो चित्तस्स उपक्विलेसोति, इति विदित्वा
अभिज्झाविसमलोभं चित्तस्स उपक्विलेसं पजहति । ब्यापादो चित्तस्स उपक्विलेसोति, इति विदित्वा ब्यापादं चित्तस्स
उपक्विलेसं पजहति । थिनमिद्धं चित्तस्स उपक्विलेसोति, इति विदित्वा थिनमिद्धं चित्तस्स उपक्विलेसं पजहति ।
उद्धच्चकुक्कुच्चं चित्तस्स उपक्विलेसोति, इति विदित्वा उद्धच्चकुक्कुच्चं चित्तस्स उपक्विलेसं पजहति । विचिकिच्छा
चित्तस्स उपक्विलेसोति, इति विदित्वा विचिकिच्छं चित्तस्स उपक्विलेसं पजहति ।

“यतो च खो, गहपति, अरियसावकस्स अभिज्झाविसमलोभो चित्तस्स उपक्विलेसोति, इति विदित्वा
अभिज्झाविसमलोभो चित्तस्स उपक्विलेसो पहीनो होति । ब्यापादो चित्तस्स उपक्विलेसोति, इति विदित्वा ब्यापादो
चित्तस्स उपक्विलेसो पहीनो होति । थिनमिद्धं चित्तस्स उपक्विलेसोति, इति विदित्वा थिनमिद्धं चित्तस्स उपक्विलेसो
पहीनो होति । उद्धच्चकुक्कुच्चं चित्तस्स उपक्विलेसोति, इति विदित्वा उद्धच्चकुक्कुच्चं चित्तस्स उपक्विलेसो पहीनो
होति । विचिकिच्छा चित्तस्स उपक्विलेसोति, इति विदित्वा विचिकिच्छा चित्तस्स उपक्विलेसो पहीनो होति । अयं वुच्चति,
गहपति, अरियसावको महापज्जो पुथुपज्जो आपातदसो [आपाथदसो (सी० स्या० कं० पी०)] पज्जासम्पन्नो [हासपज्जो
(क०)] । अयं वुच्चति, गहपति, पज्जासम्पदा । इमेसं खो, गहपति, चतुन्नं धम्मानं इद्धानं कन्तानं मनापानं दुल्लभानं
लोकस्मिं इमे चत्तारो धम्मा पटिलाभाय संवत्तन्ति ।

“स खो सो, गहपति, अरियसावको उद्धानवीरियाधिगतेहि भोगेहि बाहाबलपरिचितेहि सेदावक्खित्तेहि धम्मिकेहि
धम्मलद्धेहि चत्तारि पत्तकम्मानि कत्ता होति । कतमानि चत्तारि? इध गहपति, अरियसावको उद्धानवीरियाधिगतेहि भोगेहि
बाहाबलपरिचितेहि सेदावक्खित्तेहि धम्मिकेहि धम्मलद्धेहि अत्तानं सुखेति पीणेति सम्मा सुखं परिहरति । मातापितरो
सुखेति पीणेति सम्मा सुखं परिहरति । पुत्तदारदासकम्मकरपोरिसे सुखेति पीणेति सम्मा सुखं परिहरति । मित्तामच्चे सुखेति
पीणेति सम्मा सुखं परिहरति । इदमस्स पठमं ठानगतं होति पत्तगतं आयतनसो परिभुत्तं ।

“पुन चपरं, गहपति, अरियसावको उद्धानवीरियाधिगतेहि भोगेहि बाहाबलपरिचितेहि सेदावक्खित्तेहि धम्मिकेहि
धम्मलद्धेहि या ता होन्ति आपदा अगितो वा उदकतो वा राजतो वा चोरतो वा अप्पियतो वा दायादतो [अ० नि० ५.४१],

तथारूपासु आपदासु परियोधाय संवत्तति । सोत्थिं अत्तानं करोति । इदमस्स दुतियं ठानगतं होति पत्तगतं आयतनसो परिभुत्तं ।

“पुन चपरं, गहपति, अरियसावको उट्टानवीरियाधिगतेहि भोगेहि बाहाबलपरिचितेहि सेदावक्खित्तेहि धम्मिकेहि धम्मलद्धेहि पञ्चबलिं कत्ता होति — जातिबलिं, अतिथिबलिं, पुब्बपेतबलिं, राजबलिं, देवताबलिं । इदमस्स ततियं ठानगतं होति पत्तगतं आयतनसो परिभुत्तं ।

“पुन चपरं, गहपति, अरियसावको उट्टानवीरियाधिगतेहि भोगेहि बाहाबलपरिचितेहि सेदावक्खित्तेहि धम्मिकेहि धम्मलद्धेहि ये ते समणब्राह्मणा मदप्पमादा पटिविरता खन्तिसोरच्चे निविट्ठा एकमत्तानं दमेन्ति, एकमत्तानं समेन्ति, एकमत्तानं परिनिब्बापेन्ति, तथारूपेसु समणब्राह्मणेसु उद्धगिकं दक्खिणं पटिट्ठापेति सोवगिकं सुखविपाकं सगगसंवत्तनिकं । इदमस्स चतुत्थं ठानगतं होति पत्तगतं आयतनसो परिभुत्तं ।

“स खो सो, गहपति, अरियसावको उट्टानवीरियाधिगतेहि भोगेहि बाहाबलपरिचितेहि सेदावक्खित्तेहि धम्मिकेहि धम्मलद्धेहि इमानि चत्तारि पत्तकम्मानि कत्ता होति । यस्स कस्सचि, गहपति, अज्जत्र इमेहि चतूहि पत्तकम्मेहि भोगा परिक्खयं गच्छन्ति, इमे वुच्चन्ति, गहपति, भोगा अट्टानगता अपत्तगता अनायतनसो परिभुत्ता । यस्स कस्सचि, गहपति, इमेहि चतूहि पत्तकम्मेहि भोगा परिक्खयं गच्छन्ति, इमे वुच्चन्ति, गहपति, भोगा ठानगता पत्तगता आयतनसो परिभुत्ता”ति ।

“भुत्ता भोगा भत्ता भच्चा [गता भूता (कं) भटा भच्चा (स्यां कं)], वितिण्णा आपदासु मे ।
उद्धग्गा दक्खिणा दिन्ना, अथो पञ्चबली कत्ता ।
उपट्ठिता सीलवन्तो, सज्जता ब्रह्मचारयो ॥

“यदत्थं भोगं इच्छेय्य, पण्डितो घरमावसं ।
सो मे अत्थो अनुप्पत्तो, कतं अननुतापियं ॥

“एतं [एवं (कं)] अनुस्सरं मच्चो, अरियधम्मे ठितो नरो ।
इधेव नं पसंसन्ति, पेच्च सग्गे पमोदती”ति ॥ पठमं ।

२. आनण्यसुत्तं

६२. अथ खो अनाथपिण्डिको गहपति येन भगवा तेनुपसङ्गमि; उपसङ्गमित्वा भगवन्तं अभिवादेत्वा एकमन्तं निसीदि । एकमन्तं निसिन्नं खो अनाथपिण्डिकं गहपतिं भगवा एतदवोच —

“चत्तारिमानि, गहपति, सुखानि अधिगमनीयानि गिहिना कामभोगिना कालेन कालं समयेन समयं उपादाय ।
कतमानि चत्तारि? अत्थिसुखं, भोगसुखं, आनण्यसुखं [अणणसुखं (सीं स्यां कं पीं)], अनवज्जसुखं ।

“कतमज्ज, गहपति, अत्थिसुखं? इध, गहपति, कुलपुत्तस्स भोगा होन्ति उट्टानवीरियाधिगता बाहाबलपरिचिता सेदावक्खित्ता धम्मिका धम्मलद्धा । सो ‘भोगा मे अत्थि उट्टानवीरियाधिगता बाहाबलपरिचिता सेदावक्खित्ता धम्मिका

धम्मलद्धा'ति अधिगच्छति सुखं, अधिगच्छति सोमनस्सं। इदं वुच्चति, गहपति, अत्थिसुखं।

“कतमञ्च, गहपति, भोगसुखं? इध, गहपति, कुलपुत्तो उट्ठानवीरियाधिगतेहि भोगेहि बाहाबलपरिचितेहि सेदावक्खित्तेहि धम्मिकेहि धम्मलद्धेहि परिभुज्जति पुज्जानि च करोति। सो ‘उट्ठानवीरियाधिगतेहि भोगेहि बाहाबलपरिचितेहि सेदावक्खित्तेहि धम्मिकेहि धम्मलद्धेहि परिभुज्जामि पुज्जानि च करोमी’ति अधिगच्छति सुखं, अधिगच्छति सोमनस्सं। इदं वुच्चति, गहपति, भोगसुखं।

“कतमञ्च, गहपति, आनण्यसुखं? इध, गहपति, कुलपुत्तो न कस्सचि किञ्चि धारेति अप्पं वा बहुं वा। सो ‘न कस्सचि किञ्चि धारेमि [किञ्चि वा देति (क०)] अप्पं वा बहुं वा’ति अधिगच्छति सुखं, अधिगच्छति सोमनस्सं। इदं वुच्चति, गहपति, आनण्यसुखं।

“कतमञ्च, गहपति, अनवज्जसुखं? इध, गहपति, अरियसावको अनवज्जेन कायकम्मेन समन्नागतो होति, अनवज्जेन वचीकम्मेन समन्नागतो होति, अनवज्जेन मनोकम्मेन समन्नागतो होति। सो ‘अनवज्जेनहि कायकम्मेन समन्नागतो, अनवज्जेन वचीकम्मेन समन्नागतो, अनवज्जेन मनोकम्मेन समन्नागतो’ति अधिगच्छति सुखं, अधिगच्छति सोमनस्सं। इदं वुच्चति, गहपति, अनवज्जसुखं। इमानि खो, गहपति, चत्तारि सुखानि अधिगमनीयानि गिहिना कामभोगिना कालेन कालं समयेन समयं उपादाया’ति।

“आनण्यसुखं जत्त्वान, अथो अत्थिसुखं परं।

भुज्जं भोगसुखं मच्चो, ततो पज्जा विपस्सति॥

“विपस्समानो जानाति, उभो भोगे सुमेधसो।

अनवज्जसुखस्सेतं, कलं नाग्घति सोळसि’न्ति॥ दुतियं।

३. ब्रह्मसुत्तं

६३. “सब्रह्मकानि, भिक्खवे [इतिवु० १०६], तानि कुलानि येसं पुत्तानं मातापितरो अज्झागारे पूजिता होन्ति। सपुब्बाचरियकानि, भिक्खवे, तानि कुलानि, येसं पुत्तानं मातापितरो अज्झागारे पूजिता होन्ति। सपुब्बदेवतानि [सपुब्बदेवानि (स्या० कं०)], भिक्खवे, तानि कुलानि येसं पुत्तानं मातापितरो अज्झागारे पूजिता होन्ति। साहुनेय्यकानि, भिक्खवे, तानि कुलानि येसं पुत्तानं मातापितरो अज्झागारे पूजिता होन्ति।

“ब्रह्माति, भिक्खवे, मातापितून् [मातापितुन्नं (सी० पी०)] एतं अधिवचनं। पुब्बाचरियाति, भिक्खवे, मातापितून् एतं अधिवचनं। पुब्बदेवताति [पुब्बदेवाति (सी० स्या० कं०)], भिक्खवे, मातापितून् एतं अधिवचनं। साहुनेय्याति, भिक्खवे, मातापितून् एतं अधिवचनं। तं किस्स हेतु? बहुकारा, भिक्खवे, मातापितरो, पुत्तानं आपादका पोसका इमस्स लोकस्स दस्सेतारो’ति।

“ब्रह्माति मातापितरो, पुब्बाचरियाति वुच्चरे।

आहुनेय्या च पुत्तानं, पजाय अनुकम्पका॥

“तस्मा हि ने नमस्सेय्य, सक्करेय्य च पण्डितो ।
अन्नेन अथ पानेन, वत्थेन सयनेन च ।
उच्छादनेन न्हापनेन, पादानं धोवनेन च ॥

“ताय नं पारिचरियाय, मातापितूसु पण्डिता ।
इधेव नं पसंसन्ति, पेच्च सगो पमोदती”ति ॥ ततियं ।

४. निरयसुत्तं

६४. “चतूहि, भिक्खवे, धम्मेहि समन्नागतो यथाभतं निक्खित्तो एवं निरये । कतमेहि चतूहि? पाणातिपाती होति, अदिन्नादायी होति, कामेसुमिच्छाचारी होति, मुसावादी होति — इमेहि खो, भिक्खवे, चतूहि धम्मेहि समन्नागतो यथाभतं निक्खित्तो एवं निरये”ति ।

“पाणातिपातो अदिन्नादानं, मुसावादो च वुच्चति ।
परदारगमनञ्चापि, नप्पसंसन्ति पण्डिता”ति ॥ चतुत्थं ।

५. रूपसुत्तं

६५. “चत्तारोमे, भिक्खवे, पुग्गला सन्तो संविज्जमाना लोकस्मिं । कतमे चत्तारो? रूपप्पमाणो रूपप्पसन्नो, घोसप्पमाणो घोसप्पसन्नो, लूखप्पमाणो लूखप्पसन्नो, धम्मप्पमाणो धम्मप्पसन्नो — इमे खो, भिक्खवे, चत्तारो पुग्गला सन्तो संविज्जमाना लोकस्मिं”न्ति ।

“ये च रूपे पमाणिसु [ये च रूपेण पामिसु (सी० स्या० कं० पी०)], ये च घोसेन अन्वगू ।
छन्दरागवसूपेता, नाभिजानन्ति ते जना [न ते जानन्ति तं जना (सी० स्या० कं० पी०)] ॥

“अज्झत्तञ्च न जानाति, बहिद्धा च न पस्सति ।
समन्तावरणो बालो, स वे घोसेन वुहति ॥

“अज्झत्तञ्च न जानाति, बहिद्धा च विपस्सति ।
बहिद्धा फलदस्सावी, सोपि घोसेन वुहति ॥

“अज्झत्तञ्च पजानाति, बहिद्धा च विपस्सति ।
विनीवरणदस्सावी, न सो घोसेन वुहती”ति ॥ पञ्चमं ।

६. सरागसुत्तं

६६. “चत्तारोमे, भिक्खवे, पुग्गला सन्तो संविज्जमाना लोकस्मिं । कतमे चत्तारो? सरागो, सदोसो, समोहो, समानो — इमे खो, भिक्खवे, चत्तारो पुग्गला सन्तो संविज्जमाना लोकस्मिं”न्ति ।

“सारत्ता रजनीयेसु, पियरूपाभिनन्दिनो ।

मोहेन आवुता [अधमा (सी० स्या० कं० पी०)] सत्ता, बद्धा [बन्धा (क०)] वड्ढन्ति बन्धनं ॥

“रागजं दोसजज्चापि, मोहजं चापविद्दसू ।

करोन्ताकुसलं कम्मं [धम्मं (क०)], सविघातं दुखुद्रयं ॥

“अविज्जानिवुता पोसा, अन्धभूता अचक्खुका ।

यथा धम्मा तथा सन्ता, न तस्सेवन्ति [नस्सेवन्ति (सी०)] मज्जरे’ति ॥ छट्ठं ।

७. अहिराजसुत्तं

६७. एकं समयं भगवा सावत्थियं विहरति जेतवने अनाथपिण्डिकस्स आरामे । तेन खो पन समयेन सावत्थियं अज्जतरो भिक्खु अहिना दट्ठो कालङ्कतो होति । अथ खो सम्बहुला भिक्खू येन भगवा तेनुपसङ्कमिंसु; उपसङ्कमित्वा भगवन्तं अभिवादेत्वा एकमन्तं निसीदिसु । एकमन्तं निसिन्ना खो ते भिक्खू भगवन्तं एतदवोचुं — “इध, भन्ते, सावत्थियं अज्जतरो भिक्खु अहिना दट्ठो कालङ्कतो’ति ।

“न हि नून [न ह नून (सी० स्या० कं० पी०)] सो, भिक्खवे, भिक्खु चत्तारि अहिराजकुलानि मेत्तेन चित्तेन फरि । सचे हि सो, भिक्खवे, भिक्खु चत्तारि अहिराजकुलानि मेत्तेन चित्तेन फरेय्य, न हि सो, भिक्खवे, भिक्खु अहिना दट्ठो कालङ्करेय्य ।

“कतमानि चत्तारि? विरूपक्खं अहिराजकुलं, एरापथं अहिराजकुलं, छब्बापुत्तं अहिराजकुलं, कण्हागोतमकं अहिराजकुलं । न हि नून सो, भिक्खवे, भिक्खु इमानि चत्तारि अहिराजकुलानि मेत्तेन चित्तेन फरि । सचे हि सो, भिक्खवे, भिक्खु इमानि चत्तारि अहिराजकुलानि मेत्तेन चित्तेन फरेय्य, न हि सो, भिक्खवे, भिक्खु अहिना दट्ठो कालङ्करेय्य ।

“अनुजानामि, भिक्खवे, इमानि चत्तारि अहिराजकुलानि मेत्तेन चित्तेन फरितुं अत्तगुत्तिया अत्तरक्खाय अत्तपरित्ताया’ति ।

[चूळव० २५१; जा० १.२.१०५ पस्सितब्बं] “विरूपक्खेहि मे मेत्तं, मेत्तं एरापथेहि मे ।

छब्बापुत्तेहि मे मेत्तं, मेत्तं कण्हागोतमकेहि च ॥

“अपादकेहि मे मेत्तं, मेत्तं द्विपादकेहि [दिपादकेहि (सी० स्या० कं० पी०)] मे ।

चतुप्पदेहि मे मेत्तं, मेत्तं बहुप्पदेहि मे ॥

“मा मं अपादको हिंसि, मा मं हिंसि द्विपादको [दिपादको (सी० स्या० कं० पी०)] ।

मा मं चतुप्पदो हिंसि, मा मं हिंसि बहुप्पदो ॥

“सब्बे सत्ता सब्बे पाणा, सब्बे भूता च केवला ।

सब्बे भद्रानि पस्सन्तु, मा कज्जि [किज्जि (स्या० कं० क०)] पापमागमा ॥

“अप्पमाणो बुद्धो, अप्पमाणो धम्मो ।

अप्पमाणो सङ्गो, पमाणवन्तानि सरीसपानि [सिरिंसपानि (सी० स्या० कं० पी०)] ॥

“अहिविच्छिका सतपदी, उण्णनाभी सरबू मूसिका ।

कता मे रक्खा कता मे परित्ता [कतं मे परित्तं (?)], पटिक्कमन्तु भूतानि ।

सोहं नमो भगवतो, नमो सत्तन्नं सम्मासम्बुद्धानं’न्ति ॥ सत्तमं ।

८. देवदत्तसुत्तं

६८. एकं समयं भगवा राजगहे विहरति गिज्झकूटे पब्बते अचिरपक्कन्ते देवदत्ते । तत्र खो भगवा देवदत्तं आरब्ध भिक्खु आमन्तेसि — “अत्तवधाय, भिक्खवे [चूळव० २५२; सं० नि० २.१८४], देवदत्तस्स लाभसक्कारसिलोको उदपादि । पराभवाय, भिक्खवे, देवदत्तस्स लाभसक्कारसिलोको उदपादि ।

“सेय्यथापि, भिक्खवे, कदली अत्तवधाय फलं देति, पराभवाय फलं देति; एवमेवं खो, भिक्खवे, अत्तवधाय देवदत्तस्स लाभसक्कारसिलोको उदपादि, पराभवाय देवदत्तस्स लाभसक्कारसिलोको उदपादि ।

“सेय्यथापि, भिक्खवे, वेळु अत्तवधाय फलं देति, पराभवाय फलं देति; एवमेवं खो, भिक्खवे, अत्तवधाय देवदत्तस्स लाभसक्कारसिलोको उदपादि, पराभवाय देवदत्तस्स लाभसक्कारसिलोको उदपादि ।

“सेय्यथापि, भिक्खवे, नळो अत्तवधाय फलं देति, पराभवाय फलं देति; एवमेवं खो, भिक्खवे, अत्तवधाय देवदत्तस्स लाभसक्कारसिलोको उदपादि, पराभवाय देवदत्तस्स लाभसक्कारसिलोको उदपादि ।

“सेय्यथापि, भिक्खवे, अस्सतरी अत्तवधाय गब्भं गण्हाति, पराभवाय गब्भं गण्हाति; एवमेवं खो, भिक्खवे, अत्तवधाय देवदत्तस्स लाभसक्कारसिलोको उदपादि, पराभवाय देवदत्तस्स लाभसक्कारसिलोको उदपादी’ति ।

“फलं वे कदलिं हन्ति, फलं वेळुं फलं नळं ।

सक्कारो कापुरिसं हन्ति, गब्भो अस्सतरिं यथा’ति [चूळव० ३३५; सं० नि० १.१८३; २.१८४; नेत्ति० ९०] ॥
अट्टमं ।

९. पधानसुत्तं

६९. “चत्तारिमानि, भिक्खवे, पधानानि । कतमानि चत्तारि? संवरप्पधानं, पधानप्पधानं, भावनाप्पधानं, अनुरक्खणाप्पधानं । कतमञ्च, भिक्खवे, संवरप्पधानं? इध, भिक्खवे, भिक्खु अनुप्पन्नानं पापकानं अकुसलानं धम्मानं अनुप्पादाय छन्दं जनेति वायमति वीरियं आरभति चित्तं पग्गण्हाति पदहति । इदं वुच्चति, भिक्खवे, संवरप्पधानं ।

“कतमञ्च, भिक्खवे, पधानप्पधानं? इध, भिक्खवे, भिक्खु उप्पन्नानं पापकानं अकुसलानं धम्मानं पहानाय छन्दं जनेति वायमति वीरियं आरभति चित्तं पग्गण्हाति पदहति । इदं वुच्चति, भिक्खवे, पधानप्पधानं ।

“कतमञ्च, भिक्खवे, भावनाप्पधानं? इध, भिक्खवे, भिक्खु अनुप्पन्नानं कुसलानं धम्मानं उप्पादाय छन्दं जनेति

वायमति वीरियं आरभति चित्तं पग्गण्हाति पदहति । इदं वुच्चति, भिक्खवे, भावनाप्पधानं ।

“कतमञ्च, भिक्खवे, अनुरक्खणाप्पधानं? इध, भिक्खवे, भिक्खु उप्पन्नानं कुसलानं धम्मनं ठितिया असम्मोसाय भिय्योभावाय वेपुल्लाय भावनाय पारिपूरिया छन्दं जनेति वायमति वीरियं आरभति चित्तं पग्गण्हाति पदहति । इदं वुच्चति, भिक्खवे, अनुरक्खणाप्पधानं । इमानि खो, भिक्खवे, चत्तारि पधानानी”ति ।

“संवरो च पहानञ्च, भावना अनुरक्खणा ।

एते पधाना चत्तारो, देसितादिच्चबन्धुना ।

यो हि [येहि (?)] भिक्खु इधातापी, खयं दुक्खस्स पापुणे”ति ॥ नवमं ।

१०. अधम्मिकसुत्तं

७०. “यस्मिं, भिक्खवे, समये राजानो अधम्मिका होन्ति, राजायुत्तापि तस्मिं समये अधम्मिका होन्ति । राजायुत्तेसु अधम्मिकेसु ब्राह्मणगहपतिकापि तस्मिं समये अधम्मिका होन्ति । ब्राह्मणगहपतिकेसु अधम्मिकेसु नेगमजानपदापि तस्मिं समये अधम्मिका होन्ति । नेगमजानपदेसु अधम्मिकेसु विसमं चन्दिमसूरिया परिवत्तन्ति । विसमं चन्दिमसूरियेसु परिवत्तन्तेसु विसमं नक्खत्तानि तारकरूपानि परिवत्तन्ति । विसमं नक्खत्तेसु तारकरूपेसु परिवत्तन्तेसु विसमं रत्तिन्दिवा [रत्तिदिवा (क०)] परिवत्तन्ति । विसमं रत्तिन्दिवेसु परिवत्तन्तेसु विसमं मासद्धमासा परिवत्तन्ति । विसमं मासद्धमासेसु परिवत्तन्तेसु विसमं उत्तुसंवच्छरा परिवत्तन्ति । विसमं उत्तुसंवच्छरेसु परिवत्तन्तेसु विसमं वाता वायन्ति विसमा अपञ्जसा । विसमं वातेसु वायन्तेसु विसमेसु अपञ्जसेसु देवता परिकुपिता भवन्ति । देवतासु परिकुपितासु देवो न सम्मा धारं अनुप्पवेच्छति । देवे न सम्मा धारं अनुप्पवेच्छन्ते विसमपाकानि [विसमपाकीनि (सी० स्या० कं०), विसमं पाकानि (क०)] सस्सानि भवन्ति । विसमपाकानि, भिक्खवे, सस्सानि मनुस्सा परिभुञ्जन्ता अप्पायुका होन्ति दुब्बण्णा च बह्वाबाधा [बह्वाबाधा (क०)] च ।

“यस्मिं, भिक्खवे, समये राजानो धम्मिका होन्ति, राजायुत्तापि तस्मिं समये धम्मिका होन्ति । राजायुत्तेसु धम्मिकेसु ब्राह्मणगहपतिकापि तस्मिं समये धम्मिका होन्ति । ब्राह्मणगहपतिकेसु धम्मिकेसु नेगमजानपदापि तस्मिं समये धम्मिका होन्ति । नेगमजानपदेसु धम्मिकेसु समं चन्दिमसूरिया परिवत्तन्ति । समं चन्दिमसूरियेसु परिवत्तन्तेसु समं नक्खत्तानि तारकरूपानि परिवत्तन्ति । समं नक्खत्तेसु तारकरूपेसु परिवत्तन्तेसु समं रत्तिन्दिवा परिवत्तन्ति । समं रत्तिन्दिवेसु परिवत्तन्तेसु समं मासद्धमासा परिवत्तन्ति । समं मासद्धमासेसु परिवत्तन्तेसु समं उत्तुसंवच्छरा परिवत्तन्ति । समं उत्तुसंवच्छरेसु परिवत्तन्तेसु समं वाता वायन्ति समा पञ्जसा । समं वातेसु वायन्तेसु समेसु पञ्जसेसु देवता अपरिकुपिता भवन्ति । देवतासु अपरिकुपितासु देवो सम्मा धारं अनुप्पवेच्छति । देवे सम्मा धारं अनुप्पवेच्छन्ते समपाकानि सस्सानि भवन्ति । समपाकानि, भिक्खवे, सस्सानि मनुस्सा परिभुञ्जन्ता दीघायुका च होन्ति वण्णवन्तो च बलवन्तो च अप्पाबाधा चा”ति ।

“गुन्नं चे तरमानानं, जिम्हं गच्छति पुङ्गवो ।

सब्बा ता जिम्हं गच्छन्ति, नेत्ते जिम्हं गते सति ॥

“एवमेवं मनुस्सेसु, यो होति सेट्ठसम्मतो ।

सो चे अधम्मं चरति, पगेव इतरा पजा ।
सब्बं रट्ठं दुक्खं सेति, राजा चे होति अधम्मिको ॥

“गुन्नं चे तरमानानं, उजुं गच्छति पुङ्गवो ।
सब्बा ता उजुं गच्छन्ति, नेत्ते उजुं गते सति ॥

“एवमेवं मनुस्सेसु, यो होति सेट्ठसम्मतो ।
सो सचे [सो चेव (सी० पी०), सो चे (स्या०)] धम्मं चरति, पगेव इतरा पजा ।
सब्बं रट्ठं सुखं सेति, राजा चे होति धम्मिको’ति ॥ दसमं ।

पत्तकम्मवग्गो दुतियो ।

तस्सुद्धानं —

पत्तकम्मं आनण्यको [अनणको (सी० पी०), अनण्यको (क०)], सब्रह्मनिरया रूपेण पञ्चमं ।
सरागअहिराजा देवदत्तो, पधानं अधम्मिकेन चाति ॥

(८) ३. अपण्णकवग्गो

१. पधानसुत्तं

७१. “चतूहि, भिक्खवे, धम्मेहि समन्नागतो भिक्खु अपण्णकप्पटिपदं पटिपन्नो होति, योनि चस्स आरब्धा होति आसवानं खयाय । कतमेहि चतूहि? इध, भिक्खवे, भिक्खु सीलवा होति, बहुस्सुतो होति, आरब्धवीरियो होति, पञ्जवा होति । इमेहि खो, भिक्खवे, चतूहि धम्मेहि समन्नागतो भिक्खु अपण्णकप्पटिपदं पटिपन्नो होति, योनि चस्स आरब्धा होति आसवानं खयाया’ति । पठमं ।

२. सम्मादिट्ठिसुत्तं

७२. “चतूहि, भिक्खवे, धम्मेहि समन्नागतो भिक्खु अपण्णकप्पटिपदं पटिपन्नो होति, योनि चस्स आरब्धा होति आसवानं खयाय । कतमेहि चतूहि? नेक्खम्मवितक्केन, अब्यापादवितक्केन, अविहिंसावितक्केन, सम्मादिट्ठिया — इमेहि खो, भिक्खवे, चतूहि धम्मेहि समन्नागतो भिक्खु अपण्णकप्पटिपदं पटिपन्नो होति, योनि चस्स आरब्धा होति आसवानं खयाया’ति । दुतियं ।

३. सप्पुरिससुत्तं

७३. “चतूहि, भिक्खवे, धम्मेहि समन्नागतो असप्पुरिसो वेदितब्बो । कतमेहि चतूहि? इध, भिक्खवे, असप्पुरिसो यो होति परस्स अवण्णो तं अपुट्ठोपि पातु करोति, को पन वादो पुट्ठस्स! पुट्ठो खो पन पञ्हाभिनीतो अहापेत्वा अलम्बित्वा परिपूरं वित्थारेण परस्स अवण्णं भासिता होति । वेदितब्बमेतं, भिक्खवे, असप्पुरिसो अयं भवन्ति ।

“पुन चपरं, भिक्खवे, असप्पुरिसो यो होति परस्स वण्णो तं पुट्ठोपि न पातु करोति, को पन वादो अपुट्ठस्स! पुट्ठो खो पन पज्हाभिनीतो हापेत्वा लम्बित्वा अपरिपूरं अवित्थारेन परस्स वण्णं भासिता होति । वेदितब्बमेतं, भिक्खवे, असप्पुरिसो अयं भवन्ति ।

“पुन चपरं, भिक्खवे, असप्पुरिसो यो होति अत्तनो अवण्णो तं पुट्ठोपि न पातु करोति, को पन वादो अपुट्ठस्स! पुट्ठो खो पन पज्हाभिनीतो हापेत्वा लम्बित्वा अपरिपूरं अवित्थारेन अत्तनो अवण्णं भासिता होति । वेदितब्बमेतं, भिक्खवे, असप्पुरिसो अयं भवन्ति ।

“पुन चपरं, भिक्खवे, असप्पुरिसो यो होति अत्तनो वण्णो तं अपुट्ठोपि पातु करोति, को पन वादो पुट्ठस्स! पुट्ठो खो पन पज्हाभिनीतो अहापेत्वा अलम्बित्वा परिपूरं वित्थारेन अत्तनो वण्णं भासिता होति । वेदितब्बमेतं, भिक्खवे, असप्पुरिसो अयं भवन्ति । इमेहि खो, भिक्खवे, चतूहि धम्मेहि समन्नागतो असप्पुरिसो वेदितब्बो ।

“चतूहि, भिक्खवे, धम्मेहि समन्नागतो सप्पुरिसो वेदितब्बो । कतमेहि चतूहि? इध, भिक्खवे, सप्पुरिसो यो होति परस्स अवण्णो तं पुट्ठोपि न पातु करोति, को पन वादो अपुट्ठस्स! पुट्ठो खो पन पज्हाभिनीतो हापेत्वा लम्बित्वा अपरिपूरं अवित्थारेन परस्स अवण्णं भासिता होति । वेदितब्बमेतं, भिक्खवे, सप्पुरिसो अयं भवन्ति ।

“पुन चपरं, भिक्खवे, सप्पुरिसो यो होति परस्स वण्णो तं अपुट्ठोपि पातु करोति, को पन वादो पुट्ठस्स! पुट्ठो खो पन पज्हाभिनीतो अहापेत्वा अलम्बित्वा परिपूरं वित्थारेन परस्स वण्णं भासिता होति । वेदितब्बमेतं, भिक्खवे, सप्पुरिसो अयं भवन्ति ।

“पुन चपरं, भिक्खवे, सप्पुरिसो यो होति अत्तनो अवण्णो तं अपुट्ठोपि पातु करोति, को पन वादो पुट्ठस्स! पुट्ठो खो पन पज्हाभिनीतो अहापेत्वा अलम्बित्वा परिपूरं वित्थारेन अत्तनो अवण्णं भासिता होति । वेदितब्बमेतं, भिक्खवे, सप्पुरिसो अयं भवन्ति ।

“पुन चपरं, भिक्खवे, सप्पुरिसो यो होति अत्तनो वण्णो तं पुट्ठोपि न पातु करोति, को पन वादो अपुट्ठस्स! पुट्ठो खो पन पज्हाभिनीतो हापेत्वा लम्बित्वा अपरिपूरं अवित्थारेन अत्तनो वण्णं भासिता होति । वेदितब्बमेतं, भिक्खवे, सप्पुरिसो अयं भवन्ति । इमेहि खो, भिक्खवे, चतूहि धम्मेहि समन्नागतो सप्पुरिसो वेदितब्बो ।

“सेय्यथापि, भिक्खवे, वधुका यज्जदेव रत्तिं वा दिवं वा आनीता होति, तावदेवस्सा तिब्बं हिरोत्तपं पच्चुपट्ठितं होति सस्सुयापि ससुरेपि सामिकेपि अन्तमसो दासकम्मकरपोरिसेसु । सा अपरेन समयेन संवासमन्वाय विस्सासमन्वाय सस्सुमि ससुरमि सामिकमि एवमाह — ‘अपेथ, किं पन तुम्हे जानाथा’ति! एवमेवं खो, भिक्खवे, इधेकच्चो भिक्खु यज्जदेव रत्तिं वा दिवं वा अगारस्मा अनगारियं पब्बजितो होति, तावदेवस्स तिब्बं हिरोत्तपं पच्चुपट्ठितं होति भिक्खूसु भिक्खुनीसु उपासकेसु उपासिकासु अन्तमसो आरामिकसमणुद्देसेसु । सो अपरेन समयेन संवासमन्वाय विस्सासमन्वाय आचरियमि उपज्झायमि एवमाह — ‘अपेथ, किं पन तुम्हे जानाथा’ति! तस्मातिह, भिक्खवे, एवं सिक्खितब्बं — ‘अधुनागतवधुकासमेन चेतसा विहरिस्सामा’ति । एवज्जि वो, भिक्खवे, सिक्खितब्बं’न्ति । ततियं ।

४. पठमअगगसुत्तं

७४. “चत्तारिमानि, भिक्खवे, अगगानि । कतमानि चत्तारि? सीलगं, समाधिगं [समाधिगं (सी० स्या० कं)], पज्जागं, विमुत्तगं — इमानि खो, भिक्खवे, चत्तारि अगगानी”ति । चतुत्थं ।

५. दुतियअगसुत्तं

७५. “चत्तारिमानि, भिक्खवे, अगगानि । कतमानि चत्तारि? रूपगं, वेदनागं, सज्जागं, भवगं — इमानि खो, भिक्खवे, चत्तारि अगगानी”ति । पञ्चमं ।

६. कुसिनारसुत्तं

७६. एकं समयं भगवा कुसिनारायं विहरति उपवत्तने मल्लानं सालवने अन्तरेण यमकसालानं परिनिब्बानसमये । तत्र खो भगवा भिक्खू आमन्तेसि — “भिक्खवो”ति । “भदन्ते”ति ते भिक्खू भगवतो पच्चस्सोसुं । भगवा एतदवोच —

“सिया खो पन, भिक्खवे [दी० नि० २.२१७], एकभिक्खुस्सपि कङ्खा वा विमति वा बुद्धे वा धम्मे वा सङ्गे वा मग्गे वा पटिपदाय वा, पुच्छथ, भिक्खवे, मा पच्छा विप्पटिसारिनो अहुवत्थ — ‘सम्मूखीभूतो नो सत्था अहोसि, नासक्खिम्ह भगवन्तं सम्मुखा पटिपुच्छितु’”न्ति । एवं वुत्ते ते भिक्खू तुण्ही अहेसुं । दुतियम्पि खो भगवा भिक्खू आमन्तेसि — “सिया खो पन, भिक्खवे, एकभिक्खुस्सपि कङ्खा वा विमति वा बुद्धे वा धम्मे वा सङ्गे वा मग्गे वा पटिपदाय वा, पुच्छथ, भिक्खवे, मा पच्छा विप्पटिसारिनो अहुवत्थ — ‘सम्मूखीभूतो नो सत्था अहोसि, नासक्खिम्ह भगवन्तं सम्मुखा पटिपुच्छितु’”न्ति । दुतियम्पि खो ते भिक्खू तुण्ही अहेसुं । ततियम्पि खो भगवा भिक्खू आमन्तेसि — “सिया खो पन, भिक्खवे, एकभिक्खुस्सपि कङ्खा वा विमति वा बुद्धे वा धम्मे वा सङ्गे वा मग्गे वा पटिपदाय वा, पुच्छथ, भिक्खवे, मा पच्छा विप्पटिसारिनो अहुवत्थ — ‘सम्मूखीभूतो नो सत्था अहोसि, नासक्खिम्ह भगवन्तं सम्मुखा पटिपुच्छितु’”न्ति । ततियम्पि खो ते भिक्खू तुण्ही अहेसुं ।

अथ खो भगवा भिक्खू आमन्तेसि — “सिया खो पन, भिक्खवे, सत्थुगारवेणपि न पुच्छेय्याथ, सहायकोपि, भिक्खवे, सहायकस्स आरोचेतू”ति । एवं वुत्ते ते भिक्खू तुण्ही अहेसुं । अथ खो आयस्मा आनन्दो भगवन्तं एतदवोच — “अच्छरियं, भन्ते, अब्भुतं, भन्ते! एवं पसन्नो अहं, भन्ते! नत्थि इमस्मिं भिक्खुसङ्गे एकभिक्खुस्सपि कङ्खा वा विमति वा बुद्धे वा धम्मे वा सङ्गे वा मग्गे वा पटिपदाय वा”ति ।

“पसादा खो त्वं, आनन्द, वदेसि । जाणमेव हेत्थ, आनन्द, तथागतस्स — ‘नत्थि इमस्मिं भिक्खुसङ्गे एकभिक्खुस्सपि कङ्खा वा विमति वा बुद्धे वा धम्मे वा सङ्गे वा मग्गे वा पटिपदाय वा’ । इमेसज्झि, आनन्द, पञ्चन्नं भिक्खुसतानं यो पच्छिमको भिक्खु सो सोतापन्नो अविनिपातधम्मो नियतो सम्बोधिपरायणो”ति । छट्ठं ।

७. अचिन्तेय्यसुत्तं

७७. “चत्तारिमानि, भिक्खवे, अचिन्तेय्यानि, न चिन्तेतब्बानि; यानि चिन्तेन्तो उम्मादस्स विघातस्स भागी अस्स । कतमानि चत्तारि? बुद्धानं, भिक्खवे, बुद्धविसयो अचिन्तेय्यो, न चिन्तेतब्बो; यं चिन्तेन्तो उम्मादस्स विघातस्स भागी अस्स । ज्ञायिस्स, भिक्खवे, ज्ञानविसयो अचिन्तेय्यो, न चिन्तेतब्बो; यं चिन्तेन्तो उम्मादस्स विघातस्स भागी अस्स । कम्मविपाको, भिक्खवे, अचिन्तेय्यो, न चिन्तेतब्बो; यं चिन्तेन्तो उम्मादस्स विघातस्स भागी अस्स । लोकचिन्ता,

भिक्षवे, अचिन्तेय्या, न चिन्तेतब्बा; यं चिन्तेन्तो उम्मादस्स विघातस्स भागी अस्स । इमानि खो, भिक्षवे, चत्तारि अचिन्तेय्यानि, न चिन्तेतब्बानि; यानि चिन्तेन्तो उम्मादस्स विघातस्स भागी अस्सा’ति । सत्तमं ।

८. दक्खिणसुत्तं

७८. “चतस्सो इमा, भिक्षवे, दक्खिणा विसुद्धियो । कतमा चतस्सो? अत्थि, भिक्षवे, दक्खिणा दायकतो विसुज्झति, नो पटिग्गाहकतो; अत्थि, भिक्षवे, दक्खिणा पटिग्गाहकतो विसुज्झति, नो दायकतो; अत्थि, भिक्षवे, दक्खिणा नेव दायकतो विसुज्झति, नो पटिग्गाहकतो; अत्थि, भिक्षवे, दक्खिणा दायकतो चेव विसुज्झति पटिग्गाहकतो च ।

“कथञ्च, भिक्षवे, दक्खिणा दायकतो विसुज्झति, नो पटिग्गाहकतो? इध, भिक्षवे, दायको होति सीलवा कल्याणधम्मो; पटिग्गाहका होन्ति दुस्सीला पापधम्मा [पटिग्गाहको होति दुस्सीलो पापधम्मो (स्या० कं० क०) म० नि० ३.३८१ ओलोकेतब्बं] । एवं खो, भिक्षवे, दक्खिणा दायकतो विसुज्झति, नो पटिग्गाहकतो ।

“कथञ्च, भिक्षवे, दक्खिणा पटिग्गाहकतो विसुज्झति, नो दायकतो? इध, भिक्षवे, दायको होति दुस्सीलो पापधम्मो; पटिग्गाहका होन्ति सीलवन्तो कल्याणधम्मा । एवं खो, भिक्षवे, दक्खिणा पटिग्गाहकतो विसुज्झति, नो दायकतो ।

“कथञ्च, भिक्षवे, दक्खिणा नेव दायकतो विसुज्झति, नो पटिग्गाहकतो? इध, भिक्षवे, दायको होति दुस्सीलो पापधम्मो; पटिग्गाहकापि होन्ति दुस्सीला पापधम्मा । एवं खो, भिक्षवे, दक्खिणा नेव दायकतो विसुज्झति, नो पटिग्गाहकतो ।

“कथञ्च, भिक्षवे, दक्खिणा दायकतो चेव विसुज्झति पटिग्गाहकतो च? इध, भिक्षवे, दायको होति सीलवा कल्याणधम्मो; पटिग्गाहकापि होन्ति सीलवन्तो कल्याणधम्मा । एवं खो, भिक्षवे, दक्खिणा दायकतो चेव विसुज्झति पटिग्गाहकतो च । इमा खो, भिक्षवे, चतस्सो दक्खिणा विसुद्धियो’ति । अट्ठमं ।

९. वणिज्जसुत्तं

७९. अथ खो आयस्मा सारिपुत्तो येन भगवा तेनुपसङ्कमि; उपसङ्कमित्वा भगवन्तं अभिवादेत्वा एकमन्तं निसीदि । एकमन्तं निसिन्नो खो आयस्मा सारिपुत्तो भगवन्तं एतदवोच — “को नु खो, भन्ते, हेतु को पच्चयो, येन मिधेकच्चस्स तादिसाव वणिज्जा पयुत्ता छेदगामिनी होति? को पन, भन्ते, हेतु को पच्चयो, येन मिधेकच्चस्स तादिसाव वणिज्जा पयुत्ता न यथाधिप्पाया [यथाधिप्पायं (सी०)] होति? को नु खो, भन्ते हेतु को पच्चयो, येन मिधेकच्चस्स तादिसाव वणिज्जा पयुत्ता यथाधिप्पाया [यथाधिप्पायं (सी०)] होति? को पन, भन्ते, हेतु को पच्चयो, येन मिधेकच्चस्स तादिसाव वणिज्जा पयुत्ता पराधिप्पाया होती’ति?

“इध, सारिपुत्त, एकच्चो समणं वा ब्राह्मणं वा उपसङ्कमित्वा पवारेति — ‘वदतु, भन्ते, पच्चयेना’ति । सो येन पवारेति तं न देति । सो चे ततो चुतो इत्थत्तं आगच्छति, सो यज्जदेव वणिज्जं पयोजेति, सास्स होति छेदगामिनी ।

“इध पन, सारिपुत्त, एकच्चो समणं वा ब्राह्मणं वा उपसङ्कमित्वा पवारेति — ‘वदतु, भन्ते, पच्चयेना’ति । सो येन पवारेति तं न यथाधिप्पायं देति । सो चे ततो चुतो इत्थत्तं आगच्छति, सो यज्जदेव वणिज्जं पयोजेति, सास्स न होति यथाधिप्पाया [यथाधिप्पायं (सी० क०)] ।

“इध पन, सारिपुत्त, एकच्चो समणं वा ब्राह्मणं वा उपसङ्कमित्वा पवारेति — ‘वदतु, भन्ते, पच्चयेना’ति । सो येन पवारेति तं यथाधिप्पायं देति । सो चे ततो चुतो इत्थत्तं आगच्छति, सो यज्जदेव वणिज्जं पयोजेति, सास्स होति यथाधिप्पाया [यथाधिप्पायं (सी० क०)] ।

“इध, सारिपुत्त, एकच्चो समणं वा ब्राह्मणं वा उपसङ्कमित्वा पवारेति — ‘वदतु, भन्ते, पच्चयेना’ति । सो येन पवारेति तं पराधिप्पायं देति । सो चे ततो चुतो इत्थत्तं आगच्छति, सो यज्जदेव वणिज्जं पयोजेति, सास्स होति पराधिप्पाया [पराधिप्पायं (क०)] ।

“अयं खो, सारिपुत्त, हेतु अयं पच्चयो, येन मिधेकच्चस्स तादिसाव वणिज्जा पयुत्ता छेदगामिनी होति । अयं पन, सारिपुत्त, हेतु अयं पच्चयो, येन मिधेकच्चस्स तादिसाव वणिज्जा पयुत्ता न यथाधिप्पाया होति । अयं खो पन, सारिपुत्त, हेतु अयं पच्चयो, येन मिधेकच्चस्स तादिसाव वणिज्जा पयुत्ता यथाधिप्पाया होति । अयं पन, सारिपुत्त, हेतु अयं पच्चयो, येन मिधेकच्चस्स तादिसाव वणिज्जा पयुत्ता पराधिप्पाया होती’ति । नवमं ।

१०. कम्बोजसुत्तं

८०. एकं समयं भगवा कोसम्बियं विहरति घोसितारामे । अथ खो आयस्मा आनन्दो येन भगवा तेनुपसङ्कमि; उपसङ्कमित्वा भगवन्तं अभिवादेत्वा एकमन्तं निसीदि । एकमन्तं निसिन्नो खो आयस्मा आनन्दो भगवन्तं एतदवोच —

“को नु खो, भन्ते, हेतु को पच्चयो, येन मातुगामो नेव सभायं निसीदति, न कम्मन्तं पयोजेति, न कम्बोजं गच्छती’ति? “कोधनो, आनन्द, मातुगामो; इस्सुकी, आनन्द, मातुगामो; मच्छरी, आनन्द, मातुगामो; दुप्पज्जो, आनन्द, मातुगामो — अयं खो, आनन्द, हेतु अयं पच्चयो, येन मातुगामो नेव सभायं निसीदति, न कम्मन्तं पयोजेति, न कम्बोजं गच्छती’ति । दसमं ।

अपण्णकवग्गो ततियो ।

तस्सुद्धानं —

पधानं दिट्ठिसप्पुरिस, वधुका द्वे च होन्ति अगगानि ।
कुसिनारअचिन्तेय्या, दक्खिणा च वणिज्जा कम्बोजन्ति ॥

(९) ४. मचलवग्गो

१. पाणातिपातसुत्तं

८१. “चतूहि, भिक्खवे, धम्मेहि समन्नागतो यथाभतं निक्खित्तो एवं निरये। कतमेहि चतूहि? पाणातिपाती होति, अदिन्नादायी होति, कामेसुमिच्छाचारी होति, मुसावादी होति — इमेहि खो, भिक्खवे, चतूहि धम्मेहि समन्नागतो यथाभतं निक्खित्तो एवं निरये।

“चतूहि, भिक्खवे, धम्मेहि समन्नागतो यथाभतं निक्खित्तो एवं सग्गे। कतमेहि चतूहि? पाणातिपाता पटिविरतो होति, अदिन्नादाना पटिविरतो होति, कामेसुमिच्छाचारा पटिविरतो होति, मुसावादा पटिविरतो होति — इमेहि खो, भिक्खवे, चतूहि धम्मेहि समन्नागतो यथाभतं निक्खित्तो एवं सग्गे”ति। पठमं।

२. मुसावादसुत्तं

८२. “चतूहि, भिक्खवे, धम्मेहि समन्नागतो यथाभतं निक्खित्तो एवं निरये। कतमेहि चतूहि? मुसावादी होति, पिसुणवाचो होति, फरुसवाचो होति, सम्फप्पलापी होति — इमेहि खो, भिक्खवे, चतूहि धम्मेहि समन्नागतो यथाभतं निक्खित्तो एवं निरये।

“चतूहि, भिक्खवे, धम्मेहि समन्नागतो यथाभतं निक्खित्तो एवं सग्गे। कतमेहि चतूहि? मुसावादा पटिविरतो होति, पिसुणाय वाचाय पटिविरतो होति, फरुसाय वाचाय पटिविरतो होति, सम्फप्पलापा पटिविरतो होति — इमेहि खो, भिक्खवे, चतूहि धम्मेहि समन्नागतो यथाभतं निक्खित्तो एवं सग्गे”ति। दुतियं।

३. अवण्णारहसुत्तं

८३. “चतूहि, भिक्खवे, धम्मेहि समन्नागतो यथाभतं निक्खित्तो एवं निरये। कतमेहि चतूहि? अननुविच्च अपरियोगाहेत्वा अवण्णारहस्स वण्णं भासति, अननुविच्च अपरियोगाहेत्वा वण्णारहस्स अवण्णं भासति, अननुविच्च अपरियोगाहेत्वा अप्पसादनीये ठाने पसादं उपदंसेति, अननुविच्च अपरियोगाहेत्वा पसादनीये ठाने अप्पसादं उपदंसेति — इमेहि खो, भिक्खवे, चतूहि धम्मेहि समन्नागतो यथाभतं निक्खित्तो एवं निरये।

“चतूहि, भिक्खवे, धम्मेहि समन्नागतो यथाभतं निक्खित्तो एवं सग्गे। कतमेहि चतूहि? अनुविच्च परियोगाहेत्वा अवण्णारहस्स अवण्णं भासति, अनुविच्च परियोगाहेत्वा वण्णारहस्स वण्णं भासति, अनुविच्च परियोगाहेत्वा अप्पसादनीये ठाने अप्पसादं उपदंसेति अनुविच्च परियोगाहेत्वा पसादनीये ठाने पसादं उपदंसेति — इमेहि खो, भिक्खवे, चतूहि धम्मेहि समन्नागतो यथाभतं निक्खित्तो एवं सग्गे”ति। ततियं।

४. कोधगरुसुत्तं

८४. “चतूहि, भिक्खवे, धम्मेहि समन्नागतो यथाभतं निक्खित्तो एवं निरये। कतमेहि चतूहि? कोधगरु होति न सद्धम्मगरु, मक्खगरु होति न सद्धम्मगरु, लाभगरु होति न सद्धम्मगरु, सक्कारगरु होति न सद्धम्मगरु — इमेहि खो, भिक्खवे, चतूहि धम्मेहि समन्नागतो यथाभतं निक्खित्तो एवं निरये।

“चतूहि, भिक्खवे, धम्मेहि समन्नागतो यथाभतं निक्खित्तो एवं सग्गे। कतमेहि चतूहि? सद्धम्मगरु होति न कोधगरु, सद्धम्मगरु होति न मक्खगरु, सद्धम्मगरु होति न लाभगरु, सद्धम्मगरु होति न सक्कारगरु — इमेहि खो, भिक्खवे, चतूहि

धम्मोहि समन्नागतो यथाभतं निक्खित्तो एवं सग्गे”ति । चतुत्थं ।

५. तमोतमसुत्तं

८५. “चत्तारोमे, भिक्खवे, पुग्गला सन्तो संविज्जमाना लोकस्मिं । कतमे चत्तारो? तमो तमपरायणो [... परायणो (स्या० कं० पी०) पु० प० १६८; सं० नि० १.१३२], तमो जोतिपरायणो, जोति तमपरायणो, जोति जोतिपरायणो ।

“कथञ्च, भिक्खवे, पुग्गलो तमो होति तमपरायणो? इध, भिक्खवे, एकच्चो पुग्गलो नीचे कुले पच्चाजातो होति — चण्डालकुले वा वेनकुले वा नेसादकुले वा रथकारकुले वा पुक्कुसकुले वा दलिद्वे अप्पन्नपानभोजने कसिरवुत्तिके, यत्थ कसिरेन घासच्छादो लब्भति । सो च होति दुब्बण्णो दुद्धसिको ओकोटिमको बक्खाबाधो काणो वा कुणी वा खज्जो वा पक्खहतो वा, न लाभी अन्नस्स पानस्स वत्थस्स यानस्स मालागन्धविलेपनस्स सेय्यावसथपदीपेय्यस्स । सो कायेन दुच्चरितं चरति, वाचाय दुच्चरितं चरति, मनसा दुच्चरितं चरति । सो कायेन दुच्चरितं चरित्वा, वाचाय दुच्चरितं चरित्वा, मनसा दुच्चरितं चरित्वा कायस्स भेदा परं मरणा अपायं दुग्गतिं विनिपातं निरयं उपपज्जति । एवं खो, भिक्खवे, पुग्गलो तमो होति तमपरायणो ।

“कथञ्च, भिक्खवे, पुग्गलो तमो होति जोतिपरायणो? इध, भिक्खवे, एकच्चो पुग्गलो नीचे कुले पच्चाजातो होति — चण्डालकुले वा वेनकुले वा नेसादकुले वा रथकारकुले वा पुक्कुसकुले वा दलिद्वे अप्पन्नपानभोजने कसिरवुत्तिके, यत्थ कसिरेन घासच्छादो लब्भति; सो च होति दुब्बण्णो दुद्धसिको ओकोटिमको बक्खाबाधो काणो वा कुणी वा खज्जो वा पक्खहतो वा न लाभी अन्नस्स पानस्स वत्थस्स यानस्स मालागन्धविलेपनस्स सेय्यावसथपदीपेय्यस्स । सो कायेन सुचरितं चरति, वाचाय सुचरितं चरति, मनसा सुचरितं चरति । सो कायेन सुचरितं चरित्वा, वाचाय सुचरितं चरित्वा, मनसा सुचरितं चरित्वा कायस्स भेदा परं मरणा सुगतिं सगं लोकं उपपज्जति । एवं खो, भिक्खवे, पुग्गलो तमो होति जोतिपरायणो ।

“कथञ्च, भिक्खवे, पुग्गलो जोति होति तमपरायणो? इध, भिक्खवे, एकच्चो पुग्गलो उच्चे कुले पच्चाजातो होति — खत्तियमहासालकुले वा ब्राह्मणमहासालकुले वा गहपतिमहासालकुले वा अट्ठे महद्धने महाभोगे प्हूतजातरूपरजते प्हूतवित्तूपकरणे प्हूतधनधज्जे; सो च होति अभिरूपो दस्सनीयो पासादिको परमाय वण्णपोक्खरताय समन्नागतो, लाभी अन्नस्स पानस्स वत्थस्स यानस्स मालागन्धविलेपनस्स सेय्यावसथपदीपेय्यस्स । सो कायेन दुच्चरितं चरति, वाचाय दुच्चरितं चरति, मनसा दुच्चरितं चरति । सो कायेन दुच्चरितं चरित्वा, वाचाय दुच्चरितं चरित्वा, मनसा दुच्चरितं चरित्वा कायस्स भेदा परं मरणा अपायं दुग्गतिं विनिपातं निरयं उपपज्जति । एवं खो, भिक्खवे, पुग्गलो जोति होति तमपरायणो ।

“कथञ्च, भिक्खवे, पुग्गलो जोति होति जोतिपरायणो? इध, भिक्खवे, एकच्चो पुग्गलो उच्चे कुले पच्चाजातो होति — खत्तियमहासालकुले वा ब्राह्मणमहासालकुले वा गहपतिमहासालकुले वा अट्ठे महद्धने महाभोगे प्हूतजातरूपरजते प्हूतवित्तूपकरणे प्हूतधनधज्जे; सो च होति अभिरूपो दस्सनीयो पासादिको परमाय वण्णपोक्खरताय समन्नागतो, लाभी अन्नस्स पानस्स वत्थस्स यानस्स मालागन्धविलेपनस्स सेय्यावसथपदीपेय्यस्स । सो कायेन सुचरितं चरति, वाचाय सुचरितं चरति, मनसा सुचरितं चरति । सो कायेन सुचरितं चरित्वा, वाचाय सुचरितं चरित्वा, मनसा सुचरितं चरित्वा कायस्स भेदा परं मरणा सुगतिं सगं लोकं उपपज्जति । एवं खो, भिक्खवे, पुग्गलो जोति होति जोतिपरायणो । इमे खो, भिक्खवे, चत्तारो पुग्गला सन्तो संविज्जमाना लोकस्मिं”न्ति । पञ्चमं ।

६. ओणतोणतसुत्तं

८६. “चत्तारोमे, भिक्खवे, पुग्गला सन्तो संविज्जमाना लोकस्मिं । कतमे चत्तारो? ओणतोणतो, ओणतुण्णतो, उण्णतोणतो, उण्णतुण्णतो । इमे खो, भिक्खवे, चत्तारो पुग्गला सन्तो संविज्जमाना लोकस्मिं”न्ति [पु० प० १६९] । छट्ठं ।

७. पुत्तसुत्तं

८७. “चत्तारोमे, भिक्खवे, पुग्गला सन्तो संविज्जमाना लोकस्मिं । कतमे चत्तारो? समणमचलो, समणपुण्डरीको, समणपदुमो, समणेषु समणसुखुमालो ।

“कथञ्च, भिक्खवे, पुग्गलो समणमचलो होति? इध, भिक्खवे, भिक्खु सेखो होति पाटिपदो [पटिपदो (स्या० कं० पी०) म० नि० २ सेखसुत्तवण्णना ओलोकेतब्बा]; अनुत्तरं योगक्खेमं पत्थयमानो विहरति । सेय्यथापि, भिक्खवे, रज्जो खत्तियस्स मुद्धावसित्तस्स जेड्डो पुत्तो आभिसेको अनभिसित्तो मचलप्पत्तो; एवमेवं खो, भिक्खवे, भिक्खु सेखो होति पाटिपदो, अनुत्तरं योगक्खेमं पत्थयमानो विहरति । एवं खो, भिक्खवे, पुग्गलो समणमचलो होति ।

“कथञ्च, भिक्खवे, पुग्गलो समणपुण्डरीको होति? इध, भिक्खवे, भिक्खु आसवानं खया अनासवं चेतोविमुत्तिं पज्जाविमुत्तिं दिट्ठेव धम्मे सयं अभिज्जा सच्छिकत्वा उपसम्पज्ज विहरति, नो च खो अट्ठ विमोक्खे कायेन फुसित्वा विहरति [फस्सित्वा (सी० पी०)] । एवं खो, भिक्खवे, पुग्गलो समणपुण्डरीको होति ।

“कथञ्च, भिक्खवे, पुग्गलो समणपदुमो होति? इध, भिक्खवे, भिक्खु आसवानं खया अनासवं चेतोविमुत्तिं पज्जाविमुत्तिं दिट्ठेव धम्मे सयं अभिज्जा सच्छिकत्वा उपसम्पज्ज विहरति, अट्ठ च विमोक्खे कायेन फुसित्वा विहरति । एवं खो, भिक्खवे, पुग्गलो समणपदुमो होति ।

“कथञ्च, भिक्खवे, पुग्गलो समणेषु समणसुखुमालो होति? इध, भिक्खवे, भिक्खु याचितोव बहुलं चीवरं परिभुज्जति, अप्पं अयाचितो; याचितोव बहुलं पिण्डपातं परिभुज्जति, अप्पं अयाचितो; याचितोव बहुलं सेनासनं परिभुज्जति, अप्पं अयाचितो; याचितोव बहुलं गिलानप्पच्चयभेसज्जपरिक्खारं परिभुज्जति, अप्पं अयाचितो । येहि खो पन सब्रह्मचारीहि सिद्धिं विहरति, त्यस्स [त्यास्स (सी०) अ० नि० ५.१०४] मनापेनेव बहुलं कायकम्मेन समुदाचरन्ति, अप्पं अमनापेन; मनापेनेव बहुलं वचीकम्मेन समुदाचरन्ति, अप्पं अमनापेन; मनापेनेव बहुलं मनोकम्मेन समुदाचरन्ति, अप्पं अमनापेन; मनापंयेव बहुलं उपहारं उपहरन्ति, अप्पं अमनापं । यानि खो पन तानि वेदयितानि पित्तसमुद्धानानि वा सेम्हसमुद्धानानि वा वातसमुद्धानानि वा सन्निपातिकानि वा उतुपरिणामजानि वा विसमपरिहारजानि वा ओपक्कमिकानि वा कम्मविपाकजानि वा, तानि पनस्स न बहुदेव उप्पज्जन्ति । अप्पाबाधो होति । चतुन्नं ज्ञानानं आभिचेतसिकानं दिट्ठधम्मसुखविहारानं निकामलाभी होति अकिच्छलाभी अकसिरलाभी, आसवानं खया अनासवं चेतोविमुत्तिं पज्जाविमुत्तिं दिट्ठेव धम्मे सयं अभिज्जा सच्छिकत्वा उपसम्पज्ज विहरति । एवं खो, भिक्खवे, पुग्गलो समणेषु समणसुखुमालो होति ।

“यज्झि तं, भिक्खवे, सम्मा वदमानो वदेय्य समणेषु समणसुखुमालोति, ममेव तं, भिक्खवे, सम्मा वदमानो वदेय्य समणेषु समणसुखुमालोति । अहज्झि, भिक्खवे, याचितोव बहुलं चीवरं परिभुज्जामि, अप्पं अयाचितो; याचितोव बहुलं पिण्डपातं परिभुज्जामि, अप्पं अयाचितो; याचितोव बहुलं सेनासनं परिभुज्जामि, अप्पं अयाचितो; याचितोव बहुलं

गिलानप्पच्चयभेसज्जपरिक्खारं परिभुज्जामि, अप्पं अयाचितो । येहि खो पन भिक्खूहि सद्धिं विहरामि ते मे मनापेनेव बहुलं कायकम्मेन समुदाचरन्ति, अप्पं अमनापेन; मनापेनेव बहुलं वचीकम्मेन समुदाचरन्ति, अप्पं अमनापेन; मनापेनेव बहुलं मनोकम्मेन समुदाचरन्ति, अप्पं अमनापेन; मनापंयेव बहुलं उपहारं उपहरन्ति, अप्पं अमनापं । यानि खो पन तानि वेदयितानि पित्तसमुद्धानानि वा सेम्हसमुद्धानानि वा वातसमुद्धानानि वा सन्निपातिकानि वा उतुपरिणामजानि वा विसमपरिहारजानि वा ओपक्कमिकानि वा कम्मविपाकजानि वा, तानि मे न बहुदेव उप्पज्जन्ति । अप्पाबाधोहमस्मि । चतुन्नं खो पनस्मि झानानं आभिचेतसिकानं दिट्ठधम्मसुखविहारानं निकामलाभी अकिच्छलाभी अकसिरलाभी, आसवानं खया अनासवं चेतोविमुत्तिं पज्जाविमुत्तिं दिट्ठेव धम्मे सयं अभिज्जा सच्छिकत्वा उपसम्पज्ज विहरामि ।

“यज्झि तं, भिक्खवे, सम्मा वदमानो वदेय्य समणेसु समणसुखुमालोति, ममेव तं, भिक्खवे, सम्मा वदमानो वदेय्य समणेसु समणसुखुमालोति । इमे खो, भिक्खवे, चत्तारो पुग्गला सन्तो संविज्जमाना लोकस्मि”न्ति । सत्तमं ।

८. संयोजनसुत्तं

८८. “चत्तारोमे, भिक्खवे, पुग्गला सन्तो संविज्जमाना लोकस्मिं । कतमे चत्तारो? समणमचलो, समणपुण्डरीको, समणपदुमो, समणेसु समणसुखुमालो ।

“कथञ्च, भिक्खवे, पुग्गलो [पु० प० १९० (थोकं विसदिसं)] समणमचलो होति? इध, भिक्खवे, भिक्खु तिण्णं संयोजनानं परिक्खया सोतापन्नो होति अविनिपातधम्मो नियतो सम्बोधिपरायणो । एवं खो, भिक्खवे, पुग्गलो समणमचलो होति ।

“कथञ्च, भिक्खवे, पुग्गलो समणपुण्डरीको होति? इध भिक्खवे, भिक्खु तिण्णं संयोजनानं परिक्खया, रागदोसमोहानं तनुत्ता सकदागामी होति, सकिदेव इमं लोकं आगन्त्वा दुक्खस्सन्तं करोति । एवं खो, भिक्खवे, पुग्गलो समणपुण्डरीको होति ।

“कथञ्च, भिक्खवे, पुग्गलो समणपदुमो होति? इध, भिक्खवे, भिक्खु पञ्चन्नं ओरम्भागियानं संयोजनानं परिक्खया ओपपातिको होति तत्थ परिनिब्बायी अनावत्तिधम्मो तस्मा लोका । एवं खो, भिक्खवे, पुग्गलो समणपदुमो होति ।

“कथञ्च, भिक्खवे, पुग्गलो समणेसु समणसुखुमालो होति? इध, भिक्खवे, भिक्खु आसवानं खया अनासवं चेतोविमुत्तिं पज्जाविमुत्तिं दिट्ठेव धम्मे सयं अभिज्जा सच्छिकत्वा उपसम्पज्ज विहरति । एवं खो, भिक्खवे, पुग्गलो समणेसु समणसुखुमालो होति । इमे खो, भिक्खवे, चत्तारो पुग्गला सन्तो संविज्जमाना लोकस्मि”न्ति । अट्ठमं ।

९. सम्मादिट्ठिसुत्तं

८९. “चत्तारोमे, भिक्खवे, पुग्गला सन्तो संविज्जमाना लोकस्मिं । कतमे चत्तारो? समणमचलो, समणपुण्डरीको, समणपदुमो, समणेसु समणसुखुमालो ।

“कथञ्च, भिक्खवे, पुग्गलो समणमचलो होति? इध, भिक्खवे, भिक्खु सम्मादिट्ठिको होति, सम्मासङ्कप्पो होति, सम्मावाचो होति, सम्माकम्मन्तो होति, सम्माआजीवो होति, सम्मावायामो होति, सम्मासति [सम्मासती (सी० क०)] होति,

सम्मासमाधि [सम्मासमाधी (सी० क०)] होति । एवं खो, भिक्खवे, पुग्गलो समणमचलो होति ।

“कथञ्च, भिक्खवे, पुग्गलो समणपुण्डरीको होति? इध, भिक्खवे, भिक्खु सम्मादिट्ठिको होति, सम्मासङ्कप्पो होति, सम्मावाचो होति, सम्माकम्मन्तो होति, सम्माआजीवो होति, सम्मावायामो होति, सम्मासति होति, सम्मासमाधि होति, सम्माजाणी होति, सम्माविमुत्ति [सम्माविमुत्ती (सी० क०)] होति, नो च खो अट्ठ विमोक्खे कायेन फुसित्वा विहरति । एवं खो, भिक्खवे, पुग्गलो समणपुण्डरीको होति ।

“कथञ्च, भिक्खवे, पुग्गलो समणपदुमो होति? इध, भिक्खवे, भिक्खु सम्मादिट्ठिको होति...पे०... सम्माविमुत्ति होति, अट्ठ च विमोक्खे कायेन फुसित्वा विहरति । एवं खो, भिक्खवे, पुग्गलो समणपदुमो होति ।

“कथञ्च, भिक्खवे, पुग्गलो समणेषु समणसुखुमालो होति? इध, भिक्खवे, भिक्खु याचितोव बहुलं चीवरं परिभुञ्जति, अप्पं अयाचितो...पे०... यज्झि तं, भिक्खवे, सम्मा वदमानो वदेय्य समणेषु समणसुखुमालोति, ममेव तं, भिक्खवे, सम्मा वदमानो वदेय्य समणेषु समणसुखुमालोति । इमे खो, भिक्खवे, चत्तारो पुग्गला सन्तो संविज्जमाना लोकस्मिन्ति । नवमं ।

१०. खन्धसुत्तं

१०. “चत्तारोमे, भिक्खवे, पुग्गला सन्तो संविज्जमाना लोकस्मिन् । कतमे चत्तारो? समणमचलो, समणपुण्डरीको, समणपदुमो, समणेषु समणसुखुमालो ।

“कथञ्च, भिक्खवे, पुग्गलो समणमचलो होति? इध, भिक्खवे, भिक्खु सेखो होति अप्पत्तमानसो, अनुत्तरं योगक्खेमं पत्थयमानो विहरति । एवं खो, भिक्खवे, पुग्गलो समणमचलो होति ।

“कथञ्च, भिक्खवे, पुग्गलो समणपुण्डरीको होति? इध, भिक्खवे, भिक्खु पञ्चसु उपादानक्खन्धेषु उदयब्बयानुपस्सी विहरति — ‘इति रूपं, इति रूपस्स समुदयो, इति रूपस्स अत्थङ्गमो; इति वेदना...पे०... इति सज्जा...पे०... इति सङ्खारा...पे०... इति विज्जाणं, इति विज्जाणस्स समुदयो, इति विज्जाणस्स अत्थङ्गमो’ति; नो च खो अट्ठ विमोक्खे कायेन फुसित्वा विहरति । एवं खो, भिक्खवे, पुग्गलो समणपुण्डरीको होति ।

“कथञ्च, भिक्खवे, पुग्गलो समणपदुमो होति? इध, भिक्खवे, भिक्खु पञ्चसु उपादानक्खन्धेषु उदयब्बयानुपस्सी विहरति — ‘इति रूपं, इति रूपस्स समुदयो, इति रूपस्स अत्थङ्गमो; इति वेदना...पे०... इति सज्जा...पे०... इति सङ्खारा...पे०... इति विज्जाणं, इति विज्जाणस्स समुदयो, इति विज्जाणस्स अत्थङ्गमो’ति; अट्ठ च विमोक्खे कायेन फुसित्वा विहरति । एवं खो, भिक्खवे, पुग्गलो समणपदुमो होति ।

“कथञ्च, भिक्खवे, पुग्गलो समणेषु समणसुखुमालो होति? इध, भिक्खवे, भिक्खु याचितोव बहुलं चीवरं परिभुञ्जति, अप्पं अयाचितो...पे०... ममेव तं, भिक्खवे, सम्मा वदमानो वदेय्य समणेषु समणसुखुमालोति । इमे खो, भिक्खवे, चत्तारो पुग्गला सन्तो संविज्जमाना लोकस्मिन्ति । दसमं ।

मचलवग्गो चतुत्थो ।

तस्सुद्धानं —

पाणातिपातो च मुसा, अवण्णकोधतमोणता ।
पुत्तो संयोजनञ्चेव, दिट्ठि खन्धेन ते दसाति ॥

(१०) ५. असुरवग्गो

१. असुरसुत्तं

११. “चत्तारोमे, भिक्खवे, पुग्गला सन्तो संविज्जमाना लोकस्मिं । कतमे चत्तारो? असुरो असुरपरिवारो, असुरो देवपरिवारो, देवो असुरपरिवारो, देवो देवपरिवारो ।

“कथञ्च, भिक्खवे, पुग्गलो असुरो होति असुरपरिवारो? इध, भिक्खवे, एकच्चो पुग्गलो दुस्सीलो होति पापधम्मो, परिसापिस्स होति दुस्सीला पापधम्मा । एवं खो, भिक्खवे, पुग्गलो असुरो होति असुरपरिवारो ।

“कथञ्च, भिक्खवे, पुग्गलो असुरो होति देवपरिवारो? इध, भिक्खवे, एकच्चो पुग्गलो दुस्सीलो होति पापधम्मो, परिसा च ख्वस्स होति सीलवती कल्याणधम्मा । एवं खो, भिक्खवे, पुग्गलो असुरो होति देवपरिवारो ।

“कथञ्च, भिक्खवे, पुग्गलो देवो होति असुरपरिवारो? इध, भिक्खवे, एकच्चो पुग्गलो सीलवा होति कल्याणधम्मो, परिसा च ख्वस्स होति दुस्सीला पापधम्मा । एवं खो, भिक्खवे, पुग्गलो देवो होति असुरपरिवारो ।

“कथञ्च, भिक्खवे, पुग्गलो देवो होति देवपरिवारो? इध, भिक्खवे, एकच्चो पुग्गलो सीलवा होति कल्याणधम्मो, परिसापिस्स होति सीलवती कल्याणधम्मा । एवं खो, भिक्खवे, पुग्गलो देवो होति, देवपरिवारो । इमे खो, भिक्खवे, चत्तारो पुग्गला सन्तो संविज्जमाना लोकस्मिं’न्ति । पठमं ।

२. पठमसमाधिसुत्तं

१२. “चत्तारोमे, भिक्खवे, पुग्गला सन्तो संविज्जमाना लोकस्मिं । कतमे चत्तारो? इध, भिक्खवे, एकच्चो पुग्गलो लाभी होति अज्झत्तं चेतोसमथस्स, न लाभी अधिपज्जाधम्मविपस्सनाय । इध पन, भिक्खवे, एकच्चो पुग्गलो लाभी होति अधिपज्जाधम्मविपस्सनाय, न लाभी अज्झत्तं चेतोसमथस्स । इध पन, भिक्खवे, एकच्चो पुग्गलो न चेव लाभी होति अज्झत्तं चेतोसमथस्स न च लाभी अधिपज्जाधम्मविपस्सनाय । इध पन, भिक्खवे, एकच्चो पुग्गलो लाभी चेव होति अज्झत्तं चेतोसमथस्स लाभी च अधिपज्जाधम्मविपस्सनाय । इमे खो, भिक्खवे, चत्तारो पुग्गला सन्तो संविज्जमाना लोकस्मिं’न्ति । दुतियं ।

३. दुतियसमाधिसुत्तं

१३. “चत्तारोमे, भिक्खवे, पुग्गला सन्तो संविज्जमाना लोकस्मिं । कतमे चत्तारो? इध, भिक्खवे, एकच्चो पुग्गलो लाभी होति अज्झत्तं चेतोसमथस्स, न लाभी अधिपज्जाधम्मविपस्सनाय । इध पन, भिक्खवे, एकच्चो पुग्गलो लाभी होति

अधिपज्जाधम्मविपस्सनाय, न लाभी अज्झत्तं चेतोसमथस्स । इध पन, भिक्खवे, एकच्चो पुग्गलो न चेव लाभी होति अज्झत्तं चेतोसमथस्स न च लाभी अधिपज्जाधम्मविपस्सनाय । इध पन, भिक्खवे, एकच्चो पुग्गलो लाभी चेव होति अज्झत्तं चेतोसमथस्स लाभी च अधिपज्जाधम्मविपस्सनाय ।

“तत्र, भिक्खवे, ख्वायं पुग्गलो लाभी होति अज्झत्तं चेतोसमथस्स न लाभी अधिपज्जाधम्मविपस्सनाय, तेन, भिक्खवे, पुग्गलेन अज्झत्तं चेतोसमथे पतिट्ठाय अधिपज्जाधम्मविपस्सनाय योगो करणीयो । सो अपरेन समयेन लाभी चेव होति अज्झत्तं चेतोसमथस्स लाभी च अधिपज्जाधम्मविपस्सनाय ।

“तत्र, भिक्खवे, ख्वायं पुग्गलो लाभी अधिपज्जाधम्मविपस्सनाय न लाभी अज्झत्तं चेतोसमथस्स, तेन, भिक्खवे, पुग्गलेन अधिपज्जाधम्मविपस्सनाय पतिट्ठाय अज्झत्तं चेतोसमथे योगो करणीयो । सो अपरेन समयेन लाभी चेव होति अधिपज्जाधम्मविपस्सनाय लाभी च अज्झत्तं चेतोसमथस्स ।

“तत्र, भिक्खवे, ख्वायं पुग्गलो न चेव लाभी अज्झत्तं चेतोसमथस्स न च लाभी अधिपज्जाधम्मविपस्सनाय, तेन, भिक्खवे, पुग्गलेन तेसंयेव कुसलानं धम्मनं पटिलाभाय अधिमत्तो छन्दो च वायामो च उस्साहो च उस्सोळ्ही च अप्पटिवानी च सति च सम्पज्जञ्च करणीयं । सेय्यथापि, भिक्खवे, आदित्तचेलो वा आदित्तसीसो वा तस्सेव [तस्स तस्सेव (सी० स्या० कं०)] चेलस्स वा सीसस्स वा निब्बापनाय अधिमत्तं छन्दञ्च वायामञ्च उस्साहञ्च उस्सोळ्हीञ्च अप्पटिवानिञ्च सतिञ्च सम्पज्जञ्च करेय्य; एवमेवं खो, भिक्खवे, तेन पुग्गलेन तेसंयेव कुसलानं धम्मनं पटिलाभाय अधिमत्तो छन्दो च वायामो च उस्साहो च उस्सोळ्ही च अप्पटिवानी च सति च सम्पज्जञ्च करणीयं । सो अपरेन समयेन लाभी चेव होति अज्झत्तं चेतोसमथस्स लाभी च अधिपज्जाधम्मविपस्सनाय ।

“तत्र, भिक्खवे, ख्वायं पुग्गलो लाभी चेव होति अज्झत्तं चेतोसमथस्स लाभी च अधिपज्जाधम्मविपस्सनाय, तेन, भिक्खवे, पुग्गलेन तेसुयेव कुसलेसु धम्मेसु पतिट्ठाय उत्तरि [उत्तरिं (सी० स्या० कं० पी०)] आसवानं खयाय योगो करणीयो । इमे खो, भिक्खवे, चत्तारो पुग्गला सन्तो संविज्जमाना लोकस्मि”न्ति । ततियं ।

४. ततियसमाधिसुत्तं

९४. “चत्तारोमे, भिक्खवे, पुग्गला सन्तो संविज्जमाना लोकस्मिं । कतमे चत्तारो? इध, भिक्खवे, एकच्चो पुग्गलो लाभी होति अज्झत्तं चेतोसमथस्स, न लाभी अधिपज्जाधम्मविपस्सनाय । इध पन, भिक्खवे, एकच्चो पुग्गलो लाभी होति अधिपज्जाधम्मविपस्सनाय, न लाभी अज्झत्तं चेतोसमथस्स । इध पन, भिक्खवे, एकच्चो पुग्गलो न चेव लाभी होति अज्झत्तं चेतोसमथस्स न च लाभी अधिपज्जाधम्मविपस्सनाय । इध पन, भिक्खवे, एकच्चो पुग्गलो लाभी चेव होति अज्झत्तं चेतोसमथस्स लाभी च अधिपज्जाधम्मविपस्सनाय ।

“तत्र, भिक्खवे, ख्वायं पुग्गलो लाभी अज्झत्तं चेतोसमथस्स न लाभी अधिपज्जाधम्मविपस्सनाय, तेन, भिक्खवे, पुग्गलेन ख्वायं पुग्गलो लाभी अधिपज्जाधम्मविपस्सनाय सो उपसङ्कमित्वा एवमस्स वचनीयो — ‘कथं नु खो, आवुसो, सङ्खारा दट्ठब्बा? कथं सङ्खारा सम्मसितब्बा? कथं सङ्खारा विपस्सितब्बा’ [पस्सितब्बा (क०)] ति? तस्स सो यथादिट्ठं यथाविदितं व्याकरोति — ‘एवं खो, आवुसो, सङ्खारा दट्ठब्बा, एवं सङ्खारा सम्मसितब्बा, एवं सङ्खारा विपस्सितब्बा’ति । सो अपरेन समयेन लाभी चेव होति अज्झत्तं चेतोसमथस्स लाभी च अधिपज्जाधम्मविपस्सनाय ।

“तत्र, भिक्खवे, ख्यायं पुग्गलो लाभी अधिपज्जाधम्मविपस्सनाय न लाभी अज्झत्तं चेतोसमथस्स, तेन, भिक्खवे, पुग्गलेन ख्यायं पुग्गलो लाभी अज्झत्तं चेतोसमथस्स सो उपसङ्कमित्वा एवमस्स वचनीयो — ‘कथं नु खो, आवुसो, चित्तं सण्ठपेतब्बं? कथं चित्तं सन्निसादेतब्बं? कथं चित्तं एकोदि कातब्बं? कथं चित्तं समादहातब्बं’न्ति? तस्स सो यथादिट्ठं यथाविदितं व्याकरोति — ‘एवं खो, आवुसो, चित्तं सण्ठपेतब्बं, एवं चित्तं सन्निसादेतब्बं, एवं चित्तं एकोदि कातब्बं [एकोदि कत्तब्बं (पी०)], एवं चित्तं समादहातब्बं’न्ति । सो अपरेन समये लाभी चेव होति अधिपज्जाधम्मविपस्सनाय लाभी च अज्झत्तं चेतोसमथस्स ।

“तत्र, भिक्खवे, ख्यायं पुग्गलो न चेव लाभी अज्झत्तं चेतोसमथस्स न च लाभी अधिपज्जाधम्मविपस्सनाय, तेन, भिक्खवे, पुग्गलेन ख्यायं पुग्गलो लाभी चेव अज्झत्तं चेतोसमथस्स लाभी च अधिपज्जाधम्मविपस्सनाय सो उपसङ्कमित्वा एवमस्स वचनीयो — ‘कथं नु खो, आवुसो, चित्तं सण्ठपेतब्बं? कथं चित्तं सन्निसादेतब्बं? कथं चित्तं एकोदि कातब्बं? कथं चित्तं समादहातब्बं? कथं सङ्खारा दट्ठब्बा? कथं सङ्खारा सम्मसितब्बा? कथं सङ्खारा विपस्सितब्बा’ति? तस्स सो यथादिट्ठं यथाविदितं व्याकरोति — ‘एवं खो, आवुसो, चित्तं सण्ठपेतब्बं, एवं चित्तं सन्निसादेतब्बं, एवं चित्तं एकोदि कातब्बं, एवं चित्तं समादहातब्बं, एवं सङ्खारा दट्ठब्बा, एवं सङ्खारा सम्मसितब्बा, एवं सङ्खारा विपस्सितब्बा’ति । सो अपरेन समयेन लाभी चेव होति अज्झत्तं चेतोसमथस्स लाभी च अधिपज्जाधम्मविपस्सनाय ।

“तत्र, भिक्खवे, ख्यायं पुग्गलो लाभी चेव होति अज्झत्तं चेतोसमथस्स लाभी अधिपज्जाधम्मविपस्सनाय, तेन, भिक्खवे, पुग्गलेन तेसु चेव कुसलेसु धम्मेसु पतिट्ठाय उत्तरि आसवानं खयाय योगो करणीयो । इमे खो, भिक्खवे, चत्तारो पुग्गला सन्तो संविज्जमाना लोकस्मि”न्ति । चतुत्थं ।

५. छवालातसुत्तं

९५. “चत्तारोमे, भिक्खवे, पुग्गला सन्तो संविज्जमाना लोकस्मिं । कतमे चत्तारो? नेवत्तहिताय पटिपन्नो नो परहिताय, परहिताय पटिपन्नो नो अत्तहिताय, अत्तहिताय पटिपन्नो नो परहिताय, अत्तहिताय चेव [अत्तहिताय च (सी० स्या० कं० पी०)] पटिपन्नो परहिताय च ।

“सेय्यथापि, भिक्खवे, छवालातं उभतो पदित्तं [आदित्तं (क०)], मज्झे गूथगतं, नेव गामे कट्ठत्थं फरति न अरज्जे ( ) [(कट्ठत्थं फरति) कत्थचि]; तथूपमाहं, भिक्खवे, इमं पुग्गलं वदामि ख्यायं पुग्गलो नेवत्तहिताय पटिपन्नो नो परहिताय ।

“तत्र, भिक्खवे, ख्यायं पुग्गलो परहिताय पटिपन्नो नो अत्तहिताय, अयं इमेसं द्विन्नं पुग्गलानं अभिक्कन्ततरो च पणीततरो च । तत्र, भिक्खवे, ख्यायं पुग्गलो अत्तहिताय पटिपन्नो नो परहिताय, अयं इमेसं तिण्णं पुग्गलानं अभिक्कन्ततरो च पणीततरो च । तत्र, भिक्खवे, ख्यायं पुग्गलो अत्तहिताय चेव पटिपन्नो परहिताय च, अयं इमेसं चतुन्नं पुग्गलानं अग्गो च सेट्ठो च पामोक्खो [मोक्खो (पी०) सं० नि० ३.६६२-६६३; अ० नि० ५.१८१] च उत्तमो च पवरो च ।

“सेय्यथापि, भिक्खवे, गवा खीरं, खीरम्हा दधि, दधिम्हा नवनीतं, नवनीतम्हा सप्पि, सप्पिम्हा सप्पिमण्डो, सप्पिमण्डो [सप्पिम्हा सप्पिमण्डो (क०)] तत्थ [तत्र (सं० नि० ३.६६२-६६२)] अग्गमक्खायति; एवमेवं खो, भिक्खवे, ख्यायं पुग्गलो अत्तहिताय चेव पटिपन्नो परहिताय च, अयं इमेसं चतुन्नं पुग्गलानं अग्गो च सेट्ठो च पामोक्खो च उत्तमो च पवरो च । इमे खो, भिक्खवे, चत्तारो पुग्गला सन्तो संविज्जमाना लोकस्मि”न्ति । पञ्चमं ।

६. रागविनयसुत्तं

९६. “चत्तारोमे, भिक्खवे, पुग्गला सन्तो संविज्जमाना लोकस्मिं । कतमे चत्तारो? अत्तहिताय पटिपन्नो नो परहिताय, परहिताय पटिपन्नो नो अत्तहिताय, नेवत्तहिताय पटिपन्नो नो परहिताय, अत्तहिताय चेव पटिपन्नो परहिताय च ।

“कथञ्च, भिक्खवे, पुग्गलो अत्तहिताय पटिपन्नो होति नो परहिताय? इध, भिक्खवे, एकच्चो पुग्गलो अत्तना रागविनयाय पटिपन्नो होति, नो परं रागविनयाय समादपेति; अत्तना दोसविनयाय पटिपन्नो होति, नो परं दोसविनयाय समादपेति; अत्तना मोहविनयाय पटिपन्नो होति, नो परं मोहविनयाय समादपेति । एवं खो, भिक्खवे, पुग्गलो अत्तहिताय पटिपन्नो होति, नो परहिताय ।

“कथञ्च, भिक्खवे, पुग्गलो परहिताय पटिपन्नो होति, नो अत्तहिताय? इध, भिक्खवे, एकच्चो पुग्गलो अत्तना न रागविनयाय पटिपन्नो होति, परं रागविनयाय समादपेति; अत्तना न दोसविनयाय पटिपन्नो होति, परं दोसविनयाय समादपेति; अत्तना न मोहविनयाय पटिपन्नो होति, परं मोहविनयाय समादपेति । एवं खो, भिक्खवे, पुग्गलो परहिताय पटिपन्नो होति, नो अत्तहिताय ।

“कथञ्च, भिक्खवे, पुग्गलो नेवत्तहिताय पटिपन्नो होति, नो परहिताय? इध, भिक्खवे, एकच्चो पुग्गलो अत्तना न रागविनयाय पटिपन्नो होति, नो परं रागविनयाय समादपेति; अत्तना न दोसविनयाय पटिपन्नो होति, नो परं दोसविनयाय समादपेति; अत्तना न मोहविनयाय पटिपन्नो होति, नो परं मोहविनयाय समादपेति । एवं खो, भिक्खवे, पुग्गलो नेवत्तहिताय पटिपन्नो होति, नो परहिताय ।

“कथञ्च, भिक्खवे, पुग्गलो अत्तहिताय चेव पटिपन्नो होति परहिताय च? इध, भिक्खवे, एकच्चो पुग्गलो अत्तना च रागविनयाय पटिपन्नो होति, परञ्च रागविनयाय समादपेति; अत्तना च दोसविनयाय पटिपन्नो होति, परञ्च दोसविनयाय समादपेति; अत्तना च मोहविनयाय पटिपन्नो होति, परञ्च मोहविनयाय समादपेति । एवं खो, भिक्खवे, पुग्गलो अत्तहिताय चेव पटिपन्नो होति परहिताय च । इमे खो, भिक्खवे, चत्तारो पुग्गला सन्तो संविज्जमाना लोकस्मिं’न्ति । छट्ठं ।

७. खिप्पनिसन्तिसुत्तं

९७. “चत्तारोमे, भिक्खवे, पुग्गला सन्तो संविज्जमाना लोकस्मिं । कतमे चत्तारो? अत्तहिताय पटिपन्नो नो परहिताय, परहिताय पटिपन्नो नो अत्तहिताय, नेवत्तहिताय पटिपन्नो नो परहिताय, अत्तहिताय चेव पटिपन्नो परहिताय च ।

“कथञ्च, भिक्खवे, पुग्गलो अत्तहिताय पटिपन्नो होति, नो परहिताय? इध, भिक्खवे, एकच्चो पुग्गलो खिप्पनिसन्ती च होति कुसलेसु धम्मेषु, सुतानञ्च धम्मानं धारकजातिको [धारणजातिको (क०)] होति, धातानञ्च [धतानञ्च (सी० स्या० क० पी०)] धम्मानं अत्थूपपरिक्खी होति अत्थमञ्जाय धम्ममञ्जाय, धम्मानुधम्मपटिपन्नो होति; नो च कल्याणवाचो होति कल्याणवाक्करणो पोरिया वाचाय समन्नागतो विस्सट्ठाय अनेलगलाय अत्थस्स विज्जापनिया, नो च सन्दस्सको होति समादपको [समादापको (?)] समुत्तेजको सम्पहंसको सब्रह्मचारीनं । एवं खो, भिक्खवे, पुग्गलो अत्तहिताय पटिपन्नो होति, नो परहिताय ।

“कथञ्च, भिक्खवे, पुग्गलो परहिताय पटिपन्नो होति, नो अत्तहिताय? इध, भिक्खवे, एकच्चो पुग्गलो न हेव खो

खिप्पनिसन्ती होति कुसलेसु धम्मेसु, नो च सुतानं धम्मानं धारकजातिको होति, नो च धातानं धम्मानं अत्थूपपरिक्खी होति, नो च अत्थमज्जाय धम्ममज्जाय धम्मानुधम्मपटिपन्नो होति; कल्याणवाचो च होति कल्याणवाक्करणो पोरिया वाचाय समन्नागतो विस्सट्ठाय अनेलगलाय अत्थस्स विज्जापनिया, सन्दस्सको च होति समादपको समुत्तेजको सम्पहंसको सब्रह्मचारीनं । एवं खो, भिक्खवे, पुग्गलो परहिताय पटिपन्नो होति, नो अत्तहिताय ।

“कथञ्च, भिक्खवे, पुग्गलो नेवत्तहिताय पटिपन्नो होति, नो परहिताय? इध, भिक्खवे, एकच्चो पुग्गलो न हेव खो खिप्पनिसन्ती होति कुसलेसु धम्मेसु, नो च सुतानं धम्मानं धारकजातिको होति, नो च धातानं धम्मानं अत्थूपपरिक्खी होति, नो च अत्थमज्जाय धम्ममज्जाय धम्मानुधम्मपटिपन्नो होति; नो च कल्याणवाचो होति कल्याणवाक्करणो पोरिया वाचाय समन्नागतो विस्सट्ठाय अनेलगलाय अत्थस्स विज्जापनिया, नो च सन्दस्सको होति समादपको समुत्तेजको सम्पहंसको सब्रह्मचारीनं । एवं खो, भिक्खवे, पुग्गलो नेवत्तहिताय पटिपन्नो होति, नो परहिताय ।

“कथञ्च, भिक्खवे, पुग्गलो अत्तहिताय चेव पटिपन्नो होति परहिताय च? इध, भिक्खवे, एकच्चो पुग्गलो खिप्पनिसन्ती च होति कुसलेसु धम्मेसु, सुतानञ्च धम्मानं धारकजातिको होति, धातानञ्च धम्मानं अत्थूपपरिक्खी होति अत्थमज्जाय धम्ममज्जाय, धम्मानुधम्मपटिपन्नो होति; कल्याणवाचो च होति कल्याणवाक्करणो पोरिया वाचाय समन्नागतो विस्सट्ठाय अनेलगलाय अत्थस्स विज्जापनिया, सन्दस्सको च होति समादपको समुत्तेजको सम्पहंसको सब्रह्मचारीनं । एवं खो, भिक्खवे, पुग्गलो अत्तहिताय चेव पटिपन्नो होति परहिताय च । इमे खो, भिक्खवे, चत्तारो पुग्गला सन्तो संविज्जमाना लोकस्मि”न्ति । सत्तमं ।

८. अत्तहितसुत्तं

१८. “चत्तारोमे, भिक्खवे, पुग्गला सन्तो संविज्जमाना लोकस्मिं । कतमे चत्तारो? अत्तहिताय पटिपन्नो नो परहिताय, परहिताय पटिपन्नो नो अत्तहिताय, नेवत्तहिताय पटिपन्नो नो परहिताय, अत्तहिताय चेव पटिपन्नो परहिताय च । इमे खो, भिक्खवे, चत्तारो पुग्गला सन्तो संविज्जमाना लोकस्मि”न्ति । अट्ठमं ।

९. सिक्खापदसुत्तं

१९. “चत्तारोमे, भिक्खवे, पुग्गला सन्तो संविज्जमाना लोकस्मिं । कतमे चत्तारो? अत्तहिताय पटिपन्नो नो परहिताय, परहिताय पटिपन्नो नो अत्तहिताय, नेवत्तहिताय पटिपन्नो नो परहिताय, अत्तहिताय चेव पटिपन्नो परहिताय च ।

“कथञ्च, भिक्खवे, पुग्गलो अत्तहिताय पटिपन्नो होति, नो परहिताय? इध, भिक्खवे, एकच्चो पुग्गलो अत्तना पाणातिपाता पटिविरतो होति, नो परं पाणातिपाता वेरमणिया समादपेति; अत्तना अदिन्नादाना पटिविरतो होति, नो परं अदिन्नादाना वेरमणिया समादपेति; अत्तना कामेसुमिच्छाचारा पटिविरतो होति, नो परं कामेसुमिच्छाचारा वेरमणिया समादपेति; अत्तना मुसावादा पटिविरतो होति, नो परं मुसावादा वेरमणिया समादपेति; अत्तना सुरामेरयमज्जपमादट्ठाना पटिविरतो होति, नो परं सुरामेरयमज्जपमादट्ठाना वेरमणिया समादपेति । एवं खो, भिक्खवे, पुग्गलो अत्तहिताय पटिपन्नो होति, नो परहिताय ।

“कथञ्च, भिक्खवे, पुग्गलो परहिताय पटिपन्नो होति, नो अत्तहिताय? इध, भिक्खवे, एकच्चो पुग्गलो अत्तना पाणातिपाता अप्पटिविरतो होति, परं पाणातिपाता वेरमणिया समादपेति; अत्तना अदिन्नादाना अप्पटिविरतो होति, परं

अदिन्नादाना वेरमणिया समादपेति; अत्तना कामेसुमिच्छाचारा अप्पटिविरतो होति, परं कामेसुमिच्छाचारा वेरमणिया समादपेति; अत्तना मुसावादा अप्पटिविरतो होति, परं मुसावादा वेरमणिया समादपेति; अत्तना सुरामेरयमज्जपमादद्धाना अप्पटिविरतो होति, परं सुरामेरयमज्जपमादद्धाना वेरमणिया समादपेति । एवं खो, भिक्खवे, पुग्गलो परहिताय पटिपन्नो होति, नो अत्तहिताय ।

“कथञ्च, भिक्खवे, पुग्गलो नेवत्तहिताय पटिपन्नो होति नो परहिताय? इध, भिक्खवे, एकच्चो पुग्गलो अत्तना पाणातिपाता अप्पटिविरतो होति, नो परं पाणातिपाता वेरमणिया समादपेति...पे०... अत्तना सुरामेरयमज्जपमादद्धाना अप्पटिविरतो होति, नो परं सुरामेरयमज्जपमादद्धाना वेरमणिया समादपेति । एवं खो, भिक्खवे, पुग्गलो नेवत्तहिताय पटिपन्नो होति, नो परहिताय ।

“कथञ्च, भिक्खवे, पुग्गलो अत्तहिताय चेव पटिपन्नो होति परहिताय च? इध, भिक्खवे, एकच्चो पुग्गलो अत्तना च पाणातिपाता पटिविरतो होति, परञ्च पाणातिपाता वेरमणिया समादपेति...पे०... अत्तना च सुरामेरयमज्जपमादद्धाना पटिविरतो होति, परञ्च सुरामेरयमज्जपमादद्धाना वेरमणिया समादपेति । एवं खो, भिक्खवे, पुग्गलो अत्तहिताय चेव पटिपन्नो होति परहिताय च । इमे खो, भिक्खवे, चत्तारो पुग्गला सन्तो संविज्जमाना लोकस्मिं”न्ति । नवमं ।

१०. पोतलियसुत्तं

१००. अथ खो पोतलियो परिब्बाजको येन भगवा तेनुपसङ्कमि; उपसङ्कमित्वा भगवता सद्धिं सम्मोदि । सम्मोदनीयं कथं सारणीयं वीतिसारेत्वा एकमन्तं निसीदि । एकमन्तं निसिन्नं खो पोतलियं परिब्बाजकं भगवा एतदवोच —

“चत्तारोमे, पोतलिय, पुग्गला सन्तो संविज्जमाना लोकस्मिं । कतमे चत्तारो? इध, पोतलिय, एकच्चो पुग्गलो [पु० प० १६५] अवण्णारहस्स अवण्णं भासिता होति भूतं तच्छं कालेन, नो च खो वण्णारहस्स वण्णं भासिता होति भूतं तच्छं कालेन । इध पन, पोतलिय, एकच्चो पुग्गलो वण्णारहस्स वण्णं भासिता होति भूतं तच्छं कालेन, नो च खो अवण्णारहस्स अवण्णं भासिता होति भूतं तच्छं कालेन । इध पन, पोतलिय, एकच्चो पुग्गलो नेव अवण्णारहस्स अवण्णं भासिता होति भूतं तच्छं कालेन, नो च वण्णारहस्स वण्णं भासिता होति भूतं तच्छं कालेन । इध पन, पोतलिय, एकच्चो पुग्गलो अवण्णारहस्स च अवण्णं भासिता होति भूतं तच्छं कालेन, वण्णारहस्स च वण्णं भासिता होति भूतं तच्छं कालेन । इमे खो, पोतलिय, चत्तारो पुग्गला सन्तो संविज्जमाना लोकस्मिं । इमेसं खो, पोतलिय, चतुन्नं पुग्गलानं कतमो ते पुग्गलो खमति अभिक्कन्ततरो च पणीततरो चा”ति?

“चत्तारोमे, भो गोतम, पुग्गला सन्तो संविज्जमाना लोकस्मिं । कतमे चत्तारो? इध, भो गोतम, एकच्चो पुग्गलो अवण्णारहस्स अवण्णं भासिता होति भूतं तच्छं कालेन, नो च खो वण्णारहस्स वण्णं भासिता होति भूतं तच्छं कालेन । इध पन, भो गोतम, एकच्चो पुग्गलो वण्णारहस्स वण्णं भासिता होति भूतं तच्छं कालेन, नो च खो अवण्णारहस्स अवण्णं भासिता होति भूतं तच्छं कालेन । इध पन, भो गोतम, एकच्चो पुग्गलो नेव अवण्णारहस्स अवण्णं भासिता होति भूतं तच्छं कालेन, नो च वण्णारहस्स वण्णं भासिता होति भूतं तच्छं कालेन । इध पन, भो गोतम, एकच्चो पुग्गलो अवण्णारहस्स च अवण्णं भासिता होति भूतं तच्छं कालेन, वण्णारहस्स च वण्णं भासिता होति भूतं तच्छं कालेन । इमे खो, भो गोतम, चत्तारो पुग्गला सन्तो संविज्जमाना लोकस्मिं । इमेसं, भो गोतम, चतुन्नं पुग्गलानं खायं पुग्गलो नेव अवण्णारहस्स अवण्णं भासिता होति भूतं तच्छं कालेन, नो च वण्णारहस्स वण्णं भासिता होति भूतं तच्छं कालेन; अयं मे पुग्गलो खमति

इमेसं चतुन्नं पुग्गलानं अभिक्कन्ततरो च पणीततरो च । तं किस्स हेतु? अभिक्कन्ता [अभिक्कन्ततरा (क०)] हेसा, भो गोतम, यदिदं उपेक्खा”ति ।

“चत्तारोमे, पोतलिय, पुग्गला सन्तो संविज्जमाना लोकस्मिं । कतमे चत्तारो...पे०... इमे खो, पोतलिय, चत्तारो पुग्गला सन्तो संविज्जमाना लोकस्मिं । इमेसं खो, पोतलिय, चतुन्नं पुग्गलानं ख्वायं पुग्गलो अवण्णारहस्स च अवण्णं भासिता होति भूतं तच्छं कालेन, वण्णारहस्स च वण्णं भासिता होति भूतं तच्छं कालेन; अयं इमेसं चतुन्नं पुग्गलानं अभिक्कन्ततरो च पणीततरो च । तं किस्स हेतु? अभिक्कन्ता हेसा, पोतलिय, यदिदं तत्थ तत्थ कालज्जुता”ति ।

“चत्तारोमे, भो गोतम, पुग्गला सन्तो संविज्जमाना लोकस्मिं । कतमे चत्तारो...पे०... इमे खो, भो गोतम, चत्तारो पुग्गला सन्तो संविज्जमाना लोकस्मिं । इमेसं, भो गोतम, चतुन्नं पुग्गलानं ख्वायं पुग्गलो अवण्णारहस्स च अवण्णं भासिता भूतं तच्छं कालेन, वण्णारहस्स च वण्णं भासिता भूतं तच्छं कालेन; अयं मे पुग्गलो खमति इमेसं चतुन्नं पुग्गलानं अभिक्कन्ततरो च पणीततरो च । तं किस्स हेतु? अभिक्कन्ता हेसा, भो गोतम, यदिदं तत्थ तत्थ कालज्जुता ।

“अभिक्कन्तं, भो गोतम, अभिक्कन्तं, भो गोतम! सेय्यथापि, भो गोतम, निक्कुज्जितं वा उक्कुज्जेय्य, पटिच्छन्नं वा विवरेय्य, मूळहस्स वा मग्गं आचिक्खेय्य, अन्धकारे वा तेलपज्जोतं धारेय्य — चक्खुमन्तो रूपानि दक्खन्तीति, एवमेवं भोता गोतमेन अनेकपरियायेन धम्मो पकासितो । एसाहं भवन्तं गोतमं सरणं गच्छामि धम्मञ्च भिक्खुसङ्घञ्च । उपासकं मं भवं गोतमो धारेतु अज्जतग्गे पाणुपेतं सरणं गत”न्ति । दसमं ।

असुरवग्गो पञ्चमो ।

तस्सुद्धानं —

असुरो तयो समाधी, छावालातेन पञ्चमं ।
रागो निसन्ति अत्तहितं, सिक्खा पोतलियेन चाति ॥

दुतियपण्णासकं समत्तं ।

३. ततियपण्णासकं

(११) १. वलाहकवग्गो

१. पठमवलाहकसुत्तं

१०१. एवं मे सुतं — एकं समयं भगवा सावत्थियं विहरति जेतवने अनाथपिण्डिकस्स आरामे । तत्र खो भगवा भिक्खू आमन्तेसि — “भिक्खवो”ति । “भदन्ते”ति ते भिक्खू भगवतो पच्चस्सोसुं । भगवा एतदवोच —

“चत्तारोमे, भिक्खवे, वलाहका । कतमे चत्तारो? गज्जिता नो वस्सिता, वस्सिता नो गज्जिता, नेव गज्जिता नो वस्सिता, गज्जिता च वस्सिता च । इमे खो, भिक्खवे, चत्तारो वलाहका । एवमेवं खो, भिक्खवे, चत्तारो वलाहकूपमा [पु०

प० १५७] पुग्गला सन्तो संविज्जमाना लोकस्मिं । कतमे चत्तारो? गज्जिता नो वस्सिता, वस्सिता नो गज्जिता, नेव गज्जिता नो वस्सिता, गज्जिता च वस्सिता च ।

“कथञ्च, भिक्खवे, पुग्गलो गज्जिता होति नो वस्सिता? इध, भिक्खवे, एकच्चो पुग्गलो भासिता होति, नो कत्ता । एवं खो, भिक्खवे, पुग्गलो गज्जिता होति, नो वस्सिता । सेय्यथापि सो, भिक्खवे, वलाहको गज्जिता, नो वस्सिता; तथूपमाहं, भिक्खवे, इमं पुग्गलं वदामि ।

“कथञ्च, भिक्खवे, पुग्गलो वस्सिता होति, नो गज्जिता? इध, भिक्खवे, एकच्चो पुग्गलो कत्ता होति, नो भासिता । एवं खो, भिक्खवे, पुग्गलो वस्सिता होति, नो गज्जिता । सेय्यथापि सो, भिक्खवे, वलाहको वस्सिता, नो गज्जिता; तथूपमाहं, भिक्खवे, इमं पुग्गलं वदामि ।

“कथञ्च, भिक्खवे, पुग्गलो नेव गज्जिता होति, नो वस्सिता? इध, भिक्खवे, एकच्चो पुग्गलो नेव भासिता होति, नो कत्ता । एवं खो, भिक्खवे, पुग्गलो नेव गज्जिता होति, नो वस्सिता । सेय्यथापि सो, भिक्खवे, वलाहको नेव गज्जिता [नेव गज्जिता होति (क०)], नो वस्सिता; तथूपमाहं, भिक्खवे, इमं पुग्गलं वदामि ।

“कथञ्च, भिक्खवे, पुग्गलो गज्जिता च होति वस्सिता च? इध, भिक्खवे, एकच्चो पुग्गलो भासिता च होति कत्ता च । एवं खो, भिक्खवे, पुग्गलो गज्जिता च होति वस्सिता च । सेय्यथापि सो, भिक्खवे, वलाहको गज्जिता च [गज्जिता च होति (क०)] वस्सिता च; तथूपमाहं, भिक्खवे, इमं पुग्गलं वदामि । इमे खो, भिक्खवे, चत्तारो वलाहकूपमा पुग्गला सन्तो संविज्जमाना लोकस्मिं”न्ति । पठमं ।

२. दुतियवलाहकसुत्तं

१०२. “चत्तारोमे, भिक्खवे, वलाहका । कतमे चत्तारो? गज्जिता नो वस्सिता, वस्सिता नो गज्जिता, नेव गज्जिता नो वस्सिता गज्जिता च वस्सिता च । इमे खो, भिक्खवे, चत्तारो वलाहका । एवमेवं खो, भिक्खवे, चत्तारो वलाहकूपमा पुग्गला सन्तो संविज्जमाना लोकस्मिं । कतमे चत्तारो? गज्जिता नो वस्सिता, वस्सिता नो गज्जिता, नेव गज्जिता नो वस्सिता, गज्जिता च वस्सिता च ।

“कथञ्च, भिक्खवे, पुग्गलो गज्जिता होति, नो वस्सिता? इध, भिक्खवे, एकच्चो पुग्गलो धम्मं परियापुणाति — सुत्तं, गेय्यं, वेय्याकरणं, गाथं, उदानं, इतिवुत्तकं, जातकं, अब्भुतधम्मं, वेदल्लं । सो ‘इदं दुक्खं’न्ति यथाभूतं नप्पजानाति, ‘अयं दुक्खसमुदयो’ति यथाभूतं नप्पजानाति, ‘अयं दुक्खनिरोधो’ति यथाभूतं नप्पजानाति, ‘अयं दुक्खनिरोधगामिनी पटिपदा’ति यथाभूतं नप्पजानाति । एवं खो, भिक्खवे, पुग्गलो गज्जिता होति, नो वस्सिता । सेय्यथापि सो, भिक्खवे, वलाहको गज्जिता, नो वस्सिता; तथूपमाहं, भिक्खवे, इमं पुग्गलं वदामि ।

“कथञ्च, भिक्खवे, पुग्गलो वस्सिता होति, नो गज्जिता? इध, भिक्खवे, एकच्चो पुग्गलो धम्मं न परियापुणाति — सुत्तं, गेय्यं, वेय्याकरणं, गाथं, उदानं, इतिवुत्तकं, जातकं, अब्भुतधम्मं, वेदल्लं । सो ‘इदं दुक्खं’न्ति यथाभूतं पजानाति... पे०... ‘अयं दुक्खनिरोधगामिनी पटिपदा’ति यथाभूतं पजानाति । एवं खो, भिक्खवे, पुग्गलो वस्सिता होति, नो गज्जिता । सेय्यथापि सो, भिक्खवे, वलाहको वस्सिता, नो गज्जिता; तथूपमाहं, भिक्खवे, इमं पुग्गलं वदामि ।

“कथञ्च, भिक्खवे, पुग्गलो नेव गज्जिता होति, नो वस्सिता? इध, भिक्खवे, एकच्चो पुग्गलो नेव धम्मं परियापुणाति — सुत्तं, गेय्यं, वेय्याकरणं, गाथं, उदानं, इतिवुत्तकं, जातकं, अब्भुतधम्मं, वेदल्लं। सो ‘इदं दुक्ख’न्ति यथाभूतं नप्पजानाति... पे०... ‘अयं दुक्खनिरोधगामिनी पटिपदा’ति यथाभूतं नप्पजानाति। एवं खो, भिक्खवे, पुग्गलो नेव गज्जिता होति, नो वस्सिता। सेय्यथापि सो, भिक्खवे, वलाहको नेव गज्जिता, नो वस्सिता; तथूपमाहं, भिक्खवे, इमं पुग्गलं वदामि।

“कथञ्च, भिक्खवे, पुग्गलो गज्जिता च होति वस्सिता च? इध, भिक्खवे, एकच्चो पुग्गलो धम्मं परियापुणाति — सुत्तं, गेय्यं, वेय्याकरणं, गाथं, उदानं, इतिवुत्तकं, जातकं, अब्भुतधम्मं, वेदल्लं। सो ‘इदं दुक्ख’न्ति यथाभूतं पजानाति... पे०... ‘अयं दुक्खनिरोधगामिनी पटिपदा’ति यथाभूतं पजानाति। एवं खो, भिक्खवे, पुग्गलो गज्जिता च होति वस्सिता च। सेय्यथापि सो, भिक्खवे, वलाहको गज्जिता च वस्सिता च; तथूपमाहं, भिक्खवे, इमं पुग्गलं वदामि। इमे खो, भिक्खवे, चत्तारो वलाहकूपमा पुग्गला सन्तो संविज्जमाना लोकस्मिं’न्ति। दूतियं।

३. कुम्भसुत्तं

१०३. “चत्तारोमे, भिक्खवे, कुम्भा। कतमे चत्तारो? तुच्छो पिहितो, पूरो विवटो, तुच्छो विवटो, पूरो पिहितो — इमे खो, भिक्खवे, चत्तारो कुम्भा। एवमेवं खो, भिक्खवे, चत्तारो कुम्भूपमा [पु० प० १६०] पुग्गला सन्तो संविज्जमाना लोकस्मिं। कतमे चत्तारो? तुच्छो पिहितो, पूरो विवटो, तुच्छो विवटो, पूरो पिहितो।

“कथञ्च, भिक्खवे, पुग्गलो तुच्छो होति पिहितो? इध, भिक्खवे, एकच्चस्स पुग्गलस्स पासादिकं होति अभिक्कन्तं पटिक्कन्तं आलोकितं विलोकितं समिज्जितं पसारितं सङ्घाटिपत्तचीवरधारणं। सो ‘इदं दुक्ख’न्ति यथाभूतं नप्पजानाति... पे०... ‘अयं दुक्खनिरोधगामिनी पटिपदा’ति यथाभूतं नप्पजानाति। एवं खो, भिक्खवे, पुग्गलो तुच्छो होति पिहितो। सेय्यथापि सो, भिक्खवे, कुम्भो तुच्छो पिहितो; तथूपमाहं, भिक्खवे, इमं पुग्गलं वदामि।

“कथञ्च, भिक्खवे, पुग्गलो पूरो होति विवटो? इध, भिक्खवे, एकच्चस्स पुग्गलस्स न पासादिकं होति अभिक्कन्तं पटिक्कन्तं आलोकितं विलोकितं समिज्जितं पसारितं सङ्घाटिपत्तचीवरधारणं। सो ‘इदं दुक्ख’न्ति यथाभूतं पजानाति... पे०... ‘अयं दुक्खनिरोधगामिनी पटिपदा’ति यथाभूतं पजानाति। एवं खो, भिक्खवे, पुग्गलो पूरो होति विवटो। सेय्यथापि सो, भिक्खवे, कुम्भो पूरो विवटो; तथूपमाहं, भिक्खवे, इमं पुग्गलं वदामि।

“कथञ्च, भिक्खवे, पुग्गलो तुच्छो होति विवटो? इध, भिक्खवे, एकच्चस्स पुग्गलस्स न पासादिकं होति अभिक्कन्तं पटिक्कन्तं आलोकितं विलोकितं समिज्जितं पसारितं सङ्घाटिपत्तचीवरधारणं। सो ‘इदं दुक्ख’न्ति यथाभूतं नप्पजानाति... पे०... ‘अयं दुक्खनिरोधगामिनी पटिपदा’ति यथाभूतं नप्पजानाति। एवं खो, भिक्खवे, पुग्गलो तुच्छो होति विवटो। सेय्यथापि सो, भिक्खवे, कुम्भो तुच्छो विवटो; तथूपमाहं, भिक्खवे, इमं पुग्गलं वदामि।

“कथञ्च, भिक्खवे, पुग्गलो पूरो होति पिहितो? इध, भिक्खवे, एकच्चस्स पुग्गलस्स पासादिकं होति अभिक्कन्तं पटिक्कन्तं आलोकितं विलोकितं समिज्जितं पसारितं सङ्घाटिपत्तचीवरधारणं। सो ‘इदं दुक्ख’न्ति यथाभूतं पजानाति... पे०... ‘अयं दुक्खनिरोधगामिनी पटिपदा’ति यथाभूतं पजानाति। एवं खो, भिक्खवे, पुग्गलो पूरो होति पिहितो। सेय्यथापि सो, भिक्खवे, कुम्भो पूरो पिहितो; तथूपमाहं, भिक्खवे, इमं पुग्गलं वदामि। इमे खो, भिक्खवे, चत्तारो कुम्भूपमा पुग्गला सन्तो संविज्जमाना लोकस्मिं’न्ति। ततियं।

४. उदकरहदसुत्तं

१०४. “चत्तारोमे, भिक्खवे, उदकरहदा । कतमे चत्तारो? उत्तानो गम्भीरोभासो, गम्भीरो उत्तानोभासो, उत्तानो उत्तानोभासो, गम्भीरो गम्भीरोभासो — इमे खो, भिक्खवे, चत्तारो उदकरहदा । एवमेवं खो, भिक्खवे, चत्तारो उदकरहदूपमा [पु० प० १६१] पुग्गला सन्तो संविज्जमाना लोकस्मिं । कतमे चत्तारो? उत्तानो गम्भीरोभासो, गम्भीरो उत्तानोभासो, उत्तानो उत्तानोभासो, गम्भीरो गम्भीरोभासो ।

“कथञ्च, भिक्खवे, पुग्गलो उत्तानो होति गम्भीरोभासो? इध, भिक्खवे, एकच्चस्स पुग्गलस्स पासादिकं होति अभिक्कन्तं पटिक्कन्तं आलोकितं विलोकितं समिज्जितं पसारितं सङ्घाटिपत्तचीवरधारणं । सो ‘इदं दुक्ख’न्ति यथाभूतं नप्पजानाति...पे०... ‘अयं दुक्खनिरोधगामिनी पटिपदा’ति यथाभूतं नप्पजानाति । एवं खो, भिक्खवे, पुग्गलो उत्तानो होति गम्भीरोभासो । सेय्यथापि सो, भिक्खवे, उदकरहदो उत्तानो गम्भीरोभासो; तथूपमाहं, भिक्खवे, इमं पुग्गलं वदामि ।

“कथञ्च, भिक्खवे, पुग्गलो गम्भीरो होति उत्तानोभासो? इध, भिक्खवे, एकच्चस्स पुग्गलस्स न पासादिकं होति अभिक्कन्तं पटिक्कन्तं आलोकितं विलोकितं समिज्जितं पसारितं सङ्घाटिपत्तचीवरधारणं । सो ‘इदं दुक्ख’न्ति यथाभूतं पजानाति...पे०... ‘अयं दुक्खनिरोधगामिनी पटिपदा’ति यथाभूतं पजानाति । एवं खो, भिक्खवे, पुग्गलो गम्भीरो होति उत्तानोभासो । सेय्यथापि सो, भिक्खवे, उदकरहदो गम्भीरो उत्तानोभासो; तथूपमाहं, भिक्खवे, इमं पुग्गलं वदामि ।

“कथञ्च, भिक्खवे, पुग्गलो उत्तानो होति उत्तानोभासो? इध, भिक्खवे, एकच्चस्स पुग्गलस्स न पासादिकं होति अभिक्कन्तं पटिक्कन्तं आलोकितं विलोकितं समिज्जितं पसारितं सङ्घाटिपत्तचीवरधारणं । सो ‘इदं दुक्ख’न्ति यथाभूतं नप्पजानाति...पे०... ‘अयं दुक्खनिरोधगामिनी पटिपदा’ति यथाभूतं नप्पजानाति । एवं खो, भिक्खवे, पुग्गलो उत्तानो होति उत्तानोभासो । सेय्यथापि सो, भिक्खवे, उदकरहदो उत्तानो उत्तानोभासो; तथूपमाहं, भिक्खवे, इमं पुग्गलं वदामि ।

“कथञ्च, भिक्खवे, पुग्गलो गम्भीरो होति गम्भीरोभासो? इध, भिक्खवे, एकच्चस्स पुग्गलस्स पासादिकं होति अभिक्कन्तं पटिक्कन्तं आलोकितं विलोकितं समिज्जितं पसारितं सङ्घाटिपत्तचीवरधारणं । सो ‘इदं दुक्ख’न्ति यथाभूतं पजानाति...पे०... ‘अयं दुक्खनिरोधगामिनी पटिपदा’ति यथाभूतं पजानाति । एवं खो, भिक्खवे, पुग्गलो गम्भीरो होति गम्भीरोभासो । सेय्यथापि सो, भिक्खवे, उदकरहदो गम्भीरो गम्भीरोभासो; तथूपमाहं, भिक्खवे, इमं पुग्गलं वदामि । इमे खो, भिक्खवे, चत्तारो उदकरहदूपमा पुग्गला सन्तो संविज्जमाना लोकस्मिं’न्ति । चतुत्थं ।

५. अम्बसुत्तं

१०५. “चत्तारिमानि, भिक्खवे, अम्बानि । कतमानि चत्तारि? आमं पक्कवण्णि [पक्कवण्णी (पु० प० १५९)], पक्कं आमवण्णि [आमवण्णी (सी० स्या० कं० पी०)], आमं आमवण्णि, पक्कं पक्कवण्णि — इमानि खो, भिक्खवे, चत्तारि अम्बानि । एवमेवं खो, भिक्खवे, चत्तारो अम्बूपमा [पक्कवण्णी (पु० प० १५९)] पुग्गला सन्तो संविज्जमाना लोकस्मिं । कतमे चत्तारो? आमो पक्कवण्णी, पक्को आमवण्णी, आमो आमवण्णी, पक्को पक्कवण्णी ।

“कथञ्च, भिक्खवे, पुग्गलो आमो होति पक्कवण्णी? इध, भिक्खवे, एकच्चस्स पुग्गलस्स पासादिकं होति अभिक्कन्तं पटिक्कन्तं आलोकितं विलोकितं समिज्जितं पसारितं सङ्घाटिपत्तचीवरधारणं । सो ‘इदं दुक्ख’न्ति यथाभूतं नप्पजानाति...पे०... ‘अयं दुक्खनिरोधगामिनी पटिपदा’ति यथाभूतं नप्पजानाति । एवं खो, भिक्खवे, पुग्गलो आमो होति

पक्कवण्णी । सेय्यथापि तं, भिक्खवे, अम्बं आमं पक्कवण्णि; तथूपमाहं, भिक्खवे, इमं पुग्गलं वदामि ।

“कथञ्च, भिक्खवे, पुग्गलो पक्को होति आमवण्णी? इध, भिक्खवे, एकच्चस्स पुग्गलस्स न पासादिकं होति अभिक्कन्तं पटिक्कन्तं आलोकितं विलोकितं समिञ्जितं पसारितं सङ्घाटिपत्तचीवरधारणं । सो ‘इदं दुक्ख’न्ति यथाभूतं पजानाति...पे०... ‘अयं दुक्खनिरोधगामिनी पटिपदा’ति यथाभूतं पजानाति । एवं खो, भिक्खवे, पुग्गलो पक्को होति आमवण्णी । सेय्यथापि तं, भिक्खवे, अम्बं पक्कं आमवण्णि; तथूपमाहं, भिक्खवे, इमं पुग्गलं वदामि ।

“कथञ्च, भिक्खवे, पुग्गलो आमो होति आमवण्णी? इध, भिक्खवे, एकच्चस्स पुग्गलस्स न पासादिकं होति अभिक्कन्तं पटिक्कन्तं आलोकितं विलोकितं समिञ्जितं पसारितं सङ्घाटिपत्तचीवरधारणं । सो ‘इदं दुक्ख’न्ति यथाभूतं नप्पजानाति...पे०... ‘अयं दुक्खनिरोधगामिनी पटिपदा’ति यथाभूतं नप्पजानाति । एवं खो, भिक्खवे, पुग्गलो आमो होति आमवण्णी । सेय्यथापि तं, भिक्खवे, अम्बं आमं आमवण्णि; तथूपमाहं, भिक्खवे, इमं पुग्गलं वदामि ।

“कथञ्च, भिक्खवे, पुग्गलो पक्को होति पक्कवण्णी? इध, भिक्खवे, एकच्चस्स पुग्गलस्स पासादिकं होति अभिक्कन्तं पटिक्कन्तं आलोकितं विलोकितं समिञ्जितं पसारितं सङ्घाटिपत्तचीवरधारणं । सो ‘इदं दुक्ख’न्ति यथाभूतं पजानाति...पे०... ‘अयं दुक्खनिरोधगामिनी पटिपदा’ति यथाभूतं पजानाति । एवं खो, भिक्खवे, पुग्गलो पक्को होति पक्कवण्णी । सेय्यथापि तं, भिक्खवे, अम्बं पक्कं पक्कवण्णि; तथूपमाहं, भिक्खवे, इमं पुग्गलं वदामि । इमे खो, भिक्खवे, चत्तारो अम्बूपमा पुग्गला सन्तो संविज्जमाना लोकस्मिं’न्ति । पञ्चमं ।

६. दुतियअम्बसुत्तं

(छट्ठं उत्तानत्थमेवाति अट्ठकथायं दस्सितं, पाळिपोत्थकेसु पन कत्थचिपि न दिस्सति ।) [( ) “छट्ठं उक्कानत्थमेवा”ति अट्ठकथायं दस्सितं, पाळिपोत्थकेसु पन कत्थचिपि न दिस्सति । “... आमं पक्कोभासं, पक्कं आमोभासं”न्तिआदिना पाठो भवेय्य]

७. मूसिकसुत्तं

१०७. “चतस्सो इमा, भिक्खवे, मूसिका । कतमा चतस्सो? गाधं कत्ता नो वसिता, वसिता नो गाधं कत्ता, नेव गाधं कत्ता नो वसिता, गाधं कत्ता च वसिता च — इमा खो, भिक्खवे, चतस्सो मूसिका । एवमेवं खो, भिक्खवे, चत्तारो मूसिकूपमा पुग्गला सन्तो संविज्जमाना लोकस्मिं । कतमे चत्तारो? गाधं कत्ता नो वसिता, वसिता नो गाधं कत्ता, नेव गाधं कत्ता नो वसिता, गाधं कत्ता च वसिता च ।

“कथञ्च, भिक्खवे, पुग्गलो गाधं कत्ता होति नो वसिता? इध, भिक्खवे, एकच्चो पुग्गलो धम्मं परियापुणाति — सुत्तं, गेय्यं, वेय्याकरणं, गाथं, उदानं, इतिवुत्तकं, जातकं, अब्भुतधम्मं, वेदल्लं । सो ‘इदं दुक्ख’न्ति यथाभूतं नप्पजानाति...पे०... ‘अयं दुक्खनिरोधगामिनी पटिपदा’ति यथाभूतं नप्पजानाति । एवं खो, भिक्खवे, पुग्गलो गाधं कत्ता होति, नो वसिता । सेय्यथापि सा, भिक्खवे, मूसिका गाधं कत्ता, नो वसिता; तथूपमाहं, भिक्खवे, इमं पुग्गलं वदामि ।

“कथञ्च, भिक्खवे, पुग्गलो वसिता होति, नो गाधं कत्ता? इध, भिक्खवे, एकच्चो पुग्गलो धम्मं न परियापुणाति — सुत्तं, गेय्यं, वेय्याकरणं, गाथं, उदानं, इतिवुत्तकं, जातकं, अब्भुतधम्मं, वेदल्लं । सो ‘इदं दुक्ख’न्ति यथाभूतं पजानाति...

पे०... ‘अयं दुःखनिरोधगामिनी पटिपदा’ति यथाभूतं पजानाति । एवं खो, भिक्खवे, पुग्गलो वसिता होति, नो गाधं कत्ता । सेय्यथापि सा, भिक्खवे, मूसिका वसिता होति, नो गाधं कत्ता; तथूपमाहं, भिक्खवे, इमं, पुग्गलं वदामि ।

“कथञ्च, भिक्खवे, पुग्गलो नेव गाधं कत्ता होति नो वसिता? इध, भिक्खवे, एकच्चो पुग्गलो धम्मं न परियापुणाति — सुत्तं, गेय्यं, वेय्याकरणं, गाथं, उदानं, इतिवुत्तकं, जातकं, अब्भुतधम्मं, वेदल्लं । सो ‘इदं दुःखं’न्ति यथाभूतं नप्पजानाति...पे०... ‘अयं दुःखनिरोधगामिनी पटिपदा’ति यथाभूतं नप्पजानाति । एवं खो, भिक्खवे, पुग्गलो नेव गाधं कत्ता होति, नो वसिता । सेय्यथापि सा, भिक्खवे, मूसिका नेव गाधं कत्ता होति, नो वसिता; तथूपमाहं, भिक्खवे, इमं पुग्गलं वदामि ।

“कथञ्च, भिक्खवे, पुग्गलो गाधं कत्ता च होति वसिता च? इध, भिक्खवे, एकच्चो पुग्गलो धम्मं परियापुणाति — सुत्तं, गेय्यं, वेय्याकरणं, गाथं, उदानं, इतिवुत्तकं, जातकं, अब्भुतधम्मं, वेदल्लं । सो ‘इदं दुःखं’न्ति यथाभूतं पजानाति... पे०... ‘अयं दुःखनिरोधगामिनी पटिपदा’ति यथाभूतं पजानाति । एवं खो, भिक्खवे, पुग्गलो गाधं कत्ता च होति वसिता च । सेय्यथापि सा, भिक्खवे, मूसिका गाधं कत्ता च होति वसिता च; तथूपमाहं, भिक्खवे, इमं पुग्गलं वदामि । इमे खो, भिक्खवे, चत्तारो मूसिकूपमा पुग्गला सन्तो संविज्जमाना लोकस्मिं’न्ति । सत्तमं ।

८. बलीबद्धसुत्तं

१०८. “चत्तारोमे, भिक्खवे, बलीबद्धा [बलिवद्धा (सी० स्या० कं० पी०), बलिबद्धा (क०) पु० प० १६२] । कतमे चत्तारो? सगवचण्डो नो परगवचण्डो, परगवचण्डो नो सगवचण्डो, सगवचण्डो च परगवचण्डो च, नेव सगवचण्डो नो परगवचण्डो — इमे खो, भिक्खवे, चत्तारो बलीबद्धा । एवमेवं खो, भिक्खवे, चत्तारो बलीबद्धूपमा पुग्गला सन्तो संविज्जमाना लोकस्मिं । कतमे चत्तारो? सगवचण्डो नो परगवचण्डो, परगवचण्डो नो सगवचण्डो, सगवचण्डो च परगवचण्डो च, नेव सगवचण्डो नो परगवचण्डो ।

“कथञ्च, भिक्खवे, पुग्गलो सगवचण्डो होति, नो परगवचण्डो? इध, भिक्खवे, एकच्चो पुग्गलो सकपरिसं उब्बेजेता होति, नो परपरिसं । एवं खो, भिक्खवे, पुग्गलो सगवचण्डो होति, नो परगवचण्डो । सेय्यथापि सो, भिक्खवे, बलीबद्धो सगवचण्डो, नो परगवचण्डो; तथूपमाहं, भिक्खवे, इमं पुग्गलं वदामि ।

“कथञ्च, भिक्खवे, पुग्गलो परगवचण्डो होति, नो सगवचण्डो? इध, भिक्खवे, एकच्चो पुग्गलो परपरिसं उब्बेजेता होति, नो सकपरिसं । एवं खो, भिक्खवे, पुग्गलो परगवचण्डो होति, नो सगवचण्डो । सेय्यथापि सो, भिक्खवे, बलीबद्धो परगवचण्डो, नो सगवचण्डो; तथूपमाहं, भिक्खवे, इमं पुग्गलं वदामि ।

“कथञ्च, भिक्खवे, पुग्गलो सगवचण्डो च होति परगवचण्डो च? इध, भिक्खवे, एकच्चो पुग्गलो सकपरिसं उब्बेजेता होति परपरिसञ्च । एवं खो, भिक्खवे, पुग्गलो सगवचण्डो च होति परगवचण्डो च । सेय्यथापि सो, भिक्खवे, बलीबद्धो सगवचण्डो च परगवचण्डो च; तथूपमाहं, भिक्खवे, इमं पुग्गलं वदामि ।

“कथञ्च, भिक्खवे, पुग्गलो नेव सगवचण्डो होति नो परगवचण्डो? इध, भिक्खवे, एकच्चो पुग्गलो नेव सकपरिसं उब्बेजेता होति, नो परपरिसञ्च । एवं खो, भिक्खवे, पुग्गलो नेव सगवचण्डो होति, नो परगवचण्डो । सेय्यथापि सो, भिक्खवे, बलीबद्धो नेव सगवचण्डो, नो परगवचण्डो; तथूपमाहं, भिक्खवे, इमं पुग्गलं वदामि । इमे खो, भिक्खवे, चत्तारो

बलीबद्धपमा पुग्गला सन्तो संविज्जमाना लोकस्मिं'न्ति । अट्टमं ।

९. रुक्खसुत्तं

१०९. “चत्तारोमे, भिक्खवे, रुक्खा । कतमे चत्तारो? फेग्गु फेग्गुपरिवारो, फेग्गु सारपरिवारो, सारो फेग्गुपरिवारो, सारो सारपरिवारो — इमे खो, भिक्खवे, चत्तारो रुक्खा । एवमेवं खो, भिक्खवे, चत्तारो रुक्खूपमा पुग्गला सन्तो संविज्जमाना लोकस्मिं । कतमे चत्तारो? फेग्गु फेग्गुपरिवारो, फेग्गु सारपरिवारो, सारो फेग्गुपरिवारो, सारो सारपरिवारो ।

“कथञ्च, भिक्खवे, पुग्गलो फेग्गु होति फेग्गुपरिवारो? इध, भिक्खवे, एकच्चो पुग्गलो दुस्सीलो होति पापधम्मो; परिसापिस्स होति दुस्सीला पापधम्मा । एवं खो, भिक्खवे, पुग्गलो फेग्गु होति फेग्गुपरिवारो । सेय्यथापि सो, भिक्खवे, रुक्खो फेग्गु फेग्गुपरिवारो; तथूपमाहं, भिक्खवे, इमं पुग्गलं वदामि ।

“कथञ्च, भिक्खवे, पुग्गलो फेग्गु होति सारपरिवारो? इध, भिक्खवे, एकच्चो पुग्गलो दुस्सीलो होति पापधम्मो; परिसा च ख्वस्स होति सीलवती कल्याणधम्मा । एवं खो, भिक्खवे, पुग्गलो फेग्गु होति सारपरिवारो । सेय्यथापि सो, भिक्खवे, रुक्खो फेग्गु सारपरिवारो; तथूपमाहं, भिक्खवे, इमं पुग्गलं वदामि ।

“कथञ्च, भिक्खवे, पुग्गलो सारो होति फेग्गुपरिवारो? इध, भिक्खवे, एकच्चो पुग्गलो सीलवा होति कल्याणधम्मो; परिसा च ख्वस्स होति दुस्सीला पापधम्मा । एवं खो, भिक्खवे, पुग्गलो सारो होति फेग्गुपरिवारो । सेय्यथापि सो, भिक्खवे, रुक्खो सारो फेग्गुपरिवारो; तथूपमाहं, भिक्खवे, इमं पुग्गलं वदामि ।

“कथञ्च, भिक्खवे, पुग्गलो सारो होति सारपरिवारो? इध भिक्खवे, एकच्चो पुग्गलो सीलवा होति कल्याणधम्मो; परिसापिस्स होति सीलवती कल्याणधम्मा । एवं खो, भिक्खवे, पुग्गलो सारो होति सारपरिवारो । सेय्यथापि सो, भिक्खवे, रुक्खो सारो सारपरिवारो; तथूपमाहं, भिक्खवे, इमं पुग्गलं वदामि । इमे खो, भिक्खवे, चत्तारो रुक्खूपमा पुग्गला सन्तो संविज्जमाना लोकस्मिं'न्ति [पु० प० १७०] । नवमं ।

१०. आसीविससुत्तं

११०. “चत्तारोमे, भिक्खवे, आसीविसा [आसिविसा (क०) पु० प० १६३] । कतमे चत्तारो? आगतविसो न घोरविसो, घोरविसो न आगतविसो, आगतविसो च घोरविसो च, नेवागतविसो न घोरविसो — इमे खो, भिक्खवे, चत्तारो आसीविसा । एवमेवं खो, भिक्खवे, चत्तारो आसीविसूपमा पुग्गला सन्तो संविज्जमाना लोकस्मिं । कतमे चत्तारो? आगतविसो न घोरविसो, घोरविसो न आगतविसो, आगतविसो च घोरविसो च, नेवागतविसो न घोरविसो ।

“कथञ्च, भिक्खवे, पुग्गलो आगतविसो होति, न घोरविसो? इध, भिक्खवे, एकच्चो पुग्गलो अभिण्हं कुज्झति । सो च ख्वस्स कोधो [कोपो (क०) पु० प० १६३] न दीघरत्तं अनुसेति । एवं खो, भिक्खवे, पुग्गलो आगतविसो होति, न घोरविसो । सेय्यथापि सो, भिक्खवे, आसीविसो आगतविसो, न घोरविसो; तथूपमाहं, भिक्खवे, इमं पुग्गलं वदामि ।

“कथञ्च, भिक्खवे, पुग्गलो घोरविसो होति, न आगतविसो? इध, भिक्खवे, एकच्चो पुग्गलो न हेव खो अभिण्हं कुज्झति । सो च ख्वस्स कोधो दीघरत्तं अनुसेति । एवं खो, भिक्खवे, पुग्गलो घोरविसो होति, न आगतविसो । सेय्यथापि

सो, भिक्खवे, आसीविसो घोरविसो, न आगतविसो; तथूपमाहं, भिक्खवे, इमं पुग्गलं वदामि ।

“कथञ्च, भिक्खवे, पुग्गलो आगतविसो च होति घोरविसो च? इध, भिक्खवे, एकच्चो पुग्गलो अभिण्हं कुज्झति । सो च ख्वस्स कोधो दीघरत्तं अनुसेति । एवं खो, भिक्खवे, पुग्गलो आगतविसो च होति घोरविसो च । सेय्यथापि सो, भिक्खवे, आसीविसो आगतविसो च घोरविसो च; तथूपमाहं, भिक्खवे, इमं पुग्गलं वदामि ।

“कथञ्च, भिक्खवे, पुग्गलो नेवागतविसो होति न घोरविसो? इध, भिक्खवे, एकच्चो पुग्गलो न हेव खो अभिण्हं कुज्झति । सो च ख्वस्स कोधो न दीघरत्तं अनुसेति । एवं खो, भिक्खवे, पुग्गलो नेवागतविसो होति, न घोरविसो । सेय्यथापि सो, भिक्खवे, आसीविसो नेवागतविसो न घोरविसो; तथूपमाहं, भिक्खवे, इमं पुग्गलं वदामि । इमे खो, भिक्खवे, चत्तारो आसीविसूपमा पुग्गला सन्तो संविज्जमाना लोकस्मि”न्ति । दसमं ।

वलाहकवग्गो पठमो ।

तस्सुद्धानं —

द्वे वलाहा कुम्भ-उदक, रहदा द्वे होन्ति अम्बानि ।
मूसिका बलीबद्धा रुक्खा, आसीविसेन ते दसाति ॥

(१२) २. केसिवग्गो

१. केसिसुत्तं

१११. अथ खो केसि अस्सदम्मसारथि येन भगवा तेनुपसङ्कमि; उपसङ्कमित्वा भगवन्तं अभिवादेत्वा एकमन्तं निसीदि । एकमन्तं निसिन्नं खो केसिं अस्सदम्मसारथिं भगवा एतदवोच — “त्वं खोसि, केसि, पज्जातो अस्सदम्मसारथीति [सज्जातो अस्सदम्मसारथि (सी० स्या० कं० पी०)] । कथं पन त्वं, केसि, अस्सदम्मं विनेसी”ति? “अहं खो, भन्ते, अस्सदम्मं सण्हेनपि विनेमि, फरुसेनपि विनेमि, सण्हफरुसेनपि विनेमी”ति । “सचे ते, केसि, अस्सदम्मो सण्हेन विनयं न उपेति, फरुसेन विनयं न उपेति, सण्हफरुसेन विनयं न उपेति, किन्ति नं करोसी”ति? “सचे मे, भन्ते, अस्सदम्मो सण्हेन विनयं न उपेति, फरुसेन विनयं न उपेति, सण्हफरुसेन विनयं न उपेति; हनामि नं, भन्ते । तं किस्स हेतु? मा मे आचरियकुलस्स अवण्णो अहोसी”ति ।

“भगवा पन, भन्ते, अनुत्तरो पुरिसदम्मसारथि । कथं पन, भन्ते, भगवा पुरिसदम्मं विनेती”ति? “अहं खो, केसि, पुरिसदम्मं सण्हेनपि विनेमि, फरुसेनपि विनेमि, सण्हफरुसेनपि विनेमि । तत्रिदं, केसि, सण्हस्मिं — इति कायसुचरितं इति कायसुचरितस्स विपाको, इति वचीसुचरितं इति वचीसुचरितस्स विपाको, इति मनोसुचरितं इति मनोसुचरितस्स विपाको, इति देवा, इति मनुस्साति । तत्रिदं, केसि, फरुसस्मिं — इति कायदुच्चरितं इति कायदुच्चरितस्स विपाको, इति वचीदुच्चरितं इति वचीदुच्चरितस्स विपाको, इति मनोदुच्चरितं इति मनोदुच्चरितस्स विपाको, इति निरयो, इति तिरच्छानयोनि, इति पेत्तिविसयो”ति ।

“तत्रिदं, केसि, सण्हफरुसस्मिं — इति कायसुचरितं इति कायसुचरितस्स विपाको, इति कायदुच्चरितं इति

कायदुच्चरितस्स विपाको, इति वचीसुचरितं इति वचीसुचरितस्स विपाको, इति वचीदुच्चरितं इति वचीदुच्चरितस्स विपाको, इति मनोसुचरितं इति मनोसुचरितस्स विपाको, इति मनोदुच्चरितं इति मनोदुच्चरितस्स विपाको, इति देवा, इति मनुस्सा, इति निरयो, इति तिरच्छानयोनि, इति पेत्तिविसयो”ति ।

“सचे ते, भन्ते, पुरिसदम्मो सण्हेन विनयं न उपेति, फरुसेन विनयं न उपेति, सण्हफरुसेन विनयं न उपेति, किन्ति नं भगवा करोती”ति? “सचे मे, केसि, पुरिसदम्मो सण्हेन विनयं न उपेति, फरुसेन विनयं न उपेति, सण्हफरुसेन विनयं न उपेति, हनामि नं, केसी”ति । “न खो, भन्ते, भगवतो पाणातिपातो कप्पति । अथ च पन भगवा एवमाह — ‘हनामि, नं केसी’”ति! “सच्चं, केसि! न तथागतस्स पाणातिपातो कप्पति । अपि च यो पुरिसदम्मो सण्हेन विनयं न उपेति, फरुसेन विनयं न उपेति, सण्हफरुसेन विनयं न उपेति, न तं तथागतो वत्तब्बं अनुसासितब्बं मज्जति, नापि विज्जू सब्रह्मचारी वत्तब्बं अनुसासितब्बं मज्जन्ति । वधो हेसो, केसि, अरियस्स विनये — यं न तथागतो वत्तब्बं अनुसासितब्बं मज्जति, नापि विज्जू सब्रह्मचारी वत्तब्बं अनुसासितब्बं मज्जन्ती”ति ।

“सो हि नून, भन्ते, सुहतो होति — यं न तथागतो वत्तब्बं अनुसासितब्बं मज्जति, नापि विज्जू सब्रह्मचारी वत्तब्बं अनुसासितब्बं मज्जन्तीति । अभिक्कन्तं, भन्ते, अभिक्कन्तं, भन्ते...पे०... उपासकं मं, भन्ते, भगवा धारेतु अज्जतगो पाणुपेतं सरणं गत”न्ति । पठमं ।

२. जवसुत्तं

११२. “चतूहि, भिक्खवे, अङ्गेहि समन्नागतो रज्जो भद्रो अस्साजानीयो राजारहो होति राजभोग्गो, रज्जो अङ्गन्तेव सङ्गं गच्छति । कतमेहि चतूहि? अज्जवेन, जवेन, खन्तिया, सोरच्चेन — इमेहि खो, भिक्खवे, चतूहि अङ्गेहि समन्नागतो रज्जो भद्रो अस्साजानीयो राजारहो होति, राजभोग्गो, रज्जो अङ्गन्तेव सङ्गं गच्छति ।

“एवमेवं खो, भिक्खवे, चतूहि धम्मेहि समन्नागतो भिक्खु आहुनेय्यो होति...पे०... अनुत्तरं पुज्जक्खेत्तं लोकस्स । कतमेहि चतूहि? अज्जवेन, जवेन, खन्तिया, सोरच्चेन — इमेहि खो, भिक्खवे, चतूहि धम्मेहि समन्नागतो भिक्खु आहुनेय्यो होति...पे०... अनुत्तरं पुज्जक्खेत्तं लोकस्सा”ति । दुतियं ।

३. पतोदसुत्तं

११३. “चत्तारोमे, भिक्खवे, भद्रा अस्साजानीया सन्तो संविज्जमाना लोकस्मिं । कतमे चत्तारो? इध, भिक्खवे, एकच्चो भद्रो अस्साजानीयो पतोदच्छायं दिस्वा संविज्जति संवेगं आपज्जति — ‘किं नु खो मं अज्ज अस्सदम्मसारथि कारणं कारेस्सति, किमस्साहं [कथमस्साहं (क०)] पटिकरोमी”ति! एवरूपोपि, भिक्खवे, इधेकच्चो भद्रो अस्साजानीयो होति । अयं, भिक्खवे, पठमो भद्रो अस्साजानीयो सन्तो संविज्जमानो लोकस्मिं ।

“पुन चपरं, भिक्खवे, इधेकच्चो भद्रो अस्साजानीयो न हेव खो पतोदच्छायं दिस्वा संविज्जति संवेगं आपज्जति, अपि च खो लोमवेधविद्धो संविज्जति संवेगं आपज्जति — ‘किं नु खो मं अज्ज अस्सदम्मसारथि कारणं कारेस्सति, किमस्साहं पटिकरोमी”ति! एवरूपोपि, भिक्खवे, इधेकच्चो भद्रो अस्साजानीयो होति । अयं, भिक्खवे, दुतियो भद्रो अस्साजानीयो सन्तो संविज्जमानो लोकस्मिं ।

“पुन चपरं, भिक्खवे, इधेकच्चो भद्रो अस्साजानीयो न हेव खो पतोदच्छायं दिस्वा संविज्जति संवेगं आपज्जति नापि लोमवेधविद्धो संविज्जति संवेगं आपज्जति, अपि च खो चम्मवेधविद्धो संविज्जति संवेगं आपज्जति — ‘किं नु खो मं अज्ज अस्सदम्मसारथि कारणं कारेस्सति, किमस्साहं पटिकरोमी’ति! एवरूपोपि, भिक्खवे, इधेकच्चो भद्रो अस्साजानीयो होति। अयं, भिक्खवे, ततियो भद्रो अस्साजानीयो सन्तो संविज्जमानो लोकस्मिं।

“पुन चपरं, भिक्खवे, इधेकच्चो भद्रो अस्साजानीयो न हेव खो पतोदच्छायं दिस्वा संविज्जति संवेगं आपज्जति नापि लोमवेधविद्धो संविज्जति संवेगं आपज्जति नापि चम्मवेधविद्धो संविज्जति संवेगं आपज्जति, अपि च खो अट्ठिवेधविद्धो संविज्जति संवेगं आपज्जति — ‘किं नु खो मं अज्ज अस्सदम्मसारथि कारणं कारेस्सति, किमस्साहं पटिकरोमी’ति! एवरूपोपि, भिक्खवे, इधेकच्चो भद्रो अस्साजानीयो होति। अयं, भिक्खवे, चतुत्थो भद्रो अस्साजानीयो सन्तो संविज्जमानो लोकस्मिं। इमे खो, भिक्खवे, चत्तारो भद्रा अस्साजानीया सन्तो संविज्जमाना लोकस्मिं।

“एवमेवं खो, भिक्खवे, चत्तारोमे भद्रा पुरिसाजानीया सन्तो संविज्जमाना लोकस्मिं। कतमे चत्तारो? इध, भिक्खवे, एकच्चो भद्रो पुरिसाजानीयो सुणाति — ‘अमुकस्मिं नाम गामे वा निगमे वा इत्थी वा पुरिसो वा दुक्खितो वा कालङ्कतो [कालकतो (सी० स्या० कं० पी०)] वा’ति। सो तेन संविज्जति, संवेगं आपज्जति। संविग्गो योनिसो पदहति। पहितत्तो कायेन चेव परमसच्चं [परमत्थसच्चं (क०) म० नि० २.१८३ पस्सितब्बं] सच्छिकरोति, पज्जाय च अतिविज्झ पस्सति। सेय्यथापि सो, भिक्खवे, भद्रो अस्साजानीयो पतोदच्छायं दिस्वा संविज्जति संवेगं आपज्जति; तथूपमाहं, भिक्खवे, इमं भद्रं पुरिसाजानीयं वदामि। एवरूपोपि, भिक्खवे, इधेकच्चो भद्रो पुरिसाजानीयो होति। अयं, भिक्खवे, पठमो भद्रो पुरिसाजानीयो सन्तो संविज्जमानो लोकस्मिं।

“पुन चपरं, भिक्खवे, इधेकच्चो भद्रो पुरिसाजानीयो न हेव खो सुणाति — ‘अमुकस्मिं नाम गामे वा निगमे वा इत्थी वा पुरिसो वा दुक्खितो वा कालङ्कतो वा’ति, अपि च खो सामं पस्सति इत्थिं वा पुरिसं वा दुक्खितं वा कालङ्कतं वा। सो तेन संविज्जति, संवेगं आपज्जति। संविग्गो योनिसो पदहति। पहितत्तो कायेन चेव परमसच्चं सच्छिकरोति, पज्जाय च अतिविज्झ पस्सति। सेय्यथापि सो, भिक्खवे, भद्रो अस्साजानीयो लोमवेधविद्धो संविज्जति संवेगं आपज्जति; तथूपमाहं, भिक्खवे, इमं भद्रं पुरिसाजानीयं वदामि। एवरूपोपि, भिक्खवे, इधेकच्चो भद्रो पुरिसाजानीयो होति। अयं, भिक्खवे, दुतियो भद्रो पुरिसाजानीयो सन्तो संविज्जमानो लोकस्मिं।

“पुन चपरं, भिक्खवे, इधेकच्चो भद्रो पुरिसाजानीयो न हेव खो सुणाति — ‘अमुकस्मिं नाम गामे वा निगमे वा इत्थी वा पुरिसो वा दुक्खितो वा कालङ्कतो वा’ति, नापि सामं पस्सति इत्थिं वा पुरिसं वा दुक्खितं वा कालङ्कतं वा, अपि च ख्वस्स जाति वा सालोहितो वा दुक्खितो वा होति कालङ्कतो वा। सो तेन संविज्जति, संवेगं आपज्जति। संविग्गो योनिसो पदहति। पहितत्तो कायेन चेव परमसच्चं सच्छिकरोति, पज्जाय च अतिविज्झ पस्सति। सेय्यथापि सो, भिक्खवे, भद्रो अस्साजानीयो चम्मवेधविद्धो संविज्जति संवेगं आपज्जति; तथूपमाहं, भिक्खवे, इमं भद्रं पुरिसाजानीयं वदामि। एवरूपोपि, भिक्खवे, इधेकच्चो भद्रो पुरिसाजानीयो होति। अयं, भिक्खवे, ततियो भद्रो पुरिसाजानीयो सन्तो संविज्जमानो लोकस्मिं।

“पुन चपरं, भिक्खवे, इधेकच्चो भद्रो पुरिसाजानीयो न हेव खो सुणाति — ‘अमुकस्मिं नाम गामे वा निगमे वा इत्थी वा पुरिसो वा दुक्खितो वा कालङ्कतो वा’ति, नापि सामं पस्सति इत्थिं वा पुरिसं वा दुक्खितं वा कालङ्कतं वा, नापिस्स जाति वा सालोहितो वा दुक्खितो वा होति कालङ्कतो वा, अपि च खो सामज्जेव फुट्ठो होति सारीरिकाहि वेदनाहि दुक्खाहि

तिब्बाहि [तिप्पाहि (सी० पी०)] खराहि कटुकाहि असाताहि अमनापाहि पाणहराहि । सो तेन संविज्जति, संवेगं आपज्जति । संविग्गो योनिसो पदहति । पहितत्तो कायेन चेव परमसच्चं सच्छिकरोति, पज्जाय च अतिविज्झ पस्सति । सेय्यथापि सो, भिक्खवे, भद्रो अस्साजानीयो अट्ठिवेधविद्धो संविज्जति संवेगं आपज्जति; तथूपमाहं, भिक्खवे, इमं भद्रं पुरिसाजानीयं वदामि । एवरूपोपि, भिक्खवे, इधेकच्चो भद्रो पुरिसाजानीयो होति । अयं, भिक्खवे, चतुत्थो भद्रो पुरिसाजानीयो सन्तो संविज्जमानो लोकस्मिं । इमे खो, भिक्खवे, चत्तारो भद्रा पुरिसाजानीया सन्तो संविज्जमाना लोकस्मिं'न्ति । ततियं ।

४. नागसुत्तं

११४. “चतूहि, भिक्खवे, अङ्गेहि समन्नागतो रज्जो नागो राजारहो होति राजभोग्गो, रज्जो अङ्गन्तेव सङ्खं गच्छति । कतमेहि चतूहि? इध, भिक्खवे, रज्जो नागो सोता च होति, हन्ता च, खन्ता च, गन्ता च ।

“कथञ्च, भिक्खवे, रज्जो नागो सोता होति? इध, भिक्खवे, रज्जो नागो यमेनं हत्थिदम्मसारथि कारणं कारेति — यदि वा कतपुब्बं यदि वा अकतपुब्बं — तं अट्ठिं कत्वा [अट्ठिकत्वा (सी० स्या० कं० पी०) अ० नि० ५.१४०] मनसि कत्वा सब्बचेतसा [सब्बं चेतसो (सब्बत्थ)] समन्नाहरित्वा ओहितसोतो सुणाति । एवं खो, भिक्खवे, रज्जो नागो सोता होति ।

“कथञ्च, भिक्खवे, रज्जो नागो हन्ता होति? इध, भिक्खवे, रज्जो नागो सङ्गामगतो हत्थिम्पि हनति, हत्थारुहम्पि हनति, अस्सम्पि हनति, अस्सारुहम्पि हनति, रथम्पि हनति, रथिकम्पि हनति, पत्तिकम्पि हनति । एवं खो, भिक्खवे, रज्जो नागो हन्ता होति ।

“कथञ्च, भिक्खवे, रज्जो नागो खन्ता होति? इध भिक्खवे, रज्जो नागो सङ्गामगतो खमो होति सत्तिप्पहारानं असिप्पहारानं उस्सुप्पहारानं फरसुप्पहारानं [“फरसुप्पहारानं”न्ति इदं पदं स्यामपोत्थके नत्थि । म० नि० ३.२१७ पस्सितब्बं] भेरिपणवसङ्खतिणवनिन्नादसदानं । एवं खो, भिक्खवे, रज्जो नागो खन्ता होति ।

“कथञ्च, भिक्खवे, रज्जो नागो गन्ता होति? इध, भिक्खवे, रज्जो नागो यमेनं हत्थिदम्मसारथि दिसं पेसेति — यदि वा गतपुब्बं यदि वा अगतपुब्बं — तं खिप्पमेव गन्ता होति । एवं खो, भिक्खवे, रज्जो नागो गन्ता होति । इमेहि खो, भिक्खवे, चतूहि अङ्गेहि समन्नागतो रज्जो नागो राजारहो होति राजभोग्गो, रज्जो अङ्गन्तेव सङ्खं गच्छति ।

“एवमेवं खो, भिक्खवे, चतूहि धम्मेहि समन्नागतो भिक्खु आहुनेय्यो होति ...पे०... अनुत्तरं पुज्जक्खेत्तं लोकस्स । कतमेहि चतूहि? इध, भिक्खवे, भिक्खु सोता च होति, हन्ता च, खन्ता च, गन्ता च ।

“कथञ्च, भिक्खवे, भिक्खु सोता होति? इध, भिक्खवे, भिक्खु तथागतप्पवेदिते धम्मविनये देसियमाने अट्ठिं कत्वा मनसि कत्वा सब्बचेतसा समन्नाहरित्वा ओहितसोतो धम्मं सुणाति । एवं खो, भिक्खवे, भिक्खु सोता होति ।

“कथञ्च, भिक्खवे, भिक्खु हन्ता होति? इध, भिक्खवे, भिक्खु उप्पन्नं कामवितक्कं नाधिवासेति पजहति विनोदेति (हनति) [( ) नत्थि सी० स्या० पी० पोत्थकेसु । अ० नि० ४.१६४ पटिपदावग्गे चतुत्थसुत्ते पन “समेती”ति पदं सब्बत्थपि दिस्सति] ब्यन्तीकरोति अनभावं गमेति, उप्पन्नं ब्यापादवितक्कं...पे०... उप्पन्नं विहिंसावितक्कं...पे०... उप्पन्नुप्पन्ने पापके अकुसले धम्मे नाधिवासेति पजहति विनोदेति हनति ब्यन्तीकरोति अनभावं गमेति । एवं खो, भिक्खवे, भिक्खु हन्ता होति ।

“कथञ्च, भिक्खवे, भिक्खु खन्ता होति? इध, भिक्खवे, भिक्खु खमो होति सीतस्स उण्हस्स जिघच्छाय पिपासाय, डंसमकसवातातपसरीसपसम्फस्सानं दुरुत्तानं दुरागतानं वचनपथानं उप्पन्नानं सारीरिकानं वेदनानं दुक्खानं तिब्बानं खरानं कटुकानं असातानं अमनापानं पाणहरानं अधिवासकजातिको होति । एवं खो, भिक्खवे, भिक्खु खन्ता होति ।

“कथञ्च, भिक्खवे, भिक्खु गन्ता होति? इध, भिक्खवे, भिक्खु यायं दिसा अगतपुब्बा इमिना दीघेन अद्दुना यदिदं सब्बसङ्खारसमथो सब्बूपधिपटिनिस्सगो तण्हाक्खयो विरागो निरोधो निब्बानं, तं खिप्पज्जेव गन्ता होति । एवं खो, भिक्खवे, भिक्खु गन्ता होति । इमेहि खो, भिक्खवे, चतूहि धम्महि समन्नागतो भिक्खु आहुनेय्यो होति... पे० ... अनुत्तरं पुज्जक्खेत्तं लोकस्सा”ति । चतुत्थं ।

५. ठानसुत्तं

११५. “चत्तारिमानि, भिक्खवे, ठानानि । कतमानि चत्तारि? अत्थि, भिक्खवे, ठानं अमनापं कातुं; तञ्च कयिरमानं अनत्थाय संवत्तति । अत्थि, भिक्खवे, ठानं अमनापं कातुं; तञ्च कयिरमानं अत्थाय संवत्तति । अत्थि, भिक्खवे, ठानं मनापं कातुं; तञ्च कयिरमानं अनत्थाय संवत्तति । अत्थि, भिक्खवे, ठानं मनापं कातुं; तञ्च कयिरमानं अत्थाय संवत्तति ।

“तत्र, भिक्खवे, यमिदं [यदिदं (स्या० कं० क०)] ठानं अमनापं कातुं; तञ्च कयिरमानं अनत्थाय संवत्तति — इदं, भिक्खवे, ठानं उभयेनेव न कत्तब्बं मज्जति [पज्जायति (?)] । यमिदं [यदिदं (क०)] ठानं अमनापं कातुं; इमिनापि नं [तं (सी० पी०) स्यामपोत्थके नत्थि] न कत्तब्बं मज्जति । यमिदं ठानं कयिरमानं अनत्थाय संवत्तति; इमिनापि नं [तं (पी०) सी० स्या० पोत्थकेसु नत्थि] न कत्तब्बं मज्जति । इदं, भिक्खवे, ठानं उभयेनेव न कत्तब्बं मज्जति ।

“तत्र, भिक्खवे, यमिदं ठानं अमनापं कातुं; तञ्च कयिरमानं अत्थाय संवत्तति — इमस्मिं, भिक्खवे, ठाने बालो च पण्डितो च वेदितब्बो पुरिसथामे पुरिसवीरिये पुरिसपरक्कमे । न, भिक्खवे, बालो इति पटिसज्जिक्खति — ‘किञ्चापि खो इदं ठानं अमनापं कातुं; अथ चरहिदं ठानं कयिरमानं अत्थाय संवत्तती’ति । सो तं ठानं न करोति । तस्स तं ठानं अकयिरमानं अनत्थाय संवत्तति । पण्डितो च खो, भिक्खवे, इति पटिसज्जिक्खति — ‘किञ्चापि खो इदं ठानं अमनापं कातुं; अथ चरहिदं ठानं कयिरमानं अत्थाय संवत्तती’ति । सो तं ठानं करोति । तस्स तं ठानं कयिरमानं अत्थाय संवत्तति ।

“तत्र, भिक्खवे, यमिदं [यदिदं (स्या० कं०)] ठानं मनापं कातुं; तञ्च कयिरमानं अनत्थाय संवत्तति — इमस्मिम्पि, भिक्खवे, ठाने बालो च पण्डितो च वेदितब्बो पुरिसथामे पुरिसवीरिये पुरिसपरक्कमे । न, भिक्खवे, बालो इति पटिसज्जिक्खति — ‘किञ्चापि खो इदं ठानं मनापं कातुं; अथ चरहिदं ठानं कयिरमानं अनत्थाय संवत्तती’ति । सो तं ठानं करोति । तस्स तं ठानं कयिरमानं अनत्थाय संवत्तति । पण्डितो च खो, भिक्खवे, इति पटिसज्जिक्खति — ‘किञ्चापि खो इदं ठानं मनापं कातुं; अथ चरहिदं ठानं कयिरमानं अनत्थाय संवत्तती’ति । सो तं ठानं न करोति । तस्स तं ठानं अकयिरमानं अत्थाय संवत्तति ।

“तत्र, भिक्खवे, यमिदं ठानं मनापं कातुं, तञ्च कयिरमानं अत्थाय संवत्तति — इदं, भिक्खवे, ठानं उभयेनेव कत्तब्बं मज्जति । यमिदं ठानं मनापं कातुं, इमिनापि नं कत्तब्बं मज्जति; यमिदं ठानं कयिरमानं अत्थाय संवत्तति, इमिनापि नं कत्तब्बं मज्जति । इदं, भिक्खवे, ठानं उभयेनेव कत्तब्बं मज्जति । इमानि खो, भिक्खवे, चत्तारि ठानानी”ति । पञ्चमं ।

६. अप्पमादसुत्तं

११६. “चतूहि, भिक्खवे, ठानेहि अप्पमादो करणीयो। कतमेहि चतूहि? कायदुच्चरितं, भिक्खवे, पजहथ, कायसुचरितं भावेथ; तत्थ च मा पमादत्थ। वचीदुच्चरितं, भिक्खवे, पजहथ, वचीसुचरितं भावेथ; तत्थ च मा पमादत्थ। मनोदुच्चरितं, भिक्खवे, पजहथ, मनोसुचरितं भावेथ; तत्थ च मा पमादत्थ। मिच्छादिट्ठिं, भिक्खवे, पजहथ, सम्मादिट्ठिं भावेथ; तत्थ च मा पमादत्थ।

“यतो खो, भिक्खवे, भिक्खुनो कायदुच्चरितं पहीनं होति कायसुचरितं भावितं, वचीदुच्चरितं पहीनं होति वचीसुचरितं भावितं, मनोदुच्चरितं पहीनं होति मनोसुचरितं भावितं, मिच्छादिट्ठिं पहीना होति सम्मादिट्ठिं भाविता, सो न भायति सम्परायिकस्स मरणस्सा”ति। छट्ठं।

७. आरक्खसुत्तं

११७. “चतूसु, भिक्खवे, ठानेसु अत्तरूपेण अप्पमादो सति चेतसो आरक्खो करणीयो। कतमेसु चतूसु? ‘मा मे रजनीयेसु धम्मेसु चित्तं रज्जी’ति अत्तरूपेण अप्पमादो सति चेतसो आरक्खो करणीयो; ‘मा मे दोसनीयेसु धम्मेसु चित्तं दुस्सी’ति अत्तरूपेण अप्पमादो सति चेतसो आरक्खो करणीयो; ‘मा मे मोहनीयेसु धम्मेसु चित्तं मुह्ही’ति अत्तरूपेण अप्पमादो सति चेतसो आरक्खो करणीयो; ‘मा मे मदनीयेसु धम्मेसु चित्तं मज्जी’ति अत्तरूपेण अप्पमादो सति चेतसो आरक्खो करणीयो।

“यतो खो, भिक्खवे, भिक्खुनो रजनीयेसु धम्मेसु चित्तं न रज्जति वीतरागत्ता, दोसनीयेसु धम्मेसु चित्तं न दुस्सति वीतदोसत्ता, मोहनीयेसु धम्मेसु चित्तं न मुह्ति वीतमोहत्ता, मदनीयेसु धम्मेसु चित्तं न मज्जति वीतमदत्ता, सो न छम्भति न कम्पति न वेधति न सन्तासं आपज्जति, न च पन समणवचनहेतुपि गच्छती”ति। सत्तमं।

८. संवेजनीयसुत्तं

११८. “चत्तारिमानि, भिक्खवे, सद्धस्स कुलपुत्तस्स दस्सनीयानि संवेजनीयानि ठानानि। कतमानि चत्तारि? ‘इध तथागतो जातो’ति, भिक्खवे, सद्धस्स कुलपुत्तस्स दस्सनीयं संवेजनीयं ठानं। ‘इध तथागतो अनुत्तरं सम्मासम्बोधिं अभिसम्बुद्धो’ति, भिक्खवे, सद्धस्स कुलपुत्तस्स दस्सनीयं संवेजनीयं ठानं। ‘इध तथागतो अनुत्तरं धम्मचक्कं पवत्तेसी’ति, भिक्खवे, सद्धस्स कुलपुत्तस्स दस्सनीयं संवेजनीयं ठानं। ‘इध तथागतो अनुपादिसेसाय निब्बानधातुया परिनिब्बुतो’ति, भिक्खवे, सद्धस्स कुलपुत्तस्स दस्सनीयं संवेजनीयं ठानं। इमानि खो, भिक्खवे, चत्तारि सद्धस्स कुलपुत्तस्स दस्सनीयानि संवेजनीयानि ठानानी”ति। अट्ठमं।

९. पठमभयसुत्तं

११९. “चत्तारिमानि, भिक्खवे, भयानि। कतमानि चत्तारि? जातिभयं, जराभयं, ब्याधिभयं, मरणभयं — इमानि खो, भिक्खवे, चत्तारि भयानी”ति। नवमं।

१०. दुतियभयसुत्तं

१२०. “चत्तारिमानि, भिक्खवे, भयानि। कतमानि चत्तारि? अग्निभयं, उदकभयं, राजभयं, चोरभयं — इमानि खो,

भिक्षवे, चत्तारि भयानी'ति । दसमं ।

केसिवग्गो दुतियो ।

तस्सुद्धानं —

केसि जवो पतोदो च, नागो ठानेन पञ्चमं ।

अप्पमादो च आरक्खो, संवेजनीयञ्च द्वे भयाति ॥

(१३) ३. भयवग्गो

१. अत्तानुवादसुत्तं

१२१. “चत्तारिमानि, भिक्षवे, भयानि । कतमानि चत्तारि? अत्तानुवादभयं, परानुवादभयं, दण्डभयं, दुग्गतिभयं ।

“कतमञ्च, भिक्षवे, अत्तानुवादभयं? इध, भिक्षवे, एकच्चो इति पटिसञ्चिक्खति — ‘अहञ्चेव [अहञ्चे (?)] खो पन कायेन दुच्चरितं चरेय्यं, वाचाय दुच्चरितं चरेय्यं, मनसा दुच्चरितं चरेय्यं, किञ्च तं यं मं [किञ्च तं मं (सी०), किञ्च मं (स्या० कं०), किञ्च तं कम्मं (पी० क०)] अत्ता सीलतो न उपवदेय्या'ति! सो अत्तानुवादभयस्स भीतो कायदुच्चरितं पहाय कायसुचरितं भावेति, वचीदुच्चरितं पहाय वचीसुचरितं भावेति, मनोदुच्चरितं पहाय मनोसुचरितं भावेति, सुद्धं अत्तानं परिहरति । इदं वुच्चति, भिक्षवे, अत्तानुवादभयं ।

“कतमञ्च, भिक्षवे, परानुवादभयं? इध, भिक्षवे, एकच्चो इति पटिसञ्चिक्खति — ‘अहञ्चेव खो पन कायेन दुच्चरितं चरेय्यं, वाचाय दुच्चरितं चरेय्यं, मनसा दुच्चरितं चरेय्यं, किञ्च तं यं मं परे सीलतो न उपवदेय्यु'न्ति! सो परानुवादभयस्स भीतो कायदुच्चरितं पहाय कायसुचरितं भावेति, वचीदुच्चरितं पहाय वचीसुचरितं भावेति, मनोदुच्चरितं पहाय मनोसुचरितं भावेति, सुद्धं अत्तानं परिहरति । इदं वुच्चति, भिक्षवे, परानुवादभयं ।

“कतमञ्च, भिक्षवे, दण्डभयं? इध, भिक्षवे, एकच्चो पस्सति चोरं आगुचारिं, राजानो गहेत्वा विविधा कम्मकारणा कारेन्ते, कसाहिपि ताळेन्ते, वेत्तेहिपि ताळेन्ते, अद्धदण्डकेहिपि ताळेन्ते, हत्थम्पि छिन्दन्ते, पादम्पि छिन्दन्ते, हत्थपादम्पि छिन्दन्ते, कण्णम्पि छिन्दन्ते, नासम्पि छिन्दन्ते, कण्णनासम्पि छिन्दन्ते, बिलङ्गथालिकम्पि करोन्ते, सङ्खुमुण्डिकम्पि करोन्ते, राहुमुखम्पि करोन्ते, जोतिमालिकम्पि करोन्ते, हत्थपज्जोतिकम्पि करोन्ते, एरकवत्तिकम्पि करोन्ते, चीरकवासिकम्पि करोन्ते, एण्येय्यकम्पि करोन्ते, बलिसमंसिकम्पि करोन्ते, कहापणकम्पि करोन्ते, खारापतच्छिकम्पि करोन्ते, पलिघपरिवत्तिकम्पि करोन्ते, पलालपीठकम्पि करोन्ते, तत्तेनपि तेलेन ओसिञ्चन्ते, सुनखेहिपि खादापेन्ते, जीवन्तम्पि सूले उत्तासेन्ते, असिनापि सीसं छिन्दन्ते ।

“तस्स एवं होति — ‘यथारूपानं खो पापकानं कम्मानं हेतु चोरं आगुचारिं राजानो गहेत्वा विविधा कम्मकारणा कारेन्ति, कसाहिपि ताळेन्ति...पे०... असिनापि सीसं छिन्दन्ति, अहञ्चेव खो पन एवरूपं पापकम्मं करेय्यं, मम्पि राजानो गहेत्वा एवरूपा विविधा कम्मकारणा कारेय्युं, कसाहिपि ताळेय्युं, वेत्तेहिपि ताळेय्युं, अद्धदण्डकेहिपि ताळेय्युं, हत्थम्पि छिन्देय्युं, पादम्पि छिन्देय्युं, हत्थपादम्पि छिन्देय्युं, कण्णम्पि छिन्देय्युं, नासम्पि छिन्देय्युं, कण्णनासम्पि छिन्देय्युं,

बिलङ्गथालिकम्पि करेय्युं, सङ्खमुण्डिकम्पि करेय्युं; राहुमुखम्पि करेय्युं, जोतिमालिकम्पि करेय्युं, हत्थपज्जोतिकम्पि करेय्युं, एरकवत्तिकम्पि करेय्युं, चीरकवासिकम्पि करेय्युं, एण्येय्यकम्पि करेय्युं, बलिसमंसिकम्पि करेय्युं, कहापणकम्पि करेय्युं, खारापतच्छिकम्पि करेय्युं, पलिघपरिवत्तिकम्पि करेय्युं, पलालपीठकम्पि करेय्युं, तत्तेनपि तेलेन ओसिज्जेय्युं, सुनखेहिपि खादापेय्युं, जीवन्तम्पि सूले उत्तासेय्युं, असिनापि सीसं छिन्देय्युं'न्ति । सो दण्डभयस्स भीतो न परेसं पाभतं विलुम्पन्तो चरति । कायदुच्चरितं पहाय...पे०... सुद्धं अत्तानं परिहरति । इदं वुच्चति, भिक्खवे, दण्डभयं ।

“कतमज्ज, भिक्खवे, दुग्गतिभयं? इध, भिक्खवे, एकच्चो इति पटिसज्जिक्खति — ‘कायदुच्चरितस्स खो पापको विपाको अभिसम्परायं, वचीदुच्चरितस्स पापको विपाको अभिसम्परायं, मनोदुच्चरितस्स पापको विपाको अभिसम्परायं । अहज्जेव खो पन कायेन दुच्चरितं चरेय्यं, वाचाय दुच्चरितं चरेय्यं, मनसा दुच्चरितं चरेय्यं, किञ्च तं याहं न कायस्स भेदा परं मरणा अपायं दुग्गतिं विनिपातं निरयं उपपज्जेय्य’न्ति! सो दुग्गतिभयस्स भीतो कायदुच्चरितं पहाय कायसुचरितं भावेति, वचीदुच्चरितं पहाय वचीसुचरितं भावेति, मनोदुच्चरितं पहाय मनोसुचरितं भावेति, सुद्धं अत्तानं परिहरति । इदं वुच्चति, भिक्खवे, दुग्गतिभयं । इमानि खो, भिक्खवे, चत्तारि भयानी’ति । पठमं ।

२. ऊमिभयसुत्तं

१२२. “चत्तारिमानि, भिक्खवे, भयानि उदकोरोहन्तस्स [उदकोरोहन्ते (म० नि० २.१६१)] पाटिकङ्खितब्बानि । कतमानि चत्तारि? ऊमिभयं, कुम्भीलभयं, आवट्टभयं, सुसुकाभयं — इमानि खो, भिक्खवे, चत्तारि भयानि उदकोरोहन्तस्स पाटिकङ्खितब्बानि । एवमेवं खो, भिक्खवे, चत्तारि भयानि इधेकच्चस्स कुलपुत्तस्स इमस्मिं धम्मविनये अगारस्मा [सद्धा अगारस्मा (सी० स्या० कं०)] अनगारियं पब्बजितस्स [पब्बजतो (सी०)] पाटिकङ्खितब्बानि । कतमानि चत्तारि? ऊमिभयं, कुम्भीलभयं, आवट्टभयं, सुसुकाभयं ।

“कतमज्ज, भिक्खवे, ऊमिभयं? इध, भिक्खवे, एकच्चो कुलपुत्तो सद्धा अगारस्मा अनगारियं पब्बजितो होति — ‘ओतिण्णोमि जातिया जराय मरणेन सोकेहि परिदेवेहि दुक्खेहि दोमनस्सेहि उपायासेहि, दुक्खोतिण्णो दुक्खपरेतो; अप्पेव नाम इमस्स केवलस्स दुक्खक्खन्धस्स अन्तकिरिया पज्जायेथा’ति! तमेनं तथा पब्बजितं समानं सब्रह्मचारिनो ओवदन्ति अनुसासन्ति — ‘एवं ते अभिक्कमितब्बं, एवं ते पटिक्कमितब्बं, एवं ते आलोकेतब्बं, एवं ते विलोकेतब्बं, एवं ते समिज्जितब्बं, एवं ते पसारितब्बं, एवं ते सङ्गाटिपत्तचीवरं धारेतब्ब’न्ति । तस्स एवं होति — ‘मयं खो पुब्बे अगारियभूता समाना अज्जे ओवदामपि अनुसासामपि । इमे पनम्हाकं पुत्तमत्ता मज्जे नत्तमत्ता मज्जे ओवदितब्बं अनुसासितब्बं मज्जन्ती’ति । सो कुपितो अनत्तमनो सिक्खं पच्चक्खाय हीनायावत्तति । अयं वुच्चति, भिक्खवे, भिक्खु ऊमिभयस्स भीतो सिक्खं पच्चक्खाय हीनायावत्तो । ऊमिभयन्ति खो, भिक्खवे, कोधूपायासस्सेतं अधिवचनं । इदं वुच्चति, भिक्खवे, ऊमिभयं ।

“कतमज्ज, भिक्खवे, कुम्भीलभयं? इध, भिक्खवे, एकच्चो कुलपुत्तो सद्धा अगारस्मा अनगारियं पब्बजितो होति — ‘ओतिण्णोमि जातिया जराय मरणेन सोकेहि परिदेवेहि दुक्खेहि दोमनस्सेहि उपायासेहि, दुक्खोतिण्णो दुक्खपरेतो; अप्पेव नाम इमस्स केवलस्स दुक्खक्खन्धस्स अन्तकिरिया पज्जायेथा’ति! तमेनं तथा पब्बजितं समानं सब्रह्मचारिनो ओवदन्ति अनुसासन्ति — ‘इदं ते खादितब्बं, इदं ते न खादितब्बं, इदं ते भुज्जितब्बं, इदं ते न भुज्जितब्बं, इदं ते सायितब्बं, इदं ते न सायितब्बं, इदं ते पातब्बं, इदं ते न पातब्बं, कप्पियं ते खादितब्बं, अकप्पियं ते न खादितब्बं, कप्पियं ते भुज्जितब्बं, अकप्पियं ते न भुज्जितब्बं, कप्पियं ते सायितब्बं, अकप्पियं ते न सायितब्बं, कप्पियं ते पातब्बं, अकप्पियं ते न पातब्बं,

काले ते खादितब्बं, विकाले ते न खादितब्बं, काले ते भुज्जितब्बं, विकाले ते न भुज्जितब्बं, काले ते सायितब्बं, विकाले ते न सायितब्बं, काले ते पातब्बं, विकाले ते न पातब्बं'न्ति । तस्स एवं होति — ‘मयं खो पुब्बे अगारियभूता समाना यं इच्छाम तं खादाम, यं न इच्छाम न तं खादाम; यं इच्छाम तं भुज्जाम, यं न इच्छाम न तं भुज्जाम; यं इच्छाम तं सायाम, यं न इच्छाम न तं सायाम; यं इच्छाम तं पिवाम, यं न इच्छाम न तं पिवाम; कप्पियम्पि खादाम अकप्पियम्पि खादाम कप्पियम्पि भुज्जाम अकप्पियम्पि भुज्जाम कप्पियम्पि सायाम अकप्पियम्पि सायाम कप्पियम्पि पिवाम अकप्पियम्पि पिवाम, कालेपि खादाम विकालेपि खादाम कालेपि भुज्जाम विकालेपि भुज्जाम कालेपि सायाम विकालेपि सायाम कालेपि पिवाम विकालेपि पिवाम; यम्पि नो सद्भा गहपतिका दिवा विकाले पणीतं खादनीयं वा भोजनीयं वा देन्ति, तत्रपिमे [तत्थपिमे (म० नि० २.१६३)] मुखावरणं मज्जे करोन्ती'ति । सो कुपितो अनत्तमनो सिक्खं पच्चक्खाय हीनायावत्तति । अयं वुच्चति, भिक्खवे, भिक्खु कुम्भीलभयस्स भीतो सिक्खं पच्चक्खाय हीनायावत्तो । कुम्भीलभयन्ति खो, भिक्खवे, ओदरिक्तस्सेतं अधिवचनं । इदं वुच्चति, भिक्खवे, कुम्भीलभयं ।

“कतमज्ज, भिक्खवे, आवट्टभयं? इध, भिक्खवे, एकच्चो कुलपुत्तो सद्भा अगारस्मा अनगारियं पब्बजितो होति — ‘ओतिण्णोमिह जातिया जराय मरणेन सोकेहि परिदेवेहि, दुक्खेहि दोमनस्सेहि उपायासेहि दुक्खोतिण्णो दुक्खपरेतो; अप्पेव नाम इमस्स केवलस्स दुक्खक्खन्धस्स अन्तकिरिया पज्जायेथा'ति! सो एवं पब्बजितो समानो पुब्बण्हसमयं निवासेत्वा पत्तचीवरमादाय गामं वा निगमं वा पिण्डाय पविसति अरक्खितेनेव कायेन अरक्खिताय वाचाय अरक्खितेन चित्तेन अनुपट्ठिताय सतिया असंवुतेहि इन्द्रियेहि । सो तत्थ पस्सति गहपतिं वा गहपतिपुत्तं वा पज्चहि कामगुणेहि समप्पितं समङ्गीभूतं परिचारयमानं । तस्स एवं होति — ‘मयं खो पुब्बे अगारियभूता समाना पज्चहि कामगुणेहि समप्पिता समङ्गीभूता परिचारिम्हा; संविज्जन्ति खो पन मे कुले भोगा । सक्का भोगे च भुज्जितुं पुज्जानि च कातुं । यन्नूनाहं सिक्खं पच्चक्खाय हीनायावत्तित्वा भोगे च भुज्जेय्यं पुज्जानि च करेय्य'न्ति! सो सिक्खं पच्चक्खाय हीनायावत्तति । अयं वुच्चति, भिक्खवे, भिक्खु आवट्टभयस्स भीतो सिक्खं पच्चक्खाय हीनायावत्तो । आवट्टभयन्ति खो, भिक्खवे, पज्चन्नेतं कामगुणानं अधिवचनं । इदं वुच्चति, भिक्खवे, आवट्टभयं ।

“कतमज्ज, भिक्खवे, सुसुकाभयं? इध, भिक्खवे, एकच्चो कुलपुत्तो सद्भा अगारस्मा अनगारियं पब्बजितो होति — ‘ओतिण्णोमिह जातिया जराय मरणेन सोकेहि परिदेवेहि दुक्खेहि दोमनस्सेहि उपायासेहि, दुक्खोतिण्णो दुक्खपरेतो; अप्पेव नाम इमस्स केवलस्स दुक्खक्खन्धस्स अन्तकिरिया पज्जायेथा'ति! सो एवं पब्बजितो समानो पुब्बण्हसमयं निवासेत्वा पत्तचीवरमादाय गामं वा निगमं वा पिण्डाय पविसति अरक्खितेनेव कायेन अरक्खिताय वाचाय अरक्खितेन चित्तेन अनुपट्ठिताय सतिया असंवुतेहि इन्द्रियेहि । सो तत्थ पस्सति मातुगामं दुन्निवत्थं वा दुप्पारुतं वा । तस्स मातुगामं दिस्वा दुन्निवत्थं वा दुप्पारुतं वा रागो चित्तं अनुद्धंसेति । सो रागानुद्धंसितेन चित्तेन सिक्खं पच्चक्खाय हीनायावत्तति । अयं वुच्चति, भिक्खवे, भिक्खु सुसुकाभयस्स भीतो सिक्खं पच्चक्खाय हीनायावत्तो । सुसुकाभयन्ति खो, भिक्खवे, मातुगामस्सेतं अधिवचनं । इदं वुच्चति, भिक्खवे, सुसुकाभयं । इमानि खो, भिक्खवे, चत्तारि भयानि इधेक्कच्चस्स कुलपुत्तस्स इमस्मिं धम्मविनये अगारस्मा अनगारियं पब्बजितस्स पाटिकद्धितब्बानी'ति । दूतियं ।

३. पठमनानाकरणसुत्तं

१२३. “चत्तारोमे, भिक्खवे, पुगगला सन्तो संविज्जमाना लोकस्मिं । कतमे चत्तारो? [कथा० ६७१ आदयो] इध, भिक्खवे, एकच्चो पुगगलो विविच्चेव कामेहि विविच्च अकुसलेहि धम्मेहि सवितक्कं सविचारं विवेकजं पीतिसुखं पठमं

ज्ञानं उपसम्पज्ज विहरति । सो तदस्सादेति, तं निकामेति, तेन च वित्तिं आपज्जति । तत्थ ठितो तदधिमुत्तो तब्बहुलविहारी अपरिहीनो कालं कुरुमानो ब्रह्मकायिकानं देवानं सहब्यतं उपपज्जति । ब्रह्मकायिकानं, भिक्खवे, देवानं कप्पो आयुप्पमाणं । तत्थ पुथुज्जनो यावतायुकं ठत्वा यावतकं तेसं देवानं आयुप्पमाणं तं सब्बं खेपेत्वा निरयम्पि गच्छति तिरच्छानयोनिम्पि गच्छति पेत्तिविसयम्पि गच्छति । भगवतो पन सावको तत्थ यावतायुकं ठत्वा यावतकं तेसं देवानं आयुप्पमाणं तं सब्बं खेपेत्वा तस्मिंयेव भवे परिनिब्बायति । अयं खो, भिक्खवे, विसेसो अयं अधिप्पयासो इदं नानाकरणं सुतवतो अरियसावकस्स अस्सुतवता पुथुज्जनेन, यदिदं गतिया उपपत्तिया सति [यदिदं चुतिया उपपत्तिया चाति (क०) अ० नि० ३.११७ पस्सितब्बं] ।

“पुन चपरं, भिक्खवे, इधेकच्चो पुग्गलो वितक्कविचारानं वूपसमा अज्झत्तं सम्पसादनं चेतसो एकोदिभावं अवितक्कं अविचारं समाधिजं पीतिसुखं दुतियं ज्ञानं उपसम्पज्ज विहरति । सो तदस्सादेति, तं निकामेति, तेन च वित्तिं आपज्जति । तत्थ ठितो तदधिमुत्तो तब्बहुलविहारी अपरिहीनो कालं कुरुमानो आभस्सरानं देवानं सहब्यतं उपपज्जति । आभस्सरानं, भिक्खवे, देवानं द्वे कप्पा आयुप्पमाणं । तत्थ पुथुज्जनो यावतायुकं ठत्वा यावतकं तेसं देवानं आयुप्पमाणं तं सब्बं खेपेत्वा निरयम्पि गच्छति तिरच्छानयोनिम्पि गच्छति पेत्तिविसयम्पि गच्छति । भगवतो पन सावको तत्थ यावतायुकं ठत्वा यावतकं तेसं देवानं आयुप्पमाणं तं सब्बं खेपेत्वा तस्मिंयेव भवे परिनिब्बायति । अयं खो, भिक्खवे, विसेसो अयं अधिप्पयासो इदं नानाकरणं सुतवतो अरियसावकस्स अस्सुतवता पुथुज्जनेन, यदिदं गतिया उपपत्तिया सति ।

“पुन चपरं, भिक्खवे, इधेकच्चो पुग्गलो पीतिया च विरागा उपेक्खको च विहरति सतो च सम्पजानो सुखञ्च कायेन पटिसंवेदेति यं तं अरिया आचिक्खन्ति — ‘उपेक्खको सतिमा सुखविहारी’ति ततियं ज्ञानं उपसम्पज्ज विहरति । सो तदस्सादेति, तं निकामेति, तेन च वित्तिं आपज्जति । तत्थ ठितो तदधिमुत्तो तब्बहुलविहारी अपरिहीनो, कालं कुरुमानो सुभकिण्हानं देवानं सहब्यतं उपपज्जति । सुभकिण्हानं, भिक्खवे, देवानं चत्तारो कप्पा आयुप्पमाणं । तत्थ पुथुज्जनो यावतायुकं ठत्वा यावतकं तेसं देवानं आयुप्पमाणं तं सब्बं खेपेत्वा निरयम्पि गच्छति तिरच्छानयोनिम्पि गच्छति पेत्तिविसयम्पि गच्छति । भगवतो पन सावको तत्थ यावतायुकं ठत्वा यावतकं तेसं देवानं आयुप्पमाणं तं सब्बं खेपेत्वा तस्मिंयेव भवे परिनिब्बायति । अयं खो, भिक्खवे, विसेसो अयं अधिप्पयासो इदं नानाकरणं सुतवतो अरियसावकस्स अस्सुतवता पुथुज्जनेन, यदिदं गतिया उपपत्तिया सति ।

“पुन चपरं, भिक्खवे, इधेकच्चो पुग्गलो सुखस्स च पहाना दुक्खस्स च पहाना पुब्बेव सोमनस्सदोमनस्सानं अत्थङ्गमा अदुक्खमसुखं उपेक्खासतिपारिसुद्धिं चतुत्थं ज्ञानं उपसम्पज्ज विहरति । सो तदस्सादेति, तं निकामेति, तेन च वित्तिं आपज्जति । तत्थ ठितो तदधिमुत्तो तब्बहुलविहारी अपरिहीनो कालं कुरुमानो वेहप्फलानं देवानं सहब्यतं उपपज्जति । वेहप्फलानं, भिक्खवे, देवानं पञ्च कप्पसतानि आयुप्पमाणं । तत्थ पुथुज्जनो यावतायुकं ठत्वा यावतकं तेसं देवानं आयुप्पमाणं तं सब्बं खेपेत्वा निरयम्पि गच्छति तिरच्छानयोनिम्पि गच्छति पेत्तिविसयम्पि गच्छति । भगवतो पन सावको तत्थ यावतायुकं ठत्वा यावतकं तेसं देवानं आयुप्पमाणं तं सब्बं खेपेत्वा तस्मिंयेव भवे परिनिब्बायति । अयं खो, भिक्खवे, विसेसो अयं अधिप्पयासो इदं नानाकरणं सुतवतो अरियसावकस्स अस्सुतवता पुथुज्जनेन, यदिदं गतिया उपपत्तिया सति । इमे खो, भिक्खवे, चत्तारो पुग्गला सन्तो संविज्जमाना लोकस्मिं’न्ति । ततियं ।

४. दुतियनानाकरणसुत्तं

१२४. “चत्तारोमे, भिक्खवे, पुग्गला सन्तो संविज्जमाना लोकस्मिं । कतमे चत्तारो? इध, भिक्खवे, एकच्चो पुग्गलो

विविच्चेव कामेहि...पे०... पठमं ज्ञानं उपसम्पज्ज विहरति । सो यदेव तत्थ होति रूपगतं वेदनागतं सज्जागतं सङ्खारगतं विज्जाणगतं, ते धम्मे अनिच्चतो दुक्खतो रोगतो गण्डतो सल्लतो अघतो आबाधतो परतो पलोकतो सुज्जतो अनत्ततो समनुपस्सति । सो कायस्स भेदा परं मरणा सुद्धावासानं देवानं सहब्यतं उपपज्जति । अयं, भिक्खवे, उपपत्ति असाधारणा पुथुज्जनेहि ।

“पुन चपरं, भिक्खवे, इधेकच्चो पुग्गलो वितक्कविचारानं वूपसमा...पे०... दुतियं ज्ञानं...पे०... ततियं ज्ञानं...पे०... चतुत्थं ज्ञानं उपसम्पज्ज विहरति । सो यदेव तत्थ होति रूपगतं वेदनागतं सज्जागतं सङ्खारगतं विज्जाणगतं, ते धम्मे अनिच्चतो दुक्खतो रोगतो गण्डतो सल्लतो अघतो आबाधतो परतो पलोकतो सुज्जतो अनत्ततो समनुपस्सति । सो कायस्स भेदा परं मरणा सुद्धावासानं देवानं सहब्यतं उपपज्जति । अयं, भिक्खवे, उपपत्ति असाधारणा पुथुज्जनेहि । इमे खो, भिक्खवे, चत्तारो पुग्गला सन्तो संविज्जमाना लोकस्मि’न्ति । चतुत्थं ।

५. पठममेत्तासुत्तं

१२५. “चत्तारोमे, भिक्खवे, पुग्गला सन्तो संविज्जमाना लोकस्मिं । कतमे चत्तारो? इध, भिक्खवे, एकच्चो पुग्गलो मेत्तासहगतेन चेतसा एकं दिसं फरित्वा विहरति, तथा दुतियं तथा ततियं तथा चतुत्थं । इति उद्धमधो तिरियं सब्बधि सब्बत्तताय सब्बावन्तं लोकं मेत्तासहगतेन चेतसा विपुलेन महग्गतेन अप्पमाणेन अवेरेन अब्बापज्जेन फरित्वा विहरति । सो तदस्सादेति, तं निकामेति, तेन च वित्तिं आपज्जति । तत्थ ठितो तदधिमुत्तो तब्बहुलविहारी अपरिहीनो कालं कुरुमानो ब्रह्मकायिकानं देवानं सहब्यतं उपपज्जति । ब्रह्मकायिकानं, भिक्खवे, देवानं कप्पो आयुप्पमाणं । तत्थ पुथुज्जनो यावतायुकं ठत्वा यावतकं तेसं देवानं आयुप्पमाणं तं सब्बं खेपेत्वा निरयम्पि गच्छति तिरच्छानयोनिम्पि गच्छति पेत्तिविसयम्पि गच्छति । भगवतो पन सावको तत्थ यावतायुकं ठत्वा यावतकं तेसं देवानं आयुप्पमाणं तं सब्बं खेपेत्वा तस्मिंयेव भवे परिनिब्बायति । अयं खो, भिक्खवे, विसेसो अयं अधिप्पयासो इदं नानाकरणं सुतवतो अरियसावकस्स अस्सुतवता पुथुज्जनेन, यदिदं गतिया उपपत्तिया सति ।

“पुन चपरं, भिक्खवे, इधेकच्चो पुग्गलो करुणासहगतेन चेतसा...पे०... मुदितासहगतेन चेतसा...पे०... उपेक्खासहगतेन चेतसा एकं दिसं फरित्वा विहरति, तथा दुतियं तथा ततियं तथा चतुत्थं । इति उद्धमधो तिरियं सब्बधि सब्बत्तताय सब्बावन्तं लोकं उपेक्खासहगतेन चेतसा विपुलेन महग्गतेन अप्पमाणेन अवेरेन अब्बापज्जेन फरित्वा विहरति । सो तदस्सादेति, तं निकामेति, तेन च वित्तिं आपज्जति । तत्थ ठितो तदधिमुत्तो तब्बहुलविहारी अपरिहीनो कालं कुरुमानो आभस्सरानं [स्यामपोत्थके पन करुणादयो तयो विहारा आभस्सरादीहि तीहि विसुं विसुं योजेत्वा परिपुण्णमेव दस्सितं] देवानं सहब्यतं उपपज्जति । आभस्सरानं, भिक्खवे, देवानं द्वे कप्पा आयुप्पमाणं...पे०... सुभकिण्हानं [स्यामपोत्थके पन करुणादयो तयो विहारा आभस्सरादीहि तीहि विसुं विसुं योजेत्वा परिपुण्णमेव दस्सितं] देवानं सहब्यतं उपपज्जति । सुभकिण्हानं, भिक्खवे, देवानं चत्तारो कप्पा आयुप्पमाणं...पे०... वेहप्फलानं देवानं सहब्यतं उपपज्जति । वेहप्फलानं, भिक्खवे, देवानं पच्च कप्पसतानि आयुप्पमाणं । तत्थ पुथुज्जनो यावतायुकं ठत्वा यावतकं तेसं देवानं आयुप्पमाणं तं सब्बं खेपेत्वा निरयम्पि गच्छति तिरच्छानयोनिम्पि गच्छति पेत्तिविसयम्पि गच्छति । भगवतो पन सावको तत्थ यावतायुकं ठत्वा यावतकं तेसं देवानं आयुप्पमाणं तं सब्बं खेपेत्वा तस्मिंयेव भवे परिनिब्बायति । अयं खो, भिक्खवे, विसेसो अयं अधिप्पयासो इदं नानाकरणं सुतवतो अरियसावकस्स अस्सुतवता पुथुज्जनेन, यदिदं गतिया उपपत्तिया सति । इमे खो, भिक्खवे, चत्तारो पुग्गला सन्तो संविज्जमाना लोकस्मि’न्ति । पच्चमं ।

६. दुतियमेत्तासुत्तं

१२६. “चत्तारोमे, भिक्खवे, पुग्गला सन्तो संविज्जमाना लोकस्मिं । कतमे चत्तारो? इध, भिक्खवे, एकच्चो पुग्गलो मेत्तासहगतेन चेतसा एकं दिसं फरित्वा विहरति, तथा दुतियं तथा ततियं तथा चतुत्थं । इति उद्धमधो तिरियं सब्बधि सब्बत्ताय सब्बावन्तं लोकं मेत्तासहगतेन चेतसा विपुलेन महग्गतेन अप्पमाणेन अवेरेन अब्यापज्जेन फरित्वा विहरति । सो यदेव तत्थ होति रूपगतं वेदनागतं सञ्जागतं सङ्खारगतं विज्जाणगतं ते धम्मे अनिच्चतो दुक्खतो रोगतो गण्डतो सल्लतो अघतो आबाधतो परतो पलोकतो सुज्जतो अनत्ततो समनुपस्सति । सो कायस्स भेदा परं मरणा सुद्धावासानं देवानं सहब्यतं उपपज्जति । अयं, भिक्खवे, उपपत्ति असाधारणा पुथुज्जनेहि ।

“पुन चपरं, भिक्खवे, इधेकच्चो पुग्गलो करुणा...पे०... मुदिता...पे०... उपेक्खासहगतेन चेतसा एकं दिसं फरित्वा विहरति, तथा दुतियं तथा ततियं तथा चतुत्थं । इति उद्धमधो तिरियं सब्बधि सब्बत्ताय सब्बावन्तं लोकं उपेक्खासहगतेन चेतसा विपुलेन महग्गतेन अप्पमाणेन अवेरेन अब्यापज्जेन फरित्वा विहरति । सो यदेव तत्थ होति रूपगतं वेदनागतं सञ्जागतं सङ्खारगतं विज्जाणगतं ते धम्मे अनिच्चतो दुक्खतो रोगतो गण्डतो सल्लतो अघतो आबाधतो परतो पलोकतो सुज्जतो अनत्ततो समनुपस्सति । सो कायस्स भेदा परं मरणा सुद्धावासानं देवानं सहब्यतं उपपज्जति । अयं, भिक्खवे, उपपत्ति असाधारणा पुथुज्जनेहि । इमे खो, भिक्खवे, चत्तारो पुग्गला सन्तो संविज्जमाना लोकस्मिं”न्ति । छट्ठं ।

७. पठमत्थागतअच्छरियसुत्तं

१२७. “तथागतस्स, भिक्खवे, अरहतो सम्मासम्बुद्धस्स पातुभावा चत्तारो अच्छरिया अब्भुता धम्मा [अब्भुतधम्मा (स्या० कं० क०)] पातुभवन्ति । कतमे चत्तारो? यदा, भिक्खवे, बोधिसत्तो तुसिता काया चवित्वा सतो सम्पजानो मातुकुच्छिं ओक्कमति, अथ सदेवके लोके समारके सब्रह्मके सस्समणब्राह्मणिया पजाय सदेवमनुस्साय अप्पमाणो उळारो ओभासो पातुभवति अतिक्कम्मेव देवानं देवानुभावं । यापि ता लोकन्तरिका अघा असंवुता अन्धकारा अन्धकारतिमिसा यत्थपिमेसं [यत्थिमेसं (सी० स्या० कं०)] चन्दिमसूरियानं एवंमहिद्धिकानं एवंमहानुभावानं आभा नानुभोन्ति, तत्थपि अप्पमाणो उळारो ओभासो पातुभवति अतिक्कम्मेव देवानं देवानुभावं । येपि तत्थ सत्ता उपपन्ना तेपि तेनोभासेन अज्जमज्जं सज्जानन्ति — ‘अज्जेपि किर, भो, सन्ति सत्ता इधूपपन्ना’ति । तथागतस्स, भिक्खवे, अरहतो सम्मासम्बुद्धस्स पातुभावा अयं पठमो अच्छरियो अब्भुतो धम्मो [अब्भुतधम्मो (स्या० कं० क०)] पातुभवति ।

“पुन चपरं, भिक्खवे, यदा बोधिसत्तो सतो सम्पजानो मातुकुच्छिंमा निक्खमति, अथ सदेवके लोके समारके सब्रह्मके सस्समणब्राह्मणिया पजाय सदेवमनुस्साय अप्पमाणो उळारो ओभासो पातुभवति अतिक्कम्मेव देवानं देवानुभावं । यापि ता लोकन्तरिका अघा असंवुता अन्धकारा अन्धकारतिमिसा यत्थपिमेसं चन्दिमसूरियानं एवंमहिद्धिकानं एवंमहानुभावानं आभा नानुभोन्ति, तत्थपि अप्पमाणो उळारो ओभासो पातुभवति अतिक्कम्मेव देवानं देवानुभावं । येपि तत्थ सत्ता उपपन्ना तेपि तेनोभासेन अज्जमज्जं सज्जानन्ति — ‘अज्जेपि किर, भो, सन्ति सत्ता इधूपपन्ना’ति । तथागतस्स, भिक्खवे, अरहतो सम्मासम्बुद्धस्स पातुभावा अयं दुतियो अच्छरियो अब्भुतो धम्मो पातुभवति ।

“पुन चपरं, भिक्खवे, यदा तथागतो अनुत्तरं सम्मासम्बोधिं अभिसम्बुज्झति, अथ सदेवके लोके समारके सब्रह्मके सस्समणब्राह्मणिया पजाय सदेवमनुस्साय अप्पमाणो उळारो ओभासो पातुभवति अतिक्कम्मेव देवानं देवानुभावं । यापि ता लोकन्तरिका अघा असंवुता अन्धकारा अन्धकारतिमिसा यत्थपिमेसं चन्दिमसूरियानं एवंमहिद्धिकानं एवंमहानुभावानं

आभा नानुभोन्ति, तत्थपि अप्पमाणो उळारो ओभासो पातुभवति अतिक्कम्मेव देवानं देवानुभावं । येपि तत्थ सत्ता उपपन्ना तेपि तेनोभासेन अज्जमज्जं सज्जानन्ति — ‘अज्जेपि किर, भो, सन्ति सत्ता इधूपपन्ना’ति । तथागतस्स, भिक्खवे, अरहतो सम्मासम्बुद्धस्स पातुभावा अयं ततियो अच्छरियो अब्भुतो धम्मो पातुभवति ।

“पुन चपरं, भिक्खवे, यदा तथागतो अनुत्तरं धम्मचक्कं पवत्तेति, अथ सदेवके लोके समारके सब्रह्मके सस्समणब्राह्मणिया पजाय सदेवमनुस्साय अप्पमाणो उळारो ओभासो पातुभवति अतिक्कम्मेव देवानं देवानुभावं । यापि ता लोकन्तरिका अघा असंवुता अन्धकारा अन्धकारतिमिसा यत्थपिमेसं चन्दिमसूरियानं एवंमहिद्धिकानं एवंमहानुभावानं आभा नानुभोन्ति, तत्थपि अप्पमाणो उळारो ओभासो पातुभवति अतिक्कम्मेव देवानं देवानुभावं । येपि तत्थ सत्ता उपपन्ना तेपि तेनोभासेन अज्जमज्जं सज्जानन्ति — ‘अज्जेपि किर, भो, सन्ति सत्ता इधूपपन्ना’ति । तथागतस्स, भिक्खवे, अरहतो सम्मासम्बुद्धस्स पातुभावा अयं चतुत्थो अच्छरियो अब्भुतो धम्मो पातुभवति । तथागतस्स, भिक्खवे, अरहतो सम्मासम्बुद्धस्स पातुभावा इमे चत्तारो अच्छरिया अब्भुता धम्मा पातुभवन्ती”ति । सत्तमं ।

८. दुतियतथागतअच्छरियसुत्तं

१२८. “तथागतस्स, भिक्खवे, अरहतो सम्मासम्बुद्धस्स पातुभावा चत्तारो अच्छरिया अब्भुता धम्मा पातुभवन्ति । कतमे चत्तारो? आलयरामा [आलयरामा (अज्जसुत्तेसु)], भिक्खवे, पजा आलयरता आलयसम्मुदिता; सा तथागतेन अनालये धम्मे देसियमाने सुस्सूसति सोतं ओदहति अज्जा चित्तं उपट्ठपेति । तथागतस्स, भिक्खवे, अरहतो सम्मासम्बुद्धस्स पातुभावा अयं पठमो अच्छरियो अब्भुतो धम्मो पातुभवति ।

“मानारामा, भिक्खवे, पजा मानरता मानसम्मुदिता । सा तथागतेन मानविनये धम्मे देसियमाने सुस्सूसति सोतं ओदहति अज्जा चित्तं उपट्ठपेति । तथागतस्स, भिक्खवे, अरहतो सम्मासम्बुद्धस्स पातुभावा अयं दुतियो अच्छरियो अब्भुतो धम्मो पातुभवति ।

“अनुपसमारामा, भिक्खवे, पजा अनुपसमरता अनुपसमसम्मुदिता । सा तथागतेन ओपसमिके धम्मे देसियमाने सुस्सूसति सोतं ओदहति अज्जा चित्तं उपट्ठपेति । तथागतस्स, भिक्खवे, अरहतो सम्मासम्बुद्धस्स पातुभावा अयं ततियो अच्छरियो अब्भुतो धम्मो पातुभवति ।

“अविज्जागता, भिक्खवे, पजा अण्डभूता परियोनद्धा । सा तथागतेन अविज्जाविनये धम्मे देसियमाने सुस्सूसति सोतं ओदहति अज्जा चित्तं उपट्ठपेति । तथागतस्स, भिक्खवे, अरहतो सम्मासम्बुद्धस्स पातुभावा अयं चतुत्थो अच्छरियो अब्भुतो धम्मो पातुभवति । तथागतस्स, भिक्खवे, अरहतो सम्मासम्बुद्धस्स पातुभावा इमे चत्तारो अच्छरिया अब्भुता धम्मा पातुभवन्ती”ति । अट्ठमं ।

९. आनन्दअच्छरियसुत्तं

१२९. “चत्तारोमे, भिक्खवे, अच्छरिया अब्भुता धम्मा आनन्दे । कतमे चत्तारो? सचे, भिक्खवे, भिक्खुपरिसा आनन्दं दस्सनाय उपसङ्गमति, दस्सनेनपि सा अत्तमना होति । तत्र चे आनन्दो धम्मं भासति, भासितेनपि सा अत्तमना होति । अतित्ताव, भिक्खवे, भिक्खुपरिसा होति, अथ आनन्दो तुण्ही भवति ।

“सचे, भिक्खवे, भिक्खुनिपरिसा आनन्दं दस्सनाय उपसङ्कमति, दस्सनेनपि सा अत्तमना होति । तत्थ चे आनन्दो धम्मं भासति, भासितेनपि सा अत्तमना होति । अतित्ताव, भिक्खवे, भिक्खुनिपरिसा होति, अथ आनन्दो तुण्ही भवति ।

“सचे, भिक्खवे, उपासकपरिसा आनन्दं दस्सनाय उपसङ्कमति, दस्सनेनपि सा अत्तमना होति । तत्र चे आनन्दो धम्मं भासति, भासितेनपि सा अत्तमना होति । अतित्ताव, भिक्खवे, उपासकपरिसा होति, अथ आनन्दो तुण्ही भवति ।

“सचे, भिक्खवे, उपासिकापरिसा आनन्दं दस्सनाय उपसङ्कमति, दस्सनेनपि सा अत्तमना होति । तत्र चे आनन्दो धम्मं भासति, भासितेनपि सा अत्तमना होति । अतित्ताव, भिक्खवे, उपासिकापरिसा होति, अथ आनन्दो तुण्ही भवति । इमे खो, भिक्खवे, चत्तारो अच्छरिया अब्भुता धम्मा आनन्दे”ति । नवमं ।

१०. चक्कवत्तिअच्छरियसुत्तं

१३०. “चत्तारोमे, भिक्खवे, अच्छरिया अब्भुता धम्मा रज्जे चक्कवत्तिम्हि । कतमे चत्तारो? सचे, भिक्खवे, खत्तियपरिसा राजानं चक्कवत्तिं दस्सनाय उपसङ्कमति, दस्सनेनपि सा अत्तमना होति । तत्र चे राजा चक्कवत्ती भासति, भासितेनपि सा अत्तमना होति । अतित्ताव, भिक्खवे, खत्तियपरिसा होति, अथ राजा चक्कवत्ती तुण्ही भवति ।

“सचे, भिक्खवे, ब्राह्मणपरिसा राजानं चक्कवत्तिं दस्सनाय उपसङ्कमति, दस्सनेनपि सा अत्तमना होति । तत्र चे राजा चक्कवत्ती भासति, भासितेनपि सा अत्तमना होति । अतित्ताव, भिक्खवे, ब्राह्मणपरिसा होति, अथ राजा चक्कवत्ती तुण्ही भवति ।

“सचे, भिक्खवे, गहपतिपरिसा राजानं चक्कवत्तिं दस्सनाय उपसङ्कमति, दस्सनेनपि सा अत्तमना होति । तत्र चे राजा चक्कवत्ती भासति, भासितेनपि सा अत्तमना होति । अतित्ताव, भिक्खवे, गहपतिपरिसा होति, अथ राजा चक्कवत्ती तुण्ही भवति ।

“सचे, भिक्खवे, समणपरिसा राजानं चक्कवत्तिं दस्सनाय उपसङ्कमति, दस्सनेनपि सा अत्तमना होति । तत्र चे राजा चक्कवत्ती भासति, भासितेनपि सा अत्तमना होति । अतित्ताव, भिक्खवे, समणपरिसा होति, अथ राजा चक्कवत्ती तुण्ही भवति । इमे खो, भिक्खवे, चत्तारो अच्छरिया अब्भुता धम्मा रज्जे चक्कवत्तिम्हि ।

“एवमेवं खो, भिक्खवे, चत्तारो [चत्तारोमे (क०)] अच्छरिया अब्भुता धम्मा आनन्दे । कतमे चत्तारो? सचे, भिक्खवे, भिक्खुपरिसा आनन्दं दस्सनाय उपसङ्कमति, दस्सनेनपि सा अत्तमना होति । तत्र चे आनन्दो धम्मं भासति, भासितेनपि सा अत्तमना होति । अतित्ताव, भिक्खवे, भिक्खुपरिसा होति, अथ आनन्दो तुण्ही भवति ।

“सचे, भिक्खवे, भिक्खुनिपरिसा...पे०... सचे, भिक्खवे, उपासकपरिसा...पे०... सचे, भिक्खवे, उपासिकापरिसा आनन्दं दस्सनाय उपसङ्कमति, दस्सनेनपि सा अत्तमना होति । तत्र चे आनन्दो धम्मं भासति, भासितेनपि सा अत्तमना होति । अतित्ताव, भिक्खवे, उपासिकापरिसा होति, अथ आनन्दो तुण्ही भवति । इमे खो, भिक्खवे, चत्तारो अच्छरिया अब्भुता धम्मा आनन्दे”ति । दसमं ।

भयवग्गो ततियो ।

तस्सुद्धानं —

अत्तानुवादऊमि च, द्वे च नाना द्वे च होन्ति ।
मेत्ता द्वे च अच्छरिया, अपरा च तथा दुवेति ॥

(१४) ४. पुग्गलवग्गो

१. संयोजनसुत्तं

१३१. “चत्तारोमे, भिक्खवे, पुग्गला सन्तो संविज्जमाना लोकस्मिं । कतमे चत्तारो? इध, भिक्खवे, एकच्चस्स पुग्गलस्स ओरम्भागियानि संयोजनानि अप्पहीनानि होन्ति, उपपत्तिपटिलाभियानि संयोजनानि अप्पहीनानि होन्ति, भवपटिलाभियानि संयोजनानि अप्पहीनानि होन्ति ।

“इध पन, भिक्खवे, एकच्चस्स पुग्गलस्स ओरम्भागियानि संयोजनानि पहीनानि होन्ति, उपपत्तिपटिलाभियानि संयोजनानि अप्पहीनानि होन्ति, भवपटिलाभियानि संयोजनानि अप्पहीनानि होन्ति ।

“इध पन, भिक्खवे, एकच्चस्स पुग्गलस्स ओरम्भागियानि संयोजनानि पहीनानि होन्ति, उपपत्तिपटिलाभियानि संयोजनानि पहीनानि होन्ति, भवपटिलाभियानि संयोजनानि अप्पहीनानि होन्ति ।

“इध पन, भिक्खवे, एकच्चस्स पुग्गलस्स ओरम्भागियानि संयोजनानि पहीनानि होन्ति, उपपत्तिपटिलाभियानि संयोजनानि पहीनानि होन्ति, भवपटिलाभियानि संयोजनानि पहीनानि होन्ति ।

“कतमस्स, भिक्खवे, पुग्गलस्स ओरम्भागियानि संयोजनानि अप्पहीनानि, उपपत्तिपटिलाभियानि संयोजनानि अप्पहीनानि, भवपटिलाभियानि संयोजनानि अप्पहीनानि? सकदागामिस्स । इमस्स खो, भिक्खवे, पुग्गलस्स ओरम्भागियानि संयोजनानि अप्पहीनानि, उपपत्तिपटिलाभियानि संयोजनानि अप्पहीनानि, भवपटिलाभियानि संयोजनानि अप्पहीनानि ।

“कतमस्स, भिक्खवे, पुग्गलस्स ओरम्भागियानि संयोजनानि पहीनानि, उपपत्तिपटिलाभियानि संयोजनानि अप्पहीनानि, भवपटिलाभियानि संयोजनानि अप्पहीनानि? उद्धंसोतस्स अकनिट्ठगामिनो । इमस्स खो, भिक्खवे, पुग्गलस्स ओरम्भागियानि संयोजनानि पहीनानि, उपपत्तिपटिलाभियानि संयोजनानि अप्पहीनानि, भवपटिलाभियानि संयोजनानि अप्पहीनानि ।

“कतमस्स, भिक्खवे, पुग्गलस्स ओरम्भागियानि संयोजनानि पहीनानि, उपपत्तिपटिलाभियानि संयोजनानि पहीनानि, भवपटिलाभियानि संयोजनानि अप्पहीनानि? अन्तरापरिनिब्बायिस्स । इमस्स खो, भिक्खवे, पुग्गलस्स ओरम्भागियानि संयोजनानि पहीनानि, उपपत्तिपटिलाभियानि संयोजनानि पहीनानि, भवपटिलाभियानि संयोजनानि अप्पहीनानि ।

“कतमस्स, भिक्खवे, पुग्गलस्स ओरम्भागियानि संयोजनानि पहीनानि, उपपत्तिपटिलाभियानि संयोजनानि पहीनानि, भवपटिलाभियानि संयोजनानि पहीनानि? अरहतो । इमस्स खो, भिक्खवे, पुग्गलस्स ओरम्भागियानि संयोजनानि

पहीनानि, उपपत्तिपटिलाभियानि संयोजनानि पहीनानि, भवपटिलाभियानि संयोजनानि पहीनानि । इमे खो, भिक्खवे, चत्तारो पुग्गला सन्तो संविज्जमाना लोकस्मिं^१न्ति । पठमं ।

२. पटिभानसुत्तं

१३२. “चत्तारोमे, भिक्खवे, पुग्गला सन्तो संविज्जमाना लोकस्मिं । कतमे चत्तारो? युत्तप्पटिभानो, नो मुत्तप्पटिभानो; मुत्तप्पटिभानो, नो युत्तप्पटिभानो; युत्तप्पटिभानो च मुत्तप्पटिभानो च; नेव युत्तप्पटिभानो न मुत्तप्पटिभानो — इमे खो, भिक्खवे, चत्तारो पुग्गला सन्तो संविज्जमाना लोकस्मिं^१न्ति [पु० प० १५२ आदयो] । द्दुतियं ।

३. उग्घटितज्जूसुत्तं

१३३. “चत्तारोमे, भिक्खवे, पुग्गला सन्तो संविज्जमाना लोकस्मिं । कतमे चत्तारो? उग्घटितज्जू, विपज्चितज्जू, नेय्यो, पदपरमो — इमे खो, भिक्खवे, चत्तारो पुग्गला सन्तो संविज्जमाना लोकस्मिं^१न्ति [पु० प० १५२ आदयो] । ततियं ।

४. उट्टानफलसुत्तं

१३४. “चत्तारोमे, भिक्खवे, पुग्गला सन्तो संविज्जमाना लोकस्मिं । कतमे चत्तारो? उट्टानफलूपजीवी न कम्मफलूपजीवी, कम्मफलूपजीवी न उट्टानफलूपजीवी, उट्टानफलूपजीवी चेव कम्मफलूपजीवी च, नेव उट्टानफलूपजीवी न कम्मफलूपजीवी — इमे खो, भिक्खवे, चत्तारो पुग्गला सन्तो संविज्जमाना लोकस्मिं^१न्ति [पु० प० १६७] । चतुत्थं ।

५. सावज्जसुत्तं

१३५. “चत्तारोमे, भिक्खवे, पुग्गला [पु० प० १४४ आदयो] सन्तो संविज्जमाना लोकस्मिं । कतमे चत्तारो? सावज्जो, वज्जबहुलो, अप्पवज्जो, अनवज्जो ।

“कथञ्च, भिक्खवे, पुग्गलो सावज्जो होति? इध, भिक्खवे, एकच्चो पुग्गलो सावज्जेन कायकम्मेन समन्नागतो होति, सावज्जेन वचीकम्मेन समन्नागतो होति, सावज्जेन मनोकम्मेन समन्नागतो होति । एवं खो, भिक्खवे, पुग्गलो सावज्जो होति ।

“कथञ्च, भिक्खवे, पुग्गलो वज्जबहुलो होति? इध, भिक्खवे, एकच्चो पुग्गलो सावज्जेन बहुलं कायकम्मेन समन्नागतो होति, अप्पं अनवज्जेन; सावज्जेन बहुलं वचीकम्मेन समन्नागतो होति, अप्पं अनवज्जेन; सावज्जेन बहुलं मनोकम्मेन समन्नागतो होति, अप्पं अनवज्जेन । एवं खो, भिक्खवे, पुग्गलो वज्जबहुलो होति ।

“कथञ्च, भिक्खवे, पुग्गलो अप्पवज्जो होति? इध, भिक्खवे, एकच्चो पुग्गलो अनवज्जेन बहुलं कायकम्मेन समन्नागतो होति, अप्पं सावज्जेन; अनवज्जेन बहुलं वचीकम्मेन समन्नागतो होति, अप्पं सावज्जेन; अनवज्जेन बहुलं मनोकम्मेन समन्नागतो होति, अप्पं सावज्जेन । एवं खो, भिक्खवे, पुग्गलो अप्पवज्जो होति ।

“कथञ्च, भिक्खवे, पुग्गलो अनवज्जो होति? इध, भिक्खवे, एकच्चो पुग्गलो अनवज्जेन कायकम्मेन समन्नागतो होति, अनवज्जेन वचीकम्मेन समन्नागतो होति, अनवज्जेन मनोकम्मेन समन्नागतो होति । एवं खो, भिक्खवे, पुग्गलो

अनवज्जो होति । इमे खो, भिक्खवे, चत्तारो पुग्गला सन्तो संविज्जमाना लोकस्मिं'न्ति । पञ्चमं ।

६. पठमसीलसुत्तं

१३६. “चत्तारोमे, भिक्खवे, पुग्गला सन्तो संविज्जमाना लोकस्मिं । कतमे चत्तारो? इध, भिक्खवे, एकच्चो पुग्गलो सीलेसु न परिपूरकारी होति, समाधिस्मिं न परिपूरकारी, पञ्जाय न परिपूरकारी ।

“इध पन, भिक्खवे, एकच्चो पुग्गलो सीलेसु परिपूरकारी होति, समाधिस्मिं न परिपूरकारी, पञ्जाय न परिपूरकारी ।

“इध पन, भिक्खवे, एकच्चो पुग्गलो सीलेसु परिपूरकारी होति, समाधिस्मिं परिपूरकारी, पञ्जाय न परिपूरकारी ।

“इध पन, भिक्खवे, एकच्चो पुग्गलो सीलेसु परिपूरकारी होति, समाधिस्मिं परिपूरकारी, पञ्जाय परिपूरकारी । इमे खो, भिक्खवे, चत्तारो पुग्गला सन्तो संविज्जमाना लोकस्मिं'न्ति । छट्ठं ।

७. दुतियसीलसुत्तं

१३७. “चत्तारोमे, भिक्खवे, पुग्गला सन्तो संविज्जमाना लोकस्मिं । कतमे चत्तारो? इध, भिक्खवे, एकच्चो पुग्गलो न सीलगरु होति न सीलाधिपतेय्यो, न समाधिगरु होति न समाधाधिपतेय्यो, न पञ्जागरु होति न पञ्जाधिपतेय्यो ।

“इध पन, भिक्खवे, एकच्चो पुग्गलो सीलगरु होति सीलाधिपतेय्यो, न समाधिगरु होति न समाधाधिपतेय्यो, न पञ्जागरु होति न पञ्जाधिपतेय्यो ।

“इध पन, भिक्खवे, एकच्चो पुग्गलो सीलगरु होति सीलाधिपतेय्यो, समाधिगरु होति समाधाधिपतेय्यो, न पञ्जागरु होति न पञ्जाधिपतेय्यो ।

“इध पन, भिक्खवे, एकच्चो पुग्गलो सीलगरु होति सीलाधिपतेय्यो, समाधिगरु होति समाधाधिपतेय्यो, पञ्जागरु होति पञ्जाधिपतेय्यो । इमे खो, भिक्खवे, चत्तारो पुग्गला सन्तो संविज्जमाना लोकस्मिं'न्ति । सत्तमं ।

८. निकट्टसुत्तं

१३८. “चत्तारोमे, भिक्खवे, पुग्गला सन्तो संविज्जमाना लोकस्मिं । कतमे चत्तारो? निकट्टकायो अनिकट्टचित्तो, अनिकट्टकायो निकट्टचित्तो, अनिकट्टकायो च अनिकट्टचित्तो च, निकट्टकायो च निकट्टचित्तो च ।

“कथञ्च, भिक्खवे, पुग्गलो निकट्टकायो होति अनिकट्टचित्तो? इध, भिक्खवे, एकच्चो पुग्गलो अरञ्जवनपत्थानि [अरञ्जे वनपत्थानि (सी० पी०)] पन्तानि सेनासनानि पटिसेवति । सो तत्थ कामवितक्कम्पि वितक्केति ब्यापादवितक्कम्पि वितक्केति विहिंसावितक्कम्पि वितक्केति । एवं खो, भिक्खवे, पुग्गलो निकट्टकायो होति अनिकट्टचित्तो ।

“कथञ्च, भिक्खवे, पुग्गलो अनिकट्टकायो होति निकट्टचित्तो? इध, भिक्खवे, एकच्चो पुग्गलो नहेव खो

अरञ्जवनपत्थानि पन्तानि सेनासनानि पटिसेवति । सो तत्थ नेक्खम्मवितक्कम्पि वितक्केति अब्यापादवितक्कम्पि वितक्केति अविहिंसावितक्कम्पि वितक्केति । एवं खो, भिक्खवे, पुग्गलो अनिकट्टकायो होति निकट्टचित्तो ।

“कथञ्च, भिक्खवे, पुग्गलो अनिकट्टकायो च होति अनिकट्टचित्तो च? इध, भिक्खवे, एकच्चो पुग्गलो नहेव खो अरञ्जवनपत्थानि पन्तानि सेनासनानि पटिसेवति । सो तत्थ कामवितक्कम्पि वितक्केति ब्यापादवितक्कम्पि वितक्केति विहिंसावितक्कम्पि वितक्केति । एवं खो, भिक्खवे, पुग्गलो अनिकट्टकायो च होति अनिकट्टचित्तो च ।

“कथञ्च, भिक्खवे, पुग्गलो निकट्टकायो च होति निकट्टचित्तो च? इध, भिक्खवे, एकच्चो पुग्गलो अरञ्जवनपत्थानि पन्तानि सेनासनानि पटिसेवति । सो तत्थ नेक्खम्मवितक्कम्पि वितक्केति अब्यापादवितक्कम्पि वितक्केति अविहिंसावितक्कम्पि वितक्केति । एवं खो, भिक्खवे, पुग्गलो निकट्टकायो च होति निकट्टचित्तो च । इमे खो, भिक्खवे, चत्तारो पुग्गला सन्तो संविज्जमाना लोकस्मिं’न्ति । अट्ठमं ।

९. धम्मकथिकसुत्तं

१३९. “चत्तारोमे, भिक्खवे, धम्मकथिका । कतमे चत्तारो? इध, भिक्खवे, एकच्चो धम्मकथिको अप्पञ्च भासति असहितञ्च; परिसा चस्स [परिसा च (सी० स्या० कं० पी०) पु० प० १५६] न कुसला होति सहितासहितस्स । एवरूपो, भिक्खवे, धम्मकथिको एवरूपाय परिसाय धम्मकथिकोत्वेव सङ्गं गच्छति ।

“इध पन, भिक्खवे, एकच्चो धम्मकथिको अप्पञ्च भासति सहितञ्च; परिसा चस्स कुसला होति सहितासहितस्स । एवरूपो, भिक्खवे, धम्मकथिको एवरूपाय परिसाय धम्मकथिकोत्वेव सङ्गं गच्छति ।

“इध पन, भिक्खवे, एकच्चो धम्मकथिको बहुञ्च भासति असहितञ्च; परिसा चस्स न कुसला होति सहितासहितस्स । एवरूपो, भिक्खवे, धम्मकथिको एवरूपाय परिसाय धम्मकथिकोत्वेव सङ्गं गच्छति ।

“इध पन, भिक्खवे, एकच्चो धम्मकथिको बहुञ्च भासति सहितञ्च; परिसा चस्स कुसला होति सहितासहितस्स । एवरूपो, भिक्खवे, धम्मकथिको एवरूपाय परिसाय धम्मकथिकोत्वेव सङ्गं गच्छति । इमे खो, भिक्खवे, चत्तारो धम्मकथिका’ति । नवमं ।

१०. वादीसुत्तं

१४०. “चत्तारोमे, भिक्खवे, वादी । कतमे चत्तारो? अत्थि, भिक्खवे, वादी अत्थतो परियादानं गच्छति, नो ब्यञ्जनतो; अत्थि, भिक्खवे, वादी ब्यञ्जनतो परियादानं गच्छति, नो अत्थतो; अत्थि, भिक्खवे, वादी अत्थतो च ब्यञ्जनतो च परियादानं गच्छति; अत्थि, भिक्खवे, वादी नेवत्थतो नो ब्यञ्जनतो परियादानं गच्छति । इमे खो, भिक्खवे, चत्तारो वादी । अट्ठानमेतं, भिक्खवे, अनवकासो यं चतूहि पटिसम्भिदाहि समन्नागतो [समन्नागतो भिक्खु (सी० स्या० कं०)] अत्थतो वा ब्यञ्जनतो वा परियादानं गच्छेय्या’ति । दसमं ।

पुग्गलवग्गो चतुत्थो ।

तस्सुद्धानं —

संयोजनं पटिभानो, उग्घटितज्जु उद्धानं ।

सावज्जो द्वे च सीलानि, निकट्टु धम्म वादी चाति ॥

(१५) ५. आभावगो

१. आभासुत्तं

१४१. “चतस्सो इमा, भिक्खवे, आभा । कतमा चतस्सो? चन्दाभा, सूरियाभा, अग्गाभा, पज्जाभा — इमा खो, भिक्खवे, चतस्सो आभा । एतदग्गं, भिक्खवे, इमासं चतुन्नं [चतस्सन्नं (स्या० कं०) सद्दनीतिपदमाला पस्सितब्बा] आभानं यदिदं पज्जाभा”ति । पठमं ।

२. पभासुत्तं

१४२. “चतस्सो इमा, भिक्खवे, पभा । कतमा चतस्सो? चन्दप्पभा, सूरियप्पभा, अग्गिप्पभा, पज्जापभा — इमा खो, भिक्खवे, चतस्सो पभा । एतदग्गं, भिक्खवे, इमासं चतुन्नं पभानं यदिदं पज्जापभा”ति । दुतियं ।

३. आलोकसुत्तं

१४३. “चत्तारोमे, भिक्खवे, आलोका । कतमे चत्तारो? चन्दालोको, सूरियालोको, अग्गालोको, पज्जालोको — इमे खो, भिक्खवे, चत्तारो आलोका । एतदग्गं, भिक्खवे, इमेसं चतुन्नं आलोकानं यदिदं पज्जालोको”ति । ततियं ।

४. ओभाससुत्तं

१४४. “चत्तारोमे, भिक्खवे, ओभासा । कतमे चत्तारो? चन्दोभासो, सूरियोभासो, अग्गोभासो, पज्जोभासो — इमे खो, भिक्खवे, चत्तारो ओभासा । एतदग्गं, भिक्खवे, इमेसं चतुन्नं ओभासानं यदिदं पज्जोभासो”ति । चतुत्थं ।

५. पज्जोतसुत्तं

१४५. “चत्तारोमे, भिक्खवे, पज्जोता । कतमे चत्तारो? चन्दपज्जोतो, सूरियपज्जोतो, अग्गिपज्जोतो, पज्जापज्जोतो — इमे खो, भिक्खवे, चत्तारो पज्जोता । एतदग्गं, भिक्खवे, इमेसं चतुन्नं पज्जोतानं यदिदं पज्जापज्जोतो”ति । पच्चमं ।

६. पठमकालसुत्तं

१४६. “चत्तारोमे, भिक्खवे, काला । कतमे चत्तारो? कालेन धम्मस्सवनं, कालेन धम्मसाकच्छा, कालेन सम्मसना [कालेन समथो (सी० स्या० कं० पी०)], कालेन विपस्सना — इमे खो, भिक्खवे, चत्तारो काला”ति । छट्ठं ।

७. दुतियकालसुत्तं

१४७. “चत्तारोमे, भिक्खवे, काला सम्मा भावियमाना सम्मा अनुपरिवर्त्तियमाना अनुपुब्बेन आसवानं खयं पापेन्ति । कतमे चत्तारो? कालेन धम्मस्सवनं, कालेन धम्मसाकच्छा, कालेन सम्मसना, कालेन विपस्सना — इमे खो, भिक्खवे, चत्तारो काला सम्मा भावियमाना सम्मा अनुपरिवर्त्तियमाना अनुपुब्बेन आसवानं खयं पापेन्ति ।

“सेय्यथापि, भिक्खवे, उपरिपब्बते थुल्लफुसितके देवे वस्सन्ते तं उदकं यथानिन्नं पवत्तमानं पब्बतकन्दरपदरसाखा परिपूरेति; पब्बतकन्दरपदरसाखा परिपूरा कुसोब्भे परिपूरेन्ति; कुसोब्भा परिपूरा महासोब्भे परिपूरेन्ति; महासोब्भा परिपूरा कुन्नदियो परिपूरेन्ति; कुन्नदियो परिपूरा महानदियो परिपूरेन्ति; महानदियो परिपूरा समुद्धं [समुद्धं सागरं (सी० पी० क०), समुद्धसागरं (स्या० कं०)] परिपूरेन्ति । एवमेवं खो, भिक्खवे, इमे चत्तारो काला सम्मा भावियमाना सम्मा अनुपरिवर्त्तियमाना अनुपुब्बेन आसवानं खयं पापेन्ती”ति । सत्तमं ।

८. दुच्चरितसुत्तं

१४८. “चत्तारिमानि, भिक्खवे, वचीदुच्चरितानि । कतमानि चत्तारि? मुसावादो, पिसुणा वाचा, फरुसा वाचा, सम्फप्पलापो — इमानि खो, भिक्खवे, चत्तारि वचीदुच्चरितानी”ति । अट्ठमं ।

९. सुचरितसुत्तं

१४९. “चत्तारिमानि, भिक्खवे, वचीसुचरितानि । कतमानि चत्तारि? सच्चवाचा, अपिसुणा वाचा, सण्हा वाचा, मन्तभासा — इमानि खो, भिक्खवे, चत्तारि वचीसुचरितानी”ति । नवमं ।

१०. सारसुत्तं

१५०. “चत्तारोमे, भिक्खवे, सारा । कतमे चत्तारो? सीलसारो, समाधिसारो, पज्जासारो, विमुत्तिसारो — इमे खो, भिक्खवे, चत्तारो सारा”ति । दसमं ।

आभावगो पञ्चमो ।

तस्सुद्धानं —

आभा पभा च आलोका, ओभासा चेव पज्जोता ।

द्वे काला चरिता द्वे च, होन्ति सारेन ते दसाति ॥

ततियपण्णासकं समत्तं ।

४. चतुत्थपण्णासकं

(१६) १. इन्द्रियवग्गो

१. इन्द्रियसुत्तं

१५१. “चत्तारिमानि, भिक्खवे, इन्द्रियानि । कतमानि चत्तारि? सद्धिन्द्रियं, वीरियन्द्रियं, सतिन्द्रियं, समाधिन्द्रियं — इमानि खो, भिक्खवे, चत्तारि इन्द्रियानी”ति । पठमं ।

२. सद्धाबलसुत्तं

१५२. “चत्तारिमानि, भिक्खवे, बलानि । कतमानि चत्तारि? सद्धाबलं, वीरियबलं, सतिबलं, समाधिबलं — इमानि खो, भिक्खवे, चत्तारि बलानी”ति । दुतियं ।

३. पज्जाबलसुत्तं

१५३. “चत्तारिमानि, भिक्खवे, बलानि । कतमानि चत्तारि? पज्जाबलं, वीरियबलं, अनवज्जबलं, सङ्गहबलं [सङ्गाहबलं (सी० स्या० कं० पी०)] — इमानि खो, भिक्खवे, चत्तारि बलानी”ति । ततियं ।

४. सतिबलसुत्तं

१५४. “चत्तारिमानि, भिक्खवे, बलानि । कतमानि चत्तारि? सतिबलं, समाधिबलं, अनवज्जबलं, सङ्गहबलं — इमानि खो, भिक्खवे, चत्तारि बलानी”ति । चतुत्थं ।

५. पटिसङ्खानबलसुत्तं

१५५. “चत्तारिमानि, भिक्खवे, बलानि । कतमानि चत्तारि? पटिसङ्खानबलं, भावनाबलं, अनवज्जबलं, सङ्गहबलं — इमानि खो, भिक्खवे, चत्तारि बलानी”ति । पञ्चमं ।

६. कप्पसुत्तं

१५६. “चत्तारिमानि, भिक्खवे, कप्पस्स असङ्ख्येय्यानि । कतमानि चत्तारि? यदा, भिक्खवे, कप्पो संवट्ठति, तं न सुकरं सङ्घातुं — एत्तकानि वस्सानीति वा, एत्तकानि वस्ससतानीति वा, एत्तकानि वस्ससहस्सानीति वा, एत्तकानि वस्ससतसहस्सानीति वा ।

“यदा, भिक्खवे, कप्पो संवट्ठो तिट्ठति, तं न सुकरं सङ्घातुं — एत्तकानि वस्सानीति वा, एत्तकानि वस्ससतानीति वा, एत्तकानि वस्ससहस्सानीति वा, एत्तकानि वस्ससतसहस्सानीति वा ।

“यदा, भिक्खवे, कप्पो विवट्ठति, तं न सुकरं सङ्घातुं — एत्तकानि वस्सानीति वा, एत्तकानि वस्ससतानीति वा, एत्तकानि वस्ससहस्सानीति वा, एत्तकानि वस्ससतसहस्सानीति वा ।

“यदा, भिक्खवे, कप्पो विवट्ठो तिट्ठति, तं न सुकरं सङ्घातुं — एत्तकानि वस्सानीति वा, एत्तकानि वस्ससतानीति वा, एत्तकानि वस्ससहस्सानीति वा, एत्तकानि वस्ससतसहस्सानीति वा । इमानि खो, भिक्खवे, चत्तारि कप्पस्स असङ्ख्येय्यानी”ति । छट्ठं ।

७. रोगसुत्तं

१५७. “द्वेमे, भिक्खवे, रोगा । कतमे द्वे? कायिको च रोगो चेतसिको च रोगो । दिस्सन्ति, भिक्खवे, सत्ता कायिकेन रोगेन एकम्पि वस्सं आरोग्यं पटिजानमाना, द्वेपि वस्सानि आरोग्यं पटिजानमाना, तीणिपि वस्सानि आरोग्यं पटिजानमाना, चत्तारिपि वस्सानि आरोग्यं पटिजानमाना, पञ्चपि वस्सानि आरोग्यं पटिजानमाना, दसपि वस्सानि आरोग्यं पटिजानमाना, वीसतिपि वस्सानि आरोग्यं पटिजानमाना, तिसम्पि वस्सानि आरोग्यं पटिजानमाना, चत्तारीसम्पि वस्सानि आरोग्यं पटिजानमाना, पञ्चासम्पि वस्सानि आरोग्यं पटिजानमाना, वस्ससत्तम्पि, भिय्योपि आरोग्यं पटिजानमाना । ते, भिक्खवे, सत्ता सुदुल्लभा [दुल्लभा (सी० स्या० कं० पी०)] लोकस्मिं ये चेतसिकेन रोगेन मुहुत्तम्पि आरोग्यं पटिजानन्ति, अज्जत्र खीणासवेहि ।

“चत्तारोमे, भिक्खवे, पब्बजितस्स रोगा । कतमे चत्तारो? इध, भिक्खवे, भिक्खु महिच्छो होति विघातवा असन्तुट्ठो इतरीतरचीवरपिण्डपातसेनासनगिलानप्पच्चयभेसज्जपरिक्खारेन । सो महिच्छो समानो विघातवा असन्तुट्ठो इतरीतरचीवरपिण्डपातसेनासनगिलानप्पच्चयभेसज्जपरिक्खारेन पापिकं इच्छं पणिदहति अनवज्जप्पटिलाभाय लाभसक्कारसिलोकप्पटिलाभाय । सो उट्ठहति घटति वायमति अनवज्जप्पटिलाभाय लाभसक्कारसिलोकप्पटिलाभाय । सो सङ्घाय कुलानि उपसङ्कमति, सङ्घाय निसीदति, सङ्घाय धम्मं भासति, सङ्घाय उच्चारपस्सावं सन्धारेति । इमे खो, भिक्खवे, चत्तारो पब्बजितस्स रोगा ।

“तस्मातिह, भिक्खवे, एवं सिक्खितब्बं — ‘न महिच्छा भविस्साम विघातवन्तो असन्तुट्ठा इतरीतरचीवरपिण्डपातसेनासनगिलानप्पच्चयभेसज्जपरिक्खारेन, न पापिकं इच्छं पणिदहिस्साम अनवज्जप्पटिलाभाय लाभसक्कारसिलोकप्पटिलाभाय, न उट्ठहिस्साम न घटेस्साम न वायमिस्साम अनवज्जप्पटिलाभाय लाभसक्कारसिलोकप्पटिलाभाय, खमा भविस्साम सीतस्स उण्हस्स जिघच्छाय पिपासाय डंसमकसवातातपसरीसपसम्फस्सानं दुरुत्तानं दुरागतानं वचनपथानं, उप्पन्नानं सारीरिकानं वेदनानं दुक्खानं तिब्बानं खरानं कटुकानं असातानं अमनापानं पाणहरानं अधिवासकजातिका भविस्सामा’ति । एवञ्चि वो, भिक्खवे, सिक्खितब्बं’न्ति । सत्तमं ।

८. परिहानिसुत्तं

१५८. तत्र खो आयस्मा सारिपुत्तो भिक्खू आमन्तेसि — “आवुसो भिक्खवे’ति । “आवुसो’ति खो ते भिक्खू आयस्मतो सारिपुत्तस्स पच्चस्सोसुं । आयस्मा सारिपुत्तो एतदवोच —

“यो हि कोचि, आवुसो, भिक्खु वा भिक्खुनी वा चत्तारो धम्मे अत्तनि समनुपस्सति, निट्ठमेत्थ गन्तब्बं — ‘परिहायामि कुसलेहि धम्मेहि’ । परिहानमेतं वुत्तं भगवता । कतमे चत्तारो? रागवेपुल्लत्तं [रागवेपुल्लत्तं (सी० स्या० कं० पी०)], दोसवेपुल्लत्तं, मोहवेपुल्लत्तं, गम्भीरेसु खो पनस्स ठानाठानेसु पज्जाचक्खु न कमति । यो हि कोचि, आवुसो, भिक्खु वा भिक्खुनी वा इमे चत्तारो धम्मे अत्तनि समनुपस्सति, निट्ठमेत्थ गन्तब्बं — ‘परिहायामि कुसलेहि धम्मेहि’ । परिहानमेतं वुत्तं भगवता ।

“यो हि कोचि, आवुसो, भिक्खु वा भिक्खुनी वा चत्तारो धम्मे अत्तनि समनुपस्सति, निट्ठमेत्थ गन्तब्बं — ‘न

परिहायामि कुसलेहि धम्मोहि’ । अपरिहानमेतं वुत्तं भगवता । कतमे चत्तारो? रागतनुत्तं [रागतनुत्तं (क०)], दोसतनुत्तं, मोहतनुत्तं, गम्भीरेसु खो पनस्स ठानाठानेसु पञ्चाचक्खु कमति । यो हि कोचि, आवुसो, भिक्खु वा भिक्खुनी वा इमे चत्तारो धम्मे अत्तनि समनुपस्सति, निट्ठमेत्थ गन्तब्बं — ‘न परिहायामि कुसलेहि धम्मोहि’ । अपरिहानमेतं वुत्तं भगवता’ति । अट्ठमं ।

९. भिक्खुनीसुत्तं

१५९. एवं मे सुत्तं — एकं समयं आयस्मा आनन्दो कोसम्बियं विहरति घोसितारामे । अथ खो अज्जतरा भिक्खुनी अज्जतरं पुरिसं आमन्तेसि — “एहि त्वं, अम्भो पुरिस, येनय्यो आनन्दो तेनुपसङ्कम; उपसङ्कमित्वा मम वचनेन अय्यस्स आनन्दस्स पादे सिरसा वन्द — ‘इत्थन्नामा, भन्ते, भिक्खुनी आबाधिकिनी दुक्खिता बाळ्हगिलाना । सा अय्यस्स आनन्दस्स पादे सिरसा वन्दती’ति । एवञ्च वदेहि — ‘साधु किर, भन्ते, अय्यो आनन्दो येन भिक्खुनुपस्सयो येन सा भिक्खुनी तेनुपसङ्कमतु अनुकम्पं उपादाया’”ति । “एवं, अय्ये”ति खो सो पुरिसो तस्सा भिक्खुनिया पटिस्सुत्वा येनायस्मा आनन्दो तेनुपसङ्कमि; उपसङ्कमित्वा आयस्मन्तं आनन्दं अभिवादेत्वा एकमन्तं निसीदि । एकमन्तं निसिन्नो खो सो पुरिसो आयस्मन्तं आनन्दं एतदवोच —

“इत्थन्नामा, भन्ते, भिक्खुनी आबाधिकिनी दुक्खिता बाळ्हगिलाना । सा आयस्मतो आनन्दस्स पादे सिरसा वन्दति, एवञ्च वदेति — ‘साधु किर, भन्ते, आयस्मा आनन्दो येन भिक्खुनुपस्सयो येन सा भिक्खुनी तेनुपसङ्कमतु अनुकम्पं उपादाया’”ति । अधिवासेसि खो आयस्मा आनन्दो तुण्हीभावेन ।

अथ खो आयस्मा आनन्दो निवासेत्वा पत्तचीवरमादाय येन भिक्खुनुपस्सयो येन सा भिक्खुनी तेनुपसङ्कमि । अहसा खो सा भिक्खुनी आयस्मन्तं आनन्दं दूरतोव आगच्छन्तं । दिस्वा ससीसं पारुपित्वा मज्जके निपज्जि । अथ खो आयस्मा आनन्दो येन सा भिक्खुनी तेनुपसङ्कमि; उपसङ्कमित्वा पज्जते आसने निसीदि । निसज्ज खो आयस्मा आनन्दो तं भिक्खुनि एतदवोच —

“आहारसम्भूतो अयं, भगिनि, कायो आहारं निस्साय । आहारो पहातब्बो । तण्हासम्भूतो अयं, भगिनि, कायो तण्हं निस्साय । तण्हा पहातब्बा । मानसम्भूतो अयं, भगिनि, कायो मानं निस्साय । मानो पहातब्बो । मेथुनसम्भूतो अयं, भगिनि, कायो । मेथुने च सेतुघातो वुत्तो भगवता ।

“आहारसम्भूतो अयं, भगिनि, कायो आहारं निस्साय । आहारो पहातब्बो’ति, इति खो पनेतं वुत्तं । किञ्चेतं पटिच्च वुत्तं? इध, भगिनि, भिक्खु पटिसङ्घा योनिसो आहारं आहारेति — ‘नेव दवाय न मदाय न मण्डनाय न विभूसनाय, यावदेव इमस्स कायस्स ठितिया यापनाय विहिंसूपरतिया ब्रह्मचरियानुगहाय । इति पुराणञ्च वेदनं पटिहङ्गामि, नवञ्च वेदनं न उप्पादेस्सामि । यात्रा च मे भविस्सति अनवज्जता च फासुविहारो चा’ति । सो अपरेन समयेन आहारं निस्साय आहारं पजहति । ‘आहारसम्भूतो अयं, भगिनि, कायो आहारं निस्साय । आहारो पहातब्बो’ति, इति यं तं वुत्तं इदमेतं पटिच्च वुत्तं ।

“तण्हासम्भूतो अयं, भगिनि, कायो तण्हं निस्साय । तण्हा पहातब्बा’ति, इति खो पनेतं वुत्तं । किञ्चेतं पटिच्च वुत्तं? इध, भगिनि, भिक्खु सुणाति — ‘इत्थन्नामो किर भिक्खु आसवानं खया अनासवं चेतोविमुत्तिं पज्जाविमुत्तिं दिट्ठेव धम्मे सयं अभिज्जा सच्छिक्त्वा उपसम्पज्ज विहरती’ति । तस्स एवं होति — ‘कुदास्सु नाम अहम्पि आसवानं खया अनासवं

चेतोविमुत्तिं पज्जाविमुत्तिं दिट्ठेव धम्मो सयं अभिज्जा सच्छिकत्वा उपसम्पज्ज विहरिस्सामी'ति! सो अपरेन समयेन तण्हं निस्साय तण्हं पजहति । 'तण्हासम्भूतो अयं, भगिनि, कायो तण्हं निस्साय । तण्हा पहातब्बा'ति, इति यं तं वुत्तं इदमेतं पटिच्च वुत्तं ।

“मानसम्भूतो अयं, भगिनि, कायो मानं निस्साय । मानो पहातब्बो'ति, इति खो पनेतं वुत्तं । किञ्चेतं पटिच्च वुत्तं? इध, भगिनि, भिक्खु सुणाति — ‘इत्थन्नामो किर भिक्खु आसवानं खया अनासवं चेतोविमुत्तिं पज्जाविमुत्तिं दिट्ठेव धम्मो सयं अभिज्जा सच्छिकत्वा उपसम्पज्ज विहरती'ति । तस्स एवं होति — ‘सो हि नाम आयस्मा आसवानं खया अनासवं चेतोविमुत्तिं पज्जाविमुत्तिं दिट्ठेव धम्मो सयं अभिज्जा सच्छिकत्वा उपसम्पज्ज विहरिस्सति; किमङ्गं [किमङ्गं (सी० पी०) अ० नि० ५.१८०; चूळव० ३३१; सं० नि० ५.१०२०] पनाह'न्ति! सो अपरेन समयेन मानं निस्साय मानं पजहति । 'मानसम्भूतो अयं, भगिनि, कायो मानं निस्साय । मानो पहातब्बो'ति, इति यं तं वुत्तं इदमेतं पटिच्च वुत्तं ।

“मेथुनसम्भूतो अयं, भगिनि, कायो । मेथुने च सेतुघातो वुत्तो भगवता'ति ।

अथ खो सा भिक्खुनी मज्जका वुट्ठित्वा एकंसं उत्तरासङ्गं करित्वा आयस्मतो आनन्दस्स पादेसु सिरसा निपतित्वा आयस्मन्तं आनन्दं एतदवोच — “अच्चयो मं, भन्ते, अच्चगमा, यथाबालं यथामूळं यथाअकुसलं, याहं एवमकासिं । तस्सा मे, भन्ते, अय्यो आनन्दो अच्चयं अच्चयतो पटिग्गणहातु, आयतिं संवराया'ति । “तग्घ तं [तग्घ त्वं (सी० पी० क०)], भगिनि, अच्चयो अच्चगमा, यथाबालं यथामूळं यथाअकुसलं, या त्वं एवमकासि । यतो च खो त्वं, भगिनि, अच्चयं अच्चयतो दिस्वा यथाधम्मं पटिकरोसि, तं ते मयं पटिग्गणहाम । वुट्ठि हेसा, भगिनि, अरियस्स विनये यो अच्चयं अच्चयतो दिस्वा यथाधम्मं पटिकरोति आयतिं संवरं आपज्जती'ति । नवमं ।

१०. सुगतविनयसुत्तं

१६०. “सुगतो वा, भिक्खवे, लोके तिट्ठमानो सुगतविनयो वा तदस्स बहुजनहिताय बहुजनसुखाय लोकानुकम्पाय अत्थाय हिताय सुखाय देवमनुस्सानं ।

“कतमो च, भिक्खवे, सुगतो? इध, भिक्खवे, तथागतो लोके उप्पज्जति अरहं सम्मासम्बुद्धो विज्जाचरणसम्पन्नो सुगतो लोकविदू अनुत्तरो पुरिसदम्मसारथि सत्था देवमनुस्सानं बुद्धो भगवा । अयं, भिक्खवे, सुगतो ।

“कतमो च, भिक्खवे, सुगतविनयो? सो धम्मं देसेति आदिकल्याणं मज्झेकल्याणं परियोसानकल्याणं सात्थं सब्यज्जनं, केवलपरिपुण्णं परिसुद्धं ब्रह्मचरियं पकासेति । अयं, भिक्खवे, सुगतविनयो । एवं सुगतो वा, भिक्खवे, लोके तिट्ठमानो सुगतविनयो वा तदस्स बहुजनहिताय बहुजनसुखाय लोकानुकम्पाय अत्थाय हिताय सुखाय देवमनुस्सानन्ति ।

“चत्तारोमे, भिक्खवे, धम्मा सद्धम्मस्स सम्मोसाय अन्तरधानाय संवत्तन्ति । कतमे चत्तारो? इध, भिक्खवे, भिक्खू दुग्गहितं सुत्तन्तं परियापुणन्ति दुन्निक्खित्तेहि पदव्यज्जनेहि । दुन्निक्खित्तस्स, भिक्खवे, पदव्यज्जनस्स अत्थोपि दुन्नयो होति । अयं, भिक्खवे, पठमो धम्मो सद्धम्मस्स सम्मोसाय अन्तरधानाय संवत्तति ।

“पुन चपरं, भिक्खवे, भिक्खू दुब्बचा होन्ति दोवचस्सकरणेहि धम्मेहि समन्नागता अक्खमा अप्पदक्खिणग्गाहिनो अनुसासिं । अयं, भिक्खवे, दुतियो धम्मो सद्धम्मस्स सम्मोसाय अन्तरधानाय संवत्तति ।

“पुन चपरं, भिक्खवे, ये ते भिक्खू बहुस्सुता आगतागमा धम्मधरा विनयधरा मातिकाधरा, ते न सक्कच्चं सुत्तन्तं परं वाचेन्ति । तेसं अच्चयेन छिन्नमूलको सुत्तन्तो होति अप्पटिसरणो । अयं, भिक्खवे, ततियो धम्मो सद्धम्मस्स सम्मोसाय अन्तरधानाय संवत्तति ।

“पुन चपरं, भिक्खवे, थेरा भिक्खू बाहुलिका होन्ति साथलिका, ओक्कमने पुब्बङ्गमा, पविवेके निक्खित्तधुरा, न वीरियं आरभन्ति अप्पत्तस्स पत्तिया अनधिगतस्स अधिगमाय असच्छिकतस्स सच्छिकिरियाय । तेसं पच्छिमा जनता दिट्ठानुगतिं आपज्जति । सापि होति बाहुलिका साथलिका, ओक्कमने पुब्बङ्गमा, पविवेके निक्खित्तधुरा, न वीरियं आरभति अप्पत्तस्स पत्तिया अनधिगतस्स अधिगमाय असच्छिकतस्स सच्छिकिरियाय । अयं, भिक्खवे, चतुत्थो धम्मो सद्धम्मस्स सम्मोसाय अन्तरधानाय संवत्तति । इमे खो, भिक्खवे, चत्तारो धम्मा सद्धम्मस्स सम्मोसाय अन्तरधानाय संवत्तन्ती”ति ।

“चत्तारोमे, भिक्खवे, धम्मा सद्धम्मस्स ठितिया असम्मोसाय अनन्तरधानाय संवत्तन्ति । कतमे चत्तारो? इध, भिक्खवे, भिक्खू सुग्गहितं सुत्तन्तं परियापुणन्ति सुनिक्खित्तेहि पदव्यञ्जनेहि । सुनिक्खित्तस्स, भिक्खवे, पदव्यञ्जनस्स अत्थोपि सुनयो होति । अयं, भिक्खवे, पठमो धम्मो सद्धम्मस्स ठितिया असम्मोसाय अनन्तरधानाय संवत्तति ।

“पुन चपरं, भिक्खवे, भिक्खू सुवचा होन्ति सोवचस्सकरणेहि धम्मेहि समन्नागता खमा पदक्खिणग्गाहिनो अनुसासिं । अयं, भिक्खवे, दुतियो धम्मो सद्धम्मस्स ठितिया असम्मोसाय अनन्तरधानाय संवत्तति ।

“पुन चपरं, भिक्खवे, ये ते भिक्खू बहुस्सुता आगतागमा धम्मधरा विनयधरा मातिकाधरा, ते सक्कच्चं सुत्तन्तं परं वाचेन्ति । तेसं अच्चयेन नच्छिन्नमूलको [अच्छिन्नमूलको (स्या० कं०) अ० नि० ५.१५६] सुत्तन्तो होति सप्पटिसरणो । अयं, भिक्खवे, ततियो धम्मो सद्धम्मस्स ठितिया असम्मोसाय अनन्तरधानाय संवत्तति ।

“पुन चपरं, भिक्खवे, थेरा भिक्खू न बाहुलिका होन्ति न साथलिका, ओक्कमने निक्खित्तधुरा, पविवेके पुब्बङ्गमा, वीरियं आरभन्ति अप्पत्तस्स पत्तिया अनधिगतस्स अधिगमाय असच्छिकतस्स सच्छिकिरियाय । तेसं पच्छिमा जनता दिट्ठानुगतिं आपज्जति । सापि होति न बाहुलिका न साथलिका, ओक्कमने निक्खित्तधुरा, पविवेके पुब्बङ्गमा, वीरियं आरभति अप्पत्तस्स पत्तिया अनधिगतस्स अधिगमाय असच्छिकतस्स सच्छिकिरियाय । अयं, भिक्खवे, चतुत्थो धम्मो सद्धम्मस्स ठितिया असम्मोसाय अनन्तरधानाय संवत्तति । इमे खो, भिक्खवे, चत्तारो धम्मा सद्धम्मस्स ठितिया असम्मोसाय अनन्तरधानाय संवत्तन्ती”ति । दसमं ।

इन्द्रियवग्गो पठमो ।

तस्सुद्धानं —

इन्द्रियाणि सद्धा पज्जा, सति सङ्खानपञ्चमं ।
कप्पो रोगो परिहानि, भिक्खुनी सुगतेन चाति ॥

(१७) २. पटिपदावग्गो

१. संखित्तसुत्तं

१६२. “चतस्सो इमा, भिक्खवे, पटिपदा । कतमा चतस्सो? दुक्खा पटिपदा दन्धाभिज्जा, दुक्खा पटिपदा खिप्पाभिज्जा, सुक्खा पटिपदा दन्धाभिज्जा, सुक्खा पटिपदा खिप्पाभिज्जा ।

“कतमा च, भिक्खवे, दुक्खा पटिपदा खिप्पाभिज्जा? इध, भिक्खवे, एकच्चो पकतियापि तिब्बरगजातिको होति, अभिक्खणं रागजं दुक्खं दोमनस्सं पटिसंवेदेति । पकतियापि तिब्बदोसजातिको होति, अभिक्खणं दोसजं दुक्खं दोमनस्सं पटिसंवेदेति । पकतियापि तिब्बमोहजातिको होति, अभिक्खणं मोहजं दुक्खं दोमनस्सं पटिसंवेदेति । तस्सिमानि पज्जिन्द्रियाणि अधिमत्तानि पातुभवन्ति – सद्धिन्द्रियं, वीरियिन्द्रियं, सतिन्द्रियं, समाधिन्द्रियं, पज्जिन्द्रियं । सो इमेसं पज्जनं इन्द्रियानं अधिमत्तत्ता खिप्पं आनन्तरियं पापुणाति आसवानं खयाय । अयं वुच्चति, भिक्खवे, दुक्खा पटिपदा खिप्पाभिज्जा ।

“कतमा च, भिक्खवे, सुखा पटिपदा दन्धाभिज्जा? इध, भिक्खवे, एकच्चो पकतियापि न तिब्बरागजातिको होति, नाभिक्खणं रागजं दुक्खं दोमनस्सं पटिसंवेदेति । पकतियापि न तिब्बदोसजातिको होति, नाभिक्खणं दोसजं दुक्खं दोमनस्सं पटिसंवेदेति । पकतियापि न तिब्बमोहजातिको होति, नाभिक्खणं मोहजं दुक्खं दोमनस्सं पटिसंवेदेति । तस्सिमानि पज्जिन्द्रियानि मुदूनि पातुभवन्ति — सद्धिन्द्रियं...पे०... पज्जिन्द्रियं । सो इमेसं पज्चन्नं इन्द्रियानं मुदुत्ता दन्थं आनन्तरियं पापुणाति आसवानं खयाय । अयं वृच्चति, भिक्खवे, सुखा पटिपदा दन्धाभिज्जा ।

“कतमा च, भिक्खवे, सुखा पटिपदा खिप्पाभिज्जा? इध, भिक्खवे, एकच्चो पकतियापि न तिब्बरागजातिको होति, नाभिक्खणं रागजं दुक्खं दोमनस्सं पटिसंवेदेति । पकतियापि न तिब्बदोसजातिको होति, नाभिक्खणं दोसजं दुक्खं दोमनस्सं पटिसंवेदेति । पकतियापि न तिब्बमोहजातिको होति, नाभिक्खणं मोहजं दुक्खं दोमनस्सं पटिसंवेदेति । तस्सिमानि पज्जिन्द्रियानि अधिमत्तानि पातुभवन्ति – सद्धिन्द्रियं, वीरियिन्द्रियं, सतिन्द्रियं, समाधिन्द्रियं, पज्जिन्द्रियं । सो इमेसं पच्चन्नं इन्द्रियानं अधिमत्तत्ता खिप्पं आनन्तरियं पापुणाति आसवानं खयाय । अयं वुच्चति, भिक्खवे, सुखा पटिपदा खिप्पाभिज्जा । इमा खो, भिक्खवे, चतस्सो पटिपदा”ति । दतियं ।

१६३. “चतस्सो इमा, भिक्खवे, पटिपदा । कतमा चतस्सो? दुक्खा पटिपदा दन्धाभिज्जा, दुक्खा पटिपदा खिप्पाभिज्जा, सुक्खा पटिपदा दन्धाभिज्जा, सुक्खा पटिपदा खिप्पाभिज्जा ।

“कतमा च, भिक्खवे, दुक्खा पटिपदा दन्धाभिज्जा? इध, भिक्खवे, भिक्खु असुभानुपस्सी काये विहरति, आहारे पटिकूलसज्जी [पटिकूलसज्जी (सी० स्या० कं० पी०)], सब्बलोके अनभिरतिसज्जी [अनभिरतिसज्जी (सी० स्या० कं० पी०)], सब्बसङ्गारेसु अनिच्चानुपस्सी; मरणसज्जा खो पनस्स अज्झत्तं सूपड्डिता होति । सो इमानि पञ्च सेखबलानि [सेखबलानि (स्या० कं०)] उपनिस्साय विहरति — सद्भाबलं, हिरिबलं, ओत्तप्पबलं, वीरियबलं, पज्जाबलं । तस्सिमानि पञ्चिन्द्रियानि मुदूनि पातुभवन्ति — सद्भिन्द्रियं, वीरियिन्द्रियं, सतिन्द्रियं, समाधिन्द्रियं, पज्जिन्द्रियं । सो इमेसं पञ्चन्नं इन्द्रियानं मुदुत्ता दन्धं आनन्तरियं पापुणाति आसवानं खयाय । अयं वुच्चति, भिक्खवे, दुक्खा पटिपदा दन्धाभिज्जा ।

“कतमा च, भिक्खवे, दुक्खा पटिपदा खिप्पाभिज्जा? इध, भिक्खवे, भिक्खु असुभानुपस्सी काये विहरति, आहारे पटिकूलसज्जी, सब्बलोके अनभिरतिसज्जी, सब्बसङ्गारेसु अनिच्चानुपस्सी; मरणसज्जा खो पनस्स अज्झत्तं सूपड्डिता होति । सो इमानि पञ्च सेखबलानि उपनिस्साय विहरति — सद्भाबलं...पे०... पज्जाबलं । तस्सिमानि पञ्चिन्द्रियानि अधिमत्तानि पातुभवन्ति — सद्भिन्द्रियं...पे०... पज्जिन्द्रियं । सो इमेसं पञ्चन्नं इन्द्रियानं अधिमत्तत्ता खिप्पं आनन्तरियं पापुणाति आसवानं खयाय । अयं वुच्चति, भिक्खवे, दुक्खा पटिपदा खिप्पाभिज्जा ।

“कतमा च, भिक्खवे, सुखा पटिपदा दन्धाभिज्जा? इध भिक्खवे, भिक्खु विविच्चेव कामेहि विविच्च अकुसलेहि धम्मेहि सवितक्कं सविचारं विवेकजं पीतिसुखं पठमं ज्ञानं उपसम्पज्ज विहरति; वितक्कविचारानं वूपसमा अज्झत्तं सम्पसादनं चेतसो एकोदिभावं अवितक्कं अविचारं समाधिजं पीतिसुखं दुतियं ज्ञानं उपसम्पज्ज विहरति; पीतिया च विरागा उपेक्खको च विहरति सतो च सम्पजानो सुखञ्च कायेन पटिसंवेदेति यं तं अरिया आचिक्खन्ति — ‘उपेक्खको सतिमा सुखविहारी’ति ततियं ज्ञानं उपसम्पज्ज विहरति; सुखस्स च पहाना दुक्खस्स च पहाना पुब्बेव सोमनस्सदोमनस्सानं अत्थङ्गमा अदुक्खमसुखं उपेक्खासतिपारिसुद्धिं चतुत्थं ज्ञानं उपसम्पज्ज विहरति । सो इमानि पञ्च सेखबलानि उपनिस्साय विहरति — सद्भाबलं...पे०... पज्जाबलं । तस्सिमानि पञ्चिन्द्रियानि मुदूनि पातुभवन्ति — सद्भिन्द्रियं...पे०... पज्जिन्द्रियं । सो इमेसं पञ्चन्नं इन्द्रियानं मुदुत्ता दन्धं आनन्तरियं पापुणाति आसवानं खयाय । अयं वुच्चति, भिक्खवे, सुखा पटिपदा दन्धाभिज्जा ।

“कतमा च, भिक्खवे, सुखा पटिपदा खिप्पाभिज्जा? [कथा० ८१५ आदयो] इध, भिक्खवे, भिक्खु विविच्चेव कामेहि विविच्च अकुसलेहि धम्मेहि सवितक्कं सविचारं विवेकजं पीतिसुखं पठमं ज्ञानं उपसम्पज्ज विहरति...पे०... दुतियं ज्ञानं... पे०... ततियं ज्ञानं...पे०... चतुत्थं ज्ञानं उपसम्पज्ज विहरति । सो इमानि पञ्च सेखबलानि उपनिस्साय विहरति — सद्भाबलं, हिरिबलं, ओत्तप्पबलं, वीरियबलं, पज्जाबलं । तस्सिमानि पञ्चिन्द्रियानि अधिमत्तानि पातुभवन्ति — सद्भिन्द्रियं, वीरियिन्द्रियं, सतिन्द्रियं, समाधिन्द्रियं, पज्जिन्द्रियं । सो इमेसं पञ्चन्नं इन्द्रियानं अधिमत्तत्ता खिप्पं आनन्तरियं पापुणाति आसवानं खयाय । अयं वुच्चति, भिक्खवे, सुखा पटिपदा खिप्पाभिज्जा । इमा खो, भिक्खवे, चतस्सो पटिपदा’ति । ततियं ।

४. पठमखमसुत्तं

१६४. “चतस्सो इमा, भिक्खवे, पटिपदा । कतमा चतस्सो? अक्खमा पटिपदा, खमा पटिपदा, दमा पटिपदा, समा पटिपदा । कतमा च, भिक्खवे, अक्खमा पटिपदा? इध, भिक्खवे, एकच्चो [एकच्चो पुगगलो (सी० स्या० कं०)] अक्कोसन्तं पच्चक्कोसति, रोसन्तं पटिरोसति, भण्डन्तं पटिभण्डति । अयं वुच्चति, भिक्खवे, अक्खमा पटिपदा ।

“कतमा च, भिक्खवे, खमा पटिपदा? इध, भिक्खवे, एकच्चो अक्कोसन्तं न पच्चक्कोसति, रोसन्तं न पटिरोसति,

भण्डन्तं न पटिभण्डति । अयं वुच्चति, भिक्खवे, खमा पटिपदा ।

“कतमा च, भिक्खवे, दमा पटिपदा? इध, भिक्खवे, भिक्खु चक्खुना रूपं दिस्वा न निमित्तग्गाही होति नानुब्यञ्जनग्गाही; यत्वाधिकरणमेनं चक्खुन्द्रियं असंवृतं विहरन्तं अभिज्झादोमनस्सा पापका अकुसला धम्मा अन्वास्सवेय्युं, तस्स संवराय पटिपज्जति; रक्खति चक्खुन्द्रियं; चक्खुन्द्रिये संवरं आपज्जति । सोतेन सहं सुत्वा... घानेन गन्धं घायित्वा... जिह्वाय रसं सायित्वा... कायेन फोडुब्बं फुसित्वा... मनसा धम्मं विज्जाय न निमित्तग्गाही होति नानुब्यञ्जनग्गाही; यत्वाधिकरणमेनं मनिन्द्रियं असंवृतं विहरन्तं अभिज्झादोमनस्सा पापका अकुसला धम्मा अन्वास्सवेय्युं, तस्स संवराय पटिपज्जति; रक्खति मनिन्द्रियं; मनिन्द्रिये संवरं आपज्जति । अयं वुच्चति, भिक्खवे, दमा पटिपदा ।

“कतमा च, भिक्खवे, समा पटिपदा? इध, भिक्खवे, भिक्खु उप्पन्नं कामवितक्कं नाधिवासेति पजहति विनोदेति समेति ब्यन्तीकरोति अनभावं गमेति; उप्पन्नं व्यापादवितक्कं... पे०... उप्पन्नं विहिंसावितक्कं... उप्पन्नुप्पन्ने पापके अकुसले धम्मे नाधिवासेति पजहति विनोदेति समेति ब्यन्तीकरोति अनभावं गमेति । अयं वुच्चति, भिक्खवे, समा पटिपदा । इमा खो, भिक्खवे, चतस्सो पटिपदा”ति । चतुत्थं ।

५. दुतियखमसुत्तं

१६५. “चतस्सो इमा, भिक्खवे, पटिपदा । कतमा चतस्सो? अक्खमा पटिपदा, खमा पटिपदा, दमा पटिपदा, समा पटिपदा ।

“कतमा च, भिक्खवे, अक्खमा पटिपदा? इध, भिक्खवे, एकच्चो अक्खमो होति सीतस्स उण्हस्स जिघच्छाय पिपासाय, डंसमकसवातातपसरीसपसम्फस्सानं दुरुत्तानं दुरागतानं वचनपथानं उप्पन्नानं सारीरिकानं वेदनानं दुक्खानं तिब्बानं खरानं कटुकानं असातानं अमनापानं पाणहरानं अनधिवासकजातिको होति । अयं वुच्चति, भिक्खवे, अक्खमा पटिपदा ।

“कतमा च, भिक्खवे, खमा पटिपदा? इध, भिक्खवे, एकच्चो खमो होति सीतस्स उण्हस्स जिघच्छाय पिपासाय, डंसमकसवातातपसरीसपसम्फस्सानं दुरुत्तानं दुरागतानं वचनपथानं उप्पन्नानं सारीरिकानं वेदनानं दुक्खानं तिब्बानं खरानं कटुकानं असातानं अमनापानं पाणहरानं अधिवासकजातिको होति । अयं वुच्चति, भिक्खवे, खमा पटिपदा ।

“कतमा च, भिक्खवे, दमा पटिपदा? इध, भिक्खवे, भिक्खु चक्खुना रूपं दिस्वा न निमित्तग्गाही होति... पे०... सोतेन सहं सुत्वा... घानेन गन्धं घायित्वा... जिह्वाय रसं सायित्वा... कायेन फोडुब्बं फुसित्वा... मनसा धम्मं विज्जाय न निमित्तग्गाही होति नानुब्यञ्जनग्गाही; यत्वाधिकरणमेनं मनिन्द्रियं असंवृतं विहरन्तं अभिज्झादोमनस्सा पापका अकुसला धम्मा अन्वास्सवेय्युं, तस्स संवराय पटिपज्जति; रक्खति मनिन्द्रियं; मनिन्द्रिये संवरं आपज्जति । अयं वुच्चति, भिक्खवे, दमा पटिपदा ।

“कतमा च, भिक्खवे, समा पटिपदा? इध, भिक्खवे, भिक्खु उप्पन्नं कामवितक्कं नाधिवासेति पजहति विनोदेति समेति ब्यन्तीकरोति अनभावं गमेति, उप्पन्नं व्यापादवितक्कं... पे०... उप्पन्नं विहिंसावितक्कं... उप्पन्नुप्पन्ने पापके अकुसले धम्मे नाधिवासेति पजहति विनोदेति समेति ब्यन्तीकरोति अनभावं गमेति । अयं वुच्चति, भिक्खवे, समा

पटिपदा । इमा खो, भिक्खवे, चतस्सो पटिपदा'ति । पञ्चमं ।

६. उभयसुत्तं

१६६. “चतस्सो इमा, भिक्खवे, पटिपदा । कतमा चतस्सो? दुक्खा पटिपदा दन्धाभिज्जा, दुक्खा पटिपदा खिप्पाभिज्जा, सुखा पटिपदा दन्धाभिज्जा, सुखा पटिपदा खिप्पाभिज्जा ।

“तत्र, भिक्खवे, यायं पटिपदा दुक्खा दन्धाभिज्जा, अयं, भिक्खवे, पटिपदा उभयेनेव हीना अक्खायति । यम्पायं पटिपदा दुक्खा, इमिनापायं हीना अक्खायति; यम्पायं पटिपदा दन्धा, इमिनापायं हीना अक्खायति । अयं, भिक्खवे, पटिपदा उभयेनेव हीना अक्खायति ।

“तत्र, भिक्खवे, यायं पटिपदा दुक्खा खिप्पाभिज्जा, अयं, भिक्खवे, पटिपदा दुक्खत्ता हीना अक्खायति ।

“तत्र, भिक्खवे, यायं पटिपदा सुखा दन्धाभिज्जा, अयं, भिक्खवे, पटिपदा दन्धत्ता हीना अक्खायति ।

“तत्र, भिक्खवे, यायं पटिपदा सुखा खिप्पाभिज्जा, अयं, भिक्खवे, पटिपदा उभयेनेव पणीता अक्खायति । यम्पायं पटिपदा सुखा, इमिनापायं पणीता अक्खायति; यम्पायं पटिपदा खिप्पा, इमिनापायं पणीता अक्खायति । अयं, भिक्खवे, पटिपदा उभयेनेव पणीता अक्खायति । इमा खो, भिक्खवे, चतस्सो पटिपदा'ति । छट्ठं ।

७. महामोग्गल्लानसुत्तं

१६७. अथ खो आयस्मा सारिपुत्तो येनायस्मा महामोग्गल्लानो तेनुपसङ्गमि; उपसङ्गमित्वा आयस्मता महामोग्गल्लानेन सद्धिं सम्मोदि । सम्मोदनीयं कथं सारणीयं वीतिसारेत्वा एकमन्तं निसीदि । एकमन्तं निसिन्नो खो आयस्मा सारिपुत्तो आयस्मन्तं महामोग्गल्लानं एतदवोच —

“चतस्सो इमा, आवुसो मोग्गल्लान, पटिपदा । कतमा चतस्सो? दुक्खा पटिपदा दन्धाभिज्जा, दुक्खा पटिपदा खिप्पाभिज्जा, सुखा पटिपदा दन्धाभिज्जा, सुखा पटिपदा खिप्पाभिज्जा । इमा खो, आवुसो, चतस्सो पटिपदा । इमासं, आवुसो, चतुन्नं पटिपदानं [चतस्सन्नं पटिपदानं (सी० स्या० कं०)] कतमं ते पटिपदं आगम्म अनुपादाय आसवेहि चित्तं विमुत्त'न्ति?

“चतस्सो इमा, आवुसो सारिपुत्त, पटिपदा । कतमा चतस्सो? दुक्खा पटिपदा दन्धाभिज्जा, दुक्खा पटिपदा खिप्पाभिज्जा, सुखा पटिपदा दन्धाभिज्जा, सुखा पटिपदा खिप्पाभिज्जा । इमा खो, आवुसो, चतस्सो पटिपदा । इमासं, आवुसो, चतुन्नं पटिपदानं यायं पटिपदा दुक्खा खिप्पाभिज्जा, इमं मे पटिपदं आगम्म अनुपादाय आसवेहि चित्तं विमुत्त'न्ति । सत्तमं ।

८. सारिपुत्तसुत्तं

१६८. अथ खो आयस्मा महामोग्गल्लानो येनायस्मा सारिपुत्तो तेनुपसङ्गमि; उपसङ्गमित्वा आयस्मता सारिपुत्तेन सद्धिं सम्मोदि । सम्मोदनीयं कथं सारणीयं वीतिसारेत्वा एकमन्तं निसीदि । एकमन्तं निसिन्नो खो आयस्मा

महामोग्गल्लानो आयस्मन्तं सारिपुत्तं एतदवोच —

“चतस्सो इमा, आवुसो सारिपुत्त, पटिपदा । कतमा चतस्सो? दुक्खा पटिपदा दन्धाभिज्जा, दुक्खा पटिपदा खिप्पाभिज्जा, सुखा पटिपदा दन्धाभिज्जा, सुखा पटिपदा खिप्पाभिज्जा । इमा खो, आवुसो, चतस्सो पटिपदा । इमासं, आवुसो, चतुन्नं पटिपदानं कतमं ते पटिपदं आगम्म अनुपादाय आसवेहि चित्तं विमुत्त”न्ति?

“चतस्सो इमा, आवुसो मोग्गल्लान, पटिपदा । कतमा चतस्सो? दुक्खा पटिपदा दन्धाभिज्जा, दुक्खा पटिपदा खिप्पाभिज्जा, सुखा पटिपदा दन्धाभिज्जा, सुखा पटिपदा खिप्पाभिज्जा । इमा खो, आवुसो, चतस्सो पटिपदा । इमासं, आवुसो, चतुन्नं पटिपदानं यायं पटिपदा सुखा खिप्पाभिज्जा, इमं मे पटिपदं आगम्म अनुपादाय आसवेहि चित्तं विमुत्त”न्ति । अट्ठमं ।

९. ससङ्खारसुत्तं

१६९. “चत्तारोमे, भिक्खवे, पुग्गला सन्तो संविज्जमाना लोकस्मिं । कतमे चत्तारो? इध, भिक्खवे, एकच्चो पुग्गलो दिट्ठेव धम्मे ससङ्खारपरिनिब्बायी होति । इध पन, भिक्खवे, एकच्चो पुग्गलो कायस्स भेदा ससङ्खारपरिनिब्बायी होति । इध पन, भिक्खवे, एकच्चो पुग्गलो दिट्ठेव धम्मे असङ्खारपरिनिब्बायी होति । इध पन, भिक्खवे, एकच्चो पुग्गलो कायस्स भेदा असङ्खारपरिनिब्बायी होति ।

“कथञ्च, भिक्खवे, पुग्गलो दिट्ठेव धम्मे ससङ्खारपरिनिब्बायी होति? इध, भिक्खवे, भिक्खु असुभानुपस्सी काये विहरति, आहारे पटिकूलसज्जी, सब्बलोके अनभिरतिसज्जी, सब्बसङ्खारेसु अनिच्चानुपस्सी । मरणसज्जा खो पनस्स अज्झत्तं सूपट्ठिता होति । सो इमानि पञ्च सेखबलानि उपनिस्साय विहरति — सद्भाबलं, हिरिबलं, ओत्तप्पबलं, वीरियबलं, पज्जाबलं । तस्सिमानि पञ्चिन्द्रियानि अधिमत्तानि पातुभवन्ति — सद्भिन्द्रियं, वीरियिन्द्रियं, सतिन्द्रियं, समाधिन्द्रियं, पञ्चिन्द्रियं । सो इमेसं पञ्चन्नं इन्द्रियानं अधिमत्तत्ता दिट्ठेव धम्मे ससङ्खारपरिनिब्बायी होति । एवं खो, भिक्खवे, पुग्गलो दिट्ठेव धम्मे ससङ्खारपरिनिब्बायी होति ।

“कथञ्च, भिक्खवे, पुग्गलो कायस्स भेदा ससङ्खारपरिनिब्बायी होति? इध, भिक्खवे, भिक्खु असुभानुपस्सी काये विहरति, आहारे पटिकूलसज्जी, सब्बलोके अनभिरतिसज्जी, सब्बसङ्खारेसु अनिच्चानुपस्सी । मरणसज्जा खो पनस्स अज्झत्तं सूपट्ठिता होति । सो इमानि पञ्च सेखबलानि उपनिस्साय विहरति — सद्भाबलं, हिरिबलं, ओत्तप्पबलं, वीरियबलं, पज्जाबलं । तस्सिमानि पञ्चिन्द्रियानि मुदूनि पातुभवन्ति — सद्भिन्द्रियं, वीरियिन्द्रियं, सतिन्द्रियं, समाधिन्द्रियं, पञ्चिन्द्रियं । सो इमेसं पञ्चन्नं इन्द्रियानं मुदुत्ता कायस्स भेदा ससङ्खारपरिनिब्बायी होति । एवं खो, भिक्खवे, पुग्गलो कायस्स भेदा ससङ्खारपरिनिब्बायी होति ।

“कथञ्च, भिक्खवे, पुग्गलो दिट्ठेव धम्मे असङ्खारपरिनिब्बायी होति? इध, भिक्खवे, भिक्खु विविच्चेव कामेहि...पे०... पठमं ज्ञानं...पे०... दुतियं ज्ञानं...पे०... ततियं ज्ञानं...पे०... चतुत्थं ज्ञानं उपसम्पज्ज विहरति । सो इमानि पञ्च सेखबलानि उपनिस्साय विहरति — सद्भाबलं...पे०... पज्जाबलं । तस्सिमानि पञ्चिन्द्रियानि अधिमत्तानि पातुभवन्ति — सद्भिन्द्रियं... पे०... पञ्चिन्द्रियं । सो इमेसं पञ्चन्नं इन्द्रियानं अधिमत्तत्ता दिट्ठेव धम्मे असङ्खारपरिनिब्बायी होति । एवं खो, भिक्खवे, पुग्गलो दिट्ठेव धम्मे असङ्खारपरिनिब्बायी होति ।

“कथञ्च, भिक्खवे, पुग्गलो कायस्स भेदा असङ्खारपरिनिब्बायी होति? इध, भिक्खवे, भिक्खु विविच्चेव कामेहि... पे०... पठमं ज्ञानं...पे०... दुतियं ज्ञानं...पे०... ततियं ज्ञानं...पे०... चतुत्थं ज्ञानं उपसम्पज्ज विहरति । सो इमानि पञ्च सेखबलानि उपनिस्साय विहरति — सद्भाबलं, हिरिबलं, ओत्तप्पबलं, वीरियबलं, पज्जाबलं । तस्सिमानि पञ्चिन्द्रियानि... पे०... पञ्चिन्द्रियं । सो इमेसं पञ्चन्नं इन्द्रियानं मुदुत्ता कायस्स भेदा असङ्खारपरिनिब्बायी होति । एवं खो, भिक्खवे, पुग्गलो कायस्स भेदा असङ्खारपरिनिब्बायी होति । इमे खो, भिक्खवे, चत्तारो पुग्गला सन्तो संविज्जमाना लोकस्मि”न्ति । नवमं ।

१०. युगनद्धसुत्तं

१७०. एवं मे सुतं — एकं समयं आयस्मा आनन्दो कोसम्बियं विहरति घोसितारामे । तत्र खो आयस्मा आनन्दो भिक्खू आमन्तेसि — “आवुसो भिक्खवे”ति । “आवुसो”ति खो ते भिक्खू आयस्मतो आनन्दस्स पच्चस्सोसुं । आयस्मा आनन्दो एतदवोच —

“यो हि कोचि, आवुसो, भिक्खु वा भिक्खुनी वा मम सन्तिके अरहत्तप्पत्तिं [अरहत्तप्पत्तिं (क०) पटि० म० २.१ पटिसम्भिदामग्गेपि] व्याकरोति, सब्बो सो चतूहि मग्गेहि, एतेसं वा अज्जतरेन ।

“कतमेहि चतूहि? इध, आवुसो, भिक्खु समथपुब्बङ्गमं विपस्सनं भावेति । तस्स समथपुब्बङ्गमं विपस्सनं भावयतो मग्गो सज्जायति । सो तं मग्गं आसेवति भावेति बहुलीकरोति । तस्स तं मग्गं आसेवतो भावयतो बहुलीकरोतो संयोजनानि पहीयन्ति, अनुसया ब्यन्तीहोन्ति ।

“पुन चपरं, आवुसो, भिक्खु विपस्सनापुब्बङ्गमं समथं भावेति । तस्स विपस्सनापुब्बङ्गमं समथं भावयतो मग्गो सज्जायति । सो तं मग्गं आसेवति भावेति बहुलीकरोति । तस्स तं मग्गं आसेवतो भावयतो बहुलीकरोतो संयोजनानि पहीयन्ति, अनुसया ब्यन्तीहोन्ति ।

“पुन चपरं, आवुसो, भिक्खु समथविपस्सनं युगनद्धं भावेति । तस्स समथविपस्सनं युगनद्धं भावयतो मग्गो सज्जायति । सो तं मग्गं आसेवति भावेति बहुलीकरोति । तस्स तं मग्गं आसेवतो भावयतो बहुलीकरोतो संयोजनानि पहीयन्ति, अनुसया ब्यन्तीहोन्ति ।

“पुन चपरं, आवुसो, भिक्खुनो धम्मद्वच्चविग्गहितं मानसं होति । होति सो, आवुसो, समयो यं तं चित्तं अज्झत्तमेव सन्तिट्ठति सन्निसीदति एकोदि होति समाधियति । तस्स मग्गो सज्जायति । सो तं मग्गं आसेवति भावेति बहुलीकरोति । तस्स तं मग्गं आसेवतो भावयतो बहुलीकरोतो संयोजनानि पहीयन्ति, अनुसया ब्यन्तीहोन्ति ।

“यो हि कोचि, आवुसो, भिक्खु वा भिक्खुनी वा मम सन्तिके अरहत्तप्पत्तिं व्याकरोति, सब्बो सो इमेहि चतूहि मग्गेहि, एतेसं वा अज्जतरेना”ति । दसमं ।

पटिपदावग्गो दुतियो ।

तस्सुद्धानं —

संखित्तं वित्थारासुभं, द्वे खमा उभयेन च ।
मोगल्लानो सारिपुत्तो, ससङ्खारं युगनद्धेन चाति ॥

(१८) ३. सज्चेतनियवग्गो

१. चेतनासुत्तं

१७१. [कथा० ५३९] “काये वा, भिक्खवे, सति कायसज्चेतनाहेतु उप्पज्जति अज्झत्तं सुखदुक्खं । वाचाय वा, भिक्खवे, सति वचीसज्चेतनाहेतु उप्पज्जति अज्झत्तं सुखदुक्खं । मने वा, भिक्खवे, सति मनोसज्चेतनाहेतु उप्पज्जति अज्झत्तं सुखदुक्खं अविज्जापच्चयाव ।

“सामं वा तं, भिक्खवे, कायसङ्खारं अभिसङ्खरोति, यंपच्चयास्स तं उप्पज्जति अज्झत्तं सुखदुक्खं । परे वास्स [परे वा तस्स (क०)] तं, भिक्खवे, कायसङ्खारं अभिसङ्खरोन्ति, यंपच्चयास्स तं उप्पज्जति अज्झत्तं सुखदुक्खं । सम्पजानो वा तं, भिक्खवे, कायसङ्खारं अभिसङ्खरोति, यंपच्चयास्स तं उप्पज्जति अज्झत्तं सुखदुक्खं । असम्पजानो वा तं, भिक्खवे, कायसङ्खारं अभिसङ्खरोति, यंपच्चयास्स तं उप्पज्जति अज्झत्तं सुखदुक्खं ।

“सामं वा तं, भिक्खवे, वचीसङ्खारं अभिसङ्खरोति, यंपच्चयास्स तं उप्पज्जति अज्झत्तं सुखदुक्खं; परे वास्स तं, भिक्खवे, वचीसङ्खारं अभिसङ्खरोन्ति; यंपच्चयास्स तं उप्पज्जति अज्झत्तं सुखदुक्खं; सम्पजानो वा तं, भिक्खवे, वचीसङ्खारं अभिसङ्खरोति, यंपच्चयास्स तं उप्पज्जति अज्झत्तं सुखदुक्खं; असम्पजानो वा तं, भिक्खवे, वचीसङ्खारं अभिसङ्खरोति, यंपच्चयास्स तं उप्पज्जति अज्झत्तं सुखदुक्खं ।

“सामं वा तं, भिक्खवे, मनोसङ्खारं अभिसङ्खरोति, यंपच्चयास्स तं उप्पज्जति अज्झत्तं सुखदुक्खं; परे वास्स तं, भिक्खवे, मनोसङ्खारं अभिसङ्खरोन्ति, यंपच्चयास्स तं उप्पज्जति अज्झत्तं सुखदुक्खं; सम्पजानो वा तं, भिक्खवे, मनोसङ्खारं अभिसङ्खरोति, यंपच्चयास्स तं उप्पज्जति अज्झत्तं सुखदुक्खं; असम्पजानो वा तं, भिक्खवे, मनोसङ्खारं अभिसङ्खरोति, यंपच्चयास्स तं उप्पज्जति अज्झत्तं सुखदुक्खं ।

“इमेसु, भिक्खवे, धम्मेसु अविज्जा अनुपतिता, अविज्जायत्वेव असेसविरागनिरोधा सो कायो न होति यंपच्चयास्स तं उप्पज्जति अज्झत्तं सुखदुक्खं, सा वाचा न होति यंपच्चयास्स तं उप्पज्जति अज्झत्तं सुखदुक्खं, सो मनो न होति यंपच्चयास्स तं उप्पज्जति अज्झत्तं सुखदुक्खं, खेत्तं तं [वत्थुं तं (सब्बत्थ)] न होति...पे०... वत्थुं तं न होति...पे०... आयतनं तं न होति...पे०... अधिकरणं तं न होति यंपच्चयास्स तं उप्पज्जति अज्झत्तं सुखदुक्खं”न्ति ।

“चत्तारोमे, भिक्खवे, अत्तभावपटिलाभा । कतमे चत्तारो? अत्थि, भिक्खवे, अत्तभावपटिलाभो, यस्मिं अत्तभावपटिलाभे अत्तसज्चेतना कमति, नो परसज्चेतना । अत्थि, भिक्खवे, अत्तभावपटिलाभो, यस्मिं अत्तभावपटिलाभे परसज्चेतना कमति, नो अत्तसज्चेतना । अत्थि, भिक्खवे, अत्तभावपटिलाभो, यस्मिं अत्तभावपटिलाभे अत्तसज्चेतना च कमति परसज्चेतना च । अत्थि, भिक्खवे, अत्तभावपटिलाभो, यस्मिं अत्तभावपटिलाभे नेवत्तसज्चेतना कमति, नो परसज्चेतना । इमे खो, भिक्खवे, चत्तारो अत्तभावपटिलाभा”ति ।

एवं वुत्ते आयस्मा सारिपुत्तो भगवन्तं एतदवोच — “इमस्स खो अहं, भन्ते, भगवता संखित्तेन भासितस्स एवं वित्थारेन अत्थं आजानामि — ‘तत्र, भन्ते, यायं अत्तभावपटिलाभो यस्मिं अत्तभावपटिलाभे अत्तसज्चेतना कमति नो परसज्चेतना, अत्तसज्चेतनाहेतु तेसं सत्तानं तम्हा काया चुति होति । तत्र, भन्ते, यायं अत्तभावपटिलाभो यस्मिं अत्तभावपटिलाभे परसज्चेतना कमति नो अत्तसज्चेतना, परसज्चेतनाहेतु तेसं सत्तानं तम्हा काया चुति होति । तत्र, भन्ते, यायं अत्तभावपटिलाभो यस्मिं अत्तभावपटिलाभे अत्तसज्चेतना च कमति परसज्चेतना च, अत्तसज्चेतना च परसज्चेतना च हेतु तेसं सत्तानं तम्हा काया चुति होति । तत्र, भन्ते, यायं अत्तभावपटिलाभो यस्मिं अत्तभावपटिलाभे नेव अत्तसज्चेतना कमति नो परसज्चेतना, कतमे तेन देवा दट्ठब्बा’”ति? “नेवसज्जानासज्जायतनूपगा, सारिपुत्त, देवा तेन दट्ठब्बा’”ति ।

“को नु खो, भन्ते, हेतु को पच्चयो, येन मिधेकच्चे सत्ता तम्हा काया चुता आगामिनो होन्ति आगन्तारो इत्थत्तं? को पन, भन्ते, हेतु को पच्चयो, येन मिधेकच्चे सत्ता तम्हा काया चुता अनागामिनो होन्ति अनागन्तारो इत्थत्तं”न्ति? “इध, सारिपुत्त, एकच्चस्स पुगलस्स ओरम्भागियानि संयोजनानि अप्पहीनानि होन्ति, सो दिट्ठेव धम्मे नेवसज्जानासज्जायतनं उपसम्पज्ज विहरति । सो तदस्सादेति, तं निकामेति, तेन च वित्तिं आपज्जति; तत्थ ठितो तदधिमुत्तो तब्बहुलविहारी अपरिहीनो कालं कुरुमानो नेवसज्जानासज्जायतनूपगानं देवानं सहब्यतं उपपज्जति । सो ततो चुतो आगामी होति आगन्ता इत्थत्तं ।

“इध पन, सारिपुत्त, एकच्चस्स पुगलस्स ओरम्भागियानि संयोजनानि पहीनानि होन्ति, सो दिट्ठेव धम्मे नेवसज्जानासज्जायतनं उपसम्पज्ज विहरति । सो तदस्सादेति, तं निकामेति, तेन च वित्तिं आपज्जति; तत्थ ठितो तदधिमुत्तो तब्बहुलविहारी अपरिहीनो कालं कुरुमानो नेवसज्जानासज्जायतनूपगानं देवानं सहब्यतं उपपज्जति । सो ततो चुतो अनागामी होति अनागन्ता इत्थत्तं ।

“अयं खो, सारिपुत्त, हेतु अयं पच्चयो, येन मिधेकच्चे सत्ता तम्हा काया चुता आगामिनो होन्ति आगन्तारो इत्थत्तं । अयं पन, सारिपुत्त, हेतु अयं पच्चयो, येन मिधेकच्चे सत्ता तम्हा काया चुता अनागामिनो होन्ति अनागन्तारो इत्थत्तं”न्ति । पठमं ।

२. विभत्तिसुत्तं

१७२. तत्र खो आयस्मा सारिपुत्तो भिक्खू आमन्तेसि — “आवुसो भिक्खवे”ति । “आवुसो”ति खो ते भिक्खू आयस्मतो सारिपुत्तस्स पच्चस्सोसुं । आयस्मा सारिपुत्तो एतदवोच —

“अद्धमासूपसम्पन्नेन मे, आवुसो, अत्थपटिसम्भिदा सच्छिकता ओधिसो ब्यज्जनसो । तमहं अनेकपरियायेन आचिक्खामि देसेमि पज्जापेमि पट्टपेमि विवरामि विभजामि उत्तानीकरोमि । यस्स खो पनस्स कङ्का वा विमति वा, सो मं पज्हेन । अहं वेय्याकरणेन सम्मुखीभूतो नो सत्था यो नो धम्मानं सुकुसलो ।

“अद्धमासूपसम्पन्नेन मे, आवुसो, धम्मपटिसम्भिदा सच्छिकता ओधिसो ब्यज्जनसो । तमहं अनेकपरियायेन आचिक्खामि देसेमि पज्जापेमि पट्टपेमि विवरामि विभजामि उत्तानीकरोमि । यस्स खो पनस्स कङ्का वा विमति वा, सो मं पज्हेन । अहं वेय्याकरणेन सम्मुखीभूतो नो सत्था यो नो धम्मानं सुकुसलो ।

“अद्धमासूपसम्पन्नेन मे, आवुसो, निरुत्तिपटिसम्भिदा सच्छिकता ओधिसो ब्यज्जनसो । तमहं अनेकपरियायेन

आचिक्खामि देसेमि पज्जापेमि पट्टपेमि विवरामि विभजामि उत्तानीकरोमि । यस्स खो पनस्स कङ्खा वा विमति वा, सो मं पज्हेन । अहं वेय्याकरणेन सम्मुखीभूतो नो सत्था यो नो धम्मनं सुकुसलो ।

“अद्धमासूपसम्पन्नेन मे, आवुसो, पटिभानपटिसम्भिदा सच्छिकता ओधिसो व्यञ्जनसो । तमहं अनेकपरियायेन आचिक्खामि देसेमि पज्जापेमि पट्टपेमि विवरामि विभजामि उत्तानीकरोमि । यस्स खो पनस्स कङ्खा वा विमति वा, सो मं पज्हेन । अहं वेय्याकरणेन सम्मुखीभूतो नो सत्था यो नो धम्मनं सुकुसलो”ति । दुतियं ।

३. महाकोट्टिकसुत्तं

१७३. अथ खो आयस्मा महाकोट्टिको येनायस्मा सारिपुत्तो तेनुपसङ्गमि; उपसङ्गमित्वा आयस्मता सारिपुत्तेन सद्धिं सम्मोदि । सम्मोदनीयं कथं सारणीयं वीतिसारेत्वा एकमन्तं निसीदि । एकमन्तं निसिन्नो खो आयस्मा महाकोट्टिको आयस्मन्तं सारिपुत्तं एतदवोच —

“छन्नं, आवुसो, फस्सायतनानं असेसविरागनिरोधा अत्थज्जं किञ्ची”ति?

“मा हेवं, आवुसो” ।

“छन्नं, आवुसो, फस्सायतनानं असेसविरागनिरोधा नत्थज्जं किञ्ची”ति?

“मा हेवं, आवुसो” ।

“छन्नं, आवुसो, फस्सायतनानं असेसविरागनिरोधा अत्थि च नत्थि च अज्जं किञ्ची”ति?

“मा हेवं, आवुसो” ।

“छन्नं, आवुसो, फस्सायतनानं असेसविरागनिरोधा नेवत्थि नो नत्थज्जं किञ्ची”ति?

“मा हेवं, आवुसो” ।

““छन्नं, आवुसो, फस्सायतनानं असेसविरागनिरोधा अत्थज्जं किञ्ची”ति, इति पुट्ठो समानो ‘मा हेवं, आवुसो’ति वदेसि । ‘छन्नं, आवुसो, फस्सायतनानं असेसविरागनिरोधा नत्थज्जं किञ्ची’ति, इति पुट्ठो समानो — ‘मा हेवं, आवुसो’ति वदेसि । ‘छन्नं, आवुसो, फस्सायतनानं असेसविरागनिरोधा अत्थि च नत्थि च अज्जं किञ्ची’ति, इति पुट्ठो समानो — ‘मा हेवं, आवुसो’ति वदेसि । ‘छन्नं, आवुसो, फस्सायतनानं असेसविरागनिरोधा नेवत्थि नो नत्थज्जं किञ्ची’ति, इति पुट्ठो समानो — ‘मा हेवं, आवुसो’ति वदेसि । यथा कथं पन, आवुसो, इमस्स भासितस्स अत्थो दट्ठब्बो”ति?

““छन्नं, आवुसो, फस्सायतनानं असेसविरागनिरोधा अत्थज्जं किञ्ची”ति, इति वदं अप्पपज्जं पपज्जेति । ‘छन्नं, आवुसो, फस्सायतनानं असेसविरागनिरोधा नत्थज्जं किञ्ची’ति, इति वदं अप्पपज्जं पपज्जेति । ‘छन्नं, आवुसो, फस्सायतनानं असेसविरागनिरोधा अत्थि च नत्थि च अज्जं किञ्ची’ति, इति वदं अप्पपज्जं पपज्जेति । ‘छन्नं, आवुसो, फस्सायतनानं असेसविरागनिरोधा नेवत्थि नो नत्थज्जं किञ्ची’ति, इति वदं अप्पपज्जं पपज्जेति । यावता, आवुसो, छन्नं

फस्सायतनानं गति तावता पपञ्चस्स गति; यावता पपञ्चस्स गति तावता छन्नं फस्सायतनानं गति । छन्नं, आवुसो, फस्सायतनानं असेसविरागनिरोधा पपञ्चनिरोधो पपञ्चवूपसमो”ति । ततियं ।

४. आनन्दसुत्तं

१७४. अथ खो आयस्मा आनन्दो येनायस्मा महाकोट्टिको तेनुपसङ्गमि; उपसङ्गमित्वा आयस्मता महाकोट्टिकेन सद्धि सम्मोदि । सम्मोदनीयं कथं सारणीयं वीतिसारेत्वा एकमन्तं निसीदि । एकमन्तं निसिन्नो खो आयस्मा आनन्दो आयस्मन्तं महाकोट्टिकं एतदवोच —

“छन्नं, आवुसो, फस्सायतनानं असेसविरागनिरोधा अत्थज्जं किज्जी”ति?

“मा हेवं, आवुसो” ।

“छन्नं, आवुसो, फस्सायतनानं असेसविरागनिरोधा नत्थज्जं किज्जी”ति?

“मा हेवं, आवुसो” ।

“छन्नं, आवुसो, फस्सायतनानं असेसविरागनिरोधा अत्थि च नत्थि च अज्जं किज्जी”ति?

“मा हेवं, आवुसो” ।

“छन्नं, आवुसो, फस्सायतनानं असेसविरागनिरोधा नेवत्थि नो नत्थज्जं किज्जी”ति?

“मा हेवं, आवुसो” ।

““छन्नं, आवुसो, फस्सायतनानं असेसविरागनिरोधा अत्थज्जं किज्जी”ति, इति पुट्ठो समानो — ‘मा हेवं, आवुसो’ति वदेसि । ‘छन्नं, आवुसो, फस्सायतनानं असेसविरागनिरोधा नत्थज्जं किज्जी’ति, इति पुट्ठो समानो — ‘मा हेवं, आवुसो’ति वदेसि । ‘छन्नं, आवुसो, फस्सायतनानं असेसविरागनिरोधा अत्थि च नत्थि च अज्जं किज्जी’ति, इति पुट्ठो समानो — ‘मा हेवं, आवुसो’ति वदेसि । ‘छन्नं, आवुसो, फस्सायतनानं असेसविरागनिरोधा नेवत्थि नो नत्थज्जं किज्जी’ति, इति पुट्ठो समानो — ‘मा हेवं, आवुसो’ति वदेसि । यथा कथं पनावुसो, इमस्स भासितस्स अत्थो दट्ठब्बो”ति?

““छन्नं, आवुसो, फस्सायतनानं असेसविरागनिरोधा अत्थज्जं किज्जी”ति, इति वदं अप्पपञ्चं पपञ्चेति । ‘छन्नं, आवुसो, फस्सायतनानं असेसविरागनिरोधा नत्थज्जं किज्जी’ति, इति वदं अप्पपञ्चं पपञ्चेति । ‘छन्नं, आवुसो, फस्सायतनानं असेसविरागनिरोधा अत्थि च नत्थि च अज्जं किज्जी’ति, इति वदं अप्पपञ्चं पपञ्चेति । ‘छन्नं, आवुसो, फस्सायतनानं असेसविरागनिरोधा नेवत्थि नो नत्थज्जं किज्जी’ति, इति वदं अप्पपञ्चं पपञ्चेति । यावता, आवुसो, छन्नं फस्सायतनानं गति तावता पपञ्चस्स गति । यावता पपञ्चस्स गति तावता छन्नं फस्सायतनानं गति । छन्नं, आवुसो, फस्सायतनानं असेसविरागनिरोधा पपञ्चनिरोधो पपञ्चवूपसमो”ति । चतुत्थं ।

५. उपवाणसुत्तं

१७५. अथ खो आयस्मा उपवाणो येनायस्मा सारिपुत्तो तेनुपसङ्गमि; उपसङ्गमित्वा आयस्मता सारिपुत्तेन सद्धिं सम्मोदि । सम्मोदनीयं कथं सारणीयं वीतिसारेत्वा एकमन्तं निसीदि । एकमन्तं निसिन्नो खो आयस्मा उपवाणो आयस्मन्तं सारिपुत्तं एतदवोच —

“किं नु खो, आवुसो सारिपुत्त, विज्जायन्तकरो होती”ति?

“नो हिदं, आवुसो” ।

“किं पनावुसो सारिपुत्त, चरणेनन्तकरो होती”ति?

“नो हिदं, आवुसो” ।

“किं पनावुसो सारिपुत्त, विज्जाचरणेनन्तकरो होती”ति?

“नो हिदं, आवुसो” ।

“किं पनावुसो सारिपुत्त, अञ्जत्र विज्जाचरणेनन्तकरो होती”ति?

“नो हिदं, आवुसो” ।

“किं नु खो, आवुसो सारिपुत्त, विज्जायन्तकरो होती”ति, इति पुट्ठो समानो — ‘नो हिदं, आवुसो’ति वदेसि । ‘किं पनावुसो सारिपुत्त, चरणेनन्तकरो होती’ति, इति पुट्ठो समानो — ‘नो हिदं, आवुसो’ति वदेसि । ‘किं पनावुसो सारिपुत्त, विज्जाचरणेनन्तकरो होती’ति, इति पुट्ठो समानो — ‘नो हिदं, आवुसो’ति वदेसि । ‘किं पनावुसो सारिपुत्त, अञ्जत्र विज्जाचरणेनन्तकरो होती’ति, इति पुट्ठो समानो — ‘नो हिदं, आवुसो’ति वदेसि । यथा कथं पनावुसो, अन्तकरो होती”ति?

“विज्जाय चे, आवुसो, अन्तकरो अभविस्स, सउपादानोव समानो अन्तकरो अभविस्स । चरणेन चे, आवुसो, अन्तकरो अभविस्स, सउपादानोव समानो अन्तकरो अभविस्स । विज्जाचरणेन चे, आवुसो, अन्तकरो अभविस्स, सउपादानोव समानो अन्तकरो अभविस्स । अञ्जत्र विज्जाचरणेन चे, आवुसो, अन्तकरो अभविस्स, पुथुज्जनो अन्तकरो अभविस्स । पुथुज्जनो हि, आवुसो, अञ्जत्र विज्जाचरणेन । चरणविपन्नो खो, आवुसो, यथाभूतं न जानाति न पस्सति । चरणसम्पन्नो यथाभूतं जानाति पस्सति । यथाभूतं जानं पस्सं अन्तकरो होती”ति । पञ्चमं ।

६. आयाचनसुत्तं

१७६. “सद्धो, भिक्खवे, भिक्खु एवं सम्मा आयाचमानो आयाचेय्य — ‘तादिसो होमि यादिसा सारिपुत्तमोगल्लाना’ति [अ० नि० २.१३१ इदं सुत्तं आगतं] । एसा, भिक्खवे, तुला एतं पमाणं मम सावकानं भिक्खून्, यदिदं सारिपुत्तमोगल्लाना ।

“सद्धा, भिक्खवे, भिक्खुनी एवं सम्मा आयाचमाना आयाचेय्य — ‘तादिसा होमि यादिसा खेमा च भिक्खुनी उप्पलवण्णा चा’ति । एसा, भिक्खवे, तुला एतं पमाणं मम साविकानं भिक्खुनीन्, यदिदं खेमा च भिक्खुनी उप्पलवण्णा च ।

“सद्धो, भिक्खवे, उपासको एवं सम्मा आयाचमानो आयाचेय्य — ‘तादिसो होमि यादिसो चित्तो च गहपति हत्थको च आळवको’ति । एसा, भिक्खवे, तुला एतं पमाणं मम सावकानं उपासकानं, यदिदं चित्तो च गहपति हत्थको च आळवको ।

“सद्धा, भिक्खवे, उपासिका एवं सम्मा आयाचमाना आयाचेय्य — ‘तादिसा होमि यादिसा खुज्जुत्तरा च उपासिका वेळुकण्डकिया च नन्दमाता’ति । एसा, भिक्खवे, तुला एतं पमाणं मम साविकानं उपासिकानं, यदिदं खुज्जुत्तरा च उपासिका वेळुकण्डकिया च नन्दमाता’ति । छट्ठं ।

७. राहुलसुत्तं

१७७. अथ खो आयस्मा राहुलो येन भगवा तेनुपसङ्कमि; उपसङ्कमित्वा भगवन्तं अभिवादेत्वा एकमन्तं निसीदि । एकमन्तं निसिन्नं खो आयस्मन्तं राहुलं भगवा एतदवोच —

“या च, राहुल, अज्झत्तिका पथवीधातु या च बाहिरा पथवीधातु, पथवीधातुरेवेसा । ‘तं नेतं मम, नेसोहमस्मि, न मेसो अत्ता’ति, एवमेतं यथाभूतं सम्मप्पज्जाय दट्ठब्बं । एवमेतं यथाभूतं सम्मप्पज्जाय दिस्वा पथवीधातुया निब्बिन्दति, पथवीधातुया चित्तं विराजेति ।

“या च, राहुल, अज्झत्तिका आपोधातु या च बाहिरा आपोधातु, आपोधातुरेवेसा । ‘तं नेतं मम, नेसोहमस्मि, न मेसो अत्ता’ति, एवमेतं यथाभूतं सम्मप्पज्जाय दट्ठब्बं । एवमेतं यथाभूतं सम्मप्पज्जाय दिस्वा आपोधातुया निब्बिन्दति, आपोधातुया चित्तं विराजेति ।

“या च, राहुल, अज्झत्तिका तेजोधातु या च बाहिरा तेजोधातु, तेजोधातुरेवेसा । ‘तं नेतं मम, नेसोहमस्मि, न मेसो अत्ता’ति, एवमेतं यथाभूतं सम्मप्पज्जाय दट्ठब्बं । एवमेतं यथाभूतं सम्मप्पज्जाय दिस्वा तेजोधातुया निब्बिन्दति, तेजोधातुया चित्तं विराजेति ।

“या च, राहुल, अज्झत्तिका वायोधातु या च बाहिरा वायोधातु, वायोधातुरेवेसा । ‘तं नेतं मम, नेसोहमस्मि, न मेसो अत्ता’ति, एवमेतं यथाभूतं सम्मप्पज्जाय दट्ठब्बं । एवमेतं यथाभूतं सम्मप्पज्जाय दिस्वा वायोधातुया निब्बिन्दति, वायोधातुया चित्तं विराजेति ।

“यतो खो, राहुल, भिक्खु इमासु चतूसु धातूसु नेवत्तानं न अत्तनियं समनुपस्सति, अयं वुच्चति, राहुल, भिक्खु अच्छेच्छि तण्हं, विवत्तयि संयोजनं, सम्मा मानाभिसमया अन्तमकासि दुक्खस्सा”ति । सत्तमं ।

८. जम्बालीसुत्तं

१७८. “चत्तारोमे, भिक्खवे, पुग्गला सन्तो संविज्जमाना लोकस्मिं । कतमे चत्तारो? इध, भिक्खवे, भिक्खु अज्जतरं सन्तं चेतोविमुत्तिं उपसम्पज्ज विहरति । सो सक्कायनिरोधं मनसि करोति । तस्स सक्कायनिरोधं मनसि करोतो सक्कायनिरोधे चित्तं न पक्खन्दति नप्पसीदति न सन्तिट्ठति नाधिमुच्चति । तस्स खो एवं [तस्स को एतं (सी० स्या० कं० पी०), एवं खो तस्स (?) “एवं हि तस्सा भिक्खवे जम्बालिया”ति पाठो विय], भिक्खवे, भिक्खुनो न सक्कायनिरोधो

पाटिकङ्खो । सेय्यथापि, भिक्खवे, पुरिसो लेपगतेन [लसगतेन (सी० पी०)] हत्थेन साखं गण्हेय्य, तस्स सो हत्थो सज्जेय्यपि गण्हेय्यपि [गण्हेय्यपि (?)] बज्जेय्यपि [खज्जेय्यपि (सी०)]; एवमेवं खो, भिक्खवे, भिक्खु अज्जतरं सन्तं चेतोविमुत्तिं उपसम्पज्ज विहरति । सो सक्कायनिरोधं मनसि करोति । तस्स सक्कायनिरोधं मनसि करोतो सक्कायनिरोधे चित्तं न पक्खन्दति नप्पसीदति न सन्तिट्ठति नाधिमुच्चति । तस्स खो एवं, भिक्खवे, भिक्खुनो न सक्कायनिरोधो पाटिकङ्खो ।

“इध पन, भिक्खवे, भिक्खु अज्जतरं सन्तं चेतोविमुत्तिं उपसम्पज्ज विहरति । सो सक्कायनिरोधं मनसि करोति । तस्स सक्कायनिरोधं मनसि करोतो सक्कायनिरोधे चित्तं पक्खन्दति पसीदति सन्तिट्ठति अधिमुच्चति । तस्स खो एवं, भिक्खवे, भिक्खुनो सक्कायनिरोधो पाटिकङ्खो । सेय्यथापि, भिक्खवे, पुरिसो सुद्धेन हत्थेन साखं गण्हेय्य, तस्स सो हत्थो नेव सज्जेय्य न गण्हेय्य न बज्जेय्य; एवमेवं खो, भिक्खवे, भिक्खु अज्जतरं सन्तं चेतोविमुत्तिं उपसम्पज्ज विहरति । सो सक्कायनिरोधं मनसि करोति । तस्स सक्कायनिरोधं मनसि करोतो सक्कायनिरोधे चित्तं पक्खन्दति पसीदति सन्तिट्ठति अधिमुच्चति । तस्स खो एवं, भिक्खवे, भिक्खुनो सक्कायनिरोधो पाटिकङ्खो ।

“इध पन, भिक्खवे, भिक्खु अज्जतरं सन्तं चेतोविमुत्तिं उपसम्पज्ज विहरति । सो अविज्जाप्पभेदं मनसि करोति । तस्स अविज्जाप्पभेदं मनसि करोतो अविज्जाप्पभेदे चित्तं न पक्खन्दति नप्पसीदति न सन्तिट्ठति नाधिमुच्चति । तस्स खो एवं, भिक्खवे, भिक्खुनो न अविज्जाप्पभेदो पाटिकङ्खो । सेय्यथापि, भिक्खवे, जम्बाली अनेकवस्सगणिका । तस्सा पुरिसो यानि चेव आयमुखानि तानि पिदहेय्य, यानि च अपायमुखानि तानि विवरेय्य, देवो च न सम्मा धारं अनुप्पवेच्छेय्य । एवज्झि तस्सा, भिक्खवे, जम्बालिया न आळिप्पभेदो पाटिकङ्खो । एवमेवं खो, भिक्खवे, भिक्खु अज्जतरं सन्तं चेतोविमुत्तिं उपसम्पज्ज विहरति । सो अविज्जाप्पभेदं मनसि करोति । तस्स अविज्जाप्पभेदं मनसि करोतो अविज्जाप्पभेदे चित्तं न पक्खन्दति नप्पसीदति न सन्तिट्ठति नाधिमुच्चति । तस्स खो एवं, भिक्खवे, भिक्खुनो न अविज्जाप्पभेदो पाटिकङ्खो ।

“इध पन, भिक्खवे, भिक्खु अज्जतरं सन्तं चेतोविमुत्तिं उपसम्पज्ज विहरति । सो अविज्जाप्पभेदं मनसि करोति । तस्स अविज्जाप्पभेदं मनसि करोतो अविज्जाप्पभेदे चित्तं पक्खन्दति पसीदति सन्तिट्ठति अधिमुच्चति । तस्स खो एवं, भिक्खवे, भिक्खुनो अविज्जाप्पभेदो पाटिकङ्खो । सेय्यथापि, भिक्खवे, जम्बाली अनेकवस्सगणिका । तस्सा पुरिसो यानि चेव आयमुखानि तानि विवरेय्य, यानि च अपायमुखानि तानि पिदहेय्य, देवो च सम्मा धारं अनुप्पवेच्छेय्य । एवज्झि तस्सा, भिक्खवे, जम्बालिया आळिप्पभेदो पाटिकङ्खो । एवमेवं खो, भिक्खवे, भिक्खु अज्जतरं सन्तं चेतोविमुत्तिं उपसम्पज्ज विहरति । सो अविज्जाप्पभेदं मनसि करोति । तस्स अविज्जाप्पभेदं मनसि करोतो अविज्जाप्पभेदे चित्तं पक्खन्दति पसीदति सन्तिट्ठति अधिमुच्चति । तस्स खो एवं, भिक्खवे, भिक्खुनो अविज्जाप्पभेदो पाटिकङ्खो । इमे खो, भिक्खवे, चत्तारो पुग्गला सन्तो संविज्जमाना लोकस्मि”न्ति । अट्ठमं ।

९. निब्बानसुत्तं

१७९. अथ खो आयस्मा आनन्दो येनायस्मा सारिपुत्तो तेनुपसङ्गमि; उपसङ्गमित्वा आयस्मता सारिपुत्तेन सङ्घि सम्मोदि । सम्मोदनीयं कथं सारणीयं वीतिसारेत्वा एकमन्तं निसीदि । एकमन्तं निसिन्नो खो आयस्मा आनन्दो आयस्मन्तं सारिपुत्तं एतदवोच — “को नु खो, आवुसो सारिपुत्त, हेतु को पच्चयो, येन मिधेकच्चे सत्ता दिट्ठेव धम्मे न परिनिब्बायन्ती”ति?

“इधावुसो आनन्द, सत्ता इमा हानभागिया सज्जाति यथाभूतं नप्पजानन्ति, इमा ठितिभागिया सज्जाति यथाभूतं नप्पजानन्ति, इमा विसेसभागिया सज्जाति यथाभूतं नप्पजानन्ति, इमा निब्बेधभागिया सज्जाति यथाभूतं नप्पजानन्ति । अयं खो, आवुसो आनन्द, हेतु अयं पच्चयो, येन मिधेकच्चे सत्ता दिट्ठेव धम्मे न परिनिब्बायन्ती”ति ।

“को पनावुसो सारिपुत्त, हेतु को पच्चयो, येन मिधेकच्चे सत्ता दिट्ठेव धम्मे परिनिब्बायन्ती”ति? “इधावुसो आनन्द, सत्ता इमा हानभागिया सज्जाति यथाभूतं पजानन्ति, इमा ठितिभागिया सज्जाति यथाभूतं पजानन्ति, इमा विसेसभागिया सज्जाति यथाभूतं पजानन्ति, इमा निब्बेधभागिया सज्जाति यथाभूतं पजानन्ति । अयं खो, आवुसो आनन्द, हेतु अयं पच्चयो, येन मिधेकच्चे सत्ता दिट्ठेव धम्मे परिनिब्बायन्ती”ति । नवमं ।

१०. महापदेससुत्तं

१८०. एकं समयं भगवा भोगनगरे विहरति आनन्दचेतिये [आनन्दे चेतिये (दी० नि० २.१८६) महाव० ३०३ पन अज्जथा आगतं] । तत्र खो भगवा भिक्खू आमन्तेसि — “भिक्खवो”ति । “भदन्ते”ति ते भिक्खू भगवतो पच्चस्सोसुं । भगवा एतदवोच — “चत्तारोमे, भिक्खवे, महापदेसे देसेस्सामि, तं सुणाथ, साधुकं मनसि करोथ; भासिस्सामी”ति । “एवं, भन्ते”ति खो ते भिक्खू भगवतो पच्चस्सोसुं । भगवा एतदवोच —

“कतमे, भिक्खवे, चत्तारो महापदेसा? इध, भिक्खवे, भिक्खु एवं वदेय्य — ‘सम्मुखा मेतं, आवुसो, भगवतो सुतं सम्मुखा पटिग्गहितं — अयं धम्मो, अयं विनयो, इदं सत्थुसासनं’न्ति । तस्स, भिक्खवे, भिक्खुनो भासितं नेव अभिनन्दितब्बं नप्पटिक्कोसितब्बं । अनभिनन्दित्वा अप्पटिक्कोसित्वा तानि पदव्यञ्जनानि साधुकं उग्गहेत्वा सुत्ते ओतारेतब्बानि [ओसारेतब्बानि], विनये सन्दस्सेतब्बानि । तानि चे सुत्ते ओतारियमानानि [ओसारियमानानि] विनये सन्दस्सियमानानि न चेव सुत्ते ओतरन्ति [ओसरन्ति (दी० नि० २.१८८)] न विनये सन्दिस्सन्ति, निट्ठमेत्थ गन्तब्बं — ‘अद्धा, इदं न चेव तस्स भगवतो वचनं अरहतो सम्मासम्बुद्धस्स; इमस्स च भिक्खुनो दुग्गहितं’न्ति । इति हेतं [इति हिदं (सी० स्या० कं० क०)], भिक्खवे, छट्ठेय्याथ ।

[एत्तको पाठो दीघनिकाये न दिस्सति, पेय्यालमुखेन दस्सितो भवेय्य] “इध पन, भिक्खवे, भिक्खु एवं वदेय्य — ‘सम्मुखा मेतं, आवुसो, भगवतो सुतं सम्मुखा पटिग्गहितं — अयं धम्मो, अयं विनयो, इदं सत्थुसासनं’न्ति । तस्स, भिक्खवे, भिक्खुनो भासितं नेव अभिनन्दितब्बं नप्पटिक्कोसितब्बं । अनभिनन्दित्वा अप्पटिक्कोसित्वा तानि पदव्यञ्जनानि साधुकं उग्गहेत्वा सुत्ते ओतारेतब्बानि, विनये सन्दस्सेतब्बानि [एत्तको पाठो दीघनिकाये न दिस्सति, पेय्यालमुखेन दस्सितो भवेय्य] । तानि चे सुत्ते ओतारियमानानि विनये सन्दस्सियमानानि सुत्ते चेव ओतरन्ति विनये च सन्दिस्सन्ति, निट्ठमेत्थ गन्तब्बं — ‘अद्धा, इदं तस्स भगवतो वचनं अरहतो सम्मासम्बुद्धस्स; इमस्स च भिक्खुनो सुग्गहितं’न्ति । इदं, भिक्खवे, पठमं महापदेसं धारेय्याथ ।

“इध पन, भिक्खवे, भिक्खु एवं वदेय्य — ‘असुकस्मिं नाम आवासे सङ्घो विहरति सथेरो सपामोक्खो । तस्स मे सङ्घस्स सम्मुखा सुतं सम्मुखा पटिग्गहितं — अयं धम्मो, अयं विनयो, इदं सत्थुसासनं’न्ति । तस्स, भिक्खवे, भिक्खुनो भासितं नेव अभिनन्दितब्बं नप्पटिक्कोसितब्बं । अनभिनन्दित्वा अप्पटिक्कोसित्वा तानि पदव्यञ्जनानि साधुकं उग्गहेत्वा सुत्ते ओतारेतब्बानि, विनये सन्दस्सेतब्बानि । तानि चे सुत्ते ओतारियमानानि विनये सन्दस्सियमानानि न चेव सुत्ते ओतरन्ति न विनये सन्दिस्सन्ति, निट्ठमेत्थ गन्तब्बं — ‘अद्धा, इदं न चेव तस्स भगवतो वचनं अरहतो सम्मासम्बुद्धस्स;

सञ्चेतनियवग्गो ततियो ।

तस्सुद्धानं —

चेतना विभत्ति कोट्टिको, आनन्दो उपवाणपञ्चमं ।
आयाचन-राहुल-जम्बाली, निब्बानं महापदेसेनाति ॥

(१९) ४. ब्राह्मणवग्गो

१. योधाजीवसुत्तं

१८१. “चतूहि, भिक्खवे, अङ्गेहि समन्नागतो योधाजीवो राजारहो होति राजभोग्गो, रज्जो अङ्गन्तेव सङ्खं गच्छति । कतमेहि चतूहि? इध, भिक्खवे, योधाजीवो ठानकुसलो च होति, दूरेपाती च, अक्खणवेधी च, महतो च कायस्स पदालेता । इमेहि खो, भिक्खवे, चतूहि अङ्गेहि समन्नागतो योधाजीवो राजारहो होति राजभोग्गो, रज्जो अङ्गन्तेव सङ्खं गच्छति । एवमेवं खो, भिक्खवे, चतूहि धम्मेहि समन्नागतो भिक्खु आहुनेय्यो होति पाहुनेय्यो दक्खिण्यो अज्जलिकरणीयो अनुत्तरं पुज्जक्खेत्तं लोकस्स । कतमेहि चतूहि? इध, भिक्खवे, भिक्खु ठानकुसलो च होति, दूरेपाती च, अक्खणवेधी च, महतो च कायस्स पदालेता ।

“कथञ्च, भिक्खवे, भिक्खु ठानकुसलो होति? इध, भिक्खवे, भिक्खु सीलवा होति...पे०... समादाय सिक्खति सिक्खापदेसु । एवं खो, भिक्खवे, भिक्खु ठानकुसलो होति ।

“कथञ्च, भिक्खवे, भिक्खु दूरेपाती होति? इध, भिक्खवे, भिक्खु यं किञ्चि रूपं अतीतानागतपच्चुप्पन्नं अज्झत्तं वा बहिद्भा वा ओळारिकं वा सुखुमं वा हीनं वा पणीतं वा यं दूरे सन्तिके वा, सब्बं रूपं ‘नेतं मम, नेसोहमस्मि, न मेसो अत्ता’ति एवमेतं यथाभूतं सम्मप्पज्जाय पस्सति । या काचि वेदना...पे०... या काचि सज्जा... ये केचि सङ्खारा... यं किञ्चि विज्जाणं अतीतानागतपच्चुप्पन्नं अज्झत्तं वा बहिद्भा वा ओळारिकं वा सुखुमं वा हीनं वा पणीतं वा यं दूरे सन्तिके वा, सब्बं विज्जाणं ‘नेतं मम, नेसोहमस्मि, न मेसो अत्ता’ति एवमेतं यथाभूतं सम्मप्पज्जाय पस्सति । एवं खो, भिक्खवे, भिक्खु दूरेपाती होति ।

“कथञ्च, भिक्खवे, भिक्खु अक्खणवेधी होति? इध, भिक्खवे, भिक्खु ‘इदं दुक्खं’न्ति यथाभूतं पजानाति...पे०... ‘अयं दुक्खनिरोधगामिनी पटिपदा’ति यथाभूतं पजानाति । एवं खो, भिक्खवे, भिक्खु अक्खणवेधी होति ।

“कथञ्च, भिक्खवे, भिक्खु महतो कायस्स पदालेता होति? इध, भिक्खवे, भिक्खु महन्तं अविज्जाक्खन्धं पदालेता । एवं खो, भिक्खवे, भिक्खु महतो कायस्स पदालेता होति । इमेहि खो, भिक्खवे, चतूहि धम्मेहि समन्नागतो भिक्खु आहुनेय्यो होति...पे०... अनुत्तरं पुज्जक्खेत्तं लोकस्सा”ति । पठमं ।

२. पाटिभोगसुत्तं

१८२. [कथा० ६२४] “चतुन्नं, भिक्खवे, धम्मानं नत्थि कोचि पाटिभोगो — समणो वा ब्राह्मणो वा देवो वा मारो वा

ब्रह्मा वा कोचि वा लोकस्मिं ।

“कतमेसं चतुन्नं? ‘जराधम्मं मा जीरी’ति नत्थि कोचि पाटिभोगो — समणो वा ब्राह्मणो वा देवो वा मारो वा ब्रह्मा वा कोचि वा लोकस्मिं; ‘ब्याधिधम्मं मा ब्याधियी’ति नत्थि कोचि पाटिभोगो — समणो वा ब्राह्मणो वा देवो वा मारो वा ब्रह्मा वा कोचि वा लोकस्मिं; ‘मरणधम्मं मा मीयी’ति नत्थि कोचि पाटिभोगो — समणो वा ब्राह्मणो वा देवो वा मारो वा ब्रह्मा वा कोचि वा लोकस्मिं; ‘यानि खो पन तानि पुब्बे अत्तना कतानि पापकानि कम्मानि संकिलेसिकानि पोनोभविकानि सदरानि दुक्खविपाकानि आर्यतिं जातिजरामरणिकानि, तेसं विपाको मा निब्बत्ती’ति नत्थि कोचि पाटिभोगो — समणो वा ब्राह्मणो वा देवो वा मारो वा ब्रह्मा वा कोचि वा लोकस्मिं ।

“इमेसं खो, भिक्खवे, चतुन्नं धम्मानं नत्थि कोचि पाटिभोगो — समणो वा ब्राह्मणो वा देवो वा मारो वा ब्रह्मा वा कोचि वा लोकस्मिं”न्ति । दुतियं ।

३. सुतसुत्तं

१८३. एकं समयं भगवा राजगहे विहरति वेळुवने कलन्दकनिवापे । अथ खो वस्सकारो ब्राह्मणो मगधमहामत्तो येन भगवा तेनुपसङ्कमि; उपसङ्कमित्वा भगवता सद्धिं सम्मोदि । सम्मोदनीयं कथं सारणीयं वीतिसारेत्वा एकमन्तं निसीदि । एकमन्तं निसिन्नो खो वस्सकारो ब्राह्मणो मगधमहामत्तो भगवन्तं एतदवोच —

“अहज्झि, भो गोतम, एवंवादी एवंदिट्ठि [एवंदिट्ठी (सब्बत्थ)] — ‘यो कोचि दिट्ठं भासति — एवं मे दिट्ठन्ति, नत्थि ततो दोसो; यो कोचि सुतं भासति — एवं मे सुतन्ति, नत्थि ततो दोसो; यो कोचि मुतं भासति — एवं मे मुतन्ति, नत्थि ततो दोसो; यो कोचि विज्जातं भासति — एवं मे विज्जातन्ति, नत्थि ततो दोसो’”ति ।

“नाहं, ब्राह्मण, सब्बं दिट्ठं भासितब्बन्ति वदामि; न पनाहं, ब्राह्मण, सब्बं दिट्ठं न भासितब्बन्ति वदामि; नाहं, ब्राह्मण, सब्बं सुतं भासितब्बन्ति वदामि; न पनाहं, ब्राह्मण, सब्बं सुतं न भासितब्बन्ति वदामि; नाहं, ब्राह्मण, सब्बं मुतं भासितब्बन्ति वदामि; न पनाहं, ब्राह्मण, सब्बं मुतं न भासितब्बन्ति वदामि; नाहं, ब्राह्मण, सब्बं विज्जातं भासितब्बन्ति वदामि; न पनाहं, ब्राह्मण, सब्बं विज्जातं न भासितब्बन्ति वदामि ।

“यज्झि, ब्राह्मण, दिट्ठं भासतो अकुसला धम्मा अभिवड्ढन्ति, कुसला धम्मा परिहायन्ति, एवरूपं दिट्ठं न भासितब्बन्ति वदामि । यच्च ख्वस्स, ब्राह्मण, दिट्ठं अभासतो कुसला धम्मा परिहायन्ति, अकुसला धम्मा अभिवड्ढन्ति, एवरूपं दिट्ठं भासितब्बन्ति वदामि ।

“यज्झि, ब्राह्मण, सुतं भासतो अकुसला धम्मा अभिवड्ढन्ति, कुसला धम्मा परिहायन्ति, एवरूपं सुतं न भासितब्बन्ति वदामि । यच्च ख्वस्स, ब्राह्मण, सुतं अभासतो कुसला धम्मा परिहायन्ति, अकुसला धम्मा अभिवड्ढन्ति, एवरूपं सुतं भासितब्बन्ति वदामि ।

“यज्झि, ब्राह्मण, मुतं भासतो अकुसला धम्मा अभिवड्ढन्ति, कुसला धम्मा परिहायन्ति, एवरूपं मुतं न भासितब्बन्ति वदामि । यच्च ख्वस्स, ब्राह्मण, मुतं अभासतो कुसला धम्मा परिहायन्ति, अकुसला धम्मा अभिवड्ढन्ति, एवरूपं मुतं भासितब्बन्ति वदामि ।

“यज्झि, ब्राह्मण, विज्जातं भासतो अकुसला धम्मा अभिवड्ढन्ति, कुसला धम्मा परिहायन्ति, एवरूपं विज्जातं न भासितव्वन्ति वदामि। यच्च ख्वस्स, ब्राह्मण, विज्जातं अभासतो कुसला धम्मा परिहायन्ति, अकुसला धम्मा अभिवड्ढन्ति, एवरूपं विज्जातं भासितव्वन्ति वदामी”ति।

अथ खो वस्सकारो ब्राह्मणो मगधमहामत्तो भगवतो भासितं अभिनन्दित्वा अनुमोदित्वा उट्ठायासना पक्कामीति। ततियं।

४. अभयसुत्तं

१८४. अथ खो जाणुस्सोणि ब्राह्मणो येन भगवा तेनुपसङ्कमि; उपसङ्कमित्वा भगवता सद्धिं सम्मोदि। सम्मोदनीयं कथं सारणीयं वीतिसारेत्वा एकमन्तं निसीदि। एकमन्तं निसिन्नो खो जाणुस्सोणि ब्राह्मणो भगवन्तं एतदवोच —

“अहज्झि, भो गोतम, एवंवादी एवंदिट्ठि — ‘नत्थि यो मरणधम्मो समानो न भायति, न सन्तासं आपज्जति मरणस्स’”ति। “अत्थि, ब्राह्मण, मरणधम्मो समानो भायति, सन्तासं आपज्जति मरणस्स; अत्थि पन, ब्राह्मण, मरणधम्मो समानो न भायति, न सन्तासं आपज्जति मरणस्स।

“कतमो च, ब्राह्मण, मरणधम्मो समानो भायति, सन्तासं आपज्जति मरणस्स? इध, ब्राह्मण, एकच्चो कामेसु अवीतरागो होति अविगतच्छन्दो अविगतपेमो अविगतपिपासो अविगतपरिळाहो अविगततण्हो। तमेनं अज्जतरो गाळ्हो रोगातङ्को फुसति। तस्स अज्जतरेन गाळ्हेन रोगातङ्केन फुट्ठस्स एवं होति — ‘पिया वत मं कामा जहिस्सन्ति, पिये चाहं कामे जहिस्सामी’ति। सो सोचति किलमति परिदेवति, उरत्ताळिं कन्दति, सम्मोहं आपज्जति। अयं खो, ब्राह्मण, मरणधम्मो समानो भायति, सन्तासं आपज्जति मरणस्स।

“पुन चपरं, ब्राह्मण, इधेकच्चो काये अवीतरागो होति अविगतच्छन्दो अविगतपेमो अविगतपिपासो अविगतपरिळाहो अविगततण्हो। तमेनं अज्जतरो गाळ्हो रोगातङ्को फुसति। तस्स अज्जतरेन गाळ्हेन रोगातङ्केन फुट्ठस्स एवं होति — ‘पियो वत मं कायो जहिस्सति, पियज्चाहं कायं जहिस्सामी’ति। सो सोचति किलमति परिदेवति, उरत्ताळिं कन्दति, सम्मोहं आपज्जति। अयम्पि खो, ब्राह्मण, मरणधम्मो समानो भायति, सन्तासं आपज्जति मरणस्स।

“पुन चपरं, ब्राह्मण, इधेकच्चो अकतकल्याणो होति अकतकुसलो अकतभीरुत्ताणो कतपापो कतलुद्धो कतकिब्बिसो। तमेनं अज्जतरो गाळ्हो रोगातङ्को फुसति। तस्स अज्जतरेन गाळ्हेन रोगातङ्केन फुट्ठस्स एवं होति — ‘अकतं वत मे कल्याणं, अकतं कुसलं, अकतं भीरुत्ताणं; कतं पापं, कतं लुद्धं, कतं किब्बिसं। यावता, भो, अकतकल्याणानं अकतकुसलानं अकतभीरुत्ताणानं कतपापानं कतलुद्धानं कतकिब्बिसानं गति तं गतिं पेच्च गच्छामी’ति। सो सोचति किलमति परिदेवति, उरत्ताळिं कन्दति, सम्मोहं आपज्जति। अयम्पि खो, ब्राह्मण, मरणधम्मो समानो भायति, सन्तासं आपज्जति मरणस्स।

“पुन चपरं, ब्राह्मण, इधेकच्चो कङ्खी होति विचिकिच्छी अनिट्ठङ्गतो सद्धम्मे। तमेनं अज्जतरो गाळ्हो रोगातङ्को फुसति। तस्स अज्जतरेन गाळ्हेन रोगातङ्केन फुट्ठस्स एवं होति — ‘कङ्खी वतम्हि विचिकिच्छी अनिट्ठङ्गतो सद्धम्मे’ति। सो सोचति किलमति परिदेवति, उरत्ताळिं कन्दति, सम्मोहं आपज्जति। अयम्पि खो, ब्राह्मण, मरणधम्मो समानो भायति, सन्तासं आपज्जति मरणस्स। इमे खो, ब्राह्मण, चत्तारो मरणधम्मा समाना भायन्ति, सन्तासं आपज्जन्ति मरणस्स।

“कतमो च, ब्राह्मण, मरणधम्मो समानो न भायति, न सन्तासं आपज्जति मरणस्स? इध, ब्राह्मण, एकच्चो कामेसु वीतरागो होति विगतच्छन्दो विगतपेमो विगतपिपासो विगतपरिळाहो विगततण्हो । तमेनं अज्जतरो गाळ्हो रोगातङ्को फुसति । तस्स अज्जतरेन गाळ्हेन रोगातङ्केन फुट्टस्स न एवं होति — ‘पिया वत मं कामा जहिस्सन्ति, पिये चाहं कामे जहिस्सामी’ति । सो न सोचति न किलमति न परिदेवति, न उरत्ताळिं कन्दति, न सम्मोहं आपज्जति । अयं खो, ब्राह्मण, मरणधम्मो समानो न भायति, न सन्तासं आपज्जति मरणस्स ।

“पुन चपरं, ब्राह्मण, इधेकच्चो काये वीतरागो होति विगतच्छन्दो विगतपेमो विगतपिपासो विगतपरिळाहो विगततण्हो । तमेनं अज्जतरो गाळ्हो रोगातङ्को फुसति । तस्स अज्जतरेन गाळ्हेन रोगातङ्केन फुट्टस्स न एवं होति — ‘पियो वत मं कायो जहिस्सति, पियज्चाहं कायं जहिस्सामी’ति । सो न सोचति न किलमति न परिदेवति, न उरत्ताळिं कन्दति, न सम्मोहं आपज्जति । अयम्पि खो, ब्राह्मण, मरणधम्मो समानो न भायति, न सन्तासं आपज्जति मरणस्स ।

“पुन चपरं, ब्राह्मण, इधेकच्चो अकतपापो होति अकतलुद्धो अकतकिब्बिसो कतकल्याणो कतकुसलो कतभीरुत्ताणो । तमेनं अज्जतरो गाळ्हो रोगातङ्को फुसति । तस्स अज्जतरेन गाळ्हेन रोगातङ्केन फुट्टस्स एवं होति — ‘अकतं वत मे पापं, अकतं लुद्धं, अकतं किब्बिसं; कतं कल्याणं, कतं कुसलं, कतं भीरुत्ताणं । यावता, भो, अकतपापानं अकतलुद्धानं अकतकिब्बिसानं कतकल्याणानं कतकुसलानं कतभीरुत्ताणानं गतिं तं गतिं पेच्च गच्छामी’ति । सो न सोचति न किलमति न परिदेवति, न उरत्ताळिं कन्दति, न सम्मोहं आपज्जति । अयम्पि खो, ब्राह्मण, मरणधम्मो समानो न भायति, न सन्तासं आपज्जति मरणस्स ।

“पुन चपरं, ब्राह्मण, इधेकच्चो अकङ्खी होति अविचिकिच्छी निट्ठङ्गतो सद्धम्मो । तमेनं अज्जतरो गाळ्हो रोगातङ्को फुसति । तस्स अज्जतरेन गाळ्हेन रोगातङ्केन फुट्टस्स एवं होति — ‘अकङ्खी वतम्हि अविचिकिच्छी निट्ठङ्गतो सद्धम्मो’ति । सो न सोचति न किलमति न परिदेवति, न उरत्ताळिं कन्दति, न सम्मोहं आपज्जति । अयम्पि खो, ब्राह्मण, मरणधम्मो समानो न भायति, न सन्तासं आपज्जति मरणस्स । इमे खो, ब्राह्मण, चत्तारो मरणधम्मा समाना न भायन्ति, न सन्तासं आपज्जन्ति मरणस्सा”ति ।

“अभिव्वकन्तं, भो गोतम, अभिव्वकन्तं, भो गोतम...पे०... उपासकं मं भवं गोतमो धारेतु अज्जतग्गे पाणुपेतं सरणं गतं”न्ति । चतुत्थं ।

५. ब्राह्मणसच्चसुत्तं

१८५. एकं समयं भगवा राजगहे विहरति गिञ्जकूटे पब्बते । तेन खो पन समयेन सम्बहुला अभिज्जाता अभिज्जाता परिब्बाजका सिप्पिनिकातीरे परिब्बाजकारामे पटिवसन्ति, सेय्यथिदं अन्नभारो वरधरो सकुलुदायी च परिब्बाजको अज्जे च अभिज्जाता अभिज्जाता परिब्बाजका । अथ खो भगवा सायन्हसमयं पटिसल्लाना वुट्ठितो येन सिप्पिनिकातीरे परिब्बाजकारामो तेनुपसङ्गमि ।

तेन खो पन समयेन तेसं अज्जतित्थियानं परिब्बाजकानं सन्निसिन्नानं सन्नपतितानं अयमन्तरा कथा उदपादि — “इतिपि ब्राह्मणसच्चानि, इतिपि ब्राह्मणसच्चानी”ति । अथ खो भगवा येन ते परिब्बाजका तेनुपसङ्गमि; उपसङ्गमित्वा पज्जत्ते आसने निसीदि । निसज्ज खो भगवा ते परिब्बाजके एतदवोच —

“काय नुत्थ, परिब्बाजका, एतरहि कथाय सन्निसिन्ना, का च पन वो अन्तराकथा विप्पकता”ति? “इध, भो गोतम, अम्हाकं सन्निसिन्नानं सन्नपतितानं अयमन्तराकथा उदपादि — ‘इतिपि ब्राह्मणसच्चानि, इतिपि ब्राह्मणसच्चानी’”ति ।

“चत्तारिमानि, परिब्बाजका, ब्राह्मणसच्चानि मया सयं अभिज्जा सच्छिकत्वा पवेदितानि । कतमानि चत्तारि? इध, परिब्बाजका, ब्राह्मणो एवमाह — ‘सब्बे पाणा अवज्झा’ति । इति वदं ब्राह्मणो सच्चं आह, नो मुसा । सो तेन न समणोति मज्जति, न ब्राह्मणोति मज्जति, न सेय्योहमस्मीति मज्जति, न सदिसोहमस्मीति मज्जति, न हीनोहमस्मीति मज्जति । अपि च यदेव तत्थ सच्चं तदभिज्जाय पाणानंयेव अनुदयाय [तदभिज्जाय अनुदयाय (क०)] अनुकम्पाय पटिपन्नो होति ।

“पुन चपरं, परिब्बाजका, ब्राह्मणो एवमाह — ‘सब्बे कामा अनिच्चा दुक्खा विपरिणामधम्मा’ति । इति वदं ब्राह्मणो सच्चमाह, नो मुसा । सो तेन न समणोति मज्जति, न ब्राह्मणोति मज्जति, न सेय्योहमस्मीति मज्जति, न सदिसोहमस्मीति मज्जति, न हीनोहमस्मीति मज्जति । अपि च यदेव तत्थ सच्चं तदभिज्जाय कामानंयेव निब्बिदाय विरागाय निरोधाय पटिपन्नो होति ।

“पुन चपरं, परिब्बाजका, ब्राह्मणो एवमाह — ‘सब्बे भवा अनिच्चा...पे०... भवानंयेव निब्बिदाय विरागाय निरोधाय पटिपन्नो होति ।

“पुन चपरं, परिब्बाजका, ब्राह्मणो एवमाह — ‘नाहं क्वचनि [क्वचन (सी० स्या०)] कस्सचि किञ्चनतस्मिं न च मम क्वचनि कत्थचि किञ्चनतत्थी’ति । इति वदं ब्राह्मणो सच्चं आह, नो मुसा । सो तेन न समणोति मज्जति, न ब्राह्मणोति मज्जति, न सेय्योहमस्मीति मज्जति, न सदिसोहमस्मीति मज्जति, न हीनोहमस्मीति मज्जति । अपि च यदेव तत्थ सच्चं तदभिज्जाय आकिञ्चज्जंयेव पटिपदं पटिपन्नो होति । इमानि खो, परिब्बाजका, चत्तारि ब्राह्मणसच्चानि मया सयं अभिज्जा सच्छिकत्वा पवेदितानी’”ति । पञ्चमं ।

६. उम्मगगसुत्तं

१८६. अथ खो अज्जतरो भिक्खु येन भगवा तेनुपसङ्कमि; उपसङ्कमित्वा भगवन्तं अभिवादेत्वा एकमन्तं निसीदि । एकमन्तं निसिन्नो खो सो भिक्खु भगवन्तं एतदवोच — “केन नु खो, भन्ते, लोको नीयति, केन लोको परिकस्सति, कस्स च उप्पन्नस्स वसं गच्छती”ति?

“साधु साधु, भिक्खु! भद्दको खो ते, भिक्खु, उम्मगगो [उम्मङ्गो (स्या० क०)], भद्दकं पटिभानं, कल्याणी [कल्याणा (क०)] परिपुच्छा । एवज्झि त्वं, भिक्खु, पुच्छसि — ‘केन नु खो, भन्ते, लोको नीयति, केन लोको परिकस्सति, कस्स च उप्पन्नस्स वसं गच्छती’”ति? “एवं, भन्ते” । “चित्तेन खो, भिक्खु, लोको नीयति, चित्तेन परिकस्सति, चित्तस्स उप्पन्नस्स वसं गच्छती”ति ।

“साधु, भन्ते”ति खो सो भिक्खु भगवतो भासितं अभिनन्दित्वा अनुमोदित्वा भगवन्तं उत्तरि पज्झं अपुच्छि — “‘बहुस्सुतो धम्मधरो, बहुस्सुतो धम्मधरो’ति, भन्ते, वुच्चति । कित्तावता नु खो, भन्ते, बहुस्सुतो धम्मधरो होती”ति?

“साधु साधु, भिक्खु! भद्दको खो ते, भिक्खु उम्मगगो, भद्दकं पटिभानं, कल्याणी परिपुच्छा । एवज्झि त्वं, भिक्खु, पुच्छसि — ‘बहुस्सुतो धम्मधरो, बहुस्सुतो धम्मधरो’ति, भन्ते, वुच्चति । कित्तावता नु खो, भन्ते, बहुस्सुतो धम्मधरो

होती”ति? “एवं, भन्ते” । “बहू खो, भिक्खु, मया धम्मा देसिता [बहु खो भिक्खु मया धम्मो देसितो (क०)] – सुत्तं, गेय्यं, वेय्याकरणं, गाथा, उदानं, इतिवृत्तकं, जातकं, अब्भुतधम्मं, वेदल्लं । चतुप्पदाय चेपि, भिक्खु, गाथाय अत्थमज्जाय धम्ममज्जाय धम्मानुधम्मप्पटिपन्नो होति बहुस्सुतो धम्मधरोति अलं वचनाया”ति ।

“साधु, भन्ते”ति खो सो भिक्खु भगवतो भासितं अभिनन्दित्वा अनुमोदित्वा भगवन्तं उत्तरि पञ्चं अपुच्छि – “सुतवा निब्बेधिकपज्जो, सुतवा निब्बेधिकपज्जो”ति, भन्ते, वुच्चति । कित्तावता नु खो, भन्ते, सुतवा निब्बेधिकपज्जो होती”ति?

“साधु साधु, भिक्खु! भद्वको खो ते, भिक्खु, उम्मगगो, भद्वकं पटिभानं, कल्याणी परिपुच्छा । एवञ्चि त्वं, भिक्खु, पुच्छसि – ‘सुतवा निब्बेधिकपज्जो, सुतवा निब्बेधिकपज्जोति, भन्ते, वुच्चति । कित्तावता नु खो, भन्ते, सुतवा निब्बेधिकपज्जो होती’”ति? “एवं, भन्ते” । “इध, भिक्खु, भिक्खुनो ‘इदं दुक्खं’न्ति सुतं होति, पज्जाय चस्स अत्थं अतिविज्झ पस्सति; ‘अयं दुक्खसमुदयो’ति सुतं होति, पज्जाय चस्स अत्थं अतिविज्झ पस्सति; ‘अयं दुक्खनिरोधो’ति सुतं होति, पज्जाय चस्स अत्थं अतिविज्झ पस्सति; ‘अयं दुक्खनिरोधगामिनी पटिपदा’ति सुतं होति, पज्जाय चस्स अत्थं अतिविज्झ पस्सति । एवं खो, भिक्खु, सुतवा निब्बेधिकपज्जो होती”ति ।

“साधु, भन्ते”ति खो सो भिक्खु भगवतो भासितं अभिनन्दित्वा अनुमोदित्वा भगवन्तं उत्तरि पञ्चं अपुच्छि – “पण्डितो महापज्जो, पण्डितो महापज्जो”ति, भन्ते, वुच्चति । कित्तावता नु खो, भन्ते, पण्डितो महापज्जो होती”ति?

“साधु साधु भिक्खु! भद्वको खो ते, भिक्खु, उम्मगगो, भद्वकं पटिभानं, कल्याणी परिपुच्छा । एवञ्चि त्वं भिक्खु पुच्छसि – ‘पण्डितो महापज्जो, पण्डितो महापज्जोति, भन्ते, वुच्चति । कित्तावता नु खो, भन्ते, पण्डितो महापज्जो होती’”ति? “एवं, भन्ते” । “इध, भिक्खु, पण्डितो महापज्जो नेवत्तव्याबाधाय चेतेति न परव्याबाधाय चेतेति न उभयव्याबाधाय चेतेति अत्तहितपरहितउभयहितसब्बलोकहितमेव चिन्तयमानो चिन्तेति । एवं खो, भिक्खु, पण्डितो महापज्जो होती”ति । छट्ठं ।

७. वस्सकारसुत्तं

१८७. एकं समयं भगवा राजगहे विहरति वेळुवने कलन्दकनिवापे । अथ खो वस्सकारो ब्राह्मणो मगधमहामत्तो येन भगवा तेनुपसङ्गमि; उपसङ्गमित्वा भगवता सङ्घिं सम्मोदि । सम्मोदनीयं कथं सारणीयं वीतिसारेत्वा एकमन्तं निसीदि । एकमन्तं निसिन्नो खो वस्सकारो ब्राह्मणो मगधमहामत्तो भगवन्तं एतदवोच –

“जानेय्य नु खो, भो गोतम, असप्पुरिसो असप्पुरिसं – ‘असप्पुरिसो अयं भव’”न्ति? “अट्ठानं खो एतं, ब्राह्मण, अनवकासो यं असप्पुरिसो असप्पुरिसं जानेय्य – ‘असप्पुरिसो अयं भव’”न्ति । “जानेय्य पन, भो गोतम, असप्पुरिसो सप्पुरिसं – ‘सप्पुरिसो अयं भव’”न्ति? “एतम्पि खो, ब्राह्मण, अट्ठानं अनवकासो यं असप्पुरिसो सप्पुरिसं जानेय्य – ‘सप्पुरिसो अयं भव’”न्ति । “जानेय्य नु खो, भो गोतम, सप्पुरिसो सप्पुरिसं – ‘सप्पुरिसो अयं भव’”न्ति? “ठानं खो एतं, ब्राह्मण, विज्जति यं सप्पुरिसो सप्पुरिसं जानेय्य – ‘सप्पुरिसो अयं भव’”न्ति । “जानेय्य पन, भो गोतम, सप्पुरिसो असप्पुरिसं – ‘असप्पुरिसो अयं भव’”न्ति? “एतम्पि खो, ब्राह्मण, ठानं विज्जति यं सप्पुरिसो असप्पुरिसं जानेय्य – ‘असप्पुरिसो अयं भव’”न्ति ।

“अच्छरियं, भो गोतम, अब्भुतं, भो गोतम! याव सुभासितं चिदं, भोता गोतमेन — ‘अट्ठानं खो एतं, ब्राह्मण, अनवकासो यं असप्पुरिसो असप्पुरिसं जानेय्य — असप्पुरिसो अयं भवन्ति । एतम्पि खो, ब्राह्मण, अट्ठानं अनवकासो यं असप्पुरिसो सप्पुरिसं जानेय्य — सप्पुरिसो अयं भवन्ति । ठानं खो एतं, ब्राह्मण, विज्जति यं सप्पुरिसो सप्पुरिसं जानेय्य — सप्पुरिसो अयं भवन्ति । एतम्पि खो, ब्राह्मण, ठानं विज्जति यं सप्पुरिसो असप्पुरिसं जानेय्य — असप्पुरिसो अयं भवन्ति’”ति ।

“एकमिदं, भो गोतम, समयं तोदेय्यस्स ब्राह्मणस्स परिसति परूपारम्भं वत्तेन्ति — ‘बालो अयं राजा एळेय्यो समणे रामपुत्ते अभिप्पसन्ना, समणे च पन रामपुत्ते एवरूपं परमनिपच्चकारं करोति, यदिदं अभिवादनं पच्चुट्ठानं अज्जलिकम्मं सामीचिकम्म’”ति । इमेपि रज्जो एळेय्यस्स परिहारका बाला — यमको मोग्गल्लो [पुग्गलो (क०)] उग्गो नाविन्दकी गन्धब्बो अग्गिवेस्सो, ये समणे रामपुत्ते अभिप्पसन्ना, समणे च पन रामपुत्ते एवरूपं परमनिपच्चकारं करोन्ति, यदिदं अभिवादनं पच्चुट्ठानं अज्जलिकम्मं सामीचिकम्मन्ति । त्यास्सुदं तोदेय्यो ब्राह्मणो इमिना नयेन नेति । तं किं मज्जन्ति, भोन्तो, पण्डितो राजा एळेय्यो करणीयाधिकरणीयेसु वचनीयाधिवचनीयेसु अलमत्थदसतरेहि अलमत्थदसतरो’ति? ‘एवं, भो, पण्डितो राजा एळेय्यो करणीयाधिकरणीयेसु वचनीयाधिवचनीयेसु अलमत्थदसतरेहि अलमत्थदसतरो’”ति ।

“यस्मा च खो, भो, समणो रामपुत्तो रज्जो एळेय्येन पण्डितेन पण्डिततरो करणीयाधिकरणीयेसु वचनीयाधिवचनीयेसु अलमत्थदसतरेन अलमत्थदसतरो, तस्मा राजा एळेय्यो समणे रामपुत्ते अभिप्पसन्ना, समणे च पन रामपुत्ते एवरूपं परमनिपच्चकारं करोति, यदिदं अभिवादनं पच्चुट्ठानं अज्जलिकम्मं सामीचिकम्मं” ।

“तं किं मज्जन्ति, भोन्तो, पण्डिता रज्जो एळेय्यस्स परिहारका — यमको मोग्गल्लो उग्गो नाविन्दकी गन्धब्बो अग्गिवेस्सो, करणीयाधिकरणीयेसु वचनीयाधिवचनीयेसु अलमत्थदसतरेहि अलमत्थदसतराति? ‘एवं, भो, पण्डिता रज्जो एळेय्यस्स परिहारका — यमको मोग्गल्लो उग्गो नाविन्दकी गन्धब्बो अग्गिवेस्सो, करणीयाधिकरणीयेसु वचनीयाधिवचनीयेसु अलमत्थदसतरेहि अलमत्थदसतरा’”ति ।

“यस्मा च खो, भो, समणो रामपुत्तो रज्जो एळेय्यस्स परिहारकेहि पण्डितेहि पण्डिततरो करणीयाधिकरणीयेसु वचनीयाधिवचनीयेसु अलमत्थदसतरेहि अलमत्थदसतरो, तस्मा रज्जो एळेय्यस्स परिहारका समणे रामपुत्ते अभिप्पसन्ना; समणे च पन रामपुत्ते एवरूपं परमनिपच्चकारं करोन्ति, यदिदं अभिवादनं पच्चुट्ठानं अज्जलिकम्मं सामीचिकम्म””ति ।

“अच्छरियं, भो, गोतम, अब्भुतं, भो गोतम! याव सुभासितं चिदं भोता गोतमेन — ‘अट्ठानं खो एतं, ब्राह्मण, अनवकासो यं असप्पुरिसो असप्पुरिसं जानेय्य — असप्पुरिसो अयं भवन्ति । एतम्पि खो, ब्राह्मण, अट्ठानं अनवकासो यं असप्पुरिसो सप्पुरिसं जानेय्य — सप्पुरिसो अयं भवन्ति । ठानं खो एतं, ब्राह्मण, विज्जति यं सप्पुरिसो सप्पुरिसं जानेय्य — सप्पुरिसो अयं भवन्ति । एतम्पि खो, ब्राह्मण, ठानं विज्जति यं सप्पुरिसो असप्पुरिसं जानेय्य — असप्पुरिसो अयं भवन्ति’”ति । हन्द च दानि मयं, भो गोतम, गच्छाम । बहुकिच्चा मयं बहुकरणीया’”ति । “यस्सदानि त्वं, ब्राह्मण, कालं मज्जसी””ति । अथ खो वस्सकारो ब्राह्मणो मगधमहामत्तो भगवतो भासितं अभिनन्दित्वा अनुमोदित्वा उट्ठायासना पक्कामीति । सत्तमं ।

८. उपकसुत्तं

१८८. एकं समयं भगवा राजगहे विहरति गिज्झकूटे पब्बते । अथ खो उपको मण्डिकापुत्तो येन भगवा तेनुपसङ्गमि;

उपसङ्कमित्वा भगवन्तं अभिवादेत्वा एकमन्तं निसीदि । एकमन्तं निसिन्नो खो उपको मण्डिकापुत्तो भगवन्तं एतदवोच —

“अहज्झि, भन्ते, एवंवादी एवंदिट्ठि — ‘यो कोचि परूपारम्भं वत्तेति, परूपारम्भं वत्तेन्तो सब्बो सो [सब्बसो (सी० पी०)] न उपपादेति । अनुपपादेन्तो गारय्हो होति उपवज्जो’”ति । “परूपारम्भं चे, उपक, वत्तेति परूपारम्भं वत्तेन्तो न उपपादेति, अनुपपादेन्तो गारय्हो होति उपवज्जो । त्वं खो, उपक, परूपारम्भं वत्तेसि, परूपारम्भं वत्तेन्तो न उपपादेसि, अनुपपादेन्तो गारय्हो होसि उपवज्जो’”ति । “सेय्यथापि, भन्ते, उम्मुज्जमानकंयेव महता पासेन बन्धेय्य; एवमेवं खो अहं, भन्ते, उम्मुज्जमानकोयेव भगवता महता वादपासेन [महता पासेन (क०)] बद्धो’”ति ।

“इदं अकुसलन्ति खो, उपक, मया पज्जत्तं । तत्थ अपरिमाणा पदा अपरिमाणा ब्यज्जना अपरिमाणा तथागतस्स धम्मदेसना — इतिपिदं अकुसलन्ति । तं खो पनिदं अकुसलं पहातब्बन्ति खो, उपक, मया पज्जत्तं । तत्थ अपरिमाणा पदा अपरिमाणा ब्यज्जना अपरिमाणा तथागतस्स धम्मदेसना — इतिपिदं अकुसलं पहातब्बन्ति ।

“इदं कुसलन्ति खो, उपक, मया पज्जत्तं । तत्थ अपरिमाणा पदा अपरिमाणा ब्यज्जना अपरिमाणा तथागतस्स धम्मदेसना — इतिपिदं कुसलन्ति । तं खो पनिदं कुसलं भावेतब्बन्ति खो, उपक, मया पज्जत्तं । तत्थ अपरिमाणा पदा अपरिमाणा ब्यज्जना अपरिमाणा तथागतस्स धम्मदेसना — इतिपिदं कुसलं भावेतब्ब’”न्ति ।

अथ खो उपको मण्डिकापुत्तो भगवतो भासितं अभिनन्दित्वा अनुमोदित्वा उट्ठायासना भगवन्तं अभिवादेत्वा पदक्खिणं कत्वा येन राजा मागधो अजातसत्तु वेदेहिपुत्तो तेनुपसङ्कमि; उपसङ्कमित्वा यावतको अहोसि भगवता सद्धिं कथासल्लापो तं सब्बं रज्जो मागधस्स अजातसत्तुस्स वेदेहिपुत्तस्स आरोचेसि ।

एवं वुत्ते राजा मागधो अजातसत्तु वेदेहिपुत्तो कुपितो अनत्तमनो उपकं मण्डिकापुत्तं एतदवोच — “याव धंसी वतायं लोणकारदारको याव मुखरो याव पगब्बो यत्र हि नाम तं भगवन्तं अरहन्तं सम्मासम्बुद्धं आसादेतब्बं मज्जिस्सति; अपेहि त्वं, उपक, विनस्स, मा तं अद्दस’”न्ति । अट्ठमं ।

९. सच्छिकरणीयसुत्तं

१८९. “चत्तारोमे, भिक्खवे, सच्छिकरणीया धम्मा । कतमे चत्तारो? अत्थि, भिक्खवे, धम्मा कायेन सच्छिकरणीया; अत्थि, भिक्खवे, धम्मा सतिया सच्छिकरणीया; अत्थि, भिक्खवे, धम्मा चक्खुना सच्छिकरणीया; अत्थि, भिक्खवे, धम्मा पज्जाय सच्छिकरणीया । कतमे च, भिक्खवे, धम्मा कायेन सच्छिकरणीया? अट्ठ विमोक्खा, भिक्खवे, कायेन सच्छिकरणीया ।

“कतमे च, भिक्खवे, धम्मा सतिया सच्छिकरणीया? पुब्बेनिवासो, भिक्खवे, सतिया सच्छिकरणीयो ।

“कतमे च, भिक्खवे, धम्मा चक्खुना सच्छिकरणीया? सत्तानं चुतूपपातो, भिक्खवे, चक्खुना सच्छिकरणीयो ।

“कतमे च, भिक्खवे, धम्मा पज्जाय सच्छिकरणीया? आसवानं खयो, भिक्खवे, पज्जाय सच्छिकरणीयो । इमे खो, भिक्खवे, चत्तारो सच्छिकरणीया धम्मा’”ति । नवमं ।

१०. उपोसथसुत्तं

१९०. एकं समयं भगवा सावत्थियं विहरति पुब्बारामे मिगारमातुपासादे । तेन खो पन समयेन भगवा तदहुपोसथे भिक्खुसङ्घपरिवृतो निसिन्नो होति । अथ खो भगवा तुण्हीभूतं तुण्हीभूतं भिक्खुसङ्घं अनुविलोकेत्वा भिक्खू आमन्तेसि —

“अपलापायं, भिक्खवे, परिसा निप्पलापायं, भिक्खवे, परिसा सुद्धा सारे पतिट्ठिता । तथारूपो अयं, भिक्खवे, भिक्खुसङ्घो, तथारूपायं, भिक्खवे, परिसा । यथारूपा परिसा दुल्लभा दस्सनायपि लोकस्मिं, तथारूपो अयं, भिक्खवे, भिक्खुसङ्घो, तथारूपायं, भिक्खवे, परिसा । यथारूपा परिसा आहुनेय्या पाहुनेय्या दक्खिणेय्या अज्जलिकरणीया अनुत्तरं पुज्जक्खेत्तं लोकस्स, तथारूपो अयं, भिक्खवे, भिक्खुसङ्घो, तथारूपायं, भिक्खवे, परिसा । यथारूपाय परिसाय अप्पं दिन्नं बहु होति बहु दिन्नं बहुतरं, तथारूपो अयं, भिक्खवे, भिक्खुसङ्घो, तथारूपायं, भिक्खवे, परिसा । यथारूपं परिसं अलं योजनगणनानिपि दस्सनाय गन्तुं अपि पुटोसेनापि, तथारूपो अयं, भिक्खवे, भिक्खुसङ्घो, (तथारूपायं, भिक्खवे, परिसा) [( ) सी० स्या० कं० पी० पोत्थकेसु नत्थि] ।

“सन्ति, भिक्खवे, भिक्खू इमस्मिं भिक्खुसङ्घे देवप्पत्ता विहरन्ति; सन्ति, भिक्खवे, भिक्खू इमस्मिं भिक्खुसङ्घे ब्रह्मप्पत्ता विहरन्ति; सन्ति, भिक्खवे, भिक्खू इमस्मिं भिक्खुसङ्घे आनेज्जप्पत्ता विहरन्ति; सन्ति, भिक्खवे, भिक्खू इमस्मिं भिक्खुसङ्घे अरियप्पत्ता विहरन्ति ।

“कथञ्च, भिक्खवे, भिक्खु देवप्पत्तो होति? इध, भिक्खवे, भिक्खु विविच्चेव कामेहि...पे०... पठमं ज्ञानं उपसम्पज्ज विहरति; वितक्कविचारानं वूपसमा...पे०... दुतियं ज्ञानं...पे०... ततियं ज्ञानं...पे०... चतुत्थं ज्ञानं उपसम्पज्ज विहरति । एवं खो, भिक्खवे, भिक्खु देवप्पत्तो होति ।

“कथञ्च, भिक्खवे, भिक्खु ब्रह्मप्पत्तो होति? इध, भिक्खवे, भिक्खु मेत्तासहगतेन चेतसा एकं दिसं फरित्वा विहरति, तथा दुतियं तथा ततियं तथा चतुत्थं । इति उद्धमधो तिरियं सब्बधि सब्बत्ताय सब्बावन्तं लोकं मेत्तासहगतेन चेतसा विपुलेन महग्गतेन अप्पमाणेन अवेरेन अब्बापज्जेन फरित्वा विहरति । करुणा... मुदिता... उपेक्खासहगतेन चेतसा एकं दिसं फरित्वा विहरति, तथा दुतियं तथा ततियं तथा चतुत्थं । इति उद्धमधो तिरियं सब्बधि सब्बत्ताय सब्बावन्तं लोकं उपेक्खासहगतेन चेतसा विपुलेन महग्गतेन अप्पमाणेन अवेरेन अब्बापज्जेन फरित्वा विहरति । एवं खो, भिक्खवे, भिक्खु ब्रह्मप्पत्तो होति ।

“कथञ्च, भिक्खवे, भिक्खु आनेज्जप्पत्तो होति? इध, भिक्खवे, भिक्खु सब्बसो रूपसज्जानं समतिक्कमा पटिघसज्जानं अत्थङ्गमा नानत्तसज्जानं अमनसिकारा ‘अनन्तो आकासो’ति आकासानज्जायतनं उपसम्पज्ज विहरति । सब्बसो आकासानज्जायतनं समतिक्कम्म ‘अनन्तं विज्जाणं’ति विज्जाणज्जायतनं उपसम्पज्ज विहरति । सब्बसो विज्जाणज्जायतनं समतिक्कम्म ‘नत्थि किञ्ची’ति आकिञ्चज्जायतनं उपसम्पज्ज विहरति । सब्बसो आकिञ्चज्जायतनं समतिक्कम्म नेवसज्जानासज्जायतनं उपसम्पज्ज विहरति । एवं खो, भिक्खवे, भिक्खु आनेज्जप्पत्तो होति ।

“कथञ्च, भिक्खवे, भिक्खु अरियप्पत्तो होति? इध, भिक्खवे, भिक्खु ‘इदं दुक्खं’न्ति यथाभूतं पजानाति...पे०... ‘अयं दुक्खनिरोधगामिनी पटिपदा’ति यथाभूतं पजानाति । एवं खो, भिक्खवे, भिक्खु अरियप्पत्तो होती’ति । दसमं ।

ब्राह्मणवग्गो [योधाजीववग्गो (सी० स्या० कं० पी०)] चतुत्थो ।

तस्सुद्धानं —

योधा पाटिभोगसुत्तं, अभयं ब्राह्मणसच्चेन पञ्चमं ।
उम्मग्गवस्सकारो, उपको सच्छिकिरिया च उपोसथोति ॥

(२०) ५. महावग्गो

१. सोतानुगतसुत्तं

१९१. “सोतानुगतानं, भिक्खवे, धम्मानं, वचसा परिचितानं, मनसानुपेक्खितानं, दिट्ठिया सुप्पटिविद्धानं चत्तारो आनिसंसा पाटिकङ्खो । कतमे चत्तारो? इध, भिक्खवे, भिक्खु धम्मं परियापुणाति — सुत्तं, गेय्यं, वेय्याकरणं, गाथं, उदानं, इतिवुत्तकं, जातकं, अब्भुतधम्मं, वेदल्लं । तस्स ते धम्मा सोतानुगता होन्ति, वचसा परिचिता, मनसानुपेक्खिता, दिट्ठिया सुप्पटिविद्धाना । सो मुट्ठस्सति [मुट्ठस्सती (सी०)] कालं कुरुमानो अञ्जतरं देवनिकायं उपपज्जति । तस्स तत्थ सुखिनो धम्मपदा प्लवन्ति [पिलपन्ति (सी० स्या० कं० पी०)] । दन्धो, भिक्खवे, सतुप्पादो; अथ सो सत्तो खिप्पंयेव विसेसगामी होति । सोतानुगतानं, भिक्खवे, धम्मानं, वचसा परिचितानं, मनसानुपेक्खितानं, दिट्ठिया सुप्पटिविद्धानं अयं पठमो आनिसंसो पाटिकङ्खो ।

“पुन चपरं, भिक्खवे, भिक्खु धम्मं परियापुणाति — सुत्तं, गेय्यं, वेय्याकरणं, गाथं, उदानं, इतिवुत्तकं, जातकं, अब्भुतधम्मं, वेदल्लं । तस्स ते धम्मा सोतानुगता होन्ति, वचसा परिचिता, मनसानुपेक्खिता, दिट्ठिया सुप्पटिविद्धाना । सो मुट्ठस्सति कालं कुरुमानो अञ्जतरं देवनिकायं उपपज्जति । तस्स तत्थ न हेव खो सुखिनो धम्मपदा प्लवन्ति; अपि च खो भिक्खु इद्धिमा चेतोवसिप्पत्तो देवपरिसायं धम्मं देसेति । तस्स एवं होति — ‘अयं वा सो धम्मविनयो, यत्थाहं पुब्बे ब्रह्मचरियं अचरि’न्ति । दन्धो, भिक्खवे, सतुप्पादो; अथ सो सत्तो खिप्पमेव विसेसगामी होति । सेय्यथापि, भिक्खवे, पुरिसो कुसलो भेरिसद्दस्स । सो अद्धानमग्गप्पटिपन्नो भेरिसद्दं सुणेय्य । तस्स न हेव खो अस्स कङ्खो वा विमति वा — ‘भेरिसद्दो नु खो, न नु खो भेरिसद्दो’ति! अथ खो भेरिसद्दोत्वेव निट्ठं गच्छेय्य । एवमेवं खो, भिक्खवे, भिक्खु धम्मं परियापुणाति — सुत्तं, गेय्यं, वेय्याकरणं, गाथं, उदानं, इतिवुत्तकं, जातकं, अब्भुतधम्मं, वेदल्लं । तस्स ते धम्मा सोतानुगता होन्ति, वचसा परिचिता, मनसानुपेक्खिता, दिट्ठिया सुप्पटिविद्धाना । सो मुट्ठस्सति कालं कुरुमानो अञ्जतरं देवनिकायं उपपज्जति । तस्स तत्थ न हेव खो सुखिनो धम्मपदा प्लवन्ति; अपि च खो भिक्खु इद्धिमा चेतोवसिप्पत्तो देवपरिसायं धम्मं देसेति । तस्स एवं होति — ‘अयं वा सो धम्मविनयो, यत्थाहं पुब्बे ब्रह्मचरियं अचरि’न्ति । दन्धो, भिक्खवे, सतुप्पादो; अथ सो सत्तो खिप्पंयेव विसेसगामी होति । सोतानुगतानं, भिक्खवे, धम्मानं, वचसा परिचितानं, मनसानुपेक्खितानं, दिट्ठिया सुप्पटिविद्धानं अयं दुतियो आनिसंसो पाटिकङ्खो ।

“पुन चपरं, भिक्खवे, भिक्खु धम्मं परियापुणाति — सुत्तं, गेय्यं, वेय्याकरणं, गाथं, उदानं, इतिवुत्तकं, जातकं, अब्भुतधम्मं, वेदल्लं । तस्स ते धम्मा सोतानुगता होन्ति, वचसा परिचिता, मनसानुपेक्खिता, दिट्ठिया सुप्पटिविद्धाना । सो मुट्ठस्सति कालं कुरुमानो अञ्जतरं देवनिकायं उपपज्जति । तस्स तत्थ न हेव खो सुखिनो धम्मपदा प्लवन्ति, नपि भिक्खु इद्धिमा चेतोवसिप्पत्तो देवपरिसायं धम्मं देसेति; अपि च खो देवपुत्तो देवपरिसायं धम्मं देसेति । तस्स एवं होति — ‘अयं वा सो धम्मविनयो, यत्थाहं पुब्बे ब्रह्मचरियं अचरि’न्ति । दन्धो, भिक्खवे, सतुप्पादो; अथ सो सत्तो खिप्पंयेव विसेसगामी होति । सेय्यथापि, भिक्खवे, पुरिसो कुसलो सङ्खसद्दस्स । सो अद्धानमग्गप्पटिपन्नो सङ्खसद्दं सुणेय्य । तस्स न हेव खो अस्स कङ्खो

वा विमति वा — ‘सङ्खसदो नु खो, न नु खो सङ्खसदो’ति! अथ खो सङ्खसदोत्वेव निट्ठं गच्छेय्य । एवमेवं खो, भिक्खवे, भिक्खु धम्मं परियापुणाति — सुत्तं, गेय्यं, वेय्याकरणं, गाथं, उदानं, इतिवुत्तकं, जातकं, अब्भुतधम्मं, वेदल्लं । तस्स ते धम्मा सोतानुगता होन्ति, वचसा परिचिता, मनसानुपेक्खिता, दिट्ठिया सुप्पटिविद्धाना । सो मुट्ठस्सति कालं कुरुमानो अञ्जतरं देवनिकायं उपपज्जति । तस्स तत्थ न हेव खो सुखिनो धम्मपदा प्लवन्ति, नपि भिक्खु इद्धिमा चेतोवसिप्पत्तो देवपरिसायं धम्मं देसेति; अपि च खो देवपुत्तो देवपरिसायं धम्मं देसेति । तस्स एवं होति — ‘अयं वा सो धम्मविनयो, यत्थाहं पुब्बे ब्रह्मचरियं अचरि’न्ति । दन्धो, भिक्खवे, सत्तुप्पादो; अथ सो सत्तो खिप्पंयेव विसेसगामी होति । सोतानुगतानं, भिक्खवे, धम्मानं, वचसा परिचितानं, मनसानुपेक्खितानं, दिट्ठिया सुप्पटिविद्धानं अयं ततियो आनिसंसो पाटिकङ्खो ।

“पुन चपरं, भिक्खवे, भिक्खु धम्मं परियापुणाति — सुत्तं, गेय्यं, वेय्याकरणं, गाथं, उदानं, इतिवुत्तकं, जातकं, अब्भुतधम्मं, वेदल्लं । तस्स ते धम्मा सोतानुगता होन्ति, वचसा परिचिता, मनसानुपेक्खिता, दिट्ठिया सुप्पटिविद्धाना । सो मुट्ठस्सति कालं कुरुमानो अञ्जतरं देवनिकायं उपपज्जति । तस्स तत्थ न हेव खो सुखिनो धम्मपदा प्लवन्ति, नपि भिक्खु इद्धिमा चेतोवसिप्पत्तो देवपरिसायं धम्मं देसेति, नपि देवपुत्तो देवपरिसायं धम्मं देसेति; अपि च खो ओपपातिको ओपपातिकं सारेति — ‘सरसि त्वं, मारिस, सरसि त्वं, मारिस, यत्थ मयं पुब्बे ब्रह्मचरियं अचरिम्हा’ति । सो एवमाह — ‘सरामि, मारिस, सरामि, मारिसा’ति । दन्धो, भिक्खवे, सत्तुप्पादो; अथ सो सत्तो खिप्पंयेव विसेसगामी होति । सेय्यथापि, भिक्खवे, द्वे सहायका सहपंसुकीळिका [सहपंसुकीळिका (स्या० कं०)] । ते कदाचि करहचि अञ्जमञ्जं समागच्छेय्युं । अञ्जो पन [समागच्छेय्युं, तमेनं (सी० स्या० कं० पी०)] सहायको सहायकं एवं वदेय्य — ‘इदम्पि, सम्म, सरसि, इदम्पि, सम्म, सरसी’ति । सो एवं वदेय्य — ‘सरामि, सम्म, सरामि, सम्मा’ति । एवमेवं खो, भिक्खवे, भिक्खु धम्मं परियापुणाति — सुत्तं, गेय्यं, वेय्याकरणं, गाथं, उदानं, इतिवुत्तकं, जातकं, अब्भुतधम्मं, वेदल्लं । तस्स ते धम्मा सोतानुगता होन्ति, वचसा परिचिता, मनसानुपेक्खिता, दिट्ठिया सुप्पटिविद्धाना । सो मुट्ठस्सति कालं कुरुमानो अञ्जतरं देवनिकायं उपपज्जति । तस्स तत्थ न हेव खो सुखिनो धम्मपदा प्लवन्ति, नपि भिक्खु इद्धिमा चेतोवसिप्पत्तो देवपरिसायं धम्मं देसेति, नपि देवपुत्तो देवपरिसायं धम्मं देसेति; अपि च खो ओपपातिको ओपपातिकं सारेति — ‘सरसि त्वं, मारिस, सरसि त्वं, मारिस, यत्थ मयं पुब्बे ब्रह्मचरियं अचरिम्हा’ति । सो एवमाह — ‘सरामि, मारिस, सरामि, मारिसा’ति । दन्धो, भिक्खवे, सत्तुप्पादो; अथ खो सो सत्तो खिप्पंयेव विसेसगामी होति । सोतानुगतानं, भिक्खवे, धम्मानं, वचसा परिचितानं, मनसानुपेक्खितानं, दिट्ठिया सुप्पटिविद्धानं अयं चतुत्थो आनिसंसो पाटिकङ्खो । सोतानुगतानं, भिक्खवे, धम्मानं, वचसा परिचितानं, मनसानुपेक्खितानं दिट्ठिया सुप्पटिविद्धानं इमे चत्तारो आनिसंसा पाटिकङ्खा’ति । पठमं ।

२. ठानसुत्तं

११२. “चत्तारिमानि, भिक्खवे, ठानानि चतूहि ठानेहि वेदितब्बानि । कतमानि चत्तारि? संवासेन, भिक्खवे, सीलं वेदितब्बं, तज्ज खो दीधेन अद्धुना, न इत्तरं; मनसिकरोता, नो अमनसिकरोता; पज्जवता, नो दुप्पज्जेन । संवोहारेन, भिक्खवे, सोचेय्यं वेदितब्बं, तज्ज खो दीधेन अद्धुना, न इत्तरं; मनसिकरोता, नो अमनसिकरोता; पज्जवता, नो दुप्पज्जेन । आपदासु, भिक्खवे, थामो वेदितब्बो, सो च खो दीधेन अद्धुना, न इत्तरं; मनसिकरोता, नो अमनसिकरोता; पज्जवता, नो दुप्पज्जेन । साकच्छाय, भिक्खवे, पज्जा वेदितब्बा, सा च खो दीधेन अद्धुना, न इत्तरं; मनसिकरोता, नो अमनसिकरोता; पज्जवता, नो दुप्पज्जेनाति ।

[सं० नि० १.१२२] “संवासेन, भिक्खवे, सीलं वेदितब्बं, तज्ज खो दीधेन अद्धुना, न इत्तरं; मनसिकरोता, नो

अमनसिकरोता; पञ्जवता, नो दुप्पज्जेना^१ति, इति खो पनेतं वुत्तं । किञ्चेतं पटिच्च वुत्तं? इध, भिक्खवे, पुग्गलो पुग्गलेन सद्धिं संवसमानो एवं जानाति — ‘दीघरत्तं खो अयमायस्मा खण्डकारी छिद्दकारी सबलकारी कम्मासकारी, न सन्ततकारी न सन्ततवुत्ति [सततवुत्ति (स्या० कं०)]; सीलेसु दुस्सीलो अयमायस्मा, नायमायस्मा सीलवा^२’ति ।

“इध पन, भिक्खवे, पुग्गलो पुग्गलेन सद्धिं संवसमानो एवं जानाति — ‘दीघरत्तं खो अयमायस्मा अखण्डकारी अच्छिद्दकारी असबलकारी अकम्मासकारी सन्ततकारी सन्ततवुत्ति; सीलेसु सीलवा अयमायस्मा, नायमायस्मा दुस्सीलो’ति । ‘संवासेन, भिक्खवे, सीलं वेदितब्बं, तज्ज खो दीघेन अद्धुना, न इत्तरं; मनसिकरोता, नो अमनसिकरोता; पञ्जवता, नो दुप्पज्जेना^१ति, इति यं तं वुत्तं इदमेतं पटिच्च वुत्तं ।

“‘संवोहारेन, भिक्खवे, सोचेय्यं वेदितब्बं, तज्ज खो दीघेन अद्धुना, न इत्तरं; मनसिकरोता, नो अमनसिकरोता; पञ्जवता, नो दुप्पज्जेना^१ति, इति खो पनेतं वुत्तं । किञ्चेतं पटिच्च वुत्तं? इध, भिक्खवे, पुग्गलो पुग्गलेन सद्धिं संवोहरमानो एवं जानाति — ‘अज्जथा खो अयमायस्मा एकेन एको वोहरति, अज्जथा द्वीहि, अज्जथा तीहि, अज्जथा सम्बहुलेहि; वोक्कमति अयमायस्मा पुरिमवोहारा पच्छिमवोहारं; अपरिसुद्धवोहारो अयमायस्मा, नायमायस्मा परिसुद्धवोहारो’^३ति ।

“इध पन, भिक्खवे, पुग्गलो पुग्गलेन सद्धिं संवोहरमानो एवं जानाति — ‘यथेव खो अयमायस्मा एकेन एको वोहरति, तथा द्वीहि, तथा तीहि, तथा सम्बहुलेहि । नायमायस्मा वोक्कमति पुरिमवोहारा पच्छिमवोहारं; परिसुद्धवोहारो अयमायस्मा, नायमायस्मा अपरिसुद्धवोहारो’ति । ‘संवोहारेन, भिक्खवे, सोचेय्यं वेदितब्बं, तज्ज खो दीघेन अद्धुना, न इत्तरं; मनसिकरोता, नो अमनसिकरोता; पञ्जवता, नो दुप्पज्जेना^१ति, इति यं तं वुत्तं इदमेतं पटिच्च वुत्तं ।

“‘आपदासु, भिक्खवे, थामो वेदितब्बो, सो च खो दीघेन अद्धुना, न इत्तरं; मनसिकरोता, नो अमनसिकरोता; पञ्जवता, नो दुप्पज्जेना^१ति, इति खो पनेतं वुत्तं । किञ्चेतं पटिच्च वुत्तं? इध, भिक्खवे, एकच्चो जातिव्यसनेन वा फुट्ठो समानो, भोगव्यसनेन वा फुट्ठो समानो, रोगव्यसनेन वा फुट्ठो समानो न इति पटिसज्जिक्खति — ‘तथाभूतो खो अयं लोकसन्निवासो तथाभूतो अयं अत्तभावपटिलाभो यथाभूते लोकसन्निवासे यथाभूते अत्तभावपटिलाभे अट्ठ लोकधम्मा लोकं अनुपरिवत्तन्ति लोको च अट्ठ लोकधम्मे अनुपरिवत्तति — लाभो च, अलाभो च, यसो च, अयसो च, निन्दा च, पसंसा च, सुखञ्च, दुक्खञ्चा^४ति । सो जातिव्यसनेन वा फुट्ठो समानो भोगव्यसनेन वा फुट्ठो समानो रोगव्यसनेन वा फुट्ठो समानो सोचति किलमति परिदेवति, उरत्ताळिं कन्दति, सम्मोहं आपज्जति ।

“इध पन, भिक्खवे, एकच्चो जातिव्यसनेन वा फुट्ठो समानो भोगव्यसनेन वा फुट्ठो समानो रोगव्यसनेन वा फुट्ठो समानो इति पटिसज्जिक्खति — ‘तथाभूतो खो अयं लोकसन्निवासो तथाभूतो अयं अत्तभावपटिलाभो यथाभूते लोकसन्निवासे यथाभूते अत्तभावपटिलाभे अट्ठ लोकधम्मा लोकं अनुपरिवत्तन्ति लोको च अट्ठ लोकधम्मे अनुपरिवत्तति — लाभो च, अलाभो च, यसो च, अयसो च, निन्दा च, पसंसा च, सुखञ्च, दुक्खञ्चा^४ति । सो जातिव्यसनेन वा फुट्ठो समानो भोगव्यसनेन वा फुट्ठो समानो रोगव्यसनेन वा फुट्ठो समानो न सोचति न किलमति न परिदेवति, न उरत्ताळिं कन्दति, न सम्मोहं आपज्जति । ‘आपदासु, भिक्खवे, थामो वेदितब्बो, सो च खो दीघेन अद्धुना, न इत्तरं; मनसिकरोता, नो अमनसिकरोता; पञ्जवता, नो दुप्पज्जेना^१ति, इति यं तं वुत्तं इदमेतं पटिच्च वुत्तं ।

“‘साकच्छाय, भिक्खवे, पज्जा वेदितब्बा, सा च खो दीघेन अद्धुना, न इत्तरं; मनसिकरोता, नो अमनसिकरोता; पञ्जवता, नो दुप्पज्जेना^१ति, इति खो पनेतं वुत्तं । किञ्चेतं पटिच्च वुत्तं? इध, भिक्खवे, पुग्गलो पुग्गलेन सद्धिं

साकच्छायमानो एवं जानाति — ‘यथा खो इमस्स आयस्मतो उम्मगो यथा च अभिनीहारो यथा च पज्हासमुदाहारो, दुप्पज्जो अयमायस्मा, नायमायस्मा पज्जवा । तं किस्स हेतु? तथा हि अयमायस्मा न चेव गम्भीरं अत्थपदं उदाहरति सन्तं पणीतं अतक्कावचरं निपुणं पण्डितवेदनीयं । यच्च अयमायस्मा धम्मं भासति तस्स च नप्पटिबलो संखित्तेन वा वित्थारेन वा अत्थं आचिक्खितुं देसेतुं पज्जापेतुं पट्टपेतुं विवरितुं विभजितुं उत्तानीकातुं । दुप्पज्जो अयमायस्मा, नायमायस्मा पज्जवा’”ति ।

“सेय्यथापि, भिक्खवे, चक्खुमा पुरिसो उदकरहदस्स तीरे ठितो पस्सेय्य परित्तं मच्छं उम्मज्जमानं । तस्स एवमस्स — ‘यथा खो इमस्स मच्छस्स उम्मगो यथा च ऊमिघातो यथा च वेगायित्तं, परित्तो अयं मच्छो, नायं मच्छो महन्तो’ति । एवमेवं खो, भिक्खवे, पुगगलो पुगगलेन सद्धिं साकच्छायमानो एवं जानाति — ‘यथा खो इमस्स आयस्मतो उम्मगो यथा च अभिनीहारो यथा च पज्हासमुदाहारो, दुप्पज्जो अयमायस्मा, नायमायस्मा पज्जवा । तं किस्स हेतु? तथा हि अयमायस्मा न चेव गम्भीरं अत्थपदं उदाहरति सन्तं पणीतं अतक्कावचरं निपुणं पण्डितवेदनीयं । यच्च अयमायस्मा धम्मं भासति, तस्स च न पटिबलो संखित्तेन वा वित्थारेन वा अत्थं आचिक्खितुं देसेतुं पज्जापेतुं पट्टपेतुं विवरितुं विभजितुं उत्तानीकातुं । दुप्पज्जो अयमायस्मा, नायमायस्मा पज्जवा’”ति ।

“इध पन, भिक्खवे, पुगगलो पुगगलेन सद्धिं साकच्छायमानो एवं जानाति — ‘यथा खो इमस्स आयस्मतो उम्मगो यथा च अभिनीहारो यथा च पज्हासमुदाहारो, पज्जवा अयमायस्मा, नायमायस्मा दुप्पज्जो । तं किस्स हेतु? तथा हि अयमायस्मा गम्भीरज्जेव अत्थपदं उदाहरति सन्तं पणीतं अतक्कावचरं निपुणं पण्डितवेदनीयं । यच्च अयमायस्मा धम्मं भासति, तस्स च पटिबलो संखित्तेन वा वित्थारेन वा अत्थं आचिक्खितुं देसेतुं पज्जापेतुं पट्टपेतुं विवरितुं विभजितुं उत्तानीकातुं । पज्जवा अयमायस्मा, नायमायस्मा दुप्पज्जो’”ति ।

“सेय्यथापि, भिक्खवे, चक्खुमा पुरिसो उदकरहदस्स तीरे ठितो पस्सेय्य महन्तं मच्छं उम्मज्जमानं । तस्स एवमस्स — ‘यथा खो इमस्स मच्छस्स उम्मगो यथा च ऊमिघातो यथा च वेगायित्तं, महन्तो अयं मच्छो, नायं मच्छो परित्तो’ति । एवमेवं खो, भिक्खवे, पुगगलो पुगगलेन सद्धिं साकच्छायमानो एवं जानाति — ‘यथा खो इमस्स आयस्मतो उम्मगो यथा च अभिनीहारो यथा च पज्हासमुदाहारो, पज्जवा अयमायस्मा, नायमायस्मा दुप्पज्जो । तं किस्स हेतु? तथा हि अयमायस्मा गम्भीरज्जेव अत्थपदं उदाहरति सन्तं पणीतं अतक्कावचरं निपुणं पण्डितवेदनीयं । यच्च अयमायस्मा धम्मं भासति, तस्स च पटिबलो संखित्तेन वा वित्थारेन वा अत्थं आचिक्खितुं देसेतुं पज्जापेतुं पट्टपेतुं विवरितुं विभजितुं उत्तानीकातुं । पज्जवा अयमायस्मा, नायमायस्मा दुप्पज्जो’ति ।

“साकच्छाय, भिक्खवे, पज्जा वेदितब्बा, सा च खो दीघेन अद्धुना, न इत्तरं; मनसिकरोता, नो अमनसिकरोता; पज्जवता, नो दुप्पज्जेना’ति, इति यं तं वुत्तं इदमेतं पटिच्च वुत्तं । इमानि खो, भिक्खवे, चत्तारि ठानानि इमेहि चतूहि ठानेहि वेदितब्बानी’ति । दुतियं ।

३. भदियसुत्तं

१९३. एकं समयं भगवा वेसालियं विहरति महावने कूटागारसालायं । अथ खो भदियो लिच्छवि येन भगवा तेनुपसङ्गमि; उपसङ्गमित्वा भगवन्तं अभिवादेत्वा एकमन्तं निसीदि । एकमन्तं निसिन्नो खो भदियो लिच्छवि भगवन्तं एतदवोच —

“सुतं मेतं, भन्ते — ‘मायावी समणो गोतमो आवट्टनिं मायं [आवट्टनीमायं (सी०), आवट्टनिमायं (स्या० कं० क०) म० नि० २.६० पस्सितब्बं] जानाति याय अज्जतित्थियानं सावके आवट्टेती’ति । ये ते, भन्ते, एवमाहं सु — ‘मायावी समणो गोतमो आवट्टनिं मायं जानाति याय अज्जतित्थियानं सावके आवट्टेती’ति, कच्चि ते, भन्ते, भगवतो वुत्तवादिनो, न च भगवन्तं अभूतेन अब्भाचिक्खन्ति, धम्मस्स च अनुधम्मं ब्याकरोन्ति, न च कोचि सहधम्मिको वादानुपातो गारहं ठानं आगच्छति, अनब्भक्खातुकामा हि मयं, भन्ते, भगवन्त’न्ति?

“एथ तुम्हे, भद्विय, मा अनुस्सवेन, मा परम्पराय, मा इतिकिराय, मा पिटकसम्पदानेन, मा तक्कहेतु, मा नयहेतु, मा आकारपरिवितक्केन, मा दिट्ठिनिज्झानक्खन्तिया, मा भब्बरूपताय, मा ‘समणो नो गरू’ति । यदा तुम्हे, भद्विय, अत्तनाव जानेय्याथ — ‘इमे धम्मा अकुसला, इमे धम्मा सावज्जा, इमे धम्मा विज्जुगरहिता, इमे धम्मा समत्ता समादिन्ना अहिताय दुक्खाय संवत्तन्ती’ति, अथ तुम्हे, भद्विय, पजहेय्याथ ।

“तं किं मज्जथ, भद्विय, लोभो पुरिसस्स अज्झत्तं उप्पज्जमानो उप्पज्जति हिताय वा अहिताय वा’ति? “अहिताय, भन्ते” । “लुब्धो पनायं, भद्विय, पुरिसपुग्गलो लोभेन अभिभूतो परियादिन्नचित्तो पाणम्पि हनति, अदिन्नम्पि आदियति, परदारम्पि गच्छति, मुसापि भणति, परम्पि तथत्ताय [तदत्थाय (क०) अ० नि० ३.६६] समादपेति यंस होति दीघरत्तं अहिताय दुक्खाया’ति । “एवं, भन्ते” ।

“तं किं मज्जथ, भद्विय, दोसो पुरिसस्स...पे०... मोहो पुरिसस्स...पे०... सारम्भो पुरिसस्स अज्झत्तं उप्पज्जमानो उप्पज्जति हिताय वा अहिताय वा’ति? “अहिताय, भन्ते” । “सारब्धो पनायं, भद्विय, पुरिसपुग्गलो सारम्भेन अभिभूतो परियादिन्नचित्तो पाणम्पि हनति, अदिन्नम्पि आदियति, परदारम्पि गच्छति, मुसापि भणति, परम्पि तथत्ताय समादपेति यंस होति दीघरत्तं अहिताय दुक्खाया’ति । “एवं, भन्ते” ।

“तं किं मज्जथ, भद्विय, इमे धम्मा कुसला वा अकुसला वा’ति? “अकुसला, भन्ते” । “सावज्जा वा अनवज्जा वा’ति? “सावज्जा, भन्ते” । “विज्जुगरहिता वा विज्जुप्पसत्था वा’ति? “विज्जुगरहिता, भन्ते” । “समत्ता समादिन्ना अहिताय दुक्खाय संवत्तन्ति, नो वा? कथं वा एत्थ होती’ति? “समत्ता, भन्ते, समादिन्ना अहिताय दुक्खाय संवत्तन्ति । एवं नो एत्थ होती’ति ।

“इति खो, भद्विय, यं तं ते अवोचुम्हा — एथ तुम्हे, भद्विय, मा अनुस्सवेन, मा परम्पराय, मा इतिकिराय, मा पिटकसम्पदानेन, मा तक्कहेतु, मा नयहेतु, मा आकारपरिवितक्केन, मा दिट्ठिनिज्झानक्खन्तिया, मा भब्बरूपताय, मा ‘समणो नो गरू’ति । यदा तुम्हे, भद्विय, अत्तनाव जानेय्याथ — ‘इमे धम्मा अकुसला, इमे धम्मा सावज्जा, इमे धम्मा विज्जुगरहिता, इमे धम्मा समत्ता समादिन्ना अहिताय दुक्खाय संवत्तन्तीति, अथ तुम्हे, भद्विय, पजहेय्याथा’ति, इति यं तं वुत्तं इदमेतं पटिच्च वुत्तं ।

“एथ तुम्हे, भद्विय, मा अनुस्सवेन, मा परम्पराय, मा इतिकिराय, मा पिटकसम्पदानेन, मा तक्कहेतु, मा नयहेतु, मा आकारपरिवितक्केन, मा दिट्ठिनिज्झानक्खन्तिया, मा भब्बरूपताय, मा ‘समणो नो गरू’ति । यदा तुम्हे, भद्विय, अत्तनाव जानेय्याथ — ‘इमे धम्मा कुसला, इमे धम्मा अनवज्जा, इमे धम्मा विज्जुप्पसत्था, इमे धम्मा समत्ता समादिन्ना हिताय सुखाय संवत्तन्ती’ति, अथ तुम्हे, भद्विय, उपसम्पज्ज विहरेय्याथा’ति ।

“तं किं मज्जथ, भद्विय, अलोभो पुरिसस्स अज्झत्तं उप्पज्जमानो उप्पज्जति हिताय वा अहिताय वा”ति? “हिताय, भन्ते” । “अलुब्धो पनायं, भद्विय, पुरिसपुग्गलो लोभेन अनभिभूतो अपरियादिन्नचित्तो नेव पाणं हनति, न अदिन्नं आदियति, न परदारं गच्छति, न मुसा भणति, परम्पि तथत्ताय न समादपेति यं स होति दीघरत्तं हिताय सुखाया”ति । “एवं, भन्ते” ।

“तं किं मज्जथ, भद्विय, अदोसो पुरिसस्स...पे०... अमोहो पुरिसस्स...पे०... असारम्भो पुरिसस्स अज्झत्तं उप्पज्जमानो उप्पज्जति हिताय वा अहिताय वा”ति? “हिताय, भन्ते” । “असारब्धो पनायं, भद्विय, पुरिसपुग्गलो सारम्भेन अनभिभूतो अपरियादिन्नचित्तो नेव पाणं हनति, न अदिन्नं आदियति, न परदारं गच्छति, न मुसा भणति, परम्पि तथत्ताय न समादपेति यं स होति दीघरत्तं हिताय सुखाया”ति । “एवं, भन्ते” ।

“तं किं मज्जथ, भद्विय, इमे धम्मा कुसला वा अकुसला वा”ति? “कुसला, भन्ते” । “सावज्जा वा अनवज्जा वा”ति? “अनवज्जा, भन्ते” । “विज्जुगरहिता वा विज्जुप्पसत्था वा”ति? “विज्जुप्पसत्था, भन्ते” । “समत्ता समादिन्ना हिताय सुखाय संवत्तन्ति नो वा? कथं वा एत्थ होती”ति? “समत्ता, भन्ते, समादिन्ना हिताय सुखाय संवत्तन्ति । एवं नो एत्थ होती”ति ।

“इति खो, भद्विय, यं तं ते अवोचुम्हा — एथ तुम्हे, भद्विय, मा अनुस्सवेन, मा परम्पराय, मा इतिकिराय, मा पिटकसम्पदानेन, मा तक्कहेतु, मा नयहेतु, मा आकारपरिवितक्केन, मा दिट्ठिनिज्झानक्खन्तिया, मा भब्बरूपताय, मा ‘समणो नो गरू’ति । यदा तुम्हे, भद्विय, अत्तनाव जानेय्याथ — ‘इमे धम्मा कुसला, इमे धम्मा अनवज्जा, इमे धम्मा विज्जुप्पसत्था, इमे धम्मा समत्ता समादिन्ना हिताय सुखाय संवत्तन्तीति, अथ तुम्हे, भद्विय, उपसम्पज्ज विहरेय्याथा’ति, इति यं तं वुत्तं इदमेतं पटिच्च वुत्तं ।

“ये खो ते, भद्विय, लोके सन्तो सप्पुरिसा ते सावकं एवं समादपेन्ति — ‘एहि त्वं, अम्भो पुरिस, लोभं विनेय्य [विनेय्य विनेय्य (सी० स्या० कं०)] विहराहि । लोभं विनेय्य विहरन्तो न लोभजं कम्मं करिस्ससि कायेन वाचाय मनसा । दोसं विनेय्य विहराहि । दोसं विनेय्य विहरन्तो न दोसजं कम्मं करिस्ससि कायेन वाचाय मनसा । मोहं विनेय्य विहराहि । मोहं विनेय्य विहरन्तो न मोहजं कम्मं करिस्ससि कायेन वाचाय मनसा । सारम्भं विनेय्य विहराहि । सारम्भं विनेय्य विहरन्तो न सारम्भजं कम्मं करिस्ससि कायेन वाचाय मनसा’”ति ।

एवं वुत्ते भद्वियो लिच्छवि भगवन्तं एतदवोच — “अभिवक्कन्तं, भन्ते...पे०... उपासकं मं, भन्ते, भगवा धारेतु अज्जतगो पाणुपेतं सरणं गत”न्ति ।

“अपि नु ताहं, भद्विय, एवं अवचं — ‘एहि मे त्वं, भद्विय, सावको होहि; अहं सत्था भविस्सामी’”ति? “नो हेतं, भन्ते” । “एवंवादिं खो मं, भद्विय, एवमक्खायिं एके समणब्राह्मणा असता तुच्छा मुसा अभूतेन अब्भाचिक्खन्ति — ‘मायावी समणो गोतमो आवट्टनिं मायं जानाति याय अज्जतित्थियानं सावके आवट्टेती’”ति । “भद्विका, भन्ते, आवट्टनी माया । कल्याणी, भन्ते, आवट्टनी माया । पिया मे, भन्ते, जातिसालोहिता इमाय आवट्टनिया आवट्टेय्युं, पियानम्पि मे अस्स जातिसालोहितानं दीघरत्तं हिताय सुखाय । सब्बे चेपि, भन्ते, खत्तिया इमाय आवट्टनिया आवट्टेय्युं, सब्बेसम्पिस्स खत्तियानं दीघरत्तं हिताय सुखाय । सब्बे चेपि, भन्ते, ब्राह्मणा... वेस्सा ... सुद्धा इमाय आवट्टनिया आवट्टेय्युं, सब्बेसम्पिस्स सुद्धानं दीघरत्तं हिताय सुखाया”ति ।

“एवमेतं, भद्विय, एवमेतं, भद्विय! सब्बे चेपि, भद्विय, खत्तिया इमाय आवट्टनिया आवट्टेय्युं अकुसलधम्मपहानाय कुसलधम्मपसम्पदाय, सब्बेसम्पिस्स खत्तियानं दीघरत्तं हिताय सुखाय । सब्बे चेपि, भद्विय, ब्राह्मणा... वेस्सा... सुहा आवट्टेय्युं अकुसलधम्मपहानाय कुसलधम्मपसम्पदाय, सब्बेसम्पिस्स सुहानं दीघरत्तं हिताय सुखाय । सदेवको चेपि, भद्विय, लोको समारको सब्रह्मको सस्समणब्राह्मणी पजा सदेवमनुस्सा इमाय आवट्टनिया आवट्टेय्युं [आवट्टेय्युं (?)] अकुसलधम्मपहानाय कुसलधम्मपसम्पदाय, सदेवकस्सपिस्स लोकस्स समारकस्स सब्रह्मकस्स सस्समणब्राह्मणिया पजाय सदेवमनुस्साय दीघरत्तं हिताय सुखाय । इमे चेपि, भद्विय, महासाला इमाय आवट्टनिया आवट्टेय्युं अकुसलधम्मपहानाय कुसलधम्मपसम्पदाय, इमेसम्पिस्स महासालानं दीघरत्तं हिताय सुखाय ( ) [(सचे चेतेय्युं) (सी० स्या० कं० पी०), (आवट्टेय्युं) (क०) अ० नि० ८.४४] । को पन वादो मनुस्सभूतस्सा’ति! ततियं ।

४. सामुगियसुत्तं

१९४. एकं समयं आयस्मा आनन्दो कोलियेसु विहरति सामुगं नाम [सापूगं नाम (सी० स्या० कं० पी०)] कोलियानं निगमो । अथ खो सम्बहुला सामुगिया कोलियपुत्ता येनायस्मा आनन्दो तेनुपसङ्गमिसु; उपसङ्गमित्वा आयस्मन्तं आनन्दं अभिवादेत्वा एकमन्तं निसीदिसु । एकमन्तं निसिन्ने खो ते सामुगिये कोलियपुत्ते आयस्मा आनन्दो एतदवोच —

“चत्तारिमानि, ब्यग्घपज्जा, पारिसुद्धिपधानियङ्गानि तेन भगवता जानता पस्सता अरहता सम्मासम्बुद्धेन सम्मदक्खातानि सत्तानं विसुद्धिया सोकपरिदेवानं [सोकपरिद्वानं (सी०)] समतिक्कमाय दुक्खदोमनस्सानं अत्थङ्गमाय जायस्स अधिगमाय निब्बानस्स सच्छिकिरियाय । कतमानि चत्तारि? सीलपारिसुद्धिपधानियङ्गं, चित्तपारिसुद्धिपधानियङ्गं, दिट्ठिपारिसुद्धिपधानियङ्गं, विमुत्तिपारिसुद्धिपधानियङ्गं ।

“कतमञ्च, ब्यग्घपज्जा, सीलपारिसुद्धिपधानियङ्गं? इध, ब्यग्घपज्जा, भिक्खु सीलवा होति...पे०... समादाय सिक्खति सिक्खापदेसु । अयं वुच्चति, ब्यग्घपज्जा, सीलपारिसुद्धि । इति एवरूपिं सीलपारिसुद्धिं अपरिपूरं वा परिपूरेस्सामि परिपूरं वा तत्थ तत्थ पज्जाय अनुग्गहेस्सामीति, यो तत्थ छन्दो च वायामो च उस्साहो च उस्सोळ्ही च अप्पटिवानी च सति च सम्पज्जञ्च, इदं वुच्चति, ब्यग्घपज्जा, सीलपारिसुद्धिपधानियङ्गं ।

“कतमञ्च, ब्यग्घपज्जा, चित्तपारिसुद्धिपधानियङ्गं? इध, ब्यग्घपज्जा, भिक्खु विविच्चेव कामेहि...पे०... चतुत्थं ज्ञानं उपसम्पज्ज विहरति । अयं वुच्चति, ब्यग्घपज्जा, चित्तपारिसुद्धि । इति एवरूपिं चित्तपारिसुद्धिं अपरिपूरं वा परिपूरेस्सामि परिपूरं वा तत्थ तत्थ पज्जाय अनुग्गहेस्सामीति, यो तत्थ छन्दो च वायामो च उस्साहो च उस्सोळ्ही च अप्पटिवानी च सति च सम्पज्जञ्च, इदं वुच्चति, ब्यग्घपज्जा, चित्तपारिसुद्धिपधानियङ्गं ।

“कतमञ्च, ब्यग्घपज्जा, दिट्ठिपारिसुद्धिपधानियङ्गं? इध, ब्यग्घपज्जा, भिक्खु ‘इदं दुक्खं’न्ति यथाभूतं पजानाति...पे०... ‘अयं दुक्खनिरोधगामिनी पटिपदा’ति यथाभूतं पजानाति । अयं वुच्चति, ब्यग्घपज्जा, दिट्ठिपारिसुद्धि । इति एवरूपिं दिट्ठिपारिसुद्धिं अपरिपूरं वा...पे०... तत्थ तत्थ पज्जाय अनुग्गहेस्सामीति, यो तत्थ छन्दो च वायामो च उस्साहो च उस्सोळ्ही च अप्पटिवानी च सति च सम्पज्जञ्च, इदं वुच्चति, ब्यग्घपज्जा, दिट्ठिपारिसुद्धिपधानियङ्गं ।

“कतमञ्च, ब्यग्घपज्जा, विमुत्तिपारिसुद्धिपधानियङ्गं? स खो सो, ब्यग्घपज्जा, अरियसावको इमिना च सीलपारिसुद्धिपधानियङ्गेन समन्नागतो इमिना च चित्तपारिसुद्धिपधानियङ्गेन समन्नागतो इमिना च

दिट्ठिपारिसुद्धिपधानियङ्गेन समन्नागतो रजनीयेसु धम्मेषु चित्तं विराजेति, विमोचनीयेसु धम्मेषु चित्तं विमोचेति । सो रजनीयेसु धम्मेषु चित्तं विराजेत्वा, विमोचनीयेसु धम्मेषु चित्तं विमोचेत्वा सम्माविमुत्तिं फुसति । अयं वुच्चति, ब्यग्घपज्जा, विमुत्तिपारिसुद्धि । इति एवरूपिं विमुत्तिपारिसुद्धिं अपरिपूरं वा परिपूरेस्सामि परिपूरं वा तत्थ तत्थ पज्जाय अनुग्गहेस्सामीति, यो तत्थ छन्दो च वायामो च उस्साहो च उस्सोळ्ही च अप्पटिवानी च सति च सम्पज्जञ्च, इदं वुच्चति, ब्यग्घपज्जा, विमुत्तिपारिसुद्धिपधानियङ्गं ।

“इमानि खो, ब्यग्घपज्जा, चत्तारि पारिसुद्धिपधानियङ्गानि तेन भगवता जानता पस्सता अरहता सम्मासम्बुद्धेन सम्मदक्खातानि सत्तानं विसुद्धिया सोकपरिदेवानं समतिक्कमाय दुक्खदोमनस्सानं अत्थङ्गमाय जायस्स अधिगमाय निब्बानस्स सच्छिकिरियाया”ति । चतुत्थं ।

५. वप्पसुत्तं

१९५. एकं समयं भगवा सक्केसु विहरति कपिलवत्थुस्मिं निग्रोधारामे । अथ खो वप्पो सक्को निगण्ठसावको येनायस्मा महामोग्गल्लानो तेनुपसङ्कमि; उपसङ्कमित्वा आयस्मन्तं महामोग्गल्लानं अभिवादेत्वा एकमन्तं निसीदि । एकमन्तं निसिन्नं खो वप्पं सक्कं निगण्ठसावकं आयस्मा महामोग्गल्लानो एतदवोच —

“इधस्स, वप्प, कायेन संवुतो वाचाय संवुतो मनसा संवुतो अविज्जाविरागा विज्जुप्पादा । पस्ससि नो त्वं, वप्प, तं ठानं यतोनिदानं पुरिसं दुक्खवेदनिया आसवा अस्सवेय्युं [अन्वास्सवेय्युं (क०)] अभिसम्पराय”न्ति? “पस्सामहं, भन्ते, तं ठानं । इधस्स, भन्ते, पुब्बे पापकम्मं कतं अविपक्कविपाकं । ततोनिदानं पुरिसं दुक्खवेदनिया आसवा अस्सवेय्युं अभिसम्पराय”न्ति । अयञ्चेव खो पन आयस्मतो महामोग्गल्लानस्स वप्पेन सक्केन निगण्ठसावकेन सद्धिं अन्तराकथा विप्पकता होति ।

अथ खो भगवा सायन्हसमयं पटिसल्लाना वुट्ठितो येन उपट्ठानसाला तेनुपसङ्कमि; उपसङ्कमित्वा पज्जत्ते आसने निसीदि । निसज्ज खो भगवा आयस्मन्तं महामोग्गल्लानं एतदवोच —

“काय नुत्थ, मोग्गल्लान, एतरहि कथाय सन्निसिन्ना; का च पन वो अन्तराकथा विप्पकता”ति? “इधाहं, भन्ते, वप्पं सक्कं निगण्ठसावकं एतदवोचं — ‘इधस्स, वप्प, कायेन संवुतो वाचाय संवुतो मनसा संवुतो अविज्जाविरागा विज्जुप्पादा । पस्ससि नो त्वं, वप्प, तं ठानं यतोनिदानं पुरिसं दुक्खवेदनिया आसवा अस्सवेय्युं अभिसम्पराय”न्ति? एवं वुत्ते, भन्ते, वप्पो सक्को निगण्ठसावको मं एतदवोच — ‘पस्सामहं, भन्ते, तं ठानं । इधस्स, भन्ते, पुब्बे पापकम्मं कतं अविपक्कविपाकं । ततोनिदानं पुरिसं दुक्खवेदनिया आसवा अस्सवेय्युं अभिसम्पराय”न्ति । अयं खो नो, भन्ते, वप्पेन सक्केन निगण्ठसावकेन सद्धिं अन्तराकथा विप्पकता; अथ भगवा अनुप्पत्तो”ति ।

अथ खो भगवा वप्पं सक्कं निगण्ठसावकं एतदवोच — “सचे मे त्वं, वप्प, अनुज्जेय्यञ्चेव अनुजानेय्यासि, पटिक्कोसितब्बञ्च पटिक्कोसेय्यासि, यस्स च मे भासितस्स अत्थं न जानेय्यासि ममेवेत्थ उत्तरि पटिपुच्छेय्यासि — ‘इदं, भन्ते, कथं, इमस्स को अत्थो”ति, सिया नो एत्थ कथासल्लापो”ति । “अनुज्जेय्यञ्चेवाहं, भन्ते, भगवतो अनुजानिस्सामि, पटिक्कोसितब्बञ्च पटिक्कोसिस्सामि, यस्स चाहं भगवतो भासितस्स अत्थं न जानिस्सामि भगवन्तंयेवेत्थ उत्तरि पटिपुच्छिस्सामि — ‘इदं भन्ते, कथं, इमस्स को अत्थो”ति? होतु नो एत्थ कथासल्लापो”ति ।

“तं किं मज्जसि, वप्प, ये कायसमारम्भपच्चया उप्पज्जन्ति आसवा विघातपरिळाहा, कायसमारम्भा पटिविरतस्स एवंस ते आसवा विघातपरिळाहा न होन्ति । सो नवज्ज कम्मं न करोति, पुराणज्ज कम्मं फुस्स फुस्स ब्यन्तीकरोति, सन्दिट्टिका निज्जरा अकालिका एहिपस्सिका ओपनेय्यिका पच्चत्तं वेदितब्बा विज्जूहि [विज्जूहीति (सी० पी० क०) सं० नि० ४.३६४ पस्सितब्बं] । पस्ससि नो त्वं, वप्प, तं ठानं यतोनिदानं पुरिसं दुक्खवेदनिया आसवा अस्सवेय्युं अभिसम्पराय”न्ति? “नो हेतं, भन्ते” ।

“तं किं मज्जसि, वप्प, ये वचीसमारम्भपच्चया उप्पज्जन्ति आसवा विघातपरिळाहा, वचीसमारम्भा पटिविरतस्स एवंस ते आसवा विघातपरिळाहा न होन्ति । सो नवज्ज कम्मं न करोति, पुराणज्ज कम्मं फुस्स फुस्स ब्यन्तीकरोति । सन्दिट्टिका निज्जरा अकालिका एहिपस्सिका ओपनेय्यिका पच्चत्तं वेदितब्बा विज्जूहि । पस्ससि नो त्वं, वप्प, तं ठानं यतोनिदानं पुरिसं दुक्खवेदनिया आसवा अस्सवेय्युं अभिसम्पराय”न्ति? “नो हेतं, भन्ते” ।

“तं किं मज्जसि, वप्प, ये मनोसमारम्भपच्चया उप्पज्जन्ति आसवा विघातपरिळाहा, मनोसमारम्भा पटिविरतस्स एवंस ते आसवा विघातपरिळाहा न होन्ति । सो नवज्ज कम्मं न करोति, पुराणज्ज कम्मं फुस्स फुस्स ब्यन्तीकरोति । सन्दिट्टिका निज्जरा अकालिका एहिपस्सिका ओपनेय्यिका पच्चत्तं वेदितब्बा विज्जूहि । पस्ससि नो त्वं, वप्प, तं ठानं यतोनिदानं पुरिसं दुक्खवेदनिया आसवा अस्सवेय्युं अभिसम्पराय”न्ति? “नो हेतं, भन्ते” ।

“तं किं मज्जसि, वप्प, ये अविज्जापच्चया उप्पज्जन्ति आसवा विघातपरिळाहा, अविज्जाविरागा विज्जुप्पादा एवंस ते आसवा विघातपरिळाहा न होन्ति । सो नवज्ज कम्मं न करोति, पुराणज्ज कम्मं फुस्स फुस्स ब्यन्तीकरोति । सन्दिट्टिका निज्जरा अकालिका एहिपस्सिका ओपनेय्यिका पच्चत्तं वेदितब्बा विज्जूहि । पस्ससि नो त्वं, वप्प, तं ठानं यतोनिदानं पुरिसं दुक्खवेदनिया आसवा अस्सवेय्युं अभिसम्पराय”न्ति? “नो हेतं, भन्ते” ।

“एवं सम्मा विमुत्तचित्तस्स खो, वप्प, भिक्खुनो छ सततविहारा अधिगता होन्ति । सो चक्खुना रूपं दिस्वा नेव सुमनो होति न दुम्मनो; उपेक्खको विहरति सतो सम्पजानो । सोतेन सद्दं सुत्वा...पे०... घानेन गन्धं घायित्वा...पे०... जिह्वाय रसं सायित्वा...पे०... कायेन फोड्डब्बं फुसित्वा...पे०... मनसा धम्मं विज्जा नेव सुमनो होति न दुम्मनो; उपेक्खको विहरति सतो सम्पजानो । सो कायपरियन्तिकं वेदनं वेदियमानो ‘कायपरियन्तिकं वेदनं वेदियामी’ति पजानाति; जीवितपरियन्तिकं वेदनं वेदियमानो ‘जीवितपरियन्तिकं वेदनं वेदियामी’ति पजानाति; ‘कायस्स भेदा उद्धं जीवितपरियादाना इधेव सब्बवेदयितानि अनभिनन्दितानि सीती भविस्सन्ती’ति पजानाति” ।

“सेय्यथापि, वप्प, थूणं पटिच्च छाया पज्जायति । अथ पुरिसो आगच्छेय्य कुद्दालपिटकं आदाय । सो तं थूणं मूले छिन्देय्य; मूले छिन्दित्वा पलिखणेय्य; पलिखणित्वा मूलानि उद्धरेय्य, अन्तमसो उसीरनाळिमत्तानिपि [उसीरनाळिमत्तानिपि (सी०)] । सो तं थूणं खण्डाखण्डिकं छिन्देय्य । खण्डाखण्डिकं छेत्वा फालेय्य । फालेत्वा सकलिकं सकलिकं करेय्य । सकलिकं सकलिकं कत्वा वातातपे विसोसेय्य । वातातपे विसोसेत्वा अग्गिना डहेय्य । अग्गिना डहेत्वा मसिं करेय्य । मसिं करित्वा महावाते वा ओफुणेय्य नदिया वा सीघसोताय पवाहेय्य । एवं हिस्स, वप्प, या थूणं पटिच्च छाया सा उच्छिन्नमूला तालावत्थुकता अनभावंकता आयतिं अनुप्पादधम्मा ।

“एवमेवं खो, वप्प, एवं सम्मा विमुत्तचित्तस्स भिक्खुनो छ सततविहारा अधिगता होन्ति । सो चक्खुना रूपं दिस्वा नेव सुमनो होति न दुम्मनो; उपेक्खको विहरति सतो सम्पजानो । सोतेन सद्दं सुत्वा...पे०... घानेन गन्धं घायित्वा...पे०...

जिह्वाय रसं सायित्वा...पे०... कायेन फोडुब्बं फुसित्वा...पे०... मनसा धम्मं विज्जाय नेव सुमनो होति न दुम्मनो; उपेक्खको विहरति सतो सम्पजानो । सो कायपरियन्तिकं वेदनं वेदियमानो ‘कायपरियन्तिकं वेदनं वेदियामी’ति पजानाति; जीवितपरियन्तिकं वेदनं वेदियमानो ‘जीवितपरियन्तिकं वेदनं वेदियामी’ति पजानाति; ‘कायस्स भेदा उद्धं जीवितपरियादाना इधेव सब्बवेदयितानि अनभिनन्दितानि सीती भविस्सन्ती’ति पजानाति” ।

एवं वुत्ते वण्णो सक्को निगण्ठसावको भगवन्तं एतदवोच — “सेय्यथापि, भन्ते, पुरिसो उदयत्थिको अस्सपणियं पोसेय्य । सो उदयज्जेव नाधिगच्छेय्य, उत्तरिज्ज किलमथस्स विघातस्स भागी अस्स । एवमेवं खो अहं, भन्ते, उदयत्थिको बाले निगण्ठे पयिरुपासिं । स्वाहं उदयज्जेव नाधिगच्छिं, उत्तरिज्ज किलमथस्स विघातस्स भागी अहोसिं । एसाहं, भन्ते, अज्जतग्गे यो मे बालेसु निगण्ठेसु पसादो तं महावाते वा ओफुणामि नदिया वा सीघसोताय पवाहेमि । अभिक्कन्तं, भन्ते... पे०... उपासकं मं, भन्ते, भगवा धारेतु अज्जतग्गे पाणुपेतं सरणं गत”न्ति । पञ्चमं ।

६. साळहसुत्तं

१९६. एकं समयं भगवा वेसालियं विहरति महावने कूटागारसालायं । अथ खो साळहो च लिच्छवि अभयो च लिच्छवि येन भगवा तेनुपसङ्गमिसु; उपसङ्गमित्वा भगवन्तं अभिवादेत्वा एकमन्तं निसीदिसु । एकमन्तं निसिन्नो खो साळहो लिच्छवि भगवन्तं एतदवोच —

“सन्ति, भन्ते, एके समणब्राह्मणा द्वयेन ओघस्स नित्थरणं पज्जपेन्ति — सीलविसुद्धिहेतु च तपोजिगुच्छाहेतु च । इध, भन्ते, भगवा किमाहा”ति?

“सीलविसुद्धिं खो अहं, साळह, अज्जतरं सामज्जङ्गन्ति वदामि । ये ते, साळह, समणब्राह्मणा तपोजिगुच्छावादा तपोजिगुच्छासारा तपोजिगुच्छाअल्लीना विहरन्ति, अभब्बा ते ओघस्स नित्थरणाय । येपि ते, साळह, समणब्राह्मणा अपरिसुद्धकायसमाचारा अपरिसुद्धवचीसमाचारा अपरिसुद्धमनोसमाचारा अपरिसुद्धाजीवा, अभब्बा ते जाणदस्सनाय अनुत्तराय सम्बोधाय ।

“सेय्यथापि, साळह, पुरिसो नदिं तरितुकामो तिण्हं कुठारिं [कुधारिं (क०)] आदाय वनं पविसेय्य । सो तत्थ पस्सेय्य महतिं साललट्ठिं उजुं नवं अकुक्कुच्चकजातं । तमेनं मूले छिन्देय्य; मूले छेत्वा अग्गे छिन्देय्य; अग्गे छेत्वा साखापलासं सुविसोधितं विसोधेय्य; साखापलासं सुविसोधितं विसोधेत्वा कुठारीहिं तच्छेय्य; कुठारीहिं तच्छेत्वा वासीहिं तच्छेय्य; वासीहिं तच्छेत्वा लेखणिया लिखेय्य; लेखणिया लिखित्वा पासाणगुळेन धोवेय्य [धोपेय्य (सी० स्या० कं० पी०)]; पासाणगुळेन धोवेत्वा नदिं पतारेय्य ।

“तं किं मज्जसि, साळह, भब्बो नु खो सो पुरिसो नदिं तरितु”न्ति? “नो हेतं, भन्ते” । “तं किस्स हेतु”? “असु हि, भन्ते, साललट्ठिं बहिद्धा सुपरिकम्मकता अन्तो अविसुद्धा । तस्सेतं पाटिकङ्कं — साललट्ठिं संसीदिससति, पुरिसो अनयब्यसनं आपज्जिस्सती”ति ।

“एवमेवं खो, साळह, ये ते समणब्राह्मणा तपोजिगुच्छावादा तपोजिगुच्छासारा तपोजिगुच्छाअल्लीना विहरन्ति, अभब्बा ते ओघस्स नित्थरणाय । येपि ते, साळह, समणब्राह्मणा अपरिसुद्धकायसमाचारा अपरिसुद्धवचीसमाचारा अपरिसुद्धमनोसमाचारा अपरिसुद्धाजीवा, अभब्बा ते जाणदस्सनाय अनुत्तराय सम्बोधाय ।

“ये च खो ते, साळ्ह, समणब्राह्मणा न तपोजिगुच्छावादा न तपोजिगुच्छासारा न तपोजिगुच्छाअल्लीना विहरन्ति, भब्बा ते ओघस्स नित्थरणाय । येपि ते, साळ्ह, समणब्राह्मणा परिसुद्धकायसमाचारा परिसुद्धवचीसमाचारा परिसुद्धमनोसमाचारा परिसुद्धाजीवा, भब्बा ते जाणदस्सनाय अनुत्तराय सम्बोधाय ।

“सेय्यथापि, साळ्ह, पुरिसो नदिं तरितुकामो तिण्हं कुठारिं आदाय वनं पविसेय्य । सो तत्थ पस्सेय्य महतिं साललट्ठिं उजुं नवं अकुक्कुच्चकजातं । तमेनं मूले छिन्देय्य; मूले छिन्दित्वा अगगे छिन्देय्य; अगगे छिन्दित्वा साखापलासं सुविसोधितं विसोधेय्य; साखापलासं सुविसोधितं विसोधेत्वा कुठारीहि तच्छेय्य; कुठारीहि तच्छेत्वा वासीहि तच्छेय्य; वासीहि तच्छेत्वा निखादनं आदाय अन्तो सुविसोधितं विसोधेय्य; अन्तो सुविसोधितं विसोधेत्वा लेखणिया लिखेय्य; लेखणिया लिखित्वा पासाणगुळेन धोवेय्य; पासाणगुळेन धोवेत्वा नावं करेय्य; नावं कत्वा फियारित्तं [पियारित्तं (सी० पी०)] बन्धेय्य; फियारित्तं बन्धित्वा नदिं पतारेय्य ।

“तं किं मज्जसि, साळ्ह, भब्बो नु खो सो पुरिसो नदिं तरितुं”न्ति? “एवं, भन्ते” । “तं किस्स हेतु” ? “असु हि, भन्ते, साललट्ठि बहिद्धा सुपरिकम्मकता, अन्तो सुविसुद्धा नावाकता [सुविसुद्धकता (क०)] फियारित्तबद्धा । तस्सेतं पाटिकङ्कं — ‘नावा न संसीदिस्सति, पुरिसो सोत्थिना पारं गमिस्सती’”ति ।

“एवमेवं खो, साळ्ह, ये ते समणब्राह्मणा न तपोजिगुच्छावादा न तपोजिगुच्छासारा न तपोजिगुच्छाअल्लीना विहरन्ति, भब्बा ते ओघस्स नित्थरणाय । येपि ते, साळ्ह, समणब्राह्मणा परिसुद्धकायसमाचारा परिसुद्धवचीसमाचारा परिसुद्धमनोसमाचारा परिसुद्धाजीवा, भब्बा ते जाणदस्सनाय अनुत्तराय सम्बोधाय । सेय्यथापि, साळ्ह, योधाजीवो बहूनि चेपि कण्डचित्रकानि जानाति; अथ खो सो तीहि ठानेहि राजारहो होति राजभोग्गो, रज्जो अङ्गन्तेव सङ्गं गच्छति । कतमेहि तीहि? दूरेपाती च, अक्खणवेधी च, महतो च कायस्स पदालेता ।

“सेय्यथापि, साळ्ह, योधाजीवो दूरेपाती; एवमेवं खो, साळ्ह, अरियसावको सम्मासमाधि होति । सम्मासमाधि, साळ्ह, अरियसावको यं किञ्चि रूपं अतीतानागतपच्चुप्पन्नं अज्झत्तं वा बहिद्धा वा ओळारिकं वा सुखुमं वा हीनं वा पणीतं वा यं दूरे सन्तिके वा सब्बं रूपं ‘नेतं मम, नेसोहमस्मि, न मेसो अत्ता’ति एवमेतं यथाभूतं सम्मप्पज्जाय पस्सति । या काचि वेदना...पे०... या काचि सज्जा... ये केचि सङ्खारा... यं किञ्चि विज्जाणं अतीतानागतपच्चुप्पन्नं अज्झत्तं वा बहिद्धा वा ओळारिकं वा सुखुमं वा हीनं वा पणीतं वा यं दूरे सन्तिके वा, सब्बं विज्जाणं ‘नेतं मम, नेसोहमस्मि, न मेसो अत्ता’ति एवमेतं यथाभूतं सम्मप्पज्जाय पस्सति ।

“सेय्यथापि, साळ्ह, योधाजीवो अक्खणवेधी; एवमेवं खो, साळ्ह, अरियसावको सम्मादिट्ठि होति । सम्मादिट्ठि, साळ्ह, अरियसावको ‘इदं दुक्खं’न्ति यथाभूतं पजानाति...पे०... ‘अयं दुक्खनिरोधगामिनी पटिपदा’ति यथाभूतं पजानाति ।

“सेय्यथापि, साळ्ह, योधाजीवो महतो कायस्स पदालेता; एवमेवं खो, साळ्ह, अरियसावको सम्माविमुत्ति होति । सम्माविमुत्ति, साळ्ह, अरियसावको महन्तं अविज्जाक्खन्धं पदालेती”ति । छट्ठं ।

७. मल्लिकादेवीसुत्तं

१९७. एकं समयं भगवा सावत्थियं विहरति जेतवने अनाथपिण्डिकस्स आरामे । अथ खो मल्लिका देवी येन भगवा तेनुपसङ्गमि; उपसङ्गमित्वा भगवन्तं अभिवादेत्वा एकमन्तं निसीदि । एकमन्तं निसिन्ना खो मल्लिका देवी भगवन्तं

एतदवोच —

“को नु खो, भन्ते, हेतु को पच्चयो, येन मिधेकच्चो मातुगामो दुब्बण्णा च होति दुरूपा सुपापिका [स्या० पी० पोत्थकेसु “दुब्बणो च होति दुरूपो सुपापको”ति एवमादिना पुल्लिङ्गिकवसेन दिस्सति] दस्सनाय; दलिद्वा च होति अप्पस्सका अप्पभोगा अप्पेसक्खा च?

“को पन, भन्ते, हेतु को पच्चयो, येन मिधेकच्चो मातुगामो दुब्बण्णा च होति दुरूपा सुपापिका दस्सनाय; अड्ढा च होति महद्धना महाभोगा महेसक्खा च?

“को नु खो, भन्ते, हेतु को पच्चयो, येन मिधेकच्चो मातुगामो अभिरूपा च होति दस्सनीया पासादिका परमाय वण्णपोक्खरताय समन्नागता; दलिद्वा च होति अप्पस्सका अप्पभोगा अप्पेसक्खा च?

“को पन, भन्ते, हेतु को पच्चयो, येन मिधेकच्चो मातुगामो अभिरूपा च होति दस्सनीया पासादिका परमाय वण्णपोक्खरताय समन्नागता, अड्ढा च होति महद्धना महाभोगा महेसक्खा चा”ति?

“इध, मल्लिके, एकच्चो मातुगामो कोधना होति उपायासबहुला । अप्पम्पि वुत्ता समाना अभिसज्जति कुप्पति ब्यापज्जति पतित्थीयति, कोपञ्च दोसञ्च अप्पच्चयञ्च पातुकरोति । सा [सो (स्या०)] न दाता होति समणस्स वा ब्राह्मणस्स वा अन्नं पानं वत्थं यानं मालागन्धविलेपनं सेय्यावसथपदीपेय्यं । इस्सामनिका [इस्सामनको (स्या०)] खो पन होति; परलाभसक्कारगरुकारमाननवन्दनपूजनासु इस्सति उपदुस्सति इस्सं बन्धति । सा चे ततो चुता इत्थत्तं आगच्छति, सा [सो (स्या०)] यत्थ यत्थ पच्चाजायति दुब्बण्णा च होति दुरूपा सुपापिका दस्सनाय; दलिद्वा च होति अप्पस्सका अप्पभोगा अप्पेसक्खा च ।

“इध पन, मल्लिके, एकच्चो मातुगामो कोधना होति उपायासबहुला । अप्पम्पि वुत्ता समाना अभिसज्जति कुप्पति ब्यापज्जति पतित्थीयति, कोपञ्च दोसञ्च अप्पच्चयञ्च पातुकरोति । सा दाता होति समणस्स वा ब्राह्मणस्स वा अन्नं पानं वत्थं यानं मालागन्धविलेपनं सेय्यावसथपदीपेय्यं । अनिस्सामनिका खो पन होति; परलाभसक्कारगरुकारमाननवन्दनपूजनासु न इस्सति न उपदुस्सति न इस्सं बन्धति । सा चे ततो चुता इत्थत्तं आगच्छति, सा यत्थ यत्थ पच्चाजायति दुब्बण्णा च होति दुरूपा सुपापिका दस्सनाय; अड्ढा च होति महद्धना महाभोगा महेसक्खा च ।

“इध पन, मल्लिके, एकच्चो मातुगामो अक्कोधना होति अनुपायासबहुला । बहुम्पि वुत्ता समाना नाभिसज्जति न कुप्पति न ब्यापज्जति न पतित्थीयति, न कोपञ्च दोसञ्च अप्पच्चयञ्च पातुकरोति । सा न दाता होति समणस्स वा ब्राह्मणस्स वा अन्नं पानं वत्थं यानं मालागन्धविलेपनं सेय्यावसथपदीपेय्यं । इस्सामनिका खो पन होति; परलाभसक्कारगरुकारमाननवन्दनपूजनासु इस्सति उपदुस्सति इस्सं बन्धति । सा चे ततो चुता इत्थत्तं आगच्छति, सा यत्थ यत्थ पच्चाजायति अभिरूपा च होति दस्सनीया पासादिका परमाय वण्णपोक्खरताय समन्नागता; दलिद्वा च होति अप्पस्सका अप्पभोगा अप्पेसक्खा च ।

“इध पन, मल्लिके, एकच्चो मातुगामो अक्कोधना होति अनुपायासबहुला । बहुम्पि वुत्ता समाना नाभिसज्जति न कुप्पति न ब्यापज्जति न पतित्थीयति, न कोपञ्च दोसञ्च अप्पच्चयञ्च पातुकरोति । सा दाता होति समणस्स वा

ब्राह्मणस्स वा अन्नं पानं वत्थं यानं मालागन्धविलेपनं सेय्यावसथपदीपेय्यं । अनिस्सामनिका खो पन होति;
परलाभसक्कारगरुकारमाननवन्दनपूजनासु न इस्सति न उपदुस्सति न इस्सं बन्धति । सा चे ततो चुता इत्थत्तं आगच्छति,
सा यत्थ यत्थ पच्चाजायति अभिरूपा च होति दस्सनीया पासादिका परमाय वण्णपोक्खरताय समन्नागता; अड्ढा च होति
महद्धना महाभोगा महेसक्खा च ।

“अयं खो, मल्लिके, हेतु अयं पच्चयो, येन मिधेकच्चो मातुगामो दुब्बण्णा च होति दुरूपा सुपापिका दस्सनाय;
दलिद्वा च होति अप्पस्सका अप्पभोगा अप्पेसक्खा च । अयं पन, मल्लिके, हेतु अयं पच्चयो, येन मिधेकच्चो मातुगामो
दुब्बण्णा च होति दुरूपा सुपापिका दस्सनाय; अड्ढा च होति महद्धना महाभोगा महेसक्खा च । अयं खो, मल्लिके, हेतु अयं
पच्चयो, येन मिधेकच्चो मातुगामो अभिरूपा च होति दस्सनीया पासादिका परमाय वण्णपोक्खरताय समन्नागता; दलिद्वा
च होति अप्पस्सका अप्पभोगा अप्पेसक्खा च । अयं पन, मल्लिके, हेतु अयं पच्चयो, येन मिधेकच्चो मातुगामो अभिरूपा
च होति दस्सनीया पासादिका परमाय वण्णपोक्खरताय समन्नागता; अड्ढा च होति महद्धना महाभोगा महेसक्खा चा”ति ।

एवं वुत्ते मल्लिका देवी भगवन्तं एतदवोच — “या नूनाहं [सा नूनाहं (स्या०), यं नूनाहं (क०)] भन्ते, अज्जं जातिं
[अज्जाय जातिया (स्या०)] कोधना अहोसिं उपायासबहुला, अप्पमि वुत्ता समाना अभिसज्जिं कुप्पिं ब्यापज्जिं पतित्थीयिं
कोपज्ज दोसज्ज अप्पच्चयज्ज पात्वाकासिं, साहं, भन्ते, एतरहि दुब्बण्णा दुरूपा सुपापिका दस्सनाय ।

“या नूनाहं, भन्ते, अज्जं जातिं दाता अहोसिं समणस्स वा ब्राह्मणस्स वा अन्नं पानं वत्थं यानं मालागन्धविलेपनं
सेय्यावसथपदीपेय्यं, साहं, भन्ते, एतरहि अड्ढा [अड्ढा च (सी० पी० क०)] महद्धना महाभोगा ।

“या नूनाहं, भन्ते, अज्जं जातिं अनिस्सामनिका अहोसिं, परलाभसक्कारगरुकारमाननवन्दनपूजनासु न इस्सिं न
उपदुस्सिं न इस्सं बन्धिं, साहं, भन्ते, एतरहि महेसक्खा । सन्ति खो पन, भन्ते, इमस्मिं राजकुले खत्तियकज्जापि
ब्राह्मणकज्जापि गहपतिकज्जापि, तासाहं इस्सराधिपच्चं कारेमि । एसाहं, भन्ते, अज्जतगगे अक्कोधना भविस्सामि
अनुपायासबहुला, बहुमि वुत्ता समाना नाभिसज्जिस्सामि न कुप्पिस्सामि न ब्यापज्जिस्सामि न पतित्थीयिस्सामि, कोपज्ज
दोसज्ज अप्पच्चयज्ज न पातुकरिस्सामि; दस्सामि समणस्स वा ब्राह्मणस्स वा अन्नं पानं वत्थं यानं मालागन्धविलेपनं
सेय्यावसथपदीपेय्यं । अनिस्सामनिका भविस्सामि, परलाभसक्कारगरुकारमाननवन्दनपूजनासु न इस्सिस्सामि न
उपदुस्सिस्सामि न इस्सं बन्धिस्सामि । अभिक्कन्तं, भन्ते...पे०... उपासिकं मं, भन्ते, भगवा धारेतु अज्जतगगे पाणुपेतं सरणं
गत”न्ति । सत्तमं ।

८. अत्तन्तपसुत्तं

१९८. “चत्तारोमे, भिक्खवे, पुगगला सन्तो संविज्जमाना लोकस्मिं । कतमे चत्तारो? इध, भिक्खवे, एकच्चो [पु० प०
१७४; म० नि० २.७; दी० नि० ३.३१४; अ० नि० ३.१५७-१६३] पुगगलो अत्तन्तपो होति अत्तपरितापनानुयोगमनुयुत्तो ।
इध पन, भिक्खवे, एकच्चो पुगगलो परन्तपो होति परपरितापनानुयोगमनुयुत्तो । इध पन, भिक्खवे, एकच्चो पुगगलो
अत्तन्तपो च होति अत्तपरितापनानुयोगमनुयुत्तो, परन्तपो च परपरितापनानुयोगमनुयुत्तो । इध पन, भिक्खवे, एकच्चो
पुगगलो नेवत्तन्तपो होति नात्तपरितापनानुयोगमनुयुत्तो न परन्तपो न परपरितापनानुयोगमनुयुत्तो । सो नेव अत्तन्तपो न
परन्तपो दिट्ठेव धम्मे निच्छातो निब्बुतो सीतीभूतो सुखप्पटिसंवेदी ब्रह्मभूतेन अत्तना विहरति ।

“कथञ्च, भिक्खवे, पुगगलो अत्तन्तपो होति अत्तपरितापनानुयोगमनुयुत्तो? इध, भिक्खवे, एकच्चो अचेलको होति मुत्ताचारो हत्थापलेखनो नएहिभदन्तिको नतिट्ठभदन्तिको नाभिहटं न उद्दिस्सकतं न निमन्तनं सादियति । सो न कुम्भिमुखा पटिगगण्हाति, न कळोपिमुखा पटिगगण्हाति, न एळकमन्तरं न दण्डमन्तरं न मुसलमन्तरं न द्विन्नं भुज्जमानानं न गम्भिनिन्या न पायमानाय न पुरिसन्तरगताय न सङ्कित्तीसु न यत्थ सा उपट्ठितो होति न यत्थ मक्खिका सण्डसण्डचारिनी न मच्छं न मंसं न सुरं न मेरयं न थुसोदकं पिवति । सो एकागारिको वा होति एकालोपिको द्वागारिको वा होति द्वालोपिको...पे०... सत्तागारिको वा होति सत्तालोपिको; एकस्सापि दत्तिया यापेति द्वीहिपि दत्तीहि यापेति...पे०... सत्तहिपि दत्तीहि यापेति; एकाहिकम्पि आहारं आहारेति द्वाहिकम्पि आहारं आहारेति...पे०... सत्ताहिकम्पि आहारं आहारेति । इति एवरूपं अट्ठमासिकम्पि परियायभत्तभोजनानुयोगमनुयुत्तो विहरति ।

“सो साकभक्खोपि होति सामाकभक्खोपि होति नीवारभक्खोपि होति दद्दुलभक्खोपि होति हटभक्खोपि होति कणभक्खोपि होति आचामभक्खोपि होति पिज्जाकभक्खोपि होति तिणभक्खोपि होति गोमयभक्खोपि होति; वनमूलफलाहारोपि यापेति पवत्तफलभोजी ।

“सो साणानिपि धारेति मसाणानिपि धारेति छवदुस्सानिपि धारेति पंसुकूलानिपि धारेति तिरीटानिपि धारेति अजिनम्पि धारेति अजिनक्खिपम्पि धारेति कुसचीरम्पि धारेति वाकचीरम्पि धारेति फलकचीरम्पि धारेति केसकम्बलम्पि धारेति वाळकम्बलम्पि धारेति उलूकपक्खम्पि धारेति; केसमस्सुलोचकोपि होति केसमस्सुलोचनानुयोगमनुयुत्तो; उब्भट्ठकोपि होति आसनप्पटिक्खित्तो; उक्कुटिकोपि होति उक्कुटिकप्पधानमनुयुत्तो; कण्टकापस्सयिकोपि होति कण्टकापस्सये सेय्यं कप्पेति; सायततियकम्पि उदकोरोहनानुयोगमनुयुत्तो विहरति । इति एवरूपं अनेकविहितं कायस्स आतापनपरितापनानुयोगमनुयुत्तो विहरति । एवं खो, भिक्खवे, पुगगलो अत्तन्तपो होति अत्तपरितापनानुयोगमनुयुत्तो ।

“कथञ्च, भिक्खवे, पुगगलो परन्तपो होति परपरितापनानुयोगमनुयुत्तो? इध, भिक्खवे, एकच्चो पुगगलो ओरब्भिको होति सूकरिको साकुणिको मागविको लुद्धो मच्छघातको चोरो चोरघातको गोघातको बन्धनागारिको, ये वा पनज्जेपि केचि कुरुरकम्मन्ता । एवं खो, भिक्खवे, पुगगलो परन्तपो होति परपरितापनानुयोगमनुयुत्तो ।

“कथञ्च, भिक्खवे, पुगगलो अत्तन्तपो च होति अत्तपरितापनानुयोगमनुयुत्तो परन्तपो च परपरितापनानुयोगमनुयुत्तो? इध, भिक्खवे, एकच्चो पुगगलो राजा वा होति खत्तियो मुद्भावसित्तो, ब्राह्मणो वा होति महासालो । सो पुरत्थिमेन नगरस्स नवं सन्थागारं कारापेत्वा केसमस्सुं ओहारेत्वा खराजिनं निवासेत्वा सप्पितेलेन कायं अब्भज्जित्वा मगविसाणेन पिट्ठिं कण्डुवमानो नवं सन्थागारं पविसति, सङ्घिं महेसिया ब्राह्मणेन च पुरोहितेन । सो तत्थ अनन्तरहिताय भूमिया हरितुपलित्ताय सेय्यं कप्पेति । एकस्साय गाविया सरूपवच्छाय यं एकस्मिं थने खीरं होति तेन राजा यापेति; यं द्दुतियस्मिं थने खीरं होति तेन महेसी यापेति; यं ततियस्मिं थने खीरं होति तेन ब्राह्मणो पुरोहितो यापेति; यं चतुत्थस्मिं थने खीरं होति तेन अग्निं जुहति [जुहन्ति (सी० पी०)]; अवसेसेन वच्छको यापेति । सो एवमाह — ‘एत्तका उसभा हज्जन्तु यज्जत्थाय, एत्तका वच्छतरा हज्जन्तु यज्जत्थाय, एत्तका वच्छतरियो हज्जन्तु यज्जत्थाय, एत्तका अजा हज्जन्तु यज्जत्थाय, एत्तका उरब्भा हज्जन्तु यज्जत्थाय, (एत्तका अस्सा हज्जन्तु यज्जत्थाय,) [( ) नत्थि सी० स्या० कं० पी० पोत्थकेसु] एत्तका रुक्खा छिज्जन्तु यूपत्थाय, एत्तका दब्भा लूयन्तु बरिहिसत्थाया’ति [परिकम्मत्थायाति (क०)] । येपिस्स ते होन्ति दासाति वा पेस्साति वा कम्मकराति वा तेपि दण्डतज्जिता भयतज्जिता अस्सुमुखा रुदमाना परिकम्मन्ति करोन्ति । एवं खो, भिक्खवे, पुगगलो अत्तन्तपो च होति अत्तपरितापनानुयोगमनुयुत्तो परन्तपो च परपरितापनानुयोगमनुयुत्तो ।

“कथञ्च, भिक्खवे, पुगलो नेवत्तन्तपो होति नात्तपरितापनानुयोगमनुयुत्तो न परन्तपो न परपरितापनानुयोगमनुयुत्तो? सो अनत्तन्तपो अपरन्तपो दिट्ठेव धम्मे निच्छातो निब्बुतो सीतीभूतो सुखप्पटिसंवेदी ब्रह्मभूतेन अत्तना विहरति । इध, भिक्खवे, तथागतो लोके उप्पज्जति अरहं सम्मासम्बुद्धो विज्जाचरणसम्पन्नो सुगतो लोकविदू अनुत्तरो पुरिसदम्मसारथि सत्था देवमनुस्सानं बुद्धो भगवा । सो इमं लोकं सदेवकं समारकं सब्रह्मकं सस्समणब्राह्मणिं पजं सदेवमनुस्सं सयं अभिज्जा सच्छिकत्वा पवेदेति । सो धम्मं देसेति आदिकल्याणं मज्जेकल्याणं परियोसानकल्याणं सात्थं सब्यञ्जनं, केवलपरिपुण्णं परिसुद्धं ब्रह्मचरियं पकासेति । तं धम्मं सुणाति गहपति वा गहपतिपुत्तो वा अज्जतरस्मिं वा कुले पच्चाजातो । सो तं धम्मं सुत्वा तथागते सद्धं पटिलभति । सो तेन सद्धापटिलाभेन समन्नागतो इति पटिसञ्चिक्खति — ‘सम्भाधो घरावासो रजापथो, अब्भोकासो पब्बज्जा; नयिदं सुकरं अगारं अज्झावसता एकन्तपरिपुण्णं एकन्तपरिसुद्धं सङ्खल्लिखितं ब्रह्मचरियं चरितुं; यंनूनाहं केसमस्सुं ओहारेत्वा कासायानि वत्थानि अच्छादेत्वा अगारस्मा अनगारियं पब्बजेय्य’न्ति । सो अपरेन समयेन अप्पं वा भोगक्खन्धं पहाय, महन्तं वा भोगक्खन्धं पहाय, अप्पं वा जातिपरिवट्ठं पहाय, महन्तं वा जातिपरिवट्ठं पहाय, केसमस्सुं ओहारेत्वा कासायानि वत्थानि अच्छादेत्वा अगारस्मा अनगारियं पब्बजति ।

“सो एवं पब्बजितो समानो भिक्खूनं सिक्खासाजीवसमापन्नो पाणातिपातं पहाय पाणातिपाता पटिविरतो होति निहितदण्डो निहितसत्थो लज्जी दयापन्नो, सब्बपाणभूतहितानुकम्पी विहरति । अदिन्नादानं पहाय अदिन्नादाना पटिविरतो होति दिन्नादायी दिन्नपाटिकङ्घी, अथेनेन सुचिभूतेन अत्तना विहरति । अब्रह्मचरियं पहाय ब्रह्मचारी होति आराचारी विरतो असद्धम्मा गामधम्मा । मुसावादं पहाय मुसावादा पटिविरतो होति सच्चवादी सच्चसन्धो थेतो पच्चयिको अविस्वादको लोकस्स । पिसुणं वाचं पहाय पिसुणाय वाचाय पटिविरतो होति, न इतो सुत्वा अमुत्र अक्खाता इमेसं भेदाय, न अमुत्र वा सुत्वा इमेसं अक्खाता अमूसं भेदाय; इति भिन्नानं वा सन्धाता, सहितानं वा अनुप्पदाता, समग्गारामो समग्गरतो समग्गनन्दी समग्गकरणिं वाचं भासिता होति । फरुसं वाचं पहाय फरुसाय वाचाय पटिविरतो होति; या सा वाचा नेला कण्णसुखा पेमनीया हृदयङ्गमा पोरी बहुजनकन्ता बहुजनमनापा तथारूपिं वाचं भासिता होति । सम्फप्पलापं पहाय सम्फप्पलापा पटिविरतो होति कालवादी भूतवादी अत्तवादी धम्मवादी विनयवादी; निधानवतिं वाचं भासिता होति कालेन सापदेसं परियन्तवतिं अत्थसंहितं ।

“सो बीजगामभूतगामसमारम्भा पटिविरतो होति । एकभक्तिको होति रत्तूपरतो विरतो विकालभोजना । नच्चगीतवादितविसूकदस्सना पटिविरतो होति । मालागन्धविलेपनधारणमण्डनविभूसनट्टाना पटिविरतो होति । उच्चासयनमहासयना पटिविरतो होति । जातरूपरजतपटिग्गहणा पटिविरतो होति । आमकधज्जपटिग्गहणा पटिविरतो होति । आमकमंसपटिग्गहणा पटिविरतो होति । इत्थिकुमारिकपटिग्गहणा पटिविरतो होति । दासिदासपटिग्गहणा पटिविरतो होति । अजेळकपटिग्गहणा पटिविरतो होति । कुक्कुटसूकरपटिग्गहणा पटिविरतो होति । हत्थिगवास्सवळवपटिग्गहणा पटिविरतो होति । खेत्तवत्थुपटिग्गहणा पटिविरतो होति । दूतेय्यपहिणगमनानुयोगा पटिविरतो होति । कयविककया पटिविरतो होति । तुलाकूटकंसकूटमानकूटा पटिविरतो होति । उक्कोटनवज्जनिकतिसाचियोगा पटिविरतो होति । छेदनवधबन्धनविपरामोसआलोपसहसाकारा पटिविरतो होति ।

“सो सन्तुट्ठो होति कायपरिहारिकेन चीवरेन कुच्छिपरिहारिकेन पिण्डपातेन । सो येन येनेव पक्कमति समादायेव पक्कमति । सेय्यथापि नाम पक्खी सकुणो येन येनेव डेति, सपत्तभारोव डेति; एवमेवं भिक्खु सन्तुट्ठो होति कायपरिहारिकेन चीवरेन कुच्छिपरिहारिकेन पिण्डपातेन । सो येन येनेव पक्कमति, समादायेव पक्कमति । सो इमिना अरियेन सीलक्खन्धेन समन्नागतो अज्झत्तं अनवज्जसुखं पटिसंवेदेति ।

“सो चक्खुना रूपं दिस्वा न निमित्तग्गाही होति नानुब्यञ्जनग्गाही । यत्वाधिकरणमेनं चक्खुन्द्रियं असंवृतं विहरन्तं अभिज्झादोमनस्सा पापका अकुसला धम्मा अन्वास्सवेय्यं, तस्स संवराय पटिपज्जति; रक्खति चक्खुन्द्रियं; चक्खुन्द्रिये संवरं आपज्जति । सोतेन सद्दं सुत्वा... घानेन गन्धं घायित्वा... जिह्वाय रसं सायित्वा... कायेन फोडुब्बं फुसित्वा... मनसा धम्मं विज्जाय न निमित्तग्गाही होति नानुब्यञ्जनग्गाही । यत्वाधिकरणमेनं मनिन्द्रियं असंवृतं विहरन्तं अभिज्झादोमनस्सा पापका अकुसला धम्मा अन्वास्सवेय्यं, तस्स संवराय पटिपज्जति; रक्खति मनिन्द्रियं; मनिन्द्रिये संवरं आपज्जति । सो इमिना अरियेन इन्द्रियसंवरेण समन्नागतो अज्झत्तं अब्यासेकसुखं पटिसंवेदेति ।

“सो अभिक्कन्ते पटिक्कन्ते सम्पजानकारी होति, आलोकिते विलोकिते सम्पजानकारी होति, समिज्जिते पसारिते सम्पजानकारी होति, सङ्घाटिपत्तचीवरधारणे सम्पजानकारी होति, असिते पीते खायिते सायिते सम्पजानकारी होति, उच्चारपस्सावकम्मे सम्पजानकारी होति, गते ठिते निसिन्ने सुत्ते जागरिते भासिते तुण्हीभावे सम्पजानकारी होति ।

“सो इमिना च अरियेन सीलक्खन्धेन समन्नागतो, (इमाय च अरियाय सन्तुट्ठिया समन्नागतो,) [( ) नत्थि सी० स्या० पोत्थकेसु । म० नि० १.२९६; म० नि० २.१३ पस्सितब्बं] इमिना च अरियेन इन्द्रियसंवरेण समन्नागतो, इमिना च अरियेन सतिसम्पजज्जेन समन्नागतो [समन्नागतो । सो (क०)] विवित्तं सेनासनं भजति अरज्जं रुक्खमूलं पब्बतं कन्दरं गिरिगुहं सुसानं वनप्पत्थं अब्भोकासं पलालपुज्जं । सो पच्छाभत्तं पिण्डपातपटिक्कन्तो निसीदति पल्लङ्कं आभुजित्वा उजुं कायं पणिधाय परिमुखं सति उपट्ठपेत्वा । सो अभिज्झं लोके पहाय विगताभिज्झेन चेतसा विहरति, अभिज्झाय चित्तं परिसोधेति । ब्यापादपदोसं पहाय अब्यापन्नचित्तो विहरति सब्बपाणभूतहितानुकम्पी, ब्यापादपदोसा चित्तं परिसोधेति । थिनमिद्धं पहाय विगतथिनमिद्धो विहरति आलोकसज्जी सतो सम्पजानो, थिनमिद्धा चित्तं परिसोधेति । उद्धच्चकुक्कुच्चं पहाय अनुद्धतो विहरति अज्झत्तं वूपसन्तचित्तो, उद्धच्चकुक्कुच्चा चित्तं परिसोधेति । विचिकिच्छं पहाय तिण्णविचिकिच्छो विहरति अकथंकथी कुसलेसु धम्मेसु, विचिकिच्छाय चित्तं परिसोधेति । सो इमे पञ्च नीवरणे पहाय चेतसो उपक्किलेसे पज्जाय दुब्बलीकरणे विविच्चेव कामेहि...पे०... चतुत्थं ज्ञानं उपसम्पज्ज विहरति ।

“सो एवं समाहिते चित्ते परिसुद्धे परियोदाते अनङ्गणे विगतूपक्किलेसे मुदुभूते कम्मनिये ठिते आनेज्जप्पत्ते पुब्बेनिवासानुस्सतिजाणाय...पे०... सत्तानं चुतूपपातजाणाय...पे०... (सो एवं समाहिते चित्ते परिसुद्धे परियोदाते अनङ्गणे विगतूपक्किलेसे मुदुभूते कम्मनिये ठिते आनेज्जप्पत्ते) आसवानं खयजाणाय चित्तं अभिनिन्नामेति । सो ‘इदं दुक्खं’न्ति यथाभूतं पजानाति, ‘अयं दुक्खसमुदयो’ति यथाभूतं पजानाति, ‘अयं दुक्खनिरोधो’ति यथाभूतं पजानाति, ‘अयं दुक्खनिरोधगामिनी पटिपदा’ति यथाभूतं पजानाति । ‘इमे आसवा’ति यथाभूतं पजानाति, ‘अयं आसवसमुदयो’ति यथाभूतं पजानाति, ‘अयं आसवनिरोधो’ति यथाभूतं पजानाति, ‘अयं आसवनिरोधगामिनी पटिपदा’ति यथाभूतं पजानाति ।

“तस्स एवं जानतो एवं पस्सतो कामासवापि चित्तं विमुच्चति, भवासवापि चित्तं विमुच्चति, अविज्जासवापि चित्तं विमुच्चति; विमुत्तस्मिं विमुत्तमिति जाणं होति । ‘खीणा जाति, वुसितं ब्रह्मचरियं, कतं करणीयं, नापरं इत्थत्ताया’ति पजानाति । एवं खो, भिक्खवे, पुग्गलो नेवत्तन्तपो होति नात्तपरितापनानुयोगमनुयुत्तो न परन्तपो न परपरितापनानुयोगमनुयुत्तो । सो न अत्तन्तपो न परन्तपो दिट्ठेव धम्मे निच्छातो निब्बुतो सीतीभूतो सुखप्पटिसंवेदी ब्रह्मभूतेन अत्तना विहरति । इमे खो, भिक्खवे, चत्तारो पुग्गला सन्तो संविज्जमाना लोकस्मि’न्ति । अट्ठमं ।

९. तण्हासुत्तं

१९९. भगवा एतदवोच — “तण्हं वो, भिक्खवे, देसेस्सामि जालिनिं सरितं विसटं विसत्तिकं, याय अयं लोको उद्धस्तो परियोनद्धो तन्ताकुलकजातो गुलागुण्ठिकजातो [कुलागुण्ठिकजातो (सी० स्या० कं० पी०) अ० नि० अट्ठ० २.४.१९९] मुञ्जपब्बजभूतो अपायं दुग्गतिं विनिपातं संसारं नातिवत्तति । तं सुणाथ, साधुकं मनसि करोथ; भासिस्सामी”ति । “एवं, भन्ते”ति खो ते भिक्खू भगवतो पच्चस्सोसुं । भगवा एतदवोच —

“कतमा च सा, भिक्खवे, तण्हा जालिनी सरिता विसटा विसत्तिका, याय अयं लोको उद्धस्तो परियोनद्धो तन्ताकुलकजातो गुलागुण्ठिकजातो मुञ्जपब्बजभूतो अपायं दुग्गतिं विनिपातं संसारं नातिवत्तति? अट्ठारस खो पनिमानि, भिक्खवे, तण्हाविचरितानि अज्झत्तिकस्स उपादाय, अट्ठारस तण्हाविचरितानि बाहिरस्स उपादाय ।

“कतमानि अट्ठारस तण्हाविचरितानि अज्झत्तिकस्स उपादाय? अस्मीति, भिक्खवे, सति इत्थस्मीति होति, एवंस्मीति [एवमस्मि (सी०), एवस्मि (स्या० कं० पी०) विभ० ९७३ पस्सितब्बं] होति, अज्जथास्मीति होति, असस्मीति होति, सतस्मीति होति, सन्ति होति, इत्थं सन्ति होति, एवं सन्ति होति, अज्जथा सन्ति होति, अपिहं [अपिह (सी० पी०), अपि (स्या० कं०)] सन्ति होति, अपिहं [अपि (सी० स्या० कं० पी०)] इत्थं सन्ति होति, अपिहं [अपि (सी० स्या० कं० पी०)] एवं सन्ति होति, अपिहं [अपि (सी० स्या० कं० पी०)] अज्जथा सन्ति होति, भविस्सन्ति होति, इत्थं भविस्सन्ति होति, एवं भविस्सन्ति होति, अज्जथा भविस्सन्ति होति । इमानि अट्ठारस तण्हाविचरितानि अज्झत्तिकस्स उपादाय ।

“कतमानि अट्ठारस तण्हाविचरितानि बाहिरस्स उपादाय? इमिनास्मीति, भिक्खवे, सति इमिना इत्थस्मीति होति, इमिना एवंस्मीति होति, इमिना अज्जथास्मीति होति, इमिना असस्मीति होति, इमिना सतस्मीति होति, इमिना सन्ति होति, इमिना इत्थं सन्ति होति, इमिना एवं सन्ति होति, इमिना अज्जथा सन्ति होति, इमिना अपिहं सन्ति होति, इमिना अपिहं इत्थं सन्ति होति, इमिना अपिहं एवं सन्ति होति, इमिना अपिहं अज्जथा सन्ति होति, इमिना भविस्सन्ति होति, इमिना इत्थं भविस्सन्ति होति, इमिना एवं भविस्सन्ति होति, इमिना अज्जथा भविस्सन्ति होति । इमानि अट्ठारस तण्हाविचरितानि बाहिरस्स उपादाय ।

“इति अट्ठारस तण्हाविचरितानि अज्झत्तिकस्स उपादाय, अट्ठारस तण्हाविचरितानि बाहिरस्स उपादाय । इमानि वुच्चन्ति, भिक्खवे, छत्तिंस् तण्हाविचरितानि । इति एवरूपानि अतीतानि छत्तिंस् तण्हाविचरितानि, अनागतानि छत्तिंस् तण्हाविचरितानि, पच्चुप्पन्नानि छत्तिंस् तण्हाविचरितानि । एवं अट्ठसतं तण्हाविचरितं होन्ति ।

“अयं खो सा, भिक्खवे, तण्हा जालिनी सरिता विसटा विसत्तिका, याय अयं लोको उद्धस्तो परियोनद्धो तन्ताकुलकजातो गुलागुण्ठिकजातो मुञ्जपब्बजभूतो अपायं दुग्गतिं विनिपातं संसारं नातिवत्तती”ति । नवमं ।

१०. पेमसुत्तं

२००. “चत्तारिमानि, भिक्खवे, (पेमानि) [( ) नत्थि सी० स्या० कं० पी० पोत्थकेसु] जायन्ति । कतमानि चत्तारि? पेमा पेमं जायति, पेमा दोसो जायति, दोसा पेमं जायति, दोसा दोसो जायति ।

“कथञ्च, भिक्खवे, पेमा पेमं जायति? इध, भिक्खवे, पुग्गलो पुग्गलस्स इट्ठो होति कन्तो मनापो । तं परे इट्ठेन कन्तेन मनापेन समुदाचरन्ति । तस्स एवं होति — ‘यो खो म्यायं पुग्गलो इट्ठो कन्तो मनापो, तं परे इट्ठेन कन्तेन मनापेन समुदाचरन्ती’ति । सो तेसु पेमं जनेति । एवं खो, भिक्खवे, पेमा पेमं जायति ।

“कथञ्च, भिक्खवे, पेमा दोसो जायति? इध, भिक्खवे, पुग्गलो पुग्गलस्स इट्ठो होति कन्तो मनापो । तं परे अनिट्ठेन अकन्तेन अमनापेन समुदाचरन्ति । तस्स एवं होति — ‘यो खो म्यायं पुग्गलो इट्ठो कन्तो मनापो, तं परे अनिट्ठेन अकन्तेन अमनापेन समुदाचरन्ती’ति । सो तेसु दोसं जनेति । एवं खो, भिक्खवे, पेमा दोसो जायति ।

“कथञ्च, भिक्खवे, दोसा पेमं जायति? इध, भिक्खवे, पुग्गलो पुग्गलस्स अनिट्ठो होति अकन्तो अमनापो । तं परे अनिट्ठेन अकन्तेन अमनापेन समुदाचरन्ति । तस्स एवं होति — ‘यो खो म्यायं पुग्गलो अनिट्ठो अकन्तो अमनापो, तं परे अनिट्ठेन अकन्तेन अमनापेन समुदाचरन्ती’ति । सो तेसु पेमं जनेति । एवं खो, भिक्खवे, दोसा पेमं जायति ।

“कथञ्च, भिक्खवे, दोसा दोसो जायति? इध, भिक्खवे, पुग्गलो पुग्गलस्स अनिट्ठो होति अकन्तो अमनापो । तं परे इट्ठेन कन्तेन मनापेन समुदाचरन्ति । तस्स एवं होति — ‘यो खो म्यायं पुग्गलो अनिट्ठो अकन्तो अमनापो, तं परे इट्ठेन कन्तेन मनापेन समुदाचरन्ती’ति । सो तेसु दोसं जनेति । एवं खो, भिक्खवे, दोसा दोसो जायति । इमानि खो, भिक्खवे, चत्तारि पेमानि जायन्ति ।

“यस्मिं, भिक्खवे, समये भिक्खु विविच्चेव कामेहि...पे०... पठमं ज्ञानं उपसम्पज्ज विहरति, यम्पिस्स पेमा पेमं जायति तम्पिस्स तस्मिं समये न होति, योपिस्स पेमा दोसो जायति सोपिस्स तस्मिं समये न होति, यम्पिस्स दोसा पेमं जायति तम्पिस्स तस्मिं समये न होति, योपिस्स दोसा दोसो जायति सोपिस्स तस्मिं समये न होति ।

“यस्मिं, भिक्खवे, समये भिक्खु वितक्कविचारानं वूपसमा...पे०... दुतियं ज्ञानं...पे०... ततियं ज्ञानं...पे०... चतुत्थं ज्ञानं उपसम्पज्ज विहरति, यम्पिस्स पेमा पेमं जायति तम्पिस्स तस्मिं समये न होति, योपिस्स पेमा दोसो जायति सोपिस्स तस्मिं समये न होति, यम्पिस्स दोसा पेमं जायति तम्पिस्स तस्मिं समये न होति, योपिस्स दोसा दोसो जायति सोपिस्स तस्मिं समये न होति ।

“यस्मिं, भिक्खवे, समये भिक्खु आसवानं खया अनासवं चेतोविमुत्तिं पज्जाविमुत्तिं दिट्ठेव धम्मे सयं अभिज्जा सच्छिकत्वा उपसम्पज्ज विहरति, यम्पिस्स पेमा पेमं जायति तम्पिस्स पहीनो होति उच्छिन्नमूलं तालावत्थुकतं अनभावंकतं आयतिं अनुप्पादधम्मं, योपिस्स पेमा दोसो जायति सोपिस्स पहीनो होति उच्छिन्नमूलो तालावत्थुकतो अनभावंकतो आयतिं अनुप्पादधम्मो, यम्पिस्स दोसा पेमं जायति तम्पिस्स पहीनो होति उच्छिन्नमूलं तालावत्थुकतं अनभावंकतं आयतिं अनुप्पादधम्मं, योपिस्स दोसा दोसो जायति सोपिस्स पहीनो होति उच्छिन्नमूलो तालावत्थुकतो अनभावंकतो आयतिं अनुप्पादधम्मो । अयं वुच्चति, भिक्खवे, भिक्खु नेव उस्सेनेति न पटिसेनेति [न पटिस्सेनेति (सी० पी०)] न धूपायति न पज्जलति न सम्पज्झायति [न अपज्झायति (सी०), न पज्झायति (स्या० कं० पी०)] ।

“कथञ्च, भिक्खवे, भिक्खु उस्सेनेति? इध, भिक्खवे, भिक्खु रूपं अत्ततो समनुपस्सति, रूपवन्तं वा अत्तानं, अत्तनि वा रूपं, रूपस्मिं वा अत्तानं; वेदनं अत्ततो समनुपस्सति, वेदनावन्तं वा अत्तानं, अत्तनि वा वेदनं, वेदनाय वा अत्तानं; सज्जं अत्ततो समनुपस्सति, सज्जावन्तं वा अत्तानं, अत्तनि वा सज्जं, सज्जाय वा अत्तानं; सङ्खारे अत्ततो समनुपस्सति, सङ्खारवन्तं वा अत्तानं, अत्तनि वा सङ्खारे, सङ्खारेसु वा अत्तानं; विज्जाणं अत्ततो समनुपस्सति, विज्जाणवन्तं वा अत्तानं, अत्तनि वा विज्जाणं, विज्जाणस्मिं वा अत्तानं । एवं खो, भिक्खवे, भिक्खु उस्सेनेति ।

“कथञ्च, भिक्खवे, भिक्खु न उस्सेनेति? इध, भिक्खवे, भिक्खु न रूपं अत्ततो समनुपस्सति, न रूपवन्तं वा अत्तानं,

न अत्तनि वा रूपं, न रूपस्मिं वा अत्तानं; न वेदनं अत्ततो समनुपस्सति, न वेदनावन्तं वा अत्तानं, न अत्तनि वा वेदनं, न वेदनाय वा अत्तानं; न सज्जं अत्ततो समनुपस्सति, न सज्जावन्तं वा अत्तानं, न अत्तनि वा सज्जं, न सज्जाय वा अत्तानं; न सङ्खारे अत्ततो समनुपस्सति, न सङ्खारवन्तं वा अत्तानं, न अत्तनि वा सङ्खारे, न सङ्खारेसु वा अत्तानं; न विज्जाणं अत्ततो समनुपस्सति, न विज्जाणवन्तं वा अत्तानं, न अत्तनि वा विज्जाणं, न विज्जाणस्मिं वा अत्तानं। एवं खो, भिक्खवे, भिक्खु न उस्सेनेति।

“कथञ्च, भिक्खवे, भिक्खु पटिसेनेति? इध, भिक्खवे, भिक्खु अक्कोसन्तं पच्चक्कोसति, रोसन्तं पटिरोसति, भण्डन्तं पटिभण्डति। एवं खो, भिक्खवे, भिक्खु पटिसेनेति।

“कथञ्च, भिक्खवे, भिक्खु न पटिसेनेति? इध, भिक्खवे, भिक्खु अक्कोसन्तं न पच्चक्कोसति, रोसन्तं न पटिरोसति, भण्डन्तं न पटिभण्डति। एवं खो, भिक्खवे, भिक्खु न पटिसेनेति।

“कथञ्च, भिक्खवे, भिक्खु धूपायति? अस्मीति, भिक्खवे, सति इत्थस्मीति होति, एवंस्मीति होति, अज्जथास्मीति होति, असस्मीति होति, सतस्मीति होति, सन्ति होति, इत्थं सन्ति होति, एवं सन्ति होति, अज्जथा सन्ति होति, अपिहं सन्ति होति, अपिहं इत्थं सन्ति होति, अपिहं एवं सन्ति होति, अपिहं अज्जथा सन्ति होति, भविस्सन्ति होति, इत्थं भविस्सन्ति होति, एवं भविस्सन्ति होति, अज्जथा भविस्सन्ति होति। एवं खो, भिक्खवे, भिक्खु धूपायति।

“कथञ्च, भिक्खवे, भिक्खु न धूपायति? अस्मीति, भिक्खवे, असति इत्थस्मीति न होति, एवंस्मीति न होति, अज्जथास्मीति न होति, असस्मीति न होति, सतस्मीति न होति, सन्ति न होति, इत्थं सन्ति न होति, एवं सन्ति न होति, अज्जथा सन्ति न होति, अपिहं सन्ति न होति, अपिहं इत्थं सन्ति न होति, अपिहं एवं सन्ति न होति, अपिहं अज्जथा सन्ति न होति, भविस्सन्ति न होति, इत्थं भविस्सन्ति न होति, एवं भविस्सन्ति न होति, अज्जथा भविस्सन्ति न होति। एवं खो, भिक्खवे, भिक्खु न धूपायति।

“कथञ्च, भिक्खवे, भिक्खु पज्जलति? इमिना अस्मीति, भिक्खवे, सति इमिना इत्थस्मीति होति, इमिना एवंस्मीति होति, इमिना अज्जथास्मीति होति, इमिना असस्मीति होति, इमिना सतस्मीति होति, इमिना सन्ति होति, इमिना इत्थं सन्ति होति, इमिना एवं सन्ति होति, इमिना अज्जथा सन्ति होति, इमिना अपिहं सन्ति होति, इमिना अपिहं इत्थं सन्ति होति, इमिना अपिहं एवं सन्ति होति, इमिना अपिहं अज्जथा सन्ति होति, इमिना भविस्सन्ति होति, इमिना इत्थं भविस्सन्ति होति, इमिना एवं भविस्सन्ति होति, इमिना अज्जथा भविस्सन्ति होति। एवं खो, भिक्खवे, भिक्खु पज्जलति।

“कथञ्च, भिक्खवे, भिक्खु न पज्जलति? इमिना अस्मीति, भिक्खवे, असति इमिना इत्थस्मीति न होति, इमिना एवंस्मीति न होति, इमिना अज्जथास्मीति न होति, इमिना असस्मीति न होति, इमिना सतस्मीति न होति, इमिना सन्ति न होति, इमिना इत्थं सन्ति न होति, इमिना एवं सन्ति न होति, इमिना अज्जथा सन्ति न होति, इमिना अपिहं सन्ति न होति, इमिना अपिहं इत्थं सन्ति न होति, इमिना अपिहं एवं सन्ति न होति, इमिना अपिहं अज्जथा सन्ति न होति, इमिना भविस्सन्ति न होति, इमिना इत्थं भविस्सन्ति न होति, इमिना एवं भविस्सन्ति न होति, इमिना अज्जथा भविस्सन्ति न होति। एवं खो, भिक्खवे, भिक्खु न पज्जलति।

“कथञ्च, भिक्खवे, भिक्खु सम्पज्झायति? इध, भिक्खवे, भिक्खुनो अस्मिमानो पहीनो न होति उच्छिन्नमूलो

तालावत्थुकतो अनभावंकतो आयतिं अनुप्पादधम्मो । एवं खो, भिक्खवे, भिक्खु सम्पज्झायति ।

“कथञ्च, भिक्खवे, भिक्खु न सम्पज्झायति? इध, भिक्खवे, भिक्खुनो अस्मिमानो पहीनो होति उच्छिन्नमूलो तालावत्थुकतो अनभावंकतो आयतिं अनुप्पादधम्मो । एवं खो, भिक्खवे, भिक्खु न सम्पज्झायती”ति । दसमं ।

महावग्गो पञ्चमो ।

तस्सुद्धानं —

सोतानुगतं ठानं, भद्विय सामुगिय वप्प साळ्हा च ।

मल्लिक अत्तन्तापो, तण्हा पेमेन च दसा तेति ॥

चतुत्थमहापण्णासकं समत्तं ।

५. पञ्चमपण्णासकं

(२१) १. सप्पुरिसवग्गो

१. सिक्खापदसुत्तं

२०१. “असप्पुरिसञ्च वो, भिक्खवे, देसेस्सामि, असप्पुरिसेन असप्पुरिसतरञ्च; सप्पुरिसञ्च, सप्पुरिसेन सप्पुरिसतरञ्च । तं सुणाथ, साधुकं मनसि करोथ; भासिस्सामी”ति । “एवं, भन्ते”ति खो ते भिक्खू भगवतो पच्चस्सोसुं । भगवा एतदवोच —

“कतमो च, भिक्खवे, असप्पुरिसो? इध, भिक्खवे, एकच्चो पाणातिपाती होति, अदिन्नादायी होति, कामेसुमिच्छाचारी होति, मुसावादी होति, सुरामेरयमज्जपमादट्ठायी होति । अयं वुच्चति, भिक्खवे, असप्पुरिसो ।

“कतमो च, भिक्खवे, असप्पुरिसेन असप्पुरिसतरो? इध, भिक्खवे, एकच्चो अत्तना च पाणातिपाती होति, परञ्च पाणातिपाते समादपेति; अत्तना च अदिन्नादायी होति, परञ्च अदिन्नादाने समादपेति; अत्तना च कामेसुमिच्छाचारी होति, परञ्च कामेसुमिच्छाचारे समादपेति; अत्तना च मुसावादी होति, परञ्च मुसावादे समादपेति; अत्तना च सुरामेरयमज्जपमादट्ठायी होति, परञ्च सुरामेरयमज्जपमादट्ठाने समादपेति । अयं वुच्चति, भिक्खवे, असप्पुरिसेन असप्पुरिसतरो ।

“कतमो च, भिक्खवे, सप्पुरिसो? इध, भिक्खवे, एकच्चो पाणातिपाता पटिविरतो होति, अदिन्नादाना पटिविरतो होति, कामेसुमिच्छाचारा पटिविरतो होति, मुसावादा पटिविरतो होति, सुरामेरयमज्जपमादट्ठाना पटिविरतो होति । अयं वुच्चति, भिक्खवे, सप्पुरिसो ।

“कतमो च, भिक्खवे, सप्पुरिसेन सप्पुरिसतरो? इध, भिक्खवे, एकच्चो अत्तना च पाणातिपाता पटिविरतो होति, परञ्च पाणातिपाता वेरमणिया समादपेति; अत्तना च अदिन्नादाना पटिविरतो होति, परञ्च अदिन्नादाना वेरमणिया

समादपेति; अत्तना च कामेसुमिच्छाचारा पटिविरतो होति, परञ्च कामेसुमिच्छाचारा वेरमणिया समादपेति; अत्तना च मुसावादा पटिविरतो होति, परञ्च मुसावादा वेरमणिया समादपेति; अत्तना च सुरामेरयमज्जपमादद्धाना पटिविरतो होति, परञ्च सुरामेरयमज्जपमादद्धाना वेरमणिया समादपेति । अयं वुच्चति, भिक्खवे, सप्पुरिसेन सप्पुरिसतरो”ति [पु० प० १३५] । पठमं ।

२. अस्सद्धसुत्तं

२०२. “असप्पुरिसञ्च वो, भिक्खवे, देसेस्सामि, असप्पुरिसेन असप्पुरिसतरञ्च; सप्पुरिसञ्च, सप्पुरिसेन सप्पुरिसतरञ्च । तं सुणाथ...पे०... ।

“कतमो च, भिक्खवे, असप्पुरिसो? इध, भिक्खवे, एकच्चो अस्सद्धो होति, अहिरिको होति, अनोत्तप्पी होति, अप्पस्सुतो होति, कुसीतो होति, मुट्ठस्सति होति, दुप्पज्जो होति । अयं वुच्चति, भिक्खवे, असप्पुरिसो ।

“कतमो च, भिक्खवे, असप्पुरिसेन असप्पुरिसतरो? इध, भिक्खवे, एकच्चो अत्तना च अस्सद्धो होति, परञ्च अस्सद्धिये [असद्धाय (क०)] समादपेति; अत्तना च अहिरिको होति, परञ्च अहिरिकताय समादपेति; अत्तना च अनोत्तप्पी होति, परञ्च अनोत्तप्पे समादपेति; अत्तना च अप्पस्सुतो होति, परञ्च अप्पस्सुते समादपेति; अत्तना च कुसीतो होति, परञ्च कोसज्जे समादपेति; अत्तना च मुट्ठस्सति होति, परञ्च मुट्ठस्सच्चे [मुट्ठसच्चे (सी० स्या० कं० पी०)] समादपेति; अत्तना च दुप्पज्जो होति, परञ्च दुप्पज्जताय समादपेति । अयं वुच्चति, भिक्खवे, असप्पुरिसेन असप्पुरिसतरो ।

“कतमो च, भिक्खवे, सप्पुरिसो? इध, भिक्खवे, एकच्चो सद्धो होति, हिरिमा होति, ओत्तप्पी होति, बहुस्सुतो होति, आरद्धवीरियो होति, सतिमा होति, पज्जवा होति । अयं वुच्चति, भिक्खवे, सप्पुरिसो ।

“कतमो च, भिक्खवे, सप्पुरिसेन सप्पुरिसतरो? इध, भिक्खवे, एकच्चो अत्तना च सद्धासम्पन्नो होति, परञ्च सद्धासम्पदाय समादपेति; अत्तना च हिरिमा होति, परञ्च हिरिमताय [हिरिसम्पदाय (क०)] समादपेति; अत्तना च ओत्तप्पी होति, परञ्च ओत्तप्पे समादपेति; अत्तना च बहुस्सुतो होति, परञ्च बाहुसच्चे समादपेति; अत्तना च आरद्धवीरियो होति, परञ्च वीरियारम्भे समादपेति; अत्तना च उपड्वितस्सति होति, परञ्च सतिउपड्वाने [सतिपड्वाने (सी० स्या० कं० पी०)] समादपेति; अत्तना च पज्जासम्पन्नो होति, परञ्च पज्जासम्पदाय समादपेति । अयं वुच्चति, भिक्खवे, सप्पुरिसेन सप्पुरिसतरो”ति । दुतियं ।

३. सत्तकम्मसुत्तं

२०३. “असप्पुरिसञ्च वो, भिक्खवे, देसेस्सामि, असप्पुरिसेन असप्पुरिसतरञ्च; सप्पुरिसञ्च, सप्पुरिसेन सप्पुरिसतरञ्च । तं सुणाथ...पे०... ।

“कतमो च, भिक्खवे, असप्पुरिसो? इध, भिक्खवे, एकच्चो पाणातिपाती होति, अदिन्नादायी होति, कामेसुमिच्छाचारी होति, मुसावादी होति, पिसुणवाचो होति, फरुसवाचो होति, सम्फप्पलापी होति । अयं वुच्चति, भिक्खवे, असप्पुरिसो ।

“कतमो च, भिक्खवे, असप्पुरिसेन असप्पुरिसतरो? इध, भिक्खवे, एकच्चो अत्तना च पाणातिपाती होति, परञ्च पाणातिपाते समादपेति; अत्तना च अदिन्नादायी होति, परञ्च अदिन्नादाने समादपेति; अत्तना च कामेसुमिच्छाचारी होति, परञ्च कामेसुमिच्छाचारे समादपेति; अत्तना च मुसावादी होति, परञ्च मुसावादे समादपेति; अत्तना च पिसुणवाचो होति, परञ्च पिसुणाय वाचाय समादपेति; अत्तना च फरुसवाचो होति, परञ्च फरुसाय वाचाय समादपेति; अत्तना च सम्फप्पलापी होति, परञ्च सम्फप्पलापे समादपेति । अयं वुच्चति, भिक्खवे, असप्पुरिसेन असप्पुरिसतरो ।

“कतमो च, भिक्खवे, सप्पुरिसो? इध, भिक्खवे, एकच्चो पाणातिपाता पटिविरतो होति, अदिन्नादाना पटिविरतो होति, कामेसुमिच्छाचारा पटिविरतो होति, मुसावादा पटिविरतो होति, पिसुणाय वाचाय पटिविरतो होति, फरुसाय वाचाय पटिविरतो, होति, सम्फप्पलापा पटिविरतो होति । अयं वुच्चति, भिक्खवे, सप्पुरिसो ।

“कतमो च, भिक्खवे, सप्पुरिसेन सप्पुरिसतरो? इध भिक्खवे, एकच्चो अत्तना च पाणातिपाता पटिविरतो होति, परञ्च पाणातिपाता वेरमणिया समादपेति; अत्तना च अदिन्नादाना पटिविरतो होति, परञ्च अदिन्नादाना वेरमणिया समादपेति; अत्तना च कामेसुमिच्छाचारा पटिविरतो होति, परञ्च कामेसुमिच्छाचारा वेरमणिया समादपेति; अत्तना च मुसावादा पटिविरतो होति, परञ्च मुसावादा वेरमणिया समादपेति; अत्तना च पिसुणाय वाचाय पटिविरतो होति, परञ्च पिसुणाय वाचाय वेरमणिया समादपेति; अत्तना च फरुसाय वाचाय पटिविरतो होति, परञ्च फरुसाय वाचाय वेरमणिया समादपेति; अत्तना च सम्फप्पलापा पटिविरतो होति, परञ्च सम्फप्पलापा वेरमणिया समादपेति । अयं वुच्चति, भिक्खवे, सप्पुरिसेन सप्पुरिसतरो”ति । ततियं ।

४. दसकम्मसुत्तं

२०४. “असप्पुरिसञ्च वो, भिक्खवे, देसेस्सामि, असप्पुरिसेन असप्पुरिसतरञ्च; सप्पुरिसञ्च, सप्पुरिसेन सप्पुरिसतरञ्च । तं सुणाथ...पे०... ।

“कतमो च, भिक्खवे, असप्पुरिसो? इध, भिक्खवे, एकच्चो पाणातिपाती होति, अदिन्नादायी होति, कामेसुमिच्छाचारी होति, मुसावादी होति, पिसुणवाचो होति, फरुसवाचो होति, सम्फप्पलापी होति, अभिज्झालु होति, ब्यापन्नचित्तो होति, मिच्छादिट्ठिको होति । अयं वुच्चति, भिक्खवे, असप्पुरिसो ।

“कतमो च, भिक्खवे, असप्पुरिसेन असप्पुरिसतरो? इध, भिक्खवे, एकच्चो अत्तना च पाणातिपाती होति, परञ्च पाणातिपाते समादपेति...पे०... अत्तना च अभिज्झालु होति, परञ्च अभिज्झाय समादपेति; अत्तना च ब्यापन्नचित्तो होति, परञ्च ब्यापादे समादपेति, अत्तना च मिच्छादिट्ठिको होति, परञ्च मिच्छादिट्ठिया समादपेति । अयं वुच्चति, भिक्खवे, असप्पुरिसेन असप्पुरिसतरो ।

“कतमो च, भिक्खवे, सप्पुरिसो? इध, भिक्खवे, एकच्चो पाणातिपाता पटिविरतो होति...पे०... अनभिज्झालु होति, अब्यापन्नचित्तो होति, सम्मादिट्ठिको होति । अयं वुच्चति, भिक्खवे, सप्पुरिसो ।

“कतमो च, भिक्खवे, सप्पुरिसेन सप्पुरिसतरो? इध, भिक्खवे, एकच्चो अत्तना च पाणातिपाता पटिविरतो होति, परञ्च पाणातिपाता वेरमणिया समादपेति...पे०... अत्तना च अनभिज्झालु होति, परञ्च अनभिज्झाय समादपेति; अत्तना च अब्यापन्नचित्तो होति, परञ्च अब्यापादे समादपेति; अत्तना च सम्मादिट्ठिको होति, परञ्च सम्मादिट्ठिया समादपेति । अयं

वुच्चति, भिक्खवे, सप्पुरिसेन सप्पुरिसतरो”ति । चतुत्थं ।

५. अट्ठङ्गिकसुत्तं

२०५. “असप्पुरिसञ्च वो, भिक्खवे, देसेस्सामि, असप्पुरिसेन असप्पुरिसतरञ्च; सप्पुरिसञ्च, सप्पुरिसेन सप्पुरिसतरञ्च । तं सुणाथ...पे०... ।

“कतमो च, भिक्खवे, असप्पुरिसो? इध, भिक्खवे, एकच्चो मिच्छादिट्ठिको होति, मिच्छासङ्कप्पो होति, मिच्छावाचो होति, मिच्छाकम्मन्तो होति, मिच्छाआजीवो होति, मिच्छावायामो होति, मिच्छासति होति, मिच्छासमाधि होति । अयं वुच्चति, भिक्खवे, असप्पुरिसो ।

“कतमो च, भिक्खवे, असप्पुरिसेन असप्पुरिसतरो? इध भिक्खवे, एकच्चो अत्तना च मिच्छादिट्ठिको होति, परञ्च मिच्छादिट्ठिया समादपेति; अत्तना च मिच्छासङ्कप्पो होति, परञ्च मिच्छासङ्कप्पे समादपेति; अत्तना च मिच्छावाचो होति, परञ्च मिच्छावाचाय समादपेति; अत्तना च मिच्छाकम्मन्तो होति, परञ्च मिच्छाकम्मन्ते समादपेति; अत्तना च मिच्छाआजीवो होति, परञ्च मिच्छाआजीवे समादपेति; अत्तना च मिच्छावायामो होति, परञ्च मिच्छावायामे समादपेति; अत्तना च मिच्छासति होति, परञ्च मिच्छासतिया समादपेति; अत्तना च मिच्छासमाधि होति, परञ्च मिच्छासमाधिम्हि समादपेति । अयं वुच्चति, भिक्खवे, असप्पुरिसेन असप्पुरिसतरो ।

“कतमो च, भिक्खवे, सप्पुरिसो? इध, भिक्खवे, एकच्चो सम्मादिट्ठिको होति, सम्मासङ्कप्पो होति, सम्मावाचो होति, सम्माकम्मन्तो होति, सम्माआजीवो होति, सम्मावायामो होति, सम्मासति होति, सम्मासमाधि होति । अयं वुच्चति, भिक्खवे, सप्पुरिसो ।

“कतमो च, भिक्खवे, सप्पुरिसेन सप्पुरिसतरो? इध, भिक्खवे, एकच्चो अत्तना च सम्मादिट्ठिको होति, परञ्च सम्मादिट्ठिया समादपेति; अत्तना च सम्मासङ्कप्पो होति, परञ्च सम्मासङ्कप्पे समादपेति; अत्तना च सम्मावाचो होति, परञ्च सम्मावाचाय समादपेति; अत्तना च सम्माकम्मन्तो होति, परञ्च सम्माकम्मन्ते समादपेति; अत्तना च सम्माआजीवो होति, परञ्च सम्माआजीवे समादपेति; अत्तना च सम्मावायामो होति, परञ्च सम्मावायामे समादपेति; अत्तना च सम्मासति होति, परञ्च सम्मासतिया समादपेति; अत्तना च सम्मासमाधि होति, परञ्च सम्मासमाधिम्हि समादपेति । अयं वुच्चति, भिक्खवे, सप्पुरिसेन सप्पुरिसतरो”ति । पञ्चमं ।

६. दसमग्गसुत्तं

२०६. “असप्पुरिसञ्च वो, भिक्खवे, देसेस्सामि, असप्पुरिसेन असप्पुरिसतरञ्च; सप्पुरिसञ्च, सप्पुरिसेन सप्पुरिसतरञ्च । तं सुणाथ...पे०... ।

“कतमो च, भिक्खवे, असप्पुरिसो? इध, भिक्खवे, एकच्चो मिच्छादिट्ठिको होति ...पे०... मिच्छाजाणी होति, मिच्छाविमुत्ति होति । अयं वुच्चति, भिक्खवे, असप्पुरिसो ।

“कतमो च, भिक्खवे, असप्पुरिसेन असप्पुरिसतरो? इध, भिक्खवे, एकच्चो अत्तना च मिच्छादिट्ठिको होति, परञ्च

मिच्छादिद्विधा समादपेति...पे०... अत्तना च मिच्छाजाणी होति, परञ्च मिच्छाजाणे समादपेति; अत्तना च मिच्छाविमुक्ति होति, परञ्च मिच्छाविमुक्तिया समादपेति । अयं वुच्चति, भिक्खवे, असप्पुरिसेन असप्पुरिसतरो ।

“कतमो च, भिक्खवे, सप्पुरिसो? इध, भिक्खवे, एकच्चो सम्मादिद्विको होति...पे०... सम्माजाणी होति, सम्माविमुक्ति होति । अयं वुच्चति, भिक्खवे, सप्पुरिसो ।

“कतमो च, भिक्खवे, सप्पुरिसेन सप्पुरिसतरो? इध, भिक्खवे, एकच्चो अत्तना च सम्मादिद्विको होति, परञ्च सम्मादिद्विधा समादपेति...पे०... अत्तना च सम्माजाणी होति, परञ्च सम्माजाणे समादपेति; अत्तना च सम्माविमुक्ति होति, परञ्च सम्माविमुक्तिया समादपेति । अयं वुच्चति, भिक्खवे, सप्पुरिसेन सप्पुरिसतरो”ति । छट्ठं ।

७. पठमपापधम्मसुत्तं

२०७. “पापञ्च वो, भिक्खवे, देसेस्सामि, पापेन पापतरञ्च; कल्याणञ्च, कल्याणेन कल्याणतरञ्च । तं सुणाथ... पे०... ।

“कतमो च, भिक्खवे, पापो? इध, भिक्खवे, एकच्चो पाणातिपाती होति...पे०... मिच्छादिद्विको होति । अयं वुच्चति, भिक्खवे, पापो ।

“कतमो च, भिक्खवे, पापेन पापतरो? इध, भिक्खवे, एकच्चो अत्तना च पाणातिपाती होति, परञ्च पाणातिपाते समादपेति...पे०... अत्तना च मिच्छादिद्विको होति, परञ्च मिच्छादिद्विधा समादपेति । अयं वुच्चति, भिक्खवे, पापेन पापतरो ।

“कतमो च, भिक्खवे, कल्याणो? इध, भिक्खवे, एकच्चो पाणातिपाता पटिविरतो होति...पे०... सम्मादिद्विको होति । अयं वुच्चति, भिक्खवे, कल्याणो ।

“कतमो च, भिक्खवे, कल्याणेन कल्याणतरो? इध, भिक्खवे, एकच्चो अत्तना च पाणातिपाता पटिविरतो होति, परञ्च पाणातिपाता वेरमणिया समादपेति...पे०... अत्तना च सम्मादिद्विको होति, परञ्च सम्मादिद्विधा समादपेति । अयं वुच्चति, भिक्खवे, कल्याणेन कल्याणतरो”ति । सत्तमं ।

८. दुतियपापधम्मसुत्तं

२०८. “पापञ्च वो, भिक्खवे, देसेस्सामि, पापेन पापतरञ्च; कल्याणञ्च, कल्याणेन कल्याणतरञ्च । तं सुणाथ, साधुकं मनसिकरोथ; भासिस्सामी”ति । एवं...पे०... एतदवोच —

“कतमो च, भिक्खवे, पापो? इध, भिक्खवे, एकच्चो मिच्छादिद्विको होति...पे०... मिच्छाजाणी होति, मिच्छाविमुक्ति होति । अयं वुच्चति, भिक्खवे, पापो ।

“कतमो च, भिक्खवे, पापेन पापतरो? इध, भिक्खवे, एकच्चो अत्तना च मिच्छादिद्विको होति, परञ्च मिच्छादिद्विधा समादपेति...पे०... अत्तना च मिच्छाजाणी होति, परञ्च मिच्छाजाणे समादपेति; अत्तना च मिच्छाविमुक्ति होति, परञ्च मिच्छाविमुक्तिया समादपेति । अयं वुच्चति, भिक्खवे, पापेन पापतरो ।

“कतमो च, भिक्खवे, कल्याणो? इध, भिक्खवे, एकच्चो सम्मादिट्ठिको होति ...पे०... सम्माजाणी होति, सम्माविमुत्ति होति । अयं वुच्चति, भिक्खवे, कल्याणो ।

“कतमो च, भिक्खवे, कल्याणेन कल्याणतरो? इध, भिक्खवे, एकच्चो अत्तना च सम्मादिट्ठिको होति, परञ्च सम्मादिट्ठिया समादपेति...पे०... अत्तना च सम्माजाणी होति, परञ्च सम्माजाणे समादपेति; अत्तना च सम्माविमुत्ति होति, परञ्च सम्माविमुत्तिया समादपेति । अयं वुच्चति, भिक्खवे, कल्याणेन कल्याणतरो”ति । अट्ठमं ।

९. ततियपापधम्मसुत्तं

२०९. “पापधम्मञ्च वो, भिक्खवे, देसेस्सामि, पापधम्मेन पापधम्मतरञ्च; कल्याणधम्मञ्च, कल्याणधम्मेन कल्याणधम्मतरञ्च । तं सुणाथ...पे०... ।

“कतमो च, भिक्खवे, पापधम्मो? इध, भिक्खवे, एकच्चो पाणातिपाती होति...पे०... मिच्छादिट्ठिको होति । अयं वुच्चति, भिक्खवे, पापधम्मो ।

“कतमो च, भिक्खवे, पापधम्मेन पापधम्मतरो? इध भिक्खवे, एकच्चो अत्तना च पाणातिपाती होति, परञ्च पाणातिपाते समादपेति...पे०... अत्तना च मिच्छादिट्ठिको होति, परञ्च मिच्छादिट्ठिया समादपेति । अयं वुच्चति, भिक्खवे, पापधम्मेन पापधम्मतरो ।

“कतमो च, भिक्खवे, कल्याणधम्मो? इध, भिक्खवे, एकच्चो पाणातिपाता पटिविरतो होति...पे०... सम्मादिट्ठिको होति । अयं वुच्चति, भिक्खवे, कल्याणधम्मो ।

“कतमो च, भिक्खवे, कल्याणधम्मेन कल्याणधम्मतरो? इध, भिक्खवे, एकच्चो अत्तना च पाणातिपाता पटिविरतो होति, परञ्च पाणातिपाता वेरमणिया समादपेति...पे०... अत्तना च सम्मादिट्ठिको होति, परञ्च सम्मादिट्ठिया समादपेति । अयं वुच्चति, भिक्खवे, कल्याणधम्मेन कल्याणधम्मतरो”ति । नवमं ।

१०. चतुत्थपापधम्मसुत्तं

२१०. “पापधम्मञ्च वो, भिक्खवे, देसेस्सामि, पापधम्मेन पापधम्मतरञ्च; कल्याणधम्मञ्च, कल्याणधम्मेन कल्याणधम्मतरञ्च । तं सुणाथ...पे०... ।

“कतमो च, भिक्खवे, पापधम्मो? इध, भिक्खवे, एकच्चो मिच्छादिट्ठिको होति...पे०... मिच्छाजाणी होति, मिच्छाविमुत्ति होति । अयं वुच्चति, भिक्खवे, पापधम्मो ।

“कतमो च, भिक्खवे, पापधम्मेन पापधम्मतरो? इध, भिक्खवे, एकच्चो अत्तना च मिच्छादिट्ठिको होति, परञ्च मिच्छादिट्ठिया समादपेति...पे०... अत्तना च मिच्छाजाणी होति, परञ्च मिच्छाजाणे समादपेति; अत्तना च मिच्छाविमुत्ति होति, परञ्च मिच्छाविमुत्तिया समादपेति । अयं वुच्चति, भिक्खवे, पापधम्मेन पापधम्मतरो ।

“कतमो च, भिक्खवे, कल्याणधम्मो? इध, भिक्खवे, एकच्चो सम्मादिट्ठिको होति...पे०... सम्माजाणी होति,

सम्माविमुत्ति होति । अयं वुच्चति, भिक्खवे, कल्याणधम्मो ।

“कतमो च, भिक्खवे, कल्याणधम्मेन कल्याणधम्मतरो? इध, भिक्खवे, एकच्चो अत्तना च सम्मादिट्ठिको होति, परञ्च सम्मादिट्ठिया समादपेति...पे०... अत्तना च सम्माजाणी होति, परञ्च सम्माजाणे समादपेति; अत्तना च सम्माविमुत्ति होति, परञ्च सम्माविमुत्तिया समादपेति । अयं वुच्चति, भिक्खवे, कल्याणधम्मेन कल्याणधम्मतरो”ति । दसमं ।

सप्पुरिसवग्गो पठमो ।

तस्सुद्धानं —

सिक्खापदञ्च अस्सद्धं, सत्तकम्मं अथो च दसकम्मं ।

अट्ठङ्गिकञ्च दसमग्गं, द्वे पापधम्मा अपरे द्वेति ॥

(२२) २. परिसावग्गो

१. परिसासुत्तं

२११. “चत्तारोमे, भिक्खवे, परिसदूसना । कतमे चत्तारो? भिक्खु, भिक्खवे [इध भिक्खवे भिक्खु (पी० क०)], दुस्सीलो पापधम्मो परिसदूसनो; भिक्खुनी, भिक्खवे, दुस्सीला पापधम्मा परिसदूसना; उपासको, भिक्खवे, दुस्सीलो पापधम्मो परिसदूसनो; उपासिका, भिक्खवे, दुस्सीला पापधम्मा परिसदूसना । इमे खो, भिक्खवे, चत्तारो परिसदूसना ।

“चत्तारोमे, भिक्खवे, परिससोभना । कतमे चत्तारो? भिक्खु, भिक्खवे, सीलवा कल्याणधम्मो परिससोभनो; भिक्खुनी, भिक्खवे, सीलवती कल्याणधम्मा परिससोभना; उपासको, भिक्खवे, सीलवा कल्याणधम्मो परिससोभनो; उपासिका, भिक्खवे, सीलवती कल्याणधम्मा परिससोभना । इमे खो, भिक्खवे, चत्तारो परिससोभना”ति । पठमं ।

२. दिट्ठिसुत्तं

२१२. “चतूहि, भिक्खवे, धम्मेहि समन्नागतो यथाभतं निक्खित्तो एवं निरये । कतमेहि चतूहि? कायदुच्चरितेन, वचीदुच्चरितेन, मनोदुच्चरितेन, मिच्छादिट्ठिया — इमेहि खो, भिक्खवे, चतूहि धम्मेहि समन्नागतो यथाभतं निक्खित्तो एवं निरये ।

“चतूहि, भिक्खवे, धम्मेहि समन्नागतो यथाभतं निक्खित्तो एवं सग्गे । कतमेहि चतूहि? कायसुचरितेन, वचीसुचरितेन, मनोसुचरितेन, सम्मादिट्ठिया — इमेहि खो, भिक्खवे, चतूहि धम्मेहि समन्नागतो यथाभतं निक्खित्तो एवं सग्गे”ति । दुतियं ।

३. अकतञ्जुतासुत्तं

२१३. “चतूहि, भिक्खवे, धम्मेहि समन्नागतो यथाभतं निक्खित्तो एवं निरये । कतमेहि चतूहि? कायदुच्चरितेन, वचीदुच्चरितेन, मनोदुच्चरितेन, अकतञ्जुता अकतवेदिता [अकतञ्जुताअकतवेदिताय (सी०)] — इमेहि खो, भिक्खवे,

चतूहि धम्मोहि समन्नागतो यथाभतं निक्खित्तो एवं निरये ।

“चतूहि, भिक्खवे, धम्मोहि समन्नागतो यथाभतं निक्खित्तो एवं सग्गे । कतमेहि चतूहि? कायसुचरितेन, वचीसुचरितेन, मनोसुचरितेन, कतञ्जुताकतवेदिता [कतञ्जुताकतवेदिताय (सी०)] — इमेहि खो, भिक्खवे, चतूहि धम्मोहि समन्नागतो यथाभतं निक्खित्तो एवं सग्गे”ति । ततियं ।

४. पाणातिपातीसुत्तं

२१४. ...पे०... पाणातिपाती होति, अदिन्नादायी होति, कामेसुमिच्छाचारी होति, मुसावादी होति...पे०... पाणातिपाता पटिविरतो होति, अदिन्नादाना पटिविरतो होति, कामेसुमिच्छाचारा पटिविरतो होति, मुसावादा पटिविरतो होति । चतुत्थं ।

५. पठममग्गसुत्तं

२१५. ...पे०... मिच्छादिट्ठिको होति, मिच्छासङ्कप्पो होति, मिच्छावाचो होति, मिच्छाकम्मन्तो होति...पे०... सम्मादिट्ठिको होति, सम्मासङ्कप्पो होति, सम्मावाचो होति, सम्माकम्मन्तो होति । पञ्चमं ।

६. दुतियमग्गसुत्तं

२१६. ...पे०... मिच्छाआजीवो होति, मिच्छावायामो होति, मिच्छासति होति, मिच्छासमाधि होति...पे०... सम्माआजीवो होति, सम्मावायामो होति, सम्मासति होति, सम्मासमाधि होति । छट्ठं ।

७. पठमवोहारपथसुत्तं

२१७. ...पे०... अदिट्ठे दिट्ठवादी होति, असुते सुतवादी होति, अमुते मुतवादी होति, अविज्जाते विज्जातवादी होति...पे०... अदिट्ठे अदिट्ठवादी होति, असुते असुतवादी होति, अमुते अमुतवादी होति, अविज्जाते अविज्जातवादी होति । सत्तमं ।

८. दुतियवोहारपथसुत्तं

२१८. ...पे०... दिट्ठे अदिट्ठवादी होति, सुते असुतवादी होति, मुते अमुतवादी होति, विज्जाते अविज्जातवादी होति...पे०... दिट्ठे दिट्ठवादी होति, सुते सुतवादी होति, मुते मुतवादी होति, विज्जाते विज्जातवादी होति । अट्ठमं ।

९. अहिरिकसुत्तं

२१९. ...पे०... अस्सद्दो होति, दुस्सीलो होति, अहिरिको होति, अनोत्तप्पी होति...पे०... सद्दो होति, सीलवा होति, हिरिमा होति, ओत्तप्पी होति । नवमं ।

१०. दुस्सीलसुत्तं

२२०. “चतूहि, भिक्खवे, धम्मोहि समन्नागतो यथाभतं निक्खित्तो एवं निरये । कतमेहि चतूहि? अस्सद्दो होति, दुस्सीलो होति, कुसीतो होति, दुप्पज्जो होति — इमेहि खो, भिक्खवे, चतूहि धम्मोहि समन्नागतो यथाभतं निक्खित्तो एवं

निरये।

“चतूहि, भिक्खवे, धम्मेहि समन्नागतो यथाभतं निक्खित्तो एवं सग्गे। कतमेहि चतूहि? सद्धो होति, सीलवा होति, आरद्धवीरियो होति, पज्जवा होति — इमेहि खो, भिक्खवे, चतूहि धम्मेहि समन्नागतो यथाभतं निक्खित्तो एवं सग्गे”ति। दसमं।

परिसावग्गो [सोभनवग्गो (सी० स्या० कं० पी०)] दुतियो।

तस्सुद्धानं —

परिसा दिट्ठि अकतञ्जुता, पाणातिपातापि द्वे मग्गा।
द्वे वोहारपथा वुत्ता, अहिरिकं दुप्पञ्जेन चाति॥

(२३) ३. दुच्चरितवग्गो

१. दुच्चरितसुत्तं

२२१. “चत्तारिमानि, भिक्खवे, वचीदुच्चरितानि। कतमानि चत्तारि? मुसावादो, पिसुणा वाचा, फरुसा वाचा, सम्फप्पलापो — इमानि खो, भिक्खवे, चत्तारि वचीदुच्चरितानि। चत्तारिमानि, भिक्खवे, वचीसुचरितानि। कतमानि चत्तारि? सच्चवाचा, अपिसुणा वाचा, सण्हा वाचा, मन्तवाचा [मन्ता वाचा (सी० स्या० कं० पी०)] — इमानि खो, भिक्खवे, चत्तारि वचीसुचरितानी”ति। पठमं।

२. दिट्ठिसुत्तं

२२२. “चतूहि, भिक्खवे, धम्मेहि समन्नागतो बालो अब्यत्तो असप्पुरिसो खतं उपहतं अत्तानं परिहरति, सावज्जो च होति सानुवज्जो च विज्जूनं; बहुज्ज अपुज्जं पसवति। कतमेहि चतूहि? कायदुच्चरितेन, वचीदुच्चरितेन, मनोदुच्चरितेन, मिच्छादिट्ठिया — इमेहि खो, भिक्खवे, चतूहि धम्मेहि समन्नागतो बालो अब्यत्तो असप्पुरिसो खतं उपहतं अत्तानं परिहरति, सावज्जो च होति सानुवज्जो च विज्जूनं, बहुज्ज अपुज्जं पसवति।

“चतूहि, भिक्खवे, धम्मेहि समन्नागतो पण्डितो वियत्तो सप्पुरिसो अक्खतं अनुपहतं अत्तानं परिहरति, अनवज्जो च होति अननुवज्जो विज्जूनं, बहुज्ज पुज्जं पसवति। कतमेहि चतूहि? कायसुचरितेन, वचीसुचरितेन, मनोसुचरितेन, सम्मादिट्ठिया — इमेहि खो, भिक्खवे, चतूहि धम्मेहि समन्नागतो पण्डितो वियत्तो सप्पुरिसो अक्खतं अनुपहतं अत्तानं परिहरति, अनवज्जो च होति अननुवज्जो विज्जूनं; बहुज्ज पुज्जं पसवती”ति। दुतियं।

३. अकतञ्जुतासुत्तं

२२३. “चतूहि, भिक्खवे, धम्मेहि समन्नागतो बालो अब्यत्तो असप्पुरिसो खतं उपहतं अत्तानं परिहरति, सावज्जो च होति सानुवज्जो विज्जूनं, बहुज्ज अपुज्जं पसवति। कतमेहि चतूहि? कायदुच्चरितेन, वचीदुच्चरितेन, मनोदुच्चरितेन,

अकतञ्जुता अकतवेदिता — इमेहि...पे०... पण्डितो... कायसुचरितेन, वचीसुचरितेन, मनोसुचरितेन
कतञ्जुताकतवेदिता...पे०... । ततियं ।

४. पाणातिपातीसुत्तं

२२४. ... पाणातिपाती होति, अदिन्नादायी होति, कामेसुमिच्छाचारी होति, मुसावादी होति...पे०... पाणातिपाता
पटिविरतो होति, अदिन्नादाना पटिविरतो होति, कामेसुमिच्छाचारा पटिविरतो होति, मुसावादा पटिविरतो होति...पे०... ।
चतुत्थं ।

५. पठममग्गसुत्तं

२२५. ... मिच्छादिट्ठिको होति, मिच्छासङ्कप्पो होति, मिच्छावाचो होति, मिच्छाकम्मन्तो होति...पे०... सम्मादिट्ठिको
होति, सम्मासङ्कप्पो होति, सम्मावाचो होति, सम्माकम्मन्तो होति...पे०... । पञ्चमं ।

६. दुतियमग्गसुत्तं

२२६. ... मिच्छाआजीवो होति, मिच्छावायामो होति, मिच्छासति होति, मिच्छासमाधि होति...पे०... सम्माआजीवो
होति, सम्मावायामो होति, सम्मासति होति, सम्मासमाधि होति...पे०... । छट्ठं ।

७. पठमवोहारपथसुत्तं

२२७. ... अदिट्ठे दिट्ठवादी होति, असुते सुतवादी होति, अमुते मुतवादी होति, अविज्जाते विज्जातवादी होति...पे०...
अदिट्ठे अदिट्ठवादी होति, असुते असुतवादी होति, अमुते अमुतवादी होति, अविज्जाते अविज्जातवादी होति...पे०... ।
सत्तमं ।

८. दुतियवोहारपथसुत्तं

२२८. ... दिट्ठे अदिट्ठवादी होति, सुते असुतवादी होति, मुते अमुतवादी होति, विज्जाते अविज्जातवादी होति...पे०...
दिट्ठे दिट्ठवादी होति, सुते सुतवादी होति, मुते मुतवादी होति, विज्जाते विज्जातवादी होति...पे०... । अट्ठमं ।

९. अहिरिकसुत्तं

२२९. ... अस्सद्धो होति, दुस्सीलो होति, अहिरिको होति, अनोत्तप्पी होति...पे०... सद्धो होति, सीलवा होति, हिरिमा
होति, ओत्तप्पी होति...पे०... । नवमं ।

१०. दुप्पञ्जसुत्तं

२३०. ... अस्सद्धो होति, दुस्सीलो होति, कुसीतो होति, दुप्पञ्जो होति...पे०... सद्धो होति, सीलवा होति,
आरद्धवीरियो होति, पञ्जवा होति — इमेहि खो, भिक्खवे, चतूहि धम्मोहि समन्नागतो पण्डितो वियत्तो सप्पुरिसो अक्खतं
अनुपहतं अत्तानं परिहरति, अनवज्जो च होति अननुवज्जो विज्जूनं, बहुज्ज पुज्जं पसवती'ति । दसमं ।

११. कविसुत्तं

२३१. “चत्तारोमे, भिक्खवे, कवी । कतमे चत्तारो? चिन्ताकवि, सुतकवि, अत्थकवि, पटिभानकवि — इमे खो, भिक्खवे, चत्तारो कवी”ति । एकादसमं ।

दुच्चरितवग्गो ततियो ।

तस्सुद्धानं —

दुच्चरितं दिट्ठि अकतञ्जू च, पाणातिपातापि द्वे मग्गा ।
द्वे वोहारपथा वुत्ता, अहिरिकं दुप्पञ्जकविना चाति ॥

(२४) ४. कम्मवग्गो

१. संखित्तसुत्तं

२३२. “चत्तारिमानि, भिक्खवे, कम्मनि मया सयं अभिज्जा सच्छिकत्वा पवेदितानि । कतमानि चत्तारि? अत्थि, भिक्खवे, कम्मं कण्हं कण्हविपाकं; अत्थि, भिक्खवे, कम्मं सुक्कं सुक्कविपाकं; अत्थि, भिक्खवे, कम्मं कण्हसुक्कं कण्हसुक्कविपाकं; अत्थि, भिक्खवे, कम्मं अकण्हअसुक्कं [अकण्हं असुक्कं (सी० स्या० पी०) (दी० नि० ३.३१२; म० नि० २.८१)] अकण्हअसुक्कविपाकं कम्मक्खयाय संवत्तति । इमानि खो, भिक्खवे, चत्तारि कम्मनि मया सयं अभिज्जा सच्छिकत्वा पवेदितानी”ति । पठमं ।

२. वित्थारसुत्तं

२३३. “चत्तारिमानि, भिक्खवे, कम्मनि मया सयं अभिज्जा सच्छिकत्वा पवेदितानि । कतमानि चत्तारि? अत्थि, भिक्खवे, कम्मं कण्हं कण्हविपाकं; अत्थि, भिक्खवे, कम्मं सुक्कं सुक्कविपाकं; अत्थि, भिक्खवे, कम्मं कण्हसुक्कं कण्हसुक्कविपाकं; अत्थि, भिक्खवे, कम्मं अकण्हअसुक्कं अकण्हअसुक्कविपाकं कम्मक्खयाय संवत्तति ।

“कतमञ्च, भिक्खवे, कम्मं कण्हं कण्हविपाकं? इध, भिक्खवे, एकच्चो सब्बाबज्झं [सब्बापज्झं (सब्बत्थ)] कायसङ्खारं अभिसङ्खरोति, सब्बाबज्झं वचीसङ्खारं अभिसङ्खरोति, सब्बाबज्झं मनोसङ्खारं अभिसङ्खरोति । सो सब्बाबज्झं कायसङ्खारं अभिसङ्खरित्वा, सब्बाबज्झं वचीसङ्खारं अभिसङ्खरित्वा, सब्बाबज्झं मनोसङ्खारं अभिसङ्खरित्वा सब्बाबज्झं लोकं उपपज्जति । तमेनं सब्बाबज्झं लोकं उपपन्नं समानं सब्बाबज्झा फस्सा फुसन्ति । सो सब्बाबज्झोहि फस्सेहि फुट्ठो समानो सब्बाबज्झं वेदनं वेदियति [वेदयति (क०) अ० नि० ६.६३] एकन्तदुक्खं, सेय्यथापि सत्ता नेरयिका । इदं वुच्चति, भिक्खवे, कम्मं कण्हं कण्हविपाकं ।

“कतमञ्च, भिक्खवे, कम्मं सुक्कं सुक्कविपाकं? इध, भिक्खवे, एकच्चो अब्बाबज्झं कायसङ्खारं अभिसङ्खरोति, अब्बाबज्झं वचीसङ्खारं अभिसङ्खरोति, अब्बाबज्झं मनोसङ्खारं अभिसङ्खरोति । सो अब्बाबज्झं कायसङ्खारं अभिसङ्खरित्वा, अब्बाबज्झं वचीसङ्खारं अभिसङ्खरित्वा, अब्बाबज्झं मनोसङ्खारं अभिसङ्खरित्वा अब्बाबज्झं लोकं उपपज्जति । तमेनं

अव्याबज्झं लोकं उपपन्नं समानं अव्याबज्झा फस्सा फुसन्ति । सो अव्याबज्झेहि फस्सेहि फुट्ठो समानो अव्याबज्झं वेदनं वेदियति एकन्तसुखं, सेय्यथापि देवा सुभकिण्हा । इदं वुच्चति, भिक्खवे, कम्मं सुक्कं सुक्कविपाकं ।

“कतमञ्च, भिक्खवे, कम्मं कण्हसुक्कं कण्हसुक्कविपाकं? इध, भिक्खवे, एकच्चो सव्याबज्झमि अव्याबज्झमि कायसङ्खारं अभिसङ्खरोति, सव्याबज्झमि अव्याबज्झमि वचीसङ्खारं अभिसङ्खरोति, सव्याबज्झमि अव्याबज्झमि मनोसङ्खारं अभिसङ्खरोति । सो सव्याबज्झमि अव्याबज्झमि कायसङ्खारं अभिसङ्खरित्वा, सव्याबज्झमि अव्याबज्झमि वचीसङ्खारं अभिसङ्खरित्वा, सव्याबज्झमि अव्याबज्झमि मनोसङ्खारं अभिसङ्खरित्वा सव्याबज्झमि अव्याबज्झमि लोकं उपपज्जति । तमेनं सव्याबज्झमि अव्याबज्झमि लोकं उपपन्नं समानं सव्याबज्झापि अव्याबज्झापि फस्सा फुसन्ति । सो सव्याबज्झेहिपि अव्याबज्झेहिपि फस्सेहि फुट्ठो समानो सव्याबज्झमि अव्याबज्झमि वेदनं वेदियति वोकिण्णसुखदुक्खं, सेय्यथापि मनुस्सा एकच्चे च देवा एकच्चे च विनिपातिका । इदं वुच्चति, भिक्खवे, कम्मं कण्हसुक्कं कण्हसुक्कविपाकं ।

“कतमञ्च, भिक्खवे, कम्मं अकण्हअसुक्कं अकण्हअसुक्कविपाकं कम्मक्खयाय संवत्तति? तत्र, भिक्खवे, यमिदं कम्मं कण्हं कण्हविपाकं तस्स पहानाय या चेतना, यमिदं [यमिदं (सी० स्या० कं० पी०)] कम्मं सुक्कं सुक्कविपाकं तस्स पहानाय या चेतना, यमिदं [यमिदं (सी० स्या० कं० पी०)] कम्मं कण्हसुक्कं कण्हसुक्कविपाकं तस्स पहानाय या चेतना — इदं वुच्चति, भिक्खवे, कम्मं अकण्हअसुक्कं अकण्हअसुक्कविपाकं कम्मक्खयाय संवत्तति । इमानि खो, भिक्खवे, चत्तारि कम्मनि मया सयं अभिज्जा सच्छिकत्वा पवेदितानी”ति । दूतियं ।

३. सोणकायनसुत्तं

२३४. अथ खो सिखामोग्गल्लानो ब्राह्मणो येन भगवा तेनुपसङ्कमि; उपसङ्कमित्वा भगवता सद्धिं सम्मोदि । सम्मोदनीयं कथं सारणीयं वीतिसारेत्वा एकमन्तं निसीदि । एकमन्तं निसिन्नो खो सिखामोग्गल्लानो ब्राह्मणो भगवन्तं एतदवोच —

“पुरिमानि, भो गोतम, दिवसानि पुरिमतरानि सोणकायनो माणवो येनाहं तेनुपसङ्कमि; उपसङ्कमित्वा मं एतदवोच — ‘समणो गोतमो सब्बकम्मानं अकिरियं पज्जपेति, सब्बकम्मानं खो पन अकिरियं पज्जपेन्तो उच्छेदं आह लोकस्स — कम्मसच्चायं [कम्मसच्चायी (क०)], भो, लोको कम्मसमारम्भट्ठायी”ति ।

“दस्सनमि खो अहं, ब्राह्मण, सोणकायनस्स माणवस्स नाभिजानामि; कुतो पनेवरूपो कथासल्लापो! चत्तारिमानि, ब्राह्मण, कम्मनि मया सयं अभिज्जा सच्छिकत्वा पवेदितानि । कतमानि चत्तारि? अत्थि, ब्राह्मण, कम्मं कण्हं कण्हविपाकं; अत्थि, ब्राह्मण, कम्मं सुक्कं सुक्कविपाकं; अत्थि, ब्राह्मण, कम्मं कण्हसुक्कं कण्हसुक्कविपाकं; अत्थि, ब्राह्मण, कम्मं अकण्हअसुक्कं अकण्हअसुक्कविपाकं कम्मक्खयाय संवत्तति ।

“कतमञ्च, ब्राह्मण, कम्मं कण्हं कण्हविपाकं? इध, ब्राह्मण, एकच्चो सव्याबज्झं कायसङ्खारं अभिसङ्खरोति, सव्याबज्झं वचीसङ्खारं अभिसङ्खरोति, सव्याबज्झं मनोसङ्खारं अभिसङ्खरोति । सो सव्याबज्झं कायसङ्खारं अभिसङ्खरित्वा, सव्याबज्झं वचीसङ्खारं अभिसङ्खरित्वा, सव्याबज्झं मनोसङ्खारं अभिसङ्खरित्वा सव्याबज्झं लोकं उपपज्जति । तमेनं सव्याबज्झं लोकं उपपन्नं समानं सव्याबज्झा फस्सा फुसन्ति । सो सव्याबज्झेहि फस्सेहि फुट्ठो समानो सव्याबज्झं वेदनं वेदियति एकन्तदुक्खं, सेय्यथापि सत्ता नेरयिका । इदं वुच्चति, ब्राह्मण, कम्मं कण्हं कण्हविपाकं ।

“कतमञ्च, ब्राह्मण, कम्मं सुक्कं सुक्कविपाकं? इध, ब्राह्मण, एकच्चो अब्याबज्झं कायसङ्खारं अभिसङ्खरोति, अब्याबज्झं वचीसङ्खारं अभिसङ्खरोति, अब्याबज्झं मनोसङ्खारं अभिसङ्खरोति । सो अब्याबज्झं कायसङ्खारं अभिसङ्खरित्वा, अब्याबज्झं वचीसङ्खारं अभिसङ्खरित्वा, अब्याबज्झं मनोसङ्खारं अभिसङ्खरित्वा अब्याबज्झं लोकं उपपज्जति । तमेनं अब्याबज्झं लोकं उपपन्नं समानं अब्याबज्झा फस्सा फुसन्ति । सो अब्याबज्झेहि फस्सेहि फुट्ठो समानो अब्याबज्झं वेदनं वेदियति एकन्तसुखं, सेय्यथापि देवा सुभकिण्हा । इदं वुच्चति, ब्राह्मण, कम्मं सुक्कं सुक्कविपाकं ।

“कतमञ्च, ब्राह्मण, कम्मं कण्हसुक्कं कण्हसुक्कविपाकं? इध, ब्राह्मण, एकच्चो सब्याबज्झम्पि अब्याबज्झम्पि कायसङ्खारं अभिसङ्खरोति, सब्याबज्झम्पि अब्याबज्झम्पि वचीसङ्खारं अभिसङ्खरोति, सब्याबज्झम्पि अब्याबज्झम्पि मनोसङ्खारं अभिसङ्खरोति । सो सब्याबज्झम्पि अब्याबज्झम्पि कायसङ्खारं अभिसङ्खरित्वा, सब्याबज्झम्पि अब्याबज्झम्पि वचीसङ्खारं अभिसङ्खरित्वा, सब्याबज्झम्पि अब्याबज्झम्पि मनोसङ्खारं अभिसङ्खरित्वा सब्याबज्झम्पि अब्याबज्झम्पि लोकं उपपज्जति । तमेनं सब्याबज्झम्पि अब्याबज्झम्पि लोकं उपपन्नं समानं सब्याबज्झापि अब्याबज्झापि फस्सा फुसन्ति । सो सब्याबज्झेहिपि अब्याबज्झेहिपि फस्सेहि फुट्ठो समानो सब्याबज्झम्पि अब्याबज्झम्पि वेदनं वेदियति वोकिण्णसुखदुखं, सेय्यथापि मनुस्सा एकच्चे च देवा एकच्चे च विनिपातिका । इदं वुच्चति, ब्राह्मण, कम्मं कण्हसुक्कं कण्हसुक्कविपाकं ।

“कतमञ्च, ब्राह्मण, कम्मं अकण्हअसुक्कं अकण्हअसुक्कविपाकं कम्मक्खयाय संवत्तति? तत्र, ब्राह्मण, यमिदं कम्मं कण्हं कण्हविपाकं तस्स पहानाय या चेतना, यमिदं कम्मं सुक्कं सुक्कविपाकं तस्स पहानाय या चेतना, यमिदं कम्मं कण्हसुक्कं कण्हसुक्कविपाकं तस्स पहानाय या चेतना — इदं वुच्चति, ब्राह्मण, कम्मं अकण्हअसुक्कं अकण्हअसुक्कविपाकं कम्मक्खयाय संवत्तति । इमानि खो, ब्राह्मण, चत्तारि कम्मानि मया सयं अभिज्जा सच्छिक्त्वा पवेदितानी”ति । ततियं ।

४. पठमसिक्खापदसुत्तं

२३५. “चत्तारिमानि, भिक्खवे, कम्मानि मया सयं अभिज्जा सच्छिक्त्वा पवेदितानि । कतमानि चत्तारि? अत्थि, भिक्खवे, कम्मं कण्हं कण्हविपाकं; अत्थि, भिक्खवे, कम्मं सुक्कं सुक्कविपाकं; अत्थि, भिक्खवे, कम्मं कण्हसुक्कं कण्हसुक्कविपाकं; अत्थि, भिक्खवे, कम्मं अकण्हअसुक्कं अकण्हअसुक्कविपाकं कम्मक्खयाय संवत्तति । कतमञ्च, भिक्खवे, कम्मं कण्हं कण्हविपाकं? इध, भिक्खवे, एकच्चो पाणातिपाती होति, अदिन्नादायी होति, कामेसुमिच्छाचारी होति, मुसावादी होति, सुरामेरयमज्जपमादट्ठायी होति । इदं वुच्चति, भिक्खवे, कम्मं कण्हं कण्हविपाकं ।

“कतमञ्च, भिक्खवे, कम्मं सुक्कं सुक्कविपाकं? इध, भिक्खवे, एकच्चो पाणातिपाता पटिविरतो होति, अदिन्नादाना पटिविरतो होति, कामेसुमिच्छाचारा पटिविरतो होति, मुसावादा पटिविरतो होति, सुरामेरयमज्जपमादट्ठाना पटिविरतो होति । इदं वुच्चति, भिक्खवे, कम्मं सुक्कं सुक्कविपाकं ।

“कतमञ्च, भिक्खवे, कम्मं कण्हसुक्कं कण्हसुक्कविपाकं? इध, भिक्खवे, एकच्चो सब्याबज्झम्पि अब्याबज्झम्पि कायसङ्खारं अभिसङ्खरोति...पे०... इदं वुच्चति, भिक्खवे, कम्मं कण्हसुक्कं कण्हसुक्कविपाकं ।

“कतमञ्च, भिक्खवे, कम्मं अकण्हअसुक्कं अकण्हअसुक्कविपाकं कम्मक्खयाय संवत्तति? तत्र, भिक्खवे, यमिदं कम्मं कण्हं कण्हविपाकं...पे०... इदं वुच्चति, भिक्खवे, कम्मं अकण्हअसुक्कं अकण्हअसुक्कविपाकं कम्मक्खयाय

संवत्तति । इमानि खो, भिक्खवे, चत्तारि कम्मनि मया सयं अभिज्जा सच्छिकत्वा पवेदितानी”ति । चतुत्थं ।

५. दुतियसिक्खापदसुत्तं

२३६. “चत्तारिमानि, भिक्खवे, कम्मनि मया सयं अभिज्जा सच्छिकत्वा पवेदितानि । कतमानि चत्तारि? अत्थि, भिक्खवे, कम्मं कण्हं कण्हविपाकं; अत्थि, भिक्खवे, कम्मं सुक्कं सुक्कविपाकं; अत्थि, भिक्खवे, कम्मं कण्हसुक्कं कण्हसुक्कविपाकं; अत्थि, भिक्खवे, कम्मं अकण्हअसुक्कं अकण्हअसुक्कविपाकं कम्मक्खयाय संवत्तति ।

“कतमञ्च, भिक्खवे, कम्मं कण्हं कण्हविपाकं? इध, भिक्खवे, एकच्चो माता [एकच्चो मातरं (क०)] जीविता वोरोपिता होति, पिता [पितरं (क०)] जीविता वोरोपितो [वोरोपिता (क०)] होति, अरहं [अरहन्तं (क०)] जीविता वोरोपितो [वोरोपिता (क०)] होति, तथागतस्स दुट्ठेन चित्तेन लोहितं उप्पादितं [उप्पादिता (क०)] होति, सङ्घो भिन्नो होति । इदं वुच्चति, भिक्खवे, कम्मं कण्हं कण्हविपाकं ।

“कतमञ्च, भिक्खवे, कम्मं सुक्कं सुक्कविपाकं? इध, भिक्खवे, एकच्चो पाणातिपाता पटिविरतो होति, अदिन्नादाना पटिविरतो होति, कामेसुमिच्छाचारा पटिविरतो होति, मुसावादा पटिविरतो होति, पिसुणाय वाचाय पटिविरतो होति, फरुसाय वाचाय पटिविरतो होति, सम्फप्पलापा पटिविरतो होति, अनभिज्झालु होति, अब्यापन्नचित्तो होति, सम्मादिट्ठि [सम्मादिट्ठिको (सी० स्या० क०)] होति । इदं वुच्चति, भिक्खवे, कम्मं सुक्कं सुक्कविपाकं ।

“कतमञ्च, भिक्खवे, कम्मं कण्हसुक्कं कण्हसुक्कविपाकं? इध, भिक्खवे, एकच्चो सब्याबज्झम्पि अब्याबज्झम्पि कायसङ्खारं अभिसङ्खरोति...पे०... इदं वुच्चति, भिक्खवे, कम्मं कण्हसुक्कं कण्हसुक्कविपाकं ।

“कतमञ्च, भिक्खवे, कम्मं अकण्हअसुक्कं अकण्हअसुक्कविपाकं कम्मक्खयाय संवत्तति? तत्र, भिक्खवे, यमिदं कम्मं कण्हं कण्हविपाकं...पे०... इदं वुच्चति, भिक्खवे, कम्मं अकण्हअसुक्कं अकण्हअसुक्कविपाकं कम्मक्खयाय संवत्तति । इमानि खो, भिक्खवे, चत्तारि कम्मनि मया सयं अभिज्जा सच्छिकत्वा पवेदितानी”ति । पञ्चमं ।

६. अरियमग्गसुत्तं

२३७. “चत्तारिमानि, भिक्खवे, कम्मनि मया सयं अभिज्जा सच्छिकत्वा पवेदितानि । कतमानि चत्तारि? अत्थि, भिक्खवे, कम्मं कण्हं कण्हविपाकं; अत्थि, भिक्खवे, कम्मं सुक्कं सुक्कविपाकं; अत्थि, भिक्खवे, कम्मं कण्हसुक्कं कण्हसुक्कविपाकं; अत्थि, भिक्खवे, कम्मं अकण्हअसुक्कं अकण्हअसुक्कविपाकं कम्मक्खयाय संवत्तति ।

“कतमञ्च, भिक्खवे, कम्मं कण्हं कण्हविपाकं? इध, भिक्खवे, एकच्चो सब्याबज्झं कायसङ्खारं अभिसङ्खरोति...पे०... इदं वुच्चति, भिक्खवे, कम्मं कण्हं कण्हविपाकं ।

“कतमञ्च, भिक्खवे, कम्मं सुक्कं सुक्कविपाकं? इध, भिक्खवे, एकच्चो अब्याबज्झं कायसङ्खारं अभिसङ्खरोति...पे०... इदं वुच्चति, भिक्खवे, कम्मं सुक्कं सुक्कविपाकं ।

“कतमञ्च, भिक्खवे, कम्मं कण्हसुक्कं कण्हसुक्कविपाकं? इध, भिक्खवे, एकच्चो सब्याबज्झम्पि अब्याबज्झम्पि

कायसङ्खारं अभिसङ्खरोति...पे०... इदं वुच्चति, भिक्खवे, कम्मं कण्हसुक्कं कण्हसुक्कविपाकं ।

“कतमञ्च, भिक्खवे, कम्मं अकण्हअसुक्कं अकण्हअसुक्कविपाकं कम्मक्खयाय संवत्तति? सम्मादिट्ठि...पे०... सम्मासमाधि । इदं वुच्चति, भिक्खवे, कम्मं अकण्हअसुक्कं अकण्हअसुक्कविपाकं कम्मक्खयाय संवत्तति । इमानि खो, भिक्खवे, चत्तारि कम्मनि मया सयं अभिज्जा सच्छिकत्वा पवेदितानी”ति । छट्ठं ।

७. बोज्झङ्गसुत्तं

२३८. “चत्तारिमानि, भिक्खवे, कम्मनि...पे०... कण्हं कण्हविपाकं...पे०... इध, भिक्खवे, एकच्चो सब्याबज्झं कायसङ्खारं अभिसङ्खरोति...पे०... इदं वुच्चति, भिक्खवे, कम्मं कण्हं कण्हविपाकं ।

“कतमञ्च, भिक्खवे, कम्मं सुक्कं सुक्कविपाकं? इध, भिक्खवे, एकच्चो अब्याबज्झं कायसङ्खारं अभिसङ्खरोति...पे०... इदं वुच्चति, भिक्खवे, कम्मं सुक्कं सुक्कविपाकं ।

“कतमञ्च, भिक्खवे, कम्मं कण्हसुक्कं कण्हसुक्कविपाकं? इध, भिक्खवे, एकच्चो सब्याबज्झम्पि अब्याबज्झम्पि कायसङ्खारं अभिसङ्खरोति...पे०... इदं वुच्चति, भिक्खवे, कम्मं कण्हसुक्कं कण्हसुक्कविपाकं ।

“कतमञ्च, भिक्खवे, कम्मं अकण्हअसुक्कं अकण्हअसुक्कविपाकं कम्मक्खयाय संवत्तति? सतिसम्बोज्झङ्गो, धम्मविचयसम्बोज्झङ्गो, वीरियसम्बोज्झङ्गो, पीतिसम्बोज्झङ्गो, पस्सद्विसम्बोज्झङ्गो, समाधिसम्बोज्झङ्गो, उपेक्खासम्बोज्झङ्गो — इदं वुच्चति, भिक्खवे, कम्मं अकण्हअसुक्कं अकण्हअसुक्कविपाकं कम्मक्खयाय संवत्तति । इमानि खो, भिक्खवे, चत्तारि कम्मनि मया सयं अभिज्जा सच्छिकत्वा पवेदितानी”ति । सत्तमं ।

८. सावज्जसुत्तं

२३९. “चतूहि, भिक्खवे, धम्मोहि समन्नागतो यथाभतं निक्खित्तो एवं निरये । कतमेहि चतूहि? सावज्जेन कायकम्मेन, सावज्जेन वचीकम्मेन, सावज्जेन मनोकम्मेन, सावज्जाय दिट्ठिया — इमेहि खो, भिक्खवे, चतूहि धम्मोहि समन्नागतो यथाभतं निक्खित्तो एवं निरये ।

“चतूहि, भिक्खवे, धम्मोहि समन्नागतो यथाभतं निक्खित्तो एवं सगगे । कतमेहि चतूहि? अनवज्जेन कायकम्मेन, अनवज्जेन वचीकम्मेन, अनवज्जेन मनोकम्मेन, अनवज्जाय दिट्ठिया — इमेहि खो, भिक्खवे, चतूहि धम्मोहि समन्नागतो यथाभतं निक्खित्तो एवं सगगे”ति । अट्ठमं ।

९. अब्याबज्झसुत्तं

२४०. “चतूहि, भिक्खवे, धम्मोहि समन्नागतो यथाभतं निक्खित्तो एवं निरये । कतमेहि चतूहि? सब्याबज्झेन कायकम्मेन, सब्याबज्झेन वचीकम्मेन, सब्याबज्झेन मनोकम्मेन, सब्याबज्जाय दिट्ठिया — इमेहि खो, भिक्खवे, चतूहि धम्मोहि समन्नागतो यथाभतं निक्खित्तो एवं निरये ।

“चतूहि, भिक्खवे, धम्मोहि समन्नागतो यथाभतं निक्खित्तो एवं सगगे । कतमेहि चतूहि? अब्याबज्जेन कायकम्मेन,

अब्याबज्जेन वचीकम्मेन, अब्याबज्जेन मनोकम्मेन, अब्याबज्जाय दिट्ठिया — इमेहि खो, भिक्खवे, चतूहि धम्मेहि समन्नागतो यथाभूतं निक्खित्तो एवं सग्गे”ति । नवमं ।

१०. समणसुत्तं

२४१. “इधेव, भिक्खवे, (पठमो) समणो, इध दुतियो समणो, इध ततियो समणो, इध चतुत्थो समणो; सुज्जा परप्पवादा समणेहि अज्जेही”ति [समणेहि अज्जेति (सी० पी० क०) एत्थ अज्जेहीति सकाय पटिज्जाय सच्चाभिज्जेहीति अत्थो वेदितब्बो । दी० नि० २.२१४; म० नि० १.१४०] — एवमेतं, भिक्खवे, सम्मा सीहनादं नदथ ।

“कतमो च, भिक्खवे, पठमो समणो? इध, भिक्खवे, भिक्खु तिण्णं संयोजनानं परिक्खया सोतापन्नो होति अविनिपातधम्मो नियतो सम्बोधिपरायणो । अयं, भिक्खवे, पठमो समणो ।

“कतमो च, भिक्खवे, दुतियो समणो? इध, भिक्खवे, भिक्खु तिण्णं संयोजनानं परिक्खया रागदोसमोहानं तनुत्ता सकदागामी होति, सकिदेव इमं लोकं आगन्त्वा दुक्खस्सन्तं करोति । अयं, भिक्खवे, दुतियो समणो ।

“कतमो च, भिक्खवे, ततियो समणो? इध, भिक्खवे, भिक्खु पज्चन्नं ओरम्भागियानं संयोजनानं परिक्खया ओपपातिको होति तत्थ परिनिब्बायी अनावत्तिधम्मो तस्मा लोका । अयं, भिक्खवे, ततियो समणो ।

“कतमो च, भिक्खवे, चतुत्थो समणो? इध, भिक्खवे, भिक्खु आसवानं खया अनासवं चेतोविमुत्तिं पज्जाविमुत्तिं दिट्ठेव धम्मे सयं अभिज्जा सच्छिकत्वा उपसम्पज्ज विहरति । अयं, भिक्खवे, चतुत्थो समणो ।

“इधेव, भिक्खवे, पठमो समणो, इध दुतियो समणो, इध ततियो समणो, इध चतुत्थो समणो; सुज्जा परप्पवादा समणेहि अज्जेही”ति — एवमेतं, भिक्खवे, सम्मा सीहनादं नदथा”ति । दसमं ।

११. सप्पुरिसानिसंससुत्तं

२४२. “सप्पुरिसं, भिक्खवे, निस्साय चत्तारो आनिसंसा पाटिकङ्का । कतमे चत्तारो? अरियेन सीलेन वड्ढति, अरियेन समाधिना वड्ढति, अरियाय पज्जाय वड्ढति, अरियाय विमुत्तिया वड्ढति — सप्पुरिसं, भिक्खवे, निस्साय इमे चत्तारो आनिसंसा पाटिकङ्का”ति । एकादसमं ।

कम्मवग्गो चतुत्थो ।

तस्सुद्धानं —

संखित्तं वित्थार सोणकायन,
सिक्खापदं अरियमग्गो बोज्झङ्गं ।
सावज्जज्चेव अब्याबज्जं,
समणो च सप्पुरिसानिसंसोति ॥

(२५) ५. आपत्तिभयवग्गो

१. सङ्गभेदकसुत्तं

२४३. एकं समयं भगवा कोसम्बियं विहरति घोसितारामे । अथ खो आयस्मा आनन्दो येन भगवा तेनुपसङ्गमि; उपसङ्गमित्वा भगवन्तं अभिवादेत्वा एकमन्तं निसीदि । एकमन्तं निसिन्नं खो आयस्मन्तं आनन्दं भगवा एतदवोच — “अपि नु तं, आनन्द, अधिकरणं वूपसन्त”न्ति? “कुतो तं, भन्ते, अधिकरणं वूपसमिस्सति [वूपसम्मिस्सति (?)]! आयस्मतो, भन्ते, अनुरुद्धस्स बाहियो नाम सद्धिविहारिको केवलकप्पं सङ्गभेदाय ठितो । तत्रायस्मा अनुरुद्धो न एकवाचिकम्पि भणितब्बं मज्जती”ति ।

“कदा पनानन्द, अनुरुद्धो सङ्गमज्जे अधिकरणेसु [अधिकरणेसु तेसु (क०)] वोयुज्जति! ननु, आनन्द, यानि कानिचि अधिकरणानि उप्पज्जन्ति, सब्बानि तानि तुम्हे चेव वूपसमेथ सारिपुत्तमोग्गल्लाना च ।

“चत्तारोमे, आनन्द, अत्थवसे सम्पस्समानो पापभिक्षु सङ्गभेदेन नन्दति । कतमे चत्तारो? इधानन्द, पापभिक्षु दुस्सीलो होति पापधम्मो असुचि सङ्गस्सरसमाचारो पटिच्छन्नकम्मन्तो अस्समणो समणपटिज्जो अब्रह्मचारी ब्रह्मचारिपटिज्जो अन्तोपूति अवस्सुतो कसम्बुजातो । तस्स एवं होति — ‘सचे खो मं भिक्षू जानिस्सन्ति — दुस्सीलो पापधम्मो असुचि सङ्गस्सरसमाचारो पटिच्छन्नकम्मन्तो अस्समणो समणपटिज्जो अब्रह्मचारी ब्रह्मचारिपटिज्जो अन्तोपूति अवस्सुतो कसम्बुजातोति, समग्गा मं सन्ता नासेस्सन्ति; वग्गा पन मं न नासेस्सन्ती’ति । इदं, आनन्द, पठमं अत्थवसं सम्पस्समानो पापभिक्षु सङ्गभेदेन नन्दति ।

“पुन चपरं, आनन्द, पापभिक्षु मिच्छादिट्ठिको होति, अन्तग्गाहिकाय दिट्ठिया समन्नागतो । तस्स एवं होति — ‘सचे खो मं भिक्षू जानिस्सन्ति — मिच्छादिट्ठिको अन्तग्गाहिकाय दिट्ठिया समन्नागतोति, समग्गा मं सन्ता नासेस्सन्ति; वग्गा पन मं न नासेस्सन्ती’ति । इदं, आनन्द, दुतियं अत्थवसं सम्पस्समानो पापभिक्षु सङ्गभेदेन नन्दति ।

“पुन चपरं, आनन्द, पापभिक्षु मिच्छाआजीवो होति, मिच्छाआजीवेन जीविकं [जीवितं (स्या० कं० पी० क०)] कप्पेति । तस्स एवं होति — ‘सचे खो मं भिक्षू जानिस्सन्ति — मिच्छाआजीवो मिच्छाआजीवेन जीविकं कप्पेतीति, समग्गा मं सन्ता नासेस्सन्ति; वग्गा पन मं न नासेस्सन्ती’ति । इदं, आनन्द, ततियं अत्थवसं सम्पस्समानो पापभिक्षु सङ्गभेदेन नन्दति ।

“पुन चपरं, आनन्द, पापभिक्षु लाभकामो होति सक्कारकामो अनवज्जत्तिकामो । तस्स एवं होति — ‘सचे खो मं भिक्षू जानिस्सन्ति — लाभकामो सक्कारकामो अनवज्जत्तिकामोति, समग्गा मं सन्ता न सक्करिस्सन्ति न गरं करिस्सन्ति न मानेस्सन्ति न पूजेस्सन्ति; वग्गा पन मं सक्करिस्सन्ति गरं करिस्सन्ति मानेस्सन्ति पूजेस्सन्ती’ति । इदं, आनन्द, चतुत्थं अत्थवसं सम्पस्समानो पापभिक्षु सङ्गभेदेन नन्दति । इमे खो, आनन्द, चत्तारो अत्थवसे सम्पस्समानो पापभिक्षु सङ्गभेदेन नन्दती’ति । पठमं ।

२. आपत्तिभयसुत्तं

२४४. “चत्तारिमानि, भिक्खवे, आपत्तिभयानि । कतमानि चत्तारि? सेय्यथापि, भिक्खवे, चोरं आगुचारिं गहेत्वा रज्जो दस्सेय्युं — ‘अयं ते, देव, चोरो आगुचारी । इमस्स देवो दण्डं पणेतू’ति । तमेनं राजा एवं वदेय्य — ‘गच्छथ, भो, इमं पुरिसं दळ्हाय रज्जुया पच्छाबाहं गाळहबन्धनं बन्धित्वा खुरमुण्डं करित्वा खरस्सरेन पणवेन रथिकाय रथिकं सिङ्घाटकेन सिङ्घाटकं परिनेत्वा दक्खिणेन द्वारेन निक्खामेत्वा दक्खिणतो नगरस्स सीसं छिन्दथा’ति । तमेनं रज्जो पुरिसा दळ्हाय रज्जुया पच्छाबाहं गाळहबन्धनं बन्धित्वा खुरमुण्डं करित्वा खरस्सरेन पणवेन रथिकाय रथिकं सिङ्घाटकेन सिङ्घाटकं परिनेत्वा दक्खिणेन द्वारेन निक्खामेत्वा दक्खिणतो नगरस्स सीसं छिन्देय्युं । तत्रज्जतरस्स थलट्ठस्स पुरिसस्स एवमस्स — ‘पापकं वत, भो, अयं पुरिसो कम्मं अकासि गारहं सीसच्छेज्जं । यत्र हि नाम रज्जो पुरिसा दळ्हाय रज्जुया पच्छाबाहं गाळहबन्धनं बन्धित्वा खुरमुण्डं करित्वा खरस्सरेन पणवेन रथिकाय रथिकं सिङ्घाटकेन सिङ्घाटकं परिनेत्वा दक्खिणेन द्वारेन निक्खामेत्वा दक्खिणतो नगरस्स सीसं छिन्दिस्सन्ति! सो वतस्साहं [सो वतस्सायं (सी०)] एवरूपं पापकम्मं [पापं कम्मं (सी० पी०)] न करेय्यं [न करेय्य (सी०) दी० नि० १.१८३ पाळिया तदट्ठकथाय च संसन्देतब्बं] गारहं सीसच्छेज्जन्ति । एवमेवं खो, भिक्खवे, यस्स कस्सचि भिक्खुस्स वा भिक्खुनिया वा एवं तिब्बा भयसज्जा पच्चुपट्ठिता होति पाराजिकेसु धम्मेसु । तस्सेतं पाटिकङ्कं — अनापन्नो वा पाराजिकं धम्मं न आपज्जिस्सति, आपन्नो वा पाराजिकं धम्मं यथाधम्मं पटिकरिस्सति ।

“सेय्यथापि, भिक्खवे, पुरिसो काळवत्थं [काळकं वत्थं (सी० स्या० कं० पी०)] परिधाय केसे पकिरित्वा मुसलं खन्धे आरोपेत्वा महाजनकायं उपसङ्कमित्वा एवं वदेय्य — ‘अहं, भन्ते, पापकम्मं अकासिं गारहं मोसल्लं, येन मे आयस्मन्तो अत्तमना होन्ति तं करोमी’ति । तत्रज्जतरस्स थलट्ठस्स पुरिसस्स एवमस्स — ‘पापकं वत, भो, अयं पुरिसो कम्मं अकासि गारहं मोसल्लं । यत्र हि नाम काळवत्थं परिधाय केसे पकिरित्वा मुसलं खन्धे आरोपेत्वा महाजनकायं उपसङ्कमित्वा एवं वक्खति — ‘अहं, भन्ते, पापकम्मं अकासिं गारहं मोसल्लं, येन मे आयस्मन्तो अत्तमना होन्ति तं करोमीति । सो वतस्साहं एवरूपं पापकम्मं न करेय्यं गारहं मोसल्लन्ति । एवमेवं खो, भिक्खवे, यस्स कस्सचि भिक्खुस्स वा भिक्खुनिया वा एवं तिब्बा भयसज्जा पच्चुपट्ठिता होति सङ्घादिसेसेसु धम्मेसु, तस्सेतं पाटिकङ्कं — अनापन्नो वा सङ्घादिसेसं धम्मं न आपज्जिस्सति, आपन्नो वा सङ्घादिसेसं धम्मं यथाधम्मं पटिकरिस्सति ।

“सेय्यथापि, भिक्खवे, पुरिसो काळवत्थं परिधाय केसे पकिरित्वा भस्मपुटं [अस्सपुटं (सी० स्या० कं० पी०)] खन्धे आरोपेत्वा महाजनकायं उपसङ्कमित्वा एवं वदेय्य — ‘अहं, भन्ते, पापकम्मं अकासिं गारहं भस्मपुटं । येन मे आयस्मन्तो अत्तमना होन्ति तं करोमी’ति । तत्रज्जतरस्स थलट्ठस्स पुरिसस्स एवमस्स — ‘पापकं वत, भो, अयं पुरिसो कम्मं अकासि गारहं भस्मपुटं । यत्र हि नाम काळवत्थं परिधाय केसे पकिरित्वा भस्मपुटं खन्धे आरोपेत्वा महाजनकायं उपसङ्कमित्वा एवं वक्खति — अहं, भन्ते, पापकम्मं अकासिं गारहं भस्मपुटं; येन मे आयस्मन्तो अत्तमना होन्ति तं करोमीति । सो वतस्साहं एवरूपं पापकम्मं न करेय्यं गारहं भस्मपुटन्ति । एवमेवं खो, भिक्खवे, यस्स कस्सचि भिक्खुस्स वा भिक्खुनिया वा एवं तिब्बा भयसज्जा पच्चुपट्ठिता होति पाचित्तियेसु धम्मेसु, तस्सेतं पाटिकङ्कं — अनापन्नो वा पाचित्तियं धम्मं न आपज्जिस्सति, आपन्नो वा पाचित्तियं धम्मं यथाधम्मं पटिकरिस्सति ।

“सेय्यथापि, भिक्खवे, पुरिसो काळवत्थं परिधाय केसे पकिरित्वा महाजनकायं उपसङ्कमित्वा एवं वदेय्य — ‘अहं, भन्ते, पापकम्मं अकासिं गारहं उपवज्जं । येन मे आयस्मन्तो अत्तमना होन्ति तं करोमी’ति । तत्रज्जतरस्स थलट्ठस्स पुरिसस्स एवमस्स — ‘पापकं वत, भो, अयं पुरिसो कम्मं अकासि गारहं उपवज्जं । यत्र हि नाम काळवत्थं परिधाय केसे पकिरित्वा महाजनकायं उपसङ्कमित्वा एवं वक्खति — अहं, भन्ते, पापकम्मं अकासिं गारहं उपवज्जं; येन मे आयस्मन्तो

अत्तमना होन्ति तं करोमीति । सो वतस्साहं एवरूपं पापकम्मं न करेय्यं गारहं उपवज्जन्ति । एवमेवं खो, भिक्खवे, यस्स कस्सचि भिक्खुस्स वा भिक्खुनिया वा एवं तिब्बा भयसज्जा पच्चुपट्ठिता होति पाटिदेसनीयेसु धम्मेषु, तस्सेतं पाटिकङ्कं — अनापन्नो वा पाटिदेसनीयं धम्मं न आपज्जिस्सति, आपन्नो वा पाटिदेसनीयं धम्मं यथाधम्मं पटिकरिस्सति । इमानि खो, भिक्खवे, चत्तारि आपत्तिभयानी”ति । दुतियं ।

३. सिक्खानिसंससुत्तं

२४५. “सिक्खानिसंससमिदं, भिक्खवे, ब्रह्मचरियं वुस्सति पज्जुत्तरं विमुत्तिसारं सताधिपतेय्यं । कथञ्च, भिक्खवे, सिक्खानिसंसं होति? इध, भिक्खवे, मया सावकानं आभिसमाचारिका सिक्खा पज्जत्ता अप्पसन्नानं पसादाय पसन्नानं भिय्योभावाय । यथा यथा, भिक्खवे, मया सावकानं आभिसमाचारिका सिक्खा पज्जत्ता अप्पसन्नानं पसादाय पसन्नानं भिय्योभावाय तथा तथा सो तस्सा सिक्खाय अखण्डकारी होति अच्छिद्दकारी असबलकारी अकम्मासकारी, समादाय सिक्खति सिक्खापदेसु ।

“पुन चपरं, भिक्खवे, मया सावकानं आदिब्रह्मचरियिका सिक्खा पज्जत्ता सब्बसो सम्मा दुक्खक्खयाय । यथा यथा, भिक्खवे, मया सावकानं आदिब्रह्मचरियिका सिक्खा पज्जत्ता सब्बसो सम्मा दुक्खक्खयाय तथा तथा सो तस्सा सिक्खाय अखण्डकारी होति अच्छिद्दकारी असबलकारी अकम्मासकारी, समादाय सिक्खति सिक्खापदेसु । एवं खो, भिक्खवे, सिक्खानिसंसं होति ।

“कथञ्च, भिक्खवे, पज्जुत्तरं होति? इध, भिक्खवे, मया सावकानं धम्मा देसिता सब्बसो सम्मा दुक्खक्खयाय । यथा यथा, भिक्खवे, मया सावकानं धम्मा देसिता सब्बसो सम्मा दुक्खक्खयाय तथा तथास्स ते धम्मा पज्जाय समवेक्खिता होन्ति । एवं खो, भिक्खवे, पज्जुत्तरं होति ।

“कथञ्च, भिक्खवे, विमुत्तिसारं होति? इध, भिक्खवे, मया सावकानं धम्मा देसिता सब्बसो सम्मा दुक्खक्खयाय । यथा यथा, भिक्खवे, मया सावकानं धम्मा देसिता सब्बसो सम्मा दुक्खक्खयाय तथा तथास्स ते धम्मा विमुत्तिया फुसिता होन्ति । एवं खो, भिक्खवे, विमुत्तिसारं होति ।

“कथञ्च, भिक्खवे, सताधिपतेय्यं होति? ‘इति अपरिपूरं वा आभिसमाचारिकं सिक्खं परिपूरेस्सामि, परिपूरं वा आभिसमाचारिकं सिक्खं तत्थ तत्थ पज्जाय अनुगहेस्सामी’ति — अज्झत्तयेव सति सूपट्ठिता होति । ‘इति अपरिपूरं वा आदिब्रह्मचरियिकं सिक्खं परिपूरेस्सामि, परिपूरं वा आदिब्रह्मचरियिकं सिक्खं तत्थ तत्थ पज्जाय अनुगहेस्सामी’ति — अज्झत्तयेव सति सूपट्ठिता होति । ‘इति असमवेक्खितं वा धम्मं पज्जाय समवेक्खिस्सामि, समवेक्खितं वा धम्मं तत्थ तत्थ पज्जाय अनुगहेस्सामी’ति — अज्झत्तयेव सति सूपट्ठिता होति । ‘इति अफुसितं वा धम्मं विमुत्तिया फुसिस्सामि, फुसितं वा धम्मं तत्थ तत्थ पज्जाय अनुगहेस्सामी’ति — अज्झत्तयेव सति सूपट्ठिता होति । एवं खो, भिक्खवे, सताधिपतेय्यं होति । ‘सिक्खानिसंससमिदं, भिक्खवे, ब्रह्मचरियं वुस्सति पज्जुत्तरं विमुत्तिसारं सताधिपतेय्यं’न्ति, इति यं तं वुत्तं इदमेतं पटिच्च वुत्तं’न्ति । ततियं ।

४. सेय्यासुत्तं

२४६. “चतस्सो इमा, भिक्खवे, सेय्या । कतमा चतस्सो? पेतसेय्या, कामभोगिसेय्या, सीहसेय्या, तथागतसेय्या ।

कतमा च, भिक्खवे, पेतसेय्या? येभुय्येन, भिक्खवे, पेता उत्ताना सेन्ति; अयं वुच्चति, भिक्खवे, पेतसेय्या ।

“कतमा च, भिक्खवे, कामभोगिसेय्या? येभुय्येन, भिक्खवे, कामभोगी वामेन पस्सेन सेन्ति; अयं वुच्चति, भिक्खवे, कामभोगिसेय्या ।

“कतमा च, भिक्खवे, सीहसेय्या? सीहो, भिक्खवे, मिगराजा दक्खिणेन पस्सेन सेय्यं कप्पेति, पादे पादं अच्चाधाय, अन्तरसत्थिम्हि नङ्गुट्ठं अनुपक्खिपित्वा । सो पटिबुज्झित्वा पुरिमं कायं अब्भुन्नामेत्वा पच्छिमं कायं अनुविलोकेति । सचे, भिक्खवे, सीहो मिगराजा किञ्चि पस्सति कायस्स विक्खित्तं वा विसटं वा, तेन, भिक्खवे, सीहो मिगराजा अनत्तमनो होति । सचे पन, भिक्खवे, सीहो मिगराजा न किञ्चि पस्सति कायस्स विक्खित्तं वा विसटं वा, तेन, भिक्खवे, सीहो मिगराजा अत्तमनो होति । अयं वुच्चति, भिक्खवे, सीहसेय्या ।

“कतमा च, भिक्खवे, तथागतसेय्या? इध, भिक्खवे, तथागतो विविच्चेव कामेहि...पे०... चतुत्थं ज्ञानं उपसम्पज्ज विहरति । अयं वुच्चति, भिक्खवे, तथागतसेय्या । इमा खो, भिक्खवे, चतस्सो सेय्या”ति । चतुत्थं ।

५. थूपारहसुत्तं

२४७. “चत्तारोमे, भिक्खवे, थूपारहा । कतमे चत्तारो? तथागतो अरहं सम्मासम्बुद्धो थूपारहो, पच्चेकबुद्धो थूपारहो, तथागतसावको थूपारहो, राजा चक्कवत्ती थूपारहो — इमे खो, भिक्खवे, चत्तारो थूपारहा”ति । पञ्चमं ।

६. पज्जावुद्धिसुत्तं

२४८. “चत्तारोमे, भिक्खवे, धम्मा पज्जावुद्धिया संवत्तन्ति । कतमे चत्तारो? सप्पुरिससंसेवो, सद्धम्मसवनं, योनिमोमनसिकारो, धम्मानुधम्मप्पटिपत्ति — इमे खो, भिक्खवे, चत्तारो धम्मा पज्जावुद्धिया संवत्तन्ती”ति । छट्ठं ।

७. बहुकारसुत्तं

२४९. “चत्तारोमे, भिक्खवे, धम्मा मनुस्सभूतस्स बहुकारा होन्ति । कतमे चत्तारो? सप्पुरिससंसेवो, सद्धम्मसवनं, योनिमोमनसिकारो, धम्मानुधम्मप्पटिपत्ति — इमे खो, भिक्खवे, चत्तारो धम्मा मनुस्सभूतस्स बहुकारा होन्ती”ति । सत्तमं ।

८. पठमवोहारसुत्तं

२५०. “चत्तारोमे, भिक्खवे, अनरियवोहारा । कतमे चत्तारो? अदिट्ठे दिट्ठवादिता, असुते सुतवादिता, अमुते मुतवादिता, अविज्जाते विज्जातवादिता — इमे खो, भिक्खवे, चत्तारो अनरियवोहारा”ति । अट्ठमं ।

९. दुतियवोहारसुत्तं

२५१. “चत्तारोमे, भिक्खवे, अरियवोहारा । कतमे चत्तारो? अदिट्ठे अदिट्ठवादिता, असुते असुतवादिता, अमुते अमुतवादिता, अविज्जाते अविज्जातवादिता — इमे खो, भिक्खवे, चत्तारो अरियवोहारा”ति । नवमं ।

१०. ततियवोहारसुत्तं

२५२. “चत्तारोमे, भिक्खवे, अनरियवोहारा । कतमे चत्तारो? दिट्ठे अदिट्ठवादिता, सुते असुतवादिता, मुते अमुतवादिता, विज्जाते अविज्जातवादिता — इमे खो, भिक्खवे, चत्तारो अनरियवोहारा”ति । दसमं ।

११. चतुत्थवोहारसुत्तं

२५३. “चत्तारोमे, भिक्खवे, अरियवोहारा । कतमे चत्तारो? दिट्ठे दिट्ठवादिता, सुते सुतवादिता, मुते मुतवादिता, विज्जाते विज्जातवादिता — इमे खो, भिक्खवे, चत्तारो अरियवोहारा”ति । एकादसमं ।

आपत्तिभयवगो पञ्चमो ।

तस्सुद्धानं —

भेदआपत्ति सिक्खा च, सेय्या थूपारहेन च ।
पज्जावुद्धि बहुकारा, वोहारा चतुरो ठिताति ॥

पञ्चमपण्णासकं समत्तं ।

(२६) ६. अभिज्जावगो

१. अभिज्जासुत्तं

२५४. “चत्तारोमे, भिक्खवे, धम्मा । कतमे चत्तारो? अत्थि, भिक्खवे, धम्मा अभिज्जा परिज्जेय्या; अत्थि, भिक्खवे, धम्मा अभिज्जा पहातब्बा; अत्थि, भिक्खवे, धम्मा अभिज्जा भावेतब्बा; अत्थि, भिक्खवे, धम्मा अभिज्जा सच्छिकातब्बा ।

“कतमे च, भिक्खवे, धम्मा अभिज्जा परिज्जेय्या? पञ्चुपादानकखन्धा [पञ्चुपादानकखन्धातिस्स वचनीयं (क०)] — इमे वुच्चन्ति, भिक्खवे, धम्मा अभिज्जा परिज्जेय्या ।

“कतमे च, भिक्खवे, धम्मा अभिज्जा पहातब्बा? अविज्जा च भवतण्हा च — इमे वुच्चन्ति, भिक्खवे, धम्मा अभिज्जा पहातब्बा ।

“कतमे च, भिक्खवे, धम्मा अभिज्जा भावेतब्बा? समथो च विपस्सना च — इमे वुच्चन्ति, भिक्खवे, धम्मा अभिज्जा भावेतब्बा ।

“कतमे च, भिक्खवे, धम्मा अभिज्जा सच्छिकातब्बा? विज्जा च विमुत्ति च — इमे वुच्चन्ति, भिक्खवे, धम्मा अभिज्जा सच्छिकातब्बा । इमे खो, भिक्खवे, चत्तारो धम्मा”ति । पठमं ।

२. परियेसनासुत्तं

२५५. “चतस्सो इमा, भिक्खवे, अनरियपरियेसना । कतमा चतस्सो? इध, भिक्खवे, एकच्चो अत्तना जराधम्मो समानो जराधम्मंयेव परियेसति; अत्तना ब्याधिधम्मो समानो ब्याधिधम्मंयेव परियेसति; अत्तना मरणधम्मो समानो मरणधम्मंयेव परियेसति; अत्तना संकिलेसधम्मो समानो संकिलेसधम्मंयेव परियेसति । इमा खो, भिक्खवे, चतस्सो अनरियपरियेसना ।

“चतस्सो इमा, भिक्खवे, अरियपरियेसना । कतमा चतस्सो? इध, भिक्खवे, एकच्चो अत्तना जराधम्मो समानो जराधम्मे आदीनवं विदित्वा अजरं अनुत्तरं योगक्खेमं निब्बानं परियेसति; अत्तना ब्याधिधम्मो समानो ब्याधिधम्मे आदीनवं विदित्वा अब्याधिं अनुत्तरं योगक्खेमं निब्बानं परियेसति; अत्तना मरणधम्मो समानो मरणधम्मे आदीनवं विदित्वा अमत्तं अनुत्तरं योगक्खेमं निब्बानं परियेसति; अत्तना संकिलेसधम्मो समानो संकिलेसधम्मे आदीनवं विदित्वा असंकिलिट्ठं अनुत्तरं योगक्खेमं निब्बानं परियेसति । इमा खो, भिक्खवे, चतस्सो अरियपरियेसना”ति । द्रुतियं ।

३. सङ्गहवत्थुसुत्तं

२५६. “चत्तारिमानि, भिक्खवे, सङ्गहवत्थूनि । कतमानि चत्तारि? दानं, पेय्यवज्जं [पियवाचा (क०) अ० नि० ४.३२ पस्सितब्बं], अत्थचरिया, समानत्तता — इमानि खो, भिक्खवे, चत्तारि सङ्गहवत्थूनी”ति ।

४. मालुक्यपुत्तसुत्तं

२५७. अथ खो आयस्मा मालुक्यपुत्तो [मालुङ्क्यपुत्तो (सी० स्या० कं० पी०)] येन भगवा तेनुपसङ्गमि; उपसङ्गमित्वा भगवन्तं अभिवादेत्वा एकमन्तं निसीदि । एकमन्तं निसिन्नो खो आयस्मा मालुक्यपुत्तो भगवन्तं एतदवोच —

“साधु मे, भन्ते, भगवा संखित्तेन धम्मं देसेतु, यमहं भगवतो धम्मं सुत्वा एको वूपकट्ठो अप्पमत्तो आतापी पहितत्तो विहरेय्य”न्ति । “एत्थ इदानि, मालुक्यपुत्त, किं दहरे भिक्खू वक्खाम; यत्र हि नाम त्वं जिण्णो बुद्धो महल्लको तथागतस्स संखित्तेन ओवादं याचसी”ति! “देसेतु मे, भन्ते, भगवा संखित्तेन धम्मं; देसेतु सुगतो संखित्तेन धम्मं । अप्पेव नामाहं भगवतो भासितस्स अत्थं आजानेय्यं; अप्पेव नामाहं भगवतो भासितस्स दायादो [भगवतो सावको (क०)] अस्स”न्ति ।

“चत्तारोमे, मालुक्यपुत्त, तण्हुप्पादा यत्थ भिक्खुनो तण्हा उप्पज्जमाना उप्पज्जति । कतमे चत्तारो? चीवरहेतु वा, मालुक्यपुत्त, भिक्खुनो तण्हा उप्पज्जमाना उप्पज्जति । पिण्डपातहेतु वा, मालुक्यपुत्त, भिक्खुनो तण्हा उप्पज्जमाना उप्पज्जति । सेनासनहेतु वा, मालुक्यपुत्त, भिक्खुनो तण्हा उप्पज्जमाना उप्पज्जति । इतिभवाभवहेतु वा, मालुक्यपुत्त, भिक्खुनो तण्हा उप्पज्जमाना उप्पज्जति । इमे खो, मालुक्यपुत्त, चत्तारो तण्हुप्पादा यत्थ भिक्खुनो तण्हा उप्पज्जमाना उप्पज्जति । यतो खो, मालुक्यपुत्त, भिक्खुनो तण्हा पहीना होति उच्छिन्नमूला तालावत्थुकता अनभावंकता आयतिं अनुप्पादधम्मा, अयं वुच्चति, मालुक्यपुत्त, ‘भिक्खु अच्छेच्छि तण्हं, विवत्तयि संयोजनं, सम्मा मानाभिसमया अन्तमकासि दुक्खस्सा””ति ।

अथ खो आयस्मा मालुक्यपुत्तो भगवता इमिना ओवादेन ओवदितो उट्ठायासना भगवन्तं अभिवादेत्वा पदक्खिणं कत्वा पक्कामि । अथ खो आयस्मा मालुक्यपुत्तो एको वूपकट्ठो अप्पमत्तो आतापी पहितत्तो विहरन्तो नचिरस्सेव — यस्सत्थाय कुलपुत्ता सम्मदेव अगारस्मा अनगारियं पब्बजन्ति, तदनुत्तरं — ब्रह्मचरियपरियोसानं दिट्ठेव धम्मे सयं अभिज्जा सच्छिक्त्वा उपसम्पज्ज विहासि । “खीणा जाति, वुसितं ब्रह्मचरियं, कतं करणीयं, नापरं इत्थत्ताया”ति अब्भज्जासि ।

अञ्जतरो च पनायस्मा मालुक्यपुत्तो अरहतं अहोसीति । चतुर्थं ।

५. कुलसुत्तं

२५८. “यानि कानिचि, भिक्खवे, कुलानि भोगेसु महत्तं पत्तानि न चिरट्टितिकानि भवन्ति, सब्बानि तानि चतूहि ठानेहि, एतेसं वा अञ्जतरेन । कतमेहि चतूहि? नट्टं न गवेसन्ति, जिण्णं न पटिसङ्खरोन्ति, अपरिमितपानभोजना होन्ति, दुस्सीलं इत्थिं वा पुरिसं वा आधिपच्चे ठपेन्ति । यानि कानिचि, भिक्खवे, कुलानि भोगेसु महत्तं पत्तानि न चिरट्टितिकानि भवन्ति, सब्बानि तानि इमेहि चतूहि ठानेहि, एतेसं वा अञ्जतरेन ।

“यानि कानिचि, भिक्खवे, कुलानि भोगेसु महत्तं पत्तानि चिरट्टितिकानि भवन्ति, सब्बानि तानि चतूहि ठानेहि, एतेसं वा अञ्जतरेन । कतमेहि चतूहि? नट्टं गवेसन्ति, जिण्णं पटिसङ्खरोन्ति, परिमितपानभोजना होन्ति, सीलवन्तं इत्थिं वा पुरिसं वा आधिपच्चे ठपेन्ति । यानि कानिचि, भिक्खवे, कुलानि भोगेसु महत्तं पत्तानि चिरट्टितिकानि भवन्ति, सब्बानि तानि इमेहि चतूहि ठानेहि, एतेसं वा अञ्जतरेना”ति । पञ्चमं ।

६. पठमआजानीयसुत्तं

२५९. “चतूहि, भिक्खवे, अङ्गेहि समन्नागतो रज्जो भद्रो अस्साजानीयो राजारहो होति राजभोग्गो, रज्जो अङ्गन्तेव सङ्खं गच्छति । कतमेहि चतूहि? इध, भिक्खवे, रज्जो भद्रो अस्साजानीयो वण्णसम्पन्नो च होति बलसम्पन्नो च जवसम्पन्नो च आरोहपरिणाहसम्पन्नो च । इमेहि खो, भिक्खवे, चतूहि अङ्गेहि समन्नागतो रज्जो भद्रो अस्साजानीयो राजारहो होति राजभोग्गो, रज्जो अङ्गन्तेव सङ्खं गच्छति ।

“एवमेवं खो, भिक्खवे, चतूहि धम्मेहि समन्नागतो भिक्खु आहुनेय्यो होति...पे०... अनुत्तरं पुञ्जक्खेत्तं लोकस्स । कतमेहि चतूहि? इध, भिक्खवे, भिक्खु वण्णसम्पन्नो च होति बलसम्पन्नो च जवसम्पन्नो च आरोहपरिणाहसम्पन्नो च ।

“कथञ्च, भिक्खवे, भिक्खु वण्णसम्पन्नो होति? इध, भिक्खवे, भिक्खु सीलवा होति...पे०... समादाय सिक्खति सिक्खापदेसु । एवं खो, भिक्खवे, भिक्खु वण्णसम्पन्नो होति ।

“कथञ्च, भिक्खवे, भिक्खु बलसम्पन्नो होति? इध, भिक्खवे, भिक्खु आरद्धवीरियो विहरति अकुसलानं धम्मानं पहानाय, कुसलानं धम्मानं उपसम्पदाय, थामवा दळ्ढपरक्कमो अनिक्खित्तधुरो कुसलेसु धम्मेसु । एवं खो, भिक्खवे, भिक्खु बलसम्पन्नो होति ।

“कथञ्च, भिक्खवे, भिक्खु जवसम्पन्नो होति? इध, भिक्खवे, भिक्खु ‘इदं दुक्खं’न्ति यथाभूतं पजानाति...पे०... ‘अयं दुक्खनिरोधगामिनी पटिपदा’ति यथाभूतं पजानाति । एवं खो, भिक्खवे, भिक्खु जवसम्पन्नो होति ।

“कथञ्च, भिक्खवे, भिक्खु आरोहपरिणाहसम्पन्नो होति? इध, भिक्खवे, भिक्खु लाभी होति चीवरपिण्डपातसेनासनगिलानपच्चयभेसज्जपरिक्खारानं । एवं खो, भिक्खवे, भिक्खु आरोहपरिणाहसम्पन्नो होति ।

“इमेहि खो, भिक्खवे, चतूहि धम्मेहि समन्नागतो भिक्खु आहुनेय्यो होति...पे०... अनुत्तरं पुञ्जक्खेत्तं लोकस्सा”ति ।

छट्ठं ।

७. दुत्तियआजानीयसुत्तं

२६०. “चतूहि, भिक्खवे, अङ्गेहि समन्नागतो रज्जो भद्रो अस्साजानीयो राजारहो होति राजभोग्गो, रज्जो अङ्गन्तेव सङ्खं गच्छति । कतमेहि चतूहि? इध, भिक्खवे, रज्जो भद्रो अस्साजानीयो वण्णसम्पन्नो च होति, बलसम्पन्नो च, जवसम्पन्नो च, आरोहपरिणाहसम्पन्नो च । इमेहि खो, भिक्खवे, चतूहि अङ्गेहि समन्नागतो रज्जो भद्रो अस्साजानीयो राजारहो होति राजभोग्गो, रज्जो अङ्गन्तेव सङ्खं गच्छति ।

“एवमेवं खो, भिक्खवे, चतूहि धम्मेहि समन्नागतो भिक्खु आहुनेय्यो होति...पे०... अनुत्तरं पुज्जकखेत्तं लोकस्स । कतमेहि चतूहि? इध, भिक्खवे, भिक्खु वण्णसम्पन्नो च होति, बलसम्पन्नो च, जवसम्पन्नो च, आरोहपरिणाहसम्पन्नो च ।

“कथञ्च, भिक्खवे, भिक्खु वण्णसम्पन्नो होति? इध, भिक्खवे, भिक्खु सीलवा होति...पे०... समादाय सिक्खति सिक्खापदेसु । एवं खो, भिक्खवे, भिक्खु वण्णसम्पन्नो होति ।

“कथञ्च, भिक्खवे, भिक्खु बलसम्पन्नो होति? इध, भिक्खवे, भिक्खु आरद्धवीरियो विहरति अकुसलानं धम्मानं पहानाय, कुसलानं धम्मानं उपसम्पदाय, थामवा दळ्हपरक्कमो अनिक्खित्तधुरो कुसलेसु धम्मेसु । एवं खो, भिक्खवे, भिक्खु बलसम्पन्नो होति ।

“कथञ्च, भिक्खवे, भिक्खु जवसम्पन्नो होति? इध, भिक्खवे, भिक्खु आसवानं खया...पे०... सच्छिकत्वा उपसम्पज्ज विहरति । एवं खो, भिक्खवे, भिक्खु जवसम्पन्नो होति ।

“कथञ्च, भिक्खवे, भिक्खु आरोहपरिणाहसम्पन्नो होति? इध, भिक्खवे, भिक्खु लाभी होति चीवरपिण्डपातसेनासनगिलानपच्चयभेसज्जपरिक्खारानं । एवं खो, भिक्खवे, भिक्खु आरोहपरिणाहसम्पन्नो होति ।

“इमेहि खो, भिक्खवे, चतूहि धम्मेहि समन्नागतो भिक्खु आहुनेय्यो होति...पे०... अनुत्तरं पुज्जकखेत्तं लोकस्सा”ति । सत्तमं ।

८. बलसुत्तं

२६१. “चत्तारिमानि, भिक्खवे, बलानि । कतमानि चत्तारि? वीरियबलं, सतिबलं, समाधिबलं, पज्जाबलं — इमानि खो, भिक्खवे, चत्तारि बलानी”ति । अट्ठमं ।

९. अरज्जसुत्तं

२६२. “चतूहि, भिक्खवे, धम्मेहि समन्नागतो भिक्खु नालं अरज्जवनप्पत्थानि पन्तानि सेनासनानि पटिसेवितुं । कतमेहि चतूहि? कामवितक्केन, ब्यापादवितक्केन, विहिंसावितक्केन, दुप्पज्जो होति जळो एलमूगो — इमेहि खो, भिक्खवे, चतूहि धम्मेहि समन्नागतो भिक्खु नालं अरज्जवनप्पत्थानि पन्तानि सेनासनानि पटिसेवितुं ।

“चतूहि, भिक्खवे, धम्मोहि समन्नागतो भिक्खु अलं अरञ्जवनप्पत्थानि पन्तानि सेनासनानि पटिसेवितुं। कतमेहि चतूहि? नेक्खम्मवितक्केन, अब्बापादवितक्केन, अविहिंसावितक्केन, पञ्जवा होति अजळो अनेलमूगो — इमेहि खो, भिक्खवे, चतूहि धम्मोहि समन्नागतो भिक्खु अलं अरञ्जवनप्पत्थानि पन्तानि सेनासनानि पटिसेवितुं”न्ति। नवमं।

१०. कम्मसुत्तं

२६३. “चतूहि, भिक्खवे, धम्मोहि समन्नागतो बालो अब्यत्तो असप्पुरिसो खतं उपहतं अत्तानं परिहरति, सावज्जो च होति सानुवज्जो विञ्जूनं, बहुञ्च अपुञ्जं पसवति। कतमेहि चतूहि? सावज्जेन कायकम्मेन, सावज्जेन वचीकम्मेन, सावज्जेन मनोकम्मेन, सावज्जाय दिट्ठिया — इमेहि खो, भिक्खवे, चतूहि धम्मोहि समन्नागतो बालो अब्यत्तो असप्पुरिसो खतं उपहतं अत्तानं परिहरति, सावज्जो च होति सानुवज्जो विञ्जूनं, बहुञ्च अपुञ्जं पसवति।

“चतूहि, भिक्खवे, धम्मोहि समन्नागतो पण्डितो वियत्तो सप्पुरिसो अक्खतं अनुपहतं अत्तानं परिहरति, अनवज्जो च होति अननुवज्जो विञ्जूनं, बहुञ्च पुञ्जं पसवति। कतमेहि चतूहि? अनवज्जेन कायकम्मेन, अनवज्जेन वचीकम्मेन, अनवज्जेन मनोकम्मेन, अनवज्जाय दिट्ठिया — इमेहि खो, भिक्खवे, चतूहि धम्मोहि समन्नागतो पण्डितो वियत्तो सप्पुरिसो अक्खतं अनुपहतं अत्तानं परिहरति, अनवज्जो च होति अननुवज्जो विञ्जूनं, बहुञ्च पुञ्जं पसवती”ति। दसमं।

अभिज्जावग्गो छट्ठो।

तस्सुद्धानं —

अभिज्जा परियेसना, सङ्गहं मालुक्खपुत्तो।

कुलं द्वे च आजानीया, बलं अरञ्जकम्मुनाति॥

(२७) ७. कम्मपथवग्गो

१. पाणातिपातीसुत्तं

२६४. “चतूहि, भिक्खवे, धम्मोहि समन्नागतो यथाभतं निक्खित्तो एवं निरये। कतमेहि चतूहि? अत्तना च पाणातिपाती होति, परञ्च पाणातिपाते समादपेति, पाणातिपाते च समनुज्जो होति, पाणातिपातस्स च वण्णं भासति — इमेहि खो, भिक्खवे, चतूहि धम्मोहि समन्नागतो यथाभतं निक्खित्तो एवं निरये।

“चतूहि, भिक्खवे, धम्मोहि समन्नागतो यथाभतं निक्खित्तो एवं सग्गे। कतमेहि चतूहि? अत्तना च पाणातिपाता पटिविरतो होति, परञ्च पाणातिपाता वेरमणिया समादपेति, पाणातिपाता वेरमणिया च समनुज्जो होति, पाणातिपाता वेरमणिया च वण्णं भासति — इमेहि खो, भिक्खवे, चतूहि धम्मोहि समन्नागतो यथाभतं निक्खित्तो एवं सग्गे”ति। पठमं।

२. अदिन्नादायीसुत्तं

२६५. “चतूहि, भिक्खवे, धम्मोहि समन्नागतो यथाभतं निक्खित्तो एवं निरये। कतमेहि चतूहि? अत्तना च

अदिन्नादायी होति, परञ्च अदिन्नादाने समादपेति, अदिन्नादाने च समनुज्जो होति, अदिन्नादानस्स च वण्णं भासति — इमेहि खो...पे०... ।

“अत्तना च अदिन्नादाना पटिविरतो होति, परञ्च अदिन्नादाना वेरमणिया समादपेति, अदिन्नादाना वेरमणिया च समनुज्जो होति, अदिन्नादाना वेरमणिया च वण्णं भासति — इमेहि खो, भिक्खवे...पे०... । दुतियं ।

३. मिच्छाचारीसुत्तं

२६६. ... अत्तना च कामेसुमिच्छाचारी होति, परञ्च कामेसुमिच्छाचारे समादपेति, कामेसुमिच्छाचारे च समनुज्जो होति, कामेसुमिच्छाचारस्स च वण्णं भासति — इमेहि खो...पे०... ।

अत्तना च कामेसुमिच्छाचारा पटिविरतो होति, परञ्च कामेसुमिच्छाचारा वेरमणिया समादपेति, कामेसुमिच्छाचारा वेरमणिया च समनुज्जो होति, कामेसुमिच्छाचारा वेरमणिया च वण्णं भासति — इमेहि खो...पे०... । ततियं ।

४. मुसावादीसुत्तं

२६७. ... अत्तना च मुसावादी होति, परञ्च मुसावादे समादपेति, मुसावादे च समनुज्जो होति, मुसावादस्स च वण्णं भासति — इमेहि खो...पे०... ।

अत्तना च मुसावादा पटिविरतो होति, परञ्च मुसावादा वेरमणिया समादपेति, मुसावादा वेरमणिया च समनुज्जो होति, मुसावादा वेरमणिया च वण्णं भासति — इमेहि...पे०... । चतुत्थं ।

५. पिसुणवाचासुत्तं

२६८. ... अत्तना च पिसुणवाचो होति, परञ्च पिसुणाय वाचाय समादपेति, पिसुणाय वाचाय च समनुज्जो होति, पिसुणाय वाचाय च वण्णं भासति — इमेहि...पे०... ।

अत्तना च पिसुणाय वाचाय पटिविरतो होति, परञ्च पिसुणाय वाचाय वेरमणिया समादपेति, पिसुणाय वाचाय वेरमणिया च समनुज्जो होति, पिसुणाय वाचाय वेरमणिया च वण्णं भासति — इमेहि...पे०... । पञ्चमं ।

६. फरुसवाचासुत्तं

२६९. ... अत्तना च फरुसवाचो होति, परञ्च फरुसाय वाचाय समादपेति, फरुसाय वाचाय च समनुज्जो होति, फरुसाय वाचाय च वण्णं भासति...पे०... ।

अत्तना च फरुसाय वाचाय पटिविरतो होति, परञ्च फरुसाय वाचाय वेरमणिया समादपेति, फरुसाय वाचाय वेरमणिया च समनुज्जो होति, फरुसाय वाचाय वेरमणिया च वण्णं भासति — इमेहि खो...पे०... । छट्ठं ।

७. सम्फप्पलापसुत्तं

२७०. ... अत्तना च सम्फप्पलापी होति, परञ्च सम्फप्पलापे समादपेति, सम्फप्पलापे च समनुज्जो होति, सम्फप्पलापस्स च वण्णं भासति — इमेहि...पे०... ।

अत्तना च सम्फप्पलापा पटिविरतो होति, परञ्च सम्फप्पलापा वेरमणिया समादपेति, सम्फप्पलापा वेरमणिया च समनुज्जो होति, सम्फप्पलापा वेरमणिया च वण्णं भासति — इमेहि खो, भिक्खवे...पे०... । सत्तमं ।

८. अभिज्झालुसुत्तं

२७१. ... अत्तना च अभिज्झालु होति, परञ्च अभिज्झाय समादपेति, अभिज्झाय च समनुज्जो होति, अभिज्झाय च वण्णं भासति...पे०... ।

“अत्तना च अनभिज्झालु होति, परञ्च अनभिज्झाय समादपेति, अनभिज्झाय च समनुज्जो होति, अनभिज्झाय च वण्णं भासति — इमेहि खो...पे०... । अट्ठमं ।

९. ब्यापन्नचित्तसुत्तं

२७२. ... अत्तना च ब्यापन्नचित्तो होति, परञ्च ब्यापादे समादपेति, ब्यापादे च समनुज्जो होति, ब्यापादस्स च वण्णं भासति — इमेहि...पे०... ।

अत्तना च अब्यापन्नचित्तो होति, परञ्च अब्यापादे समादपेति, अब्यापादे च समनुज्जो होति, अब्यापादस्स च वण्णं भासति — इमेहि खो...पे०... । नवमं ।

१०. मिच्छादिट्ठिसुत्तं

२७३. ... अत्तना च मिच्छादिट्ठिको होति, परञ्च मिच्छादिट्ठिया समादपेति, मिच्छादिट्ठिया च समनुज्जो होति, मिच्छादिट्ठिया च वण्णं भासति — इमेहि...पे०... ।

अत्तना च सम्मादिट्ठिको होति, परञ्च सम्मादिट्ठिया समादपेति, सम्मादिट्ठिया च समनुज्जो होति, सम्मादिट्ठिया च वण्णं भासति — इमेहि खो, भिक्खवे, चतूहि धम्मोहि समन्नागतो यथाभतं निक्खित्तो एवं सगोति । दसमं ।

कम्मपथवग्गो सत्तमो ।

(२८) ८. रागपेय्यालं

१. सतिपट्ठानसुत्तं

२७४. “रागस्स, भिक्खवे, अभिज्जाय चत्तारो धम्मा भावेतब्बा । कतमे चत्तारो? इध, भिक्खवे, भिक्खु काये कायानुपस्सी विहरति आतापी सम्पजानो सतिमा विनेय्य लोके अभिज्झादोमनस्सं; वेदनासु...पे०... चित्ते...पे०... धम्मोसु धम्मोसु विहरति आतापी सम्पजानो सतिमा विनेय्य लोके अभिज्झादोमनस्सं । रागस्स, भिक्खवे, अभिज्जाय इमे

चत्तारो धम्मा भावेतब्बा”ति । पठमं ।

२. सम्मप्यधानसुत्तं

२७५. “रागस्स, भिक्खवे, अभिज्जाय चत्तारो धम्मा भावेतब्बा । कतमे चत्तारो? इध, भिक्खवे, भिक्खु अनुप्पन्नानं पापकानं अकुसलानं धम्मानं अनुप्पादाय छन्दं जनेति वायमति वीरियं आरभति चित्तं पग्गण्हाति पदहति; उप्पन्नानं पापकानं अकुसलानं धम्मानं पहानाय...पे०... अनुप्पन्नानं कुसलानं धम्मानं उप्पादाय...पे०... उप्पन्नानं कुसलानं धम्मानं ठितिया असम्मोसाय भिय्योभावाय वेपुल्लाय भावनाय पारिपूरिया छन्दं जनेति वायमति वीरियं आरभति चित्तं पग्गण्हाति पदहति । रागस्स, भिक्खवे, अभिज्जाय इमे चत्तारो धम्मा भावेतब्बा”ति । दुतियं ।

३. इद्धिपादसुत्तं

२७६. “रागस्स, भिक्खवे, अभिज्जाय चत्तारो धम्मा भावेतब्बा । कतमे चत्तारो? इध, भिक्खवे, भिक्खु छन्दसमाधिपधानसङ्खारसमन्नागतं इद्धिपादं भावेति; वीरियसमाधि...पे०... चित्तसमाधि...पे०... वीमंसासमाधिपधानसङ्खारसमन्नागतं इद्धिपादं भावेति । रागस्स, भिक्खवे, अभिज्जाय इमे चत्तारो धम्मा भावेतब्बा”ति । ततियं ।

४-३०. परिज्जादिसुत्तानि

२७७-३०३. “रागस्स, भिक्खवे, परिज्जाय...पे०... परिक्खयाय... पहानाय... खयाय ... वयाय... विरागाय... निरोधाय... चागाय... पटिनिस्सग्गाय चत्तारो धम्मा भावेतब्बा...पे०... । तिसत्तिमं ।

३१-५१०. दोसअभिज्जादिसुत्तानि

३०४-७८३. “दोसस्स...पे०... मोहस्स... कोधस्स... उपनाहस्स... मक्खस्स... पळासस्स... इस्साय... मच्छरियस्स... मायाय... साठेय्यस्स... थम्भस्स... सारम्भस्स... मानस्स... अतिमानस्स... मदस्स... पमादस्स अभिज्जाय... परिज्जाय... परिक्खयाय... पहानाय... खयाय... वयाय... विरागाय... निरोधाय... चागाय... पटिनिस्सग्गाय इमे चत्तारो धम्मा भावेतब्बा”ति । दसुत्तरपञ्चसत्तिमं ।

रागपेय्यालं निड्डितं ।

चतुक्कनिपातपाळि निड्डिता ।